

**YENİ SAĞ POLİTİKALAR ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE BASININDAKİ EĞİTİM HABERCİLİĞİNE YÖNELİK
İÇERİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Mehmet Anıl ÜNAL

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2018

**YENİ SAĞ POLİTİKALAR ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE BASININDAKİ
EĞİTİM HABERCİLİĞİNE YÖNELİK İÇERİKLERİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Mehmet Anıl ÜNAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Erdal DAĞTAŞ

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs, 2018

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Mehmet Anıl ÜNAL'ın "Yeni Sağ Politikalar Çerçevesinde Türkiye Basınındaki Eğitim Haberciliğine Yönelik İçeriklerin Değerlendirilmesi" başlıklı tezi 22 Mayıs 2018 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan **Basın ve Yayın** Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr.Erdal DAĞTAŞ

Üye : Prof.Dr.Nejdet ATABEK

Üye : Doç.Dr.Serhat KAYMAS

İmza

E. Dağtaş

N. Atabek

S. Kaymas

Prof.Dr.Emel SİĞAR
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

YENİ SAĞ POLİTİKALAR ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE BASININDAKİ EĞİTİM HABERCİLİĞİNE YÖNELİK İÇERİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet Anıl ÜNAL

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs, 2018

Danışman: Prof. Dr. Erdal DAĞTAŞ

Bu çalışmanın konusunu, yeni sağ politikalar çerçevesinde Türkiye basını temsilen örnek olarak seçilmiş *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet* ve *Ortadoğu* gazetelerinin eğitim olgusu ve eğitim haberciliği hakkındaki yaklaşımlarının karşılaştırmalı olarak çözümlenmesi oluşturmaktadır. Sözü edilen gazetelerin eğitim alanına ilişkin yaklaşımları irdelenirken, özellikle 1980 sonrası yeni sağ politikaların eğitim ve medya alanındaki etkileri göz önünde bulundurulmuştur. Bununla birlikte, çözümleme 1 Ocak-31 Aralık 2016 tarihleri arasında örnek olarak seçilmiş gazetelerde yayımlanan eğitime yönelik içerikler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, Türkiye'nin 1980'li yıllarla birlikte ekonomik, siyasal ve toplumsal alanda geçirdiği dönüşümler ekseninde eğitim ve habercilik kavramları değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, eğitim alanında ortaya çıkan değişimlerin ekonomi politik ve toplumsal arkaplanının irdelenmesi, eğitim haberlerinin içerik özelliklerinin değerlendirilmesi ve örnek olarak seçilmiş gazeteler özelinde Türkiye basınının eğitim haberciliğine yaklaşımının ortaya konulması çalışmanın genel çerçevesini oluşturmuştur. Dolayısıyla, Türkiye basını temsilen seçilen gazetelerin eğitim haberciliğine ilişkin yaklaşımının karşılaştırmalı olarak çözümlenmesi çalışmanın problemini oluşturmuştur. Çalışmada, *nicel* ve *nitel* çözümleme yöntemlerinden yararlanılmıştır. Çalışmanın *nicel çözümleme* bölümünde, gazetelerin tüm sayfalarında eğitim alanında yayımlanan haber, köşe yazısı, yazı dizisi, reklam ve reklam haberlerin sayısal dağılımları ortaya konmuştur. *Nitel çözümleme* bölümünde ise, sözü edilen gazetelerde yayımlanmış eğitime ilişkin içeriklerin *metinsel çözümlemesi* gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, ekonomik, siyasal ve kültürel değişkenler göz önünde bulundurulduğunda; incelenen gazetelerin eğitim olgusuna ve eğitim haberciliğine yaklaşımları, gazetelerin ideolojik referanslarına ve yayın politikalarına göre farklılık göstermiştir. Ayrıca, seçilen gazetelerin önemli bir bölümü tiraj ve kârı öncelediğinden, eğitim alanında benimsenen özelleştirme, ticarileşme ve metalaşma

politikalarına benzer yayın anlayışını benimsemiştir. Bunun en önemli kanıtı da incelenen gazetelerin sayfalarında yoğun oranda yayımladığı reklam ve reklam haberlerdir.

Anahtar Sözcükler: Yeni sağ politikalar, Medya, Eğitim, Eğitim haberciliği, Metalaşma ve özelleştirme.

ABSTRACT

EVALUATION OF THE CONTENTS INTENDED FOR EDUCATION JOURNALISM ON TURKEY PRESS WITHIN THE FRAMEWORK OF NEW RIGHT-WING POLITICS

Mehmet Anıl ÜNAL

Department of Journalism

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, May, 2018

Supervisor: Prof. Dr. Erdal DAĞTAŞ

The subject of this study is to comparatively analyse of the approaches about education phenomenon and education journalism of the *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet* and *Ortadoğu* newspapers which were chosen as example representing Turkey press within the framework of new right-wing politics. When semtinizing the mentioned newspapers' approaches related education area, the effects of the new right-wing politics applied after 1980 over education and media was especially taken into consideration. In addition, the analysis was performed on contents related education which were published on the chosen newspapers as example, between the dates of 1 January-31 December, 2016. In the study, education and journalism concepts were evaluated in the context of economics, political, and societal transformation that Turkey experienced along with 1980's. In this context, semtinizing of economy politics and societal background of emerging changes in the education area, evaluating of content features of education news and exhibiting of approach of Turkey press towards education journalism in particular with chosen newspapers as example, was formed the general framework of the study. Consequently, the comparative analysis of approaches related education journalism of the newspapers which were chosen as representing Turkey press constituted the problem of the study. In the study, quantitative and qualitative analysis methods were used. In the quantitative analysis part, frequencies of news, opinion column, article series, advertisements and advertisement news was exhibited. In the qualitative part, textual analysis of education contents published in the mentioned newspapers was executed. As a result, when taking economical, political and cultural

variables into consideration; the reviewed newspapers's approaches towards education phenomenon and education journalism showed discrepancy in terms of ideological references and publication policy of newspapers. Besides, a considerable part of the chosen newspapers adopt a publication understanding which is similar to privatization, commercialization and commodification policies which were adopted in education area due to the fact that they prioritise circulation and profit. The most important evidence of this situation is advertisements and advertisement news which were intensely published in the papers of analyzed newspapers.

Keywords: New right-wing politics, Media, Education, Education journalism, Commodification and privatization.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

28.05/20.18

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilemeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Mehmet Anıl ÜNAL

ÖNSÖZ

Tez çalışmasının konusunun belirlenmesi aşamasından savunma jürisine kadar geçen zamanda verdiği ilham, destek ve değerli emeği için danışmanım Prof. Dr. Erdal Dağtaş'a; değerli zamanlarını ayırarak savunma jürisine katkı sunan, fikir ve görüşlerini esirgemeyen Prof. Dr. Nejdet Atabek'e ve Doç. Dr. Serhat Kaymas'a teşekkür ederim.

Öğrencisi olmaktan büyük onur duyduğum Prof. Dr. Erdal Dağtaş'a, tez sürecindeki yapıcı eleştirileri, destekleri, güler yüzü, gösterdiği anlayış ve insanlığı için ayrıca teşekkürü bir borç bilirim.

Karşılıksız emekleri ve sevgileriyle her zaman yanımda olan, annem Hafize Ünal'a, babam Necdet Ünal'a, kız kardeşim Esra Ünal'a, Babaannem Fikriye Ünal'a, merhum dedem Necati Ünal'a; eğitim hayatımda önemli destekleri olan dayım Murat Duysak'a, amcam Taner Ünal'a, tüm aileme ve dostlarıma sonsuz şükranlarımı sunarım.

Son olarak, çalışma sürecinde sabrını ve desteğini esirgemeyen, her zaman yanımda olan Büşra Yılmaz'a; dostlarım, Araş. Gör. Alper Hakan Yavaşcalı'ya, Araş. Gör. Mehmet Pelivan'a, Araş. Gör. Nursen Aydın'a, Araş. Gör. Ozan Yıldırım'a, Araş. Gör. Serhat Özer'e, Uğurcan Karamanlı'ya ve Zafer Can Uğurhan'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vii
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YENİ SAĞ POLİTİKALAR VE EĞİTİM.....	7
1.1. Yeni Sağ Politikalar ve Toplumsal Açılımları	7
1.1.1. Ekonomi.....	14
1.1.2. Siyaset	17
1.1.3. Kültür	19
1.2. Yeni Sağ Politikaların Eğitim Alanındaki Yansımaları	22
1.2.1. Küresel bir süreç olarak neo-liberal eğitim politikaları	24
1.2.2. Neo-liberal eğitim politikalarının Türkiye'nin ekonomi politik değişkenleri doğrultusunda aldığı biçimler	28
1.2.3. Türkiye'de eğitimin ideolojik yeniden üretimi ve metalaşması.....	32

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE’DE YENİ SAĞ POLİTİKALAR, MEDYA VE

EĞİTİM HABERCİLİĞİ.....	40
2.1. Yeni Sağ Politikaların Medya Alanındaki Yansımaları.....	40
2.1.1. Deregülasyon ve özelleştirme politikaları.....	46
2.1.2. Tekelleşme eğilimleri ve yöndeşme.....	50
2.1.3. Reklam, reklam haber ve çapraz promosyon.....	61
2.2. Eğitim Haberciliğinin Genel Olarak Değerlendirilmesi.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. EĞİTİM HABERCİLİĞİ EKSENİNDE CUMHURİYET, EVRENSEL,

HÜRRİYET, MİLAT, MİLLİYET VE ORTADOĞU GAZETELERİNİN

METİN ÇÖZÜMLEMELERİ 73

3.1. Literatürdeki İlgili Çalışmaların Değerlendirilmesi.....	73
3.2. Çalışmanın Yöntemi.....	75
3.3. Çalışmanın Nicel Bulguları ve Yorumları.....	78
3.3.1. 1 Ocak-31 Aralık 2016 yılında eğitime ilişkin yayımlanan içeriklerin incelenen örnek gazeteler üzerinden çözümlenmesi.....	79
3.3.2. 1 Ocak-31 Aralık 2016 yılına ilişkin eğitimle ilgili öne çıkan temaların incelenen örnek gazeteler üzerinden çözümlenmesi.....	85
3.4. Genel Değerlendirme.....	92
3.5. Çalışmanın Nitel Bulguları ve Yorumları	99
3.5.1. Devletin eğitimle ilgili kurumları.....	99
3.5.2. Eğitim gönüllüleri.....	110
3.5.3. Eğitim sistemi.....	118

3.5.4. Ortaöğretim kurumları.....	128
3.5.5. Yükseköğretim kurumları.....	137
3.6. Genel Değerlendirme.....	145
SONUÇ	152
KAYNAKÇA.....	161
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1. Eğitime İlişkin Haberlerin Gazetelerdeki Sayısal Dağılımı.....	80
Tablo 3.2. Eğitime İlişkin Köşe Yazılarının Gazetelerdeki Sayısal Dağılımı.....	81
Tablo 3.3. Eğitime İlişkin Yazı Dizilerinin Gazetelerdeki Sayısal Dağılımı.....	82
Tablo 3.4. Eğitime İlişkin Reklamların Gazetelerdeki Sayısal Dağılımı.....	83
Tablo 3.5. Eğitime İlişkin Reklam Haberlerin Gazetelerdeki Sayısal Dağılımı.....	84
Tablo 3.6. Cumhuriyet Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sayısal Dağılımı.....	86
Tablo 3.7. Evrensel Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sayısal Dağılımı.....	87
Tablo 3.8. Hürriyet Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sayısal Dağılımı.....	88
Tablo 3.9. Milat Gazetesinin Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sayısal Dağılımı..	89
Tablo 3.10. Milliyet Gazetesinin Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sayısal Dağılımı.....	90
Tablo 3.11. Ortadoğu Gazetesinin Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sayısal Dağılımı.....	91

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 3.1. Eğitime İlişkin Haberlerin Gazetelerdeki Sıklık Oranı	80
Şekil 3.2. Eğitime İlişkin Köşe Yazılarının Gazetelerdeki Sıklık Oranı	81
Şekil 3.3. Eğitime İlişkin Yazı Dizilerinin Gazetelerdeki Sıklık Oranı.....	82
Şekil 3.4. Eğitime İlişkin Reklamların Gazetelerdeki Sıklık Oranı.....	83
Şekil 3.5. Eğitime İlişkin Reklam Haberlerin Gazetelerdeki Sıklık Oranı	84
Şekil 3.6. Cumhuriyet Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sıklık Oranı.....	86
Şekil 3.7. Evrensel Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sıklık Oranı	87
Şekil 3.8. Hürriyet Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sıklık Oranı.....	88
Şekil 3.9. Milat Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sıklık Oranı.....	89
Şekil 3.10. Milliyet Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sıklık Oranı....	90
Şekil 3.11. Ortadoğu Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sıklık Oranı.....	91

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusunu, dünyada ve Türkiye’de tartışılan ve toplumların en önemli sorunlarından biri olan eğitimin metalaşmasının Türkiye basınına temsilen seçilen gazetelerin merkeze alınarak incelenmesi oluşturmaktadır.

Dünyada ve Türkiye’de tartışılan ve yıllardır sürüp giden tartışmalardan biri eğitim alanında gerçekleştirilen düzenlemelerin topluma ne boyutta katkı sağlayıp sağlamadığı ekseninde ilerlemektedir. Eğitim, kişinin sahip olduğu yetkinlikleri, olgunluk döneminde uyarmak ve olumlu yönde destek sağlanmasıdır (Ergün, 2015, s. 2). Eğitim bu açıdan, kişilerin, sahip olduğu yeteneklerinin farkına varmasına ve kişisel gelişimi açısından yol gösteren bir kavrama işaret etmektedir. Öte yandan, kapitalizm ortaya çıkışından itibaren her alanı olduğu gibi eğitim alanını da etkisi altına almış ve eğitimin de kapitalist ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenmesinin yolunu açmıştır. Yaklaşık elli yıldır kapitalizmin yeni çehresi olarak tartışılan neo-liberal ekonomik ve siyasi politikalar ise eğitim alanındaki sorunların daha da derinleşmesine yol açmıştır. Bu bağlamda, Seçkin Özsoy’un (2012, s. 40) vurguladığı gibi neo-liberalizm olarak ele alınan kavramın saf ve tepeden inmediği, belli bir tarihsel arkaplanının olduğudur. Neo-liberal politikaların ve serbest pazar sisteminin temeline inmeden bir diğer deyişle kapitalizmi göz ardı ederek yapılacak bir tartışma eksik kalmaktadır. Dolayısıyla, eğitim alanında neo-liberal politikalar eksenli dönüşümleri incelerken, neo-liberal politikaların ardında yatan tarihsel süreci de irdelemek bu bakımdan önemlidir.

Adam Smith, kapitalist ekonomik sistemin açıklanması ve ahlaki temellerinin belirlenmesi konusundaki fikirleriyle ekonomi politik yaklaşımı ortaya koymuştur (Dağtaş ve Yıldız, 2015, s. 122). Aynı zamanda klasik iktisat da denilen bu yaklaşım, Adam Smith ve David Ricardo gibi düşünürlerin ortaya attığı ve on sekizinci yüzyıldan on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğine kadar devam eden bir süreci kapsamaktadır. Bu süreç içerisinde, yayılmacı devletlerin içine girdiği ekonomik bunalımdan çıkmak adına öneriler ileri sürülmüştür. Buna göre, bireysel hak ve özgürlüklerin arttırıldığı, özel mülkiyet sahipliğinin garanti altına alındığı, serbest piyasa koşullarının oluşabilmesi için devlet müdahalesinin en aza indirildiği bir döneme girilmiştir. Savunulan iktisadi anlayışa göre, devlet eğitim, sağlık, yol, köprü, iç ve dış güvenlik gibi bireysel olarak yapılamayacak faaliyetleri düzenlemekle yükümlü olmalı ve bunun dışında kalan her türlü piyasa faaliyeti ise girişimcilere bırakılmalıdır. Bu sayede bireyselliğin ön plana

çıkıtığı ve Smith'in de söz ettiği *görünmez el* kavramı ile tüm girişimcilerin piyasada daha rahat hareket ederek, sistemi adeta kendi kendilerine yönetebildiği, dengeleyebildiği bir piyasa anlayışına ortam sağlanmışır (Akalin ve Akalin, 2009, s. 11). Klasik iktisat teorilerinin ortaya atıldığı ve dönemin burjuva sınıfı tarafından kabul gördüğü bir dönemde, bu teorilere karşı eleştiriler de getirilmiştir.

Günümüzde en önemli tartışmalardan biri olan eğitimin metalaşması sorununa bakıldığında, en başta bilginin metalaşmasından söz edilmesi gerekmektedir. Bilginin bir meta olarak tanımlanması için öncelikle meta kavramını basit anlamıyla değil Karl Marx'ın yaptığı gibi benzetme ve genişletme aracılığıyla tanımlanması yerinde olacaktır (Özsoy, 2011, s. 127). Bilgi de aynı emek gibi bir meta olarak ortaya konmadığı, onun üretiminde harcanan somut bir emek olmamasına karşın kapitalist üretimde bir meta olarak başkalaşmaktadır. Kaldı ki, yalnızca fiziki varlıkların mübadelesinden değil aynı zamanda bilgi, beceri ve enformasyon gibi soyut kavramların da mübadelesinden söz edilebilir. Kuşkusuz, bilginin elde edilip satılabilir bir meta olarak ortaya çıkışı Eski Yunan dönemine kadar götürülebilir. Bu dönemde, özellikle Sofistlerin devletin ileri gelen aristokratik ailelerinin çocuklarına para karşılığı dersler verdiği bilinmektedir (Bal, 2015, s. 276). On altıncı ve on yedinci yüzyıllara gelindiğinde ise, özellikle matbaanın ortaya çıkışıyla birlikte bilgi çeşitli basılı ürünlerle (gazete, kitap, ansiklopedi vb.) bir mübadele aracı olmaya başlamıştır. Basılan gazetelerin para karşılığı topluma sunulması, yine bu dönemde kitap yazarlarının telif hakkı üzerinden para kazanmaya başlaması, bilginin zaman içerisinde meta halini aldığını göstermektedir (Yıldırım, 2007, s. 143). Bu dönemlerde eğitim daha çok kişilerin özel harcamalarıyla sağlanırken, özellikle on dokuzuncu yüzyıla birlikte Almanya ve Fransa'da kurulan eğitim kurumlarıyla devlet destekli yapılmaya başlanmıştır (Ulutürk ve Dane, 2011, s. 417).

Bununla birlikte, küreselleşen kapitalizmin etkileriyle 1970'ler sonrası dönemde ise neo-liberal politikalar dünya ekonomilerini ve siyasetini etkisi altına almaya başlamıştır. Bu politikalar, her alanda olduğu gibi eğitim alanını da etki altına almış ve devletler desteklerini yavaş yavaş bu alandan çekerek özel sermayeye bıraktığı gözlemlenmiştir. Bu değişimde, dünya genelinde söz sahibi olan Avrupa Birliği (AB), Dünya Bankası (DB), Avrupa Ticaret Örgütü (OECD) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) gibi kuruluşlar önemli roller üstlenmiştir. 1990'lardan sonra bilgi toplumu olma yolunda eğitimin önemine vurgu yapılmış ve bu konuda adımlar atılmaya, özellikle üniversite sanayi işbirliği vurgusu yapılmaya başlanmıştır (Uzunyayla ve Ercan, 2011, s. 211).

Metalaştırılan ve sanayi işbirliğine yönelen eğitim tarzı ise, eğitimin gerçek doğasından uzaklaşmasına ve zaman içerisinde ticarileşmesine neden olmuştur. Para karşılığı hizmet alan kişiler artık gerçek bir eğitim amacıyla değil, yaygın geçerliliği olan ve kabul gören bir sertifika ya da diploma peşine düşmüştür. Karl Marx'ın meta fetişizmi kavramı çerçevesinde günümüzde eğitimin kölesi haline gelmiş, eğitimi iyi bir konuma gelebilmek için bir araç olarak görmeye başlamışlardır (Özsoy, 2011, s. 134). Neo-liberal politikaların eğitim alanında etkilerinin artmasının yanı sıra çalışmanın diğer ayağı olan medya üzerindeki hâkimiyeti de göz ardı edilmemelidir.

Çalışmanın medya boyutu ile kurulacak ilişkide önem kazanan tartışma konusu, genel olarak medyanın özelde ise, Türkiye'deki yazılı basını temsilen seçilen gazetelerin eğitimin metalaşması konusunda nasıl bir tutum sergilediğidir. Medya, içinde bulunduğu ekonomik ve politik yapının hem ürünü hem de ekonomik ve politik işlevleri olan endüstriyel bir kurum olarak değerlendirilmektedir (Bulut, 2009, s. 7). Bu yönüyle medya sadece bilginin üretildiği ve bunun tüketiminin sağlandığı bir dağıtım aracı değil; aynı zamanda kapitalizmin mantığına bürünmüş ticari işletmelerden oluşmaktadır.

Türkiye'deki medya sahipliğinin oluşumu ve değişimine bakıldığında, küresel kapitalizmin 1970'lerle birlikte sunduğu yeni ekonomi politikaları ülke basını üzerinde etkili olmuştur. "24 Ocak İktisadi Kararları" olarak tarihe geçen ve neo-liberal politikaların Türkiye'de etkisinin görülmeye başlandığı 1980'li yıllara kadar olan dönemde basının şekillenmesinde siyasal ve toplumsal etkenler etkili olurken, 1980'li yıllarla birlikte belirleyici olan faktör ekonomik öğeler olmuştur (Dağtaş, 2006, s. 92). Bu dönemden itibaren, Türkiye'deki basın sektöründe yoğunlaşmanın başat güçleri sektör dışından gelen sermaye grupları olmuştur (Adaklı, 2006, s. 135). Ülke ekonomisinde alınan bu kararlarla birlikte yayıncılık alanında yeni bir döneme girilmiş ve yayıncılık faaliyetleri ticari çıkarı önceleyerek gerçekleştirmeye başlamıştır (Okuroğlu, 2012, s. 27). Dolayısıyla, Türkiye medyasına dışarıdan yapılan bu tip müdahaleler ve devletin de ön ayak olmasıyla medya alanında kuralların kaldırılması (deregülasyon) ve yoğunlaşma hareketleri medyayı kuşatmıştır.

Özetle, 1970'li yıllarla dünyayı etkisi altına alan neo-liberal politikalar ve 1980 sonrasında Türkiye'de de hissedilen liberalleşme süreçleri toplumsal yaşamın her alanında olduğu gibi medya ve eğitim alanlarını da etkisi altına almıştır. Medya alanında son yıllarda görülen tekelleşme ve ticarileşme faaliyetleriyle birlikte eğitim alanında görülen özelleştirme hareketleri her iki alanın da birbirinden etkilendiğini ortaya

koymaktadır. Bu bağlamda, araştırmanın problemini, eğitimin metalaşmasına ilişkin Türkiye basınıni temsilen seçilen gazetelerin eğitime ilişkin haberler ve diğer içerikler üzerinden ne tür bir yaklaşım sergilediklerinin saptanması oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, günümüz dünyasının ekonomi politik gerçekliği ve eğitim alanındaki gelişmeler göz önünde bulundurularak, eğitim haberlerinin yazılı basında nasıl ele alındığı incelenmektedir. Çalışmada, özellikle son dönemlerde sıkça tartışılan eğitim konusuna Türkiye'deki yazılı basının nasıl yaklaştığı ve hangi konular üzerinde yoğunlaştığının irdelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, eğitim haberciliğinin Türkiye'deki kavramsal çerçevesinin oluşmasına katkı sunulması da amaçlanmaktadır.

Bu amaç doğrultusunda, Türkiye basınıni temsilen seçilen *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet* ve *Ortadoğu* gazeteleri incelenmiştir. Gazetelerde eğitimin metalaşması ve bu konudaki haberciliğin ve ilgili içeriğin sunumu hakkında haber, köşe yazısı, yazı dizisi, reklam ve reklam haberlerin sunumuna ilişkin aşağıda yer verilen araştırma sorularına yanıtlar aranmıştır:

- (1) Gazetelerde eğitim haberciliği ve içerikleri açısından yayımlanan haber, köşe yazısı, yazı dizisi, reklam ve reklam haberlerin sayısal dağılımı nedir?
- (2) Gazetelerde eğitim haberleri ve içerikleriyle ilgili öne çıkan konular nelerdir?
- (3) Gazetelerde eğitimin metalaşması konusunda nasıl bir ideolojik üretim gerçekleştirilmiştir?

Bu çalışmada, son yıllarda medyanın artan tekelleşme eğilimleri ve bunun yanında bir başka alan olan eğitimin metalaşması konusunda her iki alanın ne derece birbirinden etkilendiklerini görebilmek açısından önem taşımaktadır.

Neo-liberal iktisadi politikalar 1970'li yıllarla başlayıp etkisini 1980'li yıllarda daha da fazla hissettirirken, Türkiye de bu gelişmelerden uzak kalamamış ve özellikle 1980'li yıllarla birlikte bu iktisadi politikalara eklenmiştir. İktisadi politikalar toplumsalın her alanında hâkim fikirler olarak kabul görmüştür. Bu anlamda, devlet eliyle desteklenen kamu teşebbüslerinin özelleştirilmesi ve sermayedarlara aktarılması girişimleri baş göstermiştir. Bu gelişmeler eğitim alanında da etkisini göstermiş ve sözü edilen yıllardan itibaren eğitimde birtakım özelleştirme faaliyetleri gözlemlenmiştir. Bu açıdan, eğitimin son yıllarda hızlı bir şekilde özelleştirilmesi ve bu bağlamda bir değişim metası haline bürünmesi açısından konunun irdelenmesi ayrıca önem taşımaktadır.

Yüksek Öğretim Ulusal Tez Merkezi'nde 2000-2017 yılları arasında eğitimin metalaşması konusunda yapılan çeşitli çalışmalar¹ olmasında karşın, konunun iletişim ve özellikle medya alanında ne şekilde sunulduğu ya da “Eğitim Haberciliği” açısından nasıl bir habercilik anlayışının izlenmesi gerektiği hakkında herhangi bir kaynağa rastlanılmamıştır. Bu nedenle, bu alanda yapılan bir çalışma olmamasından dolayı gazetecilik temelinde yapacağı katkı önem kazanmaktadır. Bunun yanı sıra, Türkiye’de “Eğitim Haberciliği” açısından herhangi bir çalışma ya da bu bağlamda yazılmış bir kaynak olmamasından dolayı gazeteciliğin uzmanlaşma alanlarından biri olan “Eğitim Haberciliği” alanına katkı yapması bakımından da bu çalışmanın önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Çalışmanın kuramsal temelini, seçilmiş olan gazetelerde yer alan eğitim haberlerinin nicel ve nitel analizini yaparak metinlerin içeriğini irdeleyen ve eğitimin metalaşmasını sorunsallaştıran eleştirel bir yaklaşım oluşturmaktadır.

Çalışmanın ana evrenini farklı ideolojik referanslara sahip olan Türkiye’de yayımlanan günlük gazeteler oluşturmaktadır. Ana evreni temsilen *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet* ve *Ortadoğu* gazeteleri seçilmiştir. İncelenen gazeteler ideolojik referanslar göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Bu bağlamda, *Cumhuriyet* merkez solu, *Evrensel* sosyalist solu, *Hürriyet* ve *Milliyet* liberal sağ, *Milat* ve *Ortadoğu* ise muhafazakâr sağ ideolojiyi temsilen seçilmiştir.

Çalışmanın yöntemi olarak, seçilmiş olan gazetelerde yer verilen haber, köşe yazısı, yazı dizisi, reklam ve reklam haberlerin değerlendirilmesinde kısmi *içerik çözümlemesi* yöntemine, haber ve ilgili diğer metinlerin incelenmesi açısından ise, *metin çözümlemesi* yöntemine başvurulmuştur. Nicel analiz aşamasında elde edilen ve ön plana çıkan konular çerçevesinde haberlerin konularına göre temalar oluşturulmuş ve belirlenen tematik başlıklar altında *metin çözümlemesi* gerçekleştirilmiştir.

Seçilen gazetelerin özellikle neo-liberal politikaların ortaya çıktığı yıllardan bu yana incelenmesi zaman ve emek açısından olanak dışı görüldüğünden, incelenen

¹A. Öğreten (2008). *Okulöncesi eğitimde özel okulluk olgusunu besleyen etmenlere ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi-Diyarbakır örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.

B. Aktay (2008). *Özel ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin özel okulluk olgusunu besleyen etmelere ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi-Diyarbakır örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.

S. Yiğit (2008). *Özel ortaöğretim okullarında görevli öğretmenlerin özel okulluk olgusunu besleyen etmelere ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi-Diyarbakır ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.

H. Buyruk (2013) *Türkiye’de Öğretmen Emeğinin Tarihsel Dönüşümüne ilişkin Ekonomi Politik Bir Çözümleme*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Z. Özarslan (2000). *Postmodern söylemle eğitime eleştirel bir bakış*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

gazeteler 2016 yılı itibariyle Türkiye’de yayımlanan ideolojik referanslar açısından farklılık gösteren gazeteler arasından belirlenmiştir. Ayrıca, çalışmanın konusu çerçevesinde incelenebilecek diğer kitle iletişim araçları (radyo, televizyon, internet vb.) araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Çalışma, 1 Ocak 2016-31 Aralık 2016 tarihleri arasını kapsayan bir yıllık süreçte Türkiye yazılı basınını temsilen seçilmiş altı gazeteyi kapsamaktadır. Buna göre, Milli Eğitim Bakanlığı’nın, Eğitim-Sen’in ve Türk Eğitim Derneği gibi çeşitli kuruluşların yayımlanan raporlarından yola çıkılarak, eğitimde özel okulların ve özel okul öğrencilerinin sayılarının en yüksek seviyelere çıktığı 2016 yılı belirlenmiştir.

Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır: *Birinci bölümde*, dünyada ve Türkiye’de yeni sağ politikaların ortaya çıkışı ve gelişimi incelenmiş, buna bağlı olarak eğitim alanına etkileri ele alınmıştır. *İkinci bölümde*, yeni sağ politikaların dünyada ve Türkiye’de medya ve eğitim haberciliği üzerindeki etkileri irdelenmiştir.

Çalışmanın *üçüncü bölümü* ise, incelenen gazetelerin *nicel* ve *nitel* olmak üzere iki aşamalı incelemesini kapsamaktadır. Bu kapsamda yazılı basını temsilen seçilmiş olan *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet* ve *Ortadoğu* gazetelerinin içerikleri üzerinden *nicel analiz* kısmında çözümleme nesnesi olarak incelenen gazetelerin içerikleri (haber, köşe yazısı, yazı dizisi, reklam, reklam haber) analiz edilmiştir. Nitel analiz kısmında ise, eğitim haberlerine ilişkin ön plana çıkan konulardan oluşturulan tematik başlıklar altında *metin çözümlemesi* gerçekleştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YENİ SAĞ POLİTİKALAR VE EĞİTİM

1.1. Yeni Sağ Politikalar ve Toplumsal Açılımları

Sovyetler Birliği'nin dağılması, Batı'da refah devleti anlayışından uzaklaşılması, devletin hareket alanının daraltılması uygulamaları ve yeni iletişim teknolojilerindeki önemli gelişmeler küreselleşme sürecinin yansımaları olarak kabul edilmiştir. Bu anlamda, 1980'li yıllarda hız kazanan küreselleşme, *sağ* ve *sol* politikaların yeniden biçimlenmesinde etkili olmuştur (Dağtaş, 2006, s. 27).

Monarşiye ve aristokrasiye karşı siyasal eşitlik talebinde bulunan ayrıca, ekonomik eşitsizliklerin devam etmesi fikrini benimseyen burjuva siyasi düşüncesi; liberalizmi eşitlikle eşitsizlik, sağ ve sol arasında kalıcı olarak bölünmüş bir ideoloji haline getirmiştir (Öztürk, 2010, s. 320).

Dünyada ve Türkiye'de ortaya çıkan yeni sağ politikalar neo-liberal politikalar temelli olarak şekillenmiştir. Bu bağlamda, “yeni sağ” politikalar, iktisadi açıdan “yeni liberalizm” ve siyasal ve kültürel açıdan “yeni muhafazakârlık” olarak adlandırılan düşünsel akımlar çerçevesinde şekillenmiştir. Her ne kadar birbirlerinin yerine kullanılsalar da aynı anlamı taşıyan kavramlar değildir. Kaldı ki bu durum 1980 sonrasında hegemonik ve ideolojik çerçevesine işaret etmektedir (Dursun, 2001, s. 87-88).

Kapitalist sistemin hâkim fikir olarak piyasada güç kazanması sürecinde, Adam Smith ve David Ricardo gibi düşünürler, kapitalist sistemin işleyiş tarzını serbest piyasa ekonomisi fikri temelinde oluşturmuşlardır. Bu isimlerle birlikte klasik liberalizmin ya da diğer adıyla ‘*laissez faire*²’nin temelleri atılmış ve mantıklı bir yapıya bürünmüştür. Klasik liberalizmin ana mantığı, bireyselliğin ve özel mülkiyet hakkının savunulduğu, devlet müdahalesinin dışlandığı serbest bir pazar düzenine dayanmaktadır. Smith'e göre, devletin üstlenmesi gereken belli görevler dışında kalan alanlarda müdahaleci olmaması istenmiştir. Mutlakiyetçi bir yönetime karşı eşitlik ve özgürlük kavramlarıyla ortaya çıkan liberalizm uzun yıllar reformcu bir düşünce temelinde şekillenmiştir. Kurucu önderler

²Mark Skousen'e göre, “17. yüzyılda meşhur Fransız merkantalist bakan Jean Baptiste Colbert'in bir grup iş insanıyla yaptığı bir görüşmede, ‘sizin için ne yapabilirim?’ diye sorduğu ve buna karşılık, ‘Laissez nous faire’ – bizi kendi halimize bırak! cevabını aldığı söylenir. Dönemin ünlü Fransız yazarları da bunu 18. yüzyılda slogan haline getirmişlerdir.” Bkz. M. Skousen (2005). *İktisadi Düşünce Tarihi*. Modern İktisadın İnşası. Ankara: Adres Yayınları, s. 17.

çevresinde piyasa merkezli bir sivil toplum ve devlet anlayışı ortaya çıkmıştır. Liberalizmin hedefi, yükselen bir sınıfı dünya çapında egemen kılmak olmuştur (Özkazanç, 2011, s. 13). Ancak, on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllara gelindiğinde hem Sovyet Devrimi'nin yapılmış olması hem de 1970 yılı itibariyle ekonomik kriz belirtilerinin ortaya çıkması klasik iktisat fikrinin sorgulanmasına yol açmıştır. Sovyetlerin yükselişi ve işçi sınıfının örgütlenme çabaları yeni iktisadi politikaların aranması sürecini başlatmıştır. Bu noktada ise, John Maynard Keynes'in 1936 yılında yayımlamış olduğu *Genel Teori* eserindeki fikirler çıkış noktası oluşturmuştur. İkinci liberalizm dönemi olarak da adlandırılan dönemde, "Keynesyen İktisat Teorileri" kabul görmüş ve sosyal devlet anlayışının ön plana çıktığı bir döneme girilmiştir. Sonuçta, hem mevcut kriz bir süreliğine aşılmış hem de Sovyet yükselişinin önüne geçilmiştir (Akalin U. S., 2009, s. 12-13).

Tarihsel süreç içerisinde gelişen ve ortaya çıkan üçüncü liberalizm tipi ise neo-liberalizm olmuştur. Neo-liberalizm saf piyasa mantığına engel olan ve tüm kolektif yapıları yok eden bir iktisadi sistem olarak ortaya çıkmıştır. Bu sistem toplumsal gücünü, çıkarlarını temsil ettiği kişilerin politik ve iktisadi ayrıcalıklarından almaktadır (Bordieu, 2009, s. 25). Neo-liberalizm, iktisat teorisi ve politika yapım sürecinin altyapısında, kapitalist toplumun ilerlemesinin ardındaki ideoloji ve Smith'in iktisadi teorilerinin mirasçılarının yeniden canlanması olduğu düşünülmektedir (Thorsten ve Lie, 2009, s. 151). Ancak, neo-liberal savunucular uygulama ve politika açısından hem klasik liberalizmden hem de Keynesyen liberalizmden iki noktada farklılık gösterdiklerini ileri sürülmektedir. Neo-liberaller, Keynesyen iktisadın, klasik liberalizmin özünü bozduğunu ileri sürerlerken; bunun bir klasik iktisada dönüş olmadığını da vurgularlar. Neo-liberalizmin liberalizmden temel ayrım noktası, bireysel özgürlükler yerine iktisadi özgürlüklerin ön plana çıkarılmasıdır (Akalin U. S., 2009, s. 17).

Gerard Dumenil ve Dominique Levy'e göre ise, "neo-liberalizm özel bir sınıf yapısı ya da sermayenin mülkiyetinin kurumsal bir yapısı değil, bir sınıf yapısının bağrındaki iktidar ilişkilerinin bir biçimidir" (2009, s. 65). Bu anlamda, ulus devlet; ulusal pazara, ulusal sermayeye ilişkin ekonomi üzerinden yürüttüğü işlevleri ve yetkileri bakımından gücü en aza indirilmiş bir örgüte dönüşmüştür. Ulus devletin aşılmasında iki aşama öne çıkmaktadır. İlk olarak, ulus devlet ekonomi alanındaki görevlerini ulus üstü kurumlara nakletmek durumunda kalmıştır. İkinci bir aşama ise yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, merkezi devletin sorumluluklarının kendi içindeki alt örgütlere bırakılmaya

zorlanmasıdır (Kazgan, 2009, s. 18). Böylece, ulus devletin gücü aşağıdan ve yukarıdan aşındırılmak suretiyle bir ara örgüt haline dönüşmesi planlanmış oluyordu (Ohmae, 2009, s. 204).

Bununla birlikte, refah devleti yönetiminin temeli olan toplumun parçalanmasıyla birey ve mikro ahlaki cemaatler toplumun yerini almıştır. Neo-liberalizm, bireyi girişimci olarak tanımlamaktadır. Girişimci kendi hayatı üzerinde girişimde bulunan, yaşam kalitesini yükseltmeyi amaçlayan, aktif, sorumlu, rasyonel, tercih sahibi bireyden oluşmaktadır. Birey böylece, tüketim ve müşteri nesnesi olmasının yanı sıra, iş hayatında başarıyı kovalayan, riskler alan, kendinin ve ailesinin geleceğinden sorumlu kişi kimliğine bürünmektedir (Özkazanç, 2011, s. 17).

Küreselleşme ve yeni sağ politikalar konusunda farklı bir bakış açısı getiren Zygmunt Bauman, bu süreçte devletin rolünün bir bekçi karakolu olmaktan öteye gidemediğini şöyle vurgulamaktadır: “Büyük bölünme çağının politik üstyapısı, düzen kurma mekanizmasındaki daha derin ve kalıcı değişimleri gözlerden gizlemiştir. Devletin askeri, ekonomik ve kültürel kendine yeterliliği, varlığını idame ettirebilmesi, artık geçerli bir ihtimal olmaktan çıkmıştır” (2016, s. 75). Kapitalizmin ilk dönemlerinde gözlenen halkın mülksüzleştirilmesi döneminin küreselleşmeyle birlikte farklı bir boyut aldığını ileri süren Bauman, bu dönemle birlikte devletin mülksüzleştirilip zayıflatıldığını vurgular. Yeni dünya düzeninde, mali piyasaların serbest dolaşıma girmesiyle ulusal engeller ortadan kalkmıştır. Üretken sermaye herhangi bir yörede en kârlı alanları devlet tekelinden kurtararak kendi çıkarına çalışmasının yolunu açmıştır (Güler, 2005, s. 93).

İki kutuplu dünyanın yıkılması sürecinden sonra ortaya çıkan yeni devletlerin eski ulus devlet işlevlerini yerine getirmesine ihtiyaç duyulmuyordu. Yurdun ve nüfusun güvenliğini sağlama gibi en dar anlamdaki işlevler dışında, tersini düşünmek oldukça güçtür. Yeni ve daha zayıf, ayrıca politik anlamda özgür devletlerin ortaya çıkması küreselleşme politikalarının karşı çıktığı bir durum değildir. Aksine, küreselleşme ve yurt kavramına yeniden vurgu yapılması sistemin de işleyişine uymaktadır. Yeni oluşmuş ve ekonomik anlamda zayıf yeni yurtlar yeni dünya düzensizliğine benzeyen yeni dünya düzeninin temelini oluşturmuştur. Bauman bu durumu şöyle tanımlamaktadır: “Zayıf, sözde devletler, iş hayatının sürmesi için gerekli olan, ama küresel şirketlerin özgürlüğüne etkili kısıtlamalar getirebileceği korkusu yaratmayan, yerel polis karakolları rolüne kolaylıkla indergenebilirler” (2016, s. 79).

Küreselleşme politikalarının sadece pazar temelli geliştiğini söylemenin bir ütopyadan ibaret olduğunu savunan Samir Amin (1999) ise, kapitalizmin gerçek yönetiminin pazar ve devlet işbirliğiyle mümkün olabileceğini vurgulamaktadır. Ronald Reagan'ın başkanlığıyla birlikte hızlı bir şekilde yapısal uyum programları adı altında sunulan politikalar ilk olarak kriz içerisinde olduğu düşünülen üçüncü dünya ülkelerine dayatılmıştır. Bu programlar, iki sonucu ortaya çıkarmıştır: Birincisi, kuzey ve güney ülkelerindeki halkların yoksullaşmasına neden olması; ikincisi ise, bu politikalar toplumların genel bunalımına çare olmak yerine, deflasyonist³ bir döngüye sokarak gelişmelerini yavaşlatmasıdır (Amin, 1999, s. 28-29).

Küresel mali sistemin oluşturulma aşamasında iki kırılma noktası önem taşımaktadır. İlk olarak, Bretton Woods⁴ sisteminin çökmesinin ardından dalgalı kura geçilmiştir. Bu geçiş, 1970 ve 1980'li yıllarda mali piyasa düzenlemelerinin kaldırılmasının yolunu açmıştır. Bununla birlikte, para ve sermayenin hem ulusal ekonomi içinde hem de kendi aralarında dolaşımını kolaylaştırmıştır. Bir diğer nokta ise, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı kolaylık ile mali işlemlere ülkeler üstü bir nitelik kazandırılarak, sınır ötesi işlemlerin hızlı ve güvenli bir şekilde yapılması sağlanmıştır (Heywood, 2013, s. 136).

Micheal Hardt ve Antonio Negri'ye (2003) göre, ulusal sınırların yok olmasıyla birlikte dünya piyasası ulus devletlerle ortaya çıkan iki başlılığı ortadan kaldırmıştır. Bu sürecin sonunda özgür alanda görülen şey ortaya çıkan sonsuz sayıda farklılıktır. Farklılıklar pürüzsüz bir küresel uzam yerine, son derece farklılaşmış ve hareketli yapılardan meydana gelmektedir. Spekülatif ve finansal sermaye emek gücünün en ucuz olduğu ve hangi bölgedeki yönetim aygıtı en fazla sömürüyü garanti ediyorsa o bölgelere doğru akış göstermektedir. Yayılmacı çerçeveden bakıldığında amaç, çatışmaların tutarlı bir toplumsal aygıt tarafından normalleştirilmesi değil, tersine farklılıkların

³ Deflasyon, enflasyonun eksiye düşmesi anlamına gelmektedir. Enflasyon yaşanan bir ülkede paranın reel getirisi düşerken, deflasyon ortamda paranın reel getirisi artmaktadır. İlk bakışta enflasyonun negatif olması olumlu bir durum gibi görünse de deflasyon bir ekonomi açısından ekonomik faaliyetlerin durgunluk sürecine girdiği sorunlu bir süreçtir. Keynesyen görüşe göre deflasyonun nedeni yetersiz taleptir. Yetersiz talep nedeniyle üretilen mallar satılamaz, stok fazlası oluşur. Talep olmadığı için mal fiyatları düşer ve buna bağlı olarak firma kârları da düşer. Bu durumda reel sektör daha fazla kişiyi istihdam edemez, ücretleri düşürür ve işçi çıkarır. Bunun sonucunda işsizlik oranı artar. Bu ise deflasyonist bir süreci yaratır. <http://piyasarehberi.org/sozluk/deflasyon> (Erişim tarihi: 15.01.2018).

⁴ 1944 yılında ABD'nin New Hampshire eyaletinde bulunan Bretton Woods'da 44 ülkenin katılımı ile BM para ve finans konferansı toplanmıştır. Bu konferansın amacı II. Dünya Savaşı sonrası büyük darbe alan dünya ekonomisine yeni bir düzenleme getirmek, savaştan zarar görmüş bölgeleri yeniden kalkındırarak ekonomik istikrarı sağlamaktır. Bu konferansın en önemli sonuçları, IMF ve DB'nin kurulması ile beraber ayarlanabilir sabit kur sistemine geçilmesidir. <http://piyasarehberi.org/sozluk/bretton-woods> (Erişim tarihi: 15.01.2018).

korunmasıdır. Toplumsal bütünleşmeyi korumak yerine yayılmacı yönetim tarzı dağıtma ve farklılaştırma politikası izlemektedir (Hardt ve Negri, 2003, s. 342-343).

Ortaçağ'dan bu yana ekonomik paradigmlar üç ayrı aşamadan geçmiştir. Halk kavramı artık örgütlü bir sistemi öngörmemektedir. Halkın kimliği yerini çokluğa, hareketliliğe, esnekliğe ve durmaksızın farklılaşmaya bırakmıştır. İlk aşamada tarım ve hammadde çıkarılması ekonomiye hâkimken, ikinci aşamada endüstri ve dayanıklı malların üretilmesi başı çekmiş, son aşama olan günümüzde ise hizmet sağlama ve enformasyon manipülasyonu üretimin temelini oluşturmaktadır. İletişim yönetimi, eğitim sisteminin baştan yaratılması, kültürün düzenlenmesi günümüzde eskisinden daha fazla önem kazanmaktadır (Hardt ve Negri, 2003, s. 344).

1970'li yılların sonu ve 1980'li yıllarla birlikte İngiltere başbakanı Margaret Thatcher ve Amerika Birleşik Devletleri başkanı Ronald Reagan'ın neo-liberal doktrinlerinin devlet politikalarına kaymasıyla yeni bir dönem hızla tüm dünyayı sarmıştır. Liberal gelenekçi yapı önceki süreçte eklemlendiği sosyal demokrat anlayışı hızla terk ederek, yeni sağ söylem içinde daha muhafazakâr ve otoriter eylemler sürecine dahil olmuştur. Neo-liberalizm refah devleti eleştirisinden ziyade, temel modern demokratik değerlerin ve pratiklerin tamamına karşı radikal bir saldırı içerisine girmiştir. Neo-liberal uygulamalar küresel ölçekte iktidarın sadece piyasa modeli üzerinden yapılandığı bir aşırı tahakküm türü olarak karşımıza çıkmıştır (Özkazanç, 2011, s. 14). Devletin yapılandırılması sürecinde “yapısal uyarlanma” yöntemi, 1980'li yıllarda şekillenmeye başlayan yeni bir dünya sistemini öngörmüştür. Devletin varlığı, serbest piyasa temelinde belirlenmiş ve demokratikleşme hareketini başlatan yeni sağ ideoloji çevresinde tanımlanmıştır (Güler, 2005, s. 83).

Dönemin belirleyici ideolojisi olan yeni sağ ve muhafazakâr ideolojinin köklerine bakıldığında, Fransız Devrimi'ne kadar giden bir süreç ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda muhafazakârlık, Fransız Devrimi sırasında Jakoben hareketin, toplumun eskimiş olan kurumlarına karşı yürüttüğü radikal ve devrimci müdahalelere karşı çıkmıştır. Bunun daha ilerisine bakılırsa, Aydınlanma hareketinin ve aristokrasinin yönetimine karşı gösterilen tepkilerde de bu ideolojik temel görülmektedir (Yanardağ, 2013, s. 17). Yeni sağ politikalar, on dokuzuncu yüzyılın çağdaş yorumu olarak ortaya çıkmaktadır. On sekizinci yüzyılda olduğu gibi, özgürlüğün güvencesi olarak piyasa ekonomisi savunulmakta ve eşitlik sorunu göz ardı edilmektedir (Güler, 2005, s. 96).

Fransız Devrimi eski fikir, felsefi düşünce ve kurumların terk edilmesi ve eskiyle kopuşu simgelediğinden dolayı muhafazakârlığın siyasal bir hareket olarak ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bu anlamda ilk teorik eser Edmund Burke tarafından verilmiştir. 1790 yılında yayımladığı *Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler* eseri sözü edilen ideolojisinin teorik temellerini atmıştır. Muhafazakâr ideoloji, geçmişten köklü bir kopuş varsa, ilerleme ve yenilenme söz konusu ise karşı bir hareket olarak kendisini konumlandırmaktadır. Burke, toplumların devrimci ve radikal değişiminden ziyade, doğal gelişiminden yana tutum sergilemektedir. Bu dönemde ortaya çıkan aklın özgürleşmesi, laiklik, ulusal egemenlik, insan hakları gibi kavramlara karşı çıkmış ve devrimci hareketin otoriteyi ve gelenekleri yok ettiğini ileri sürmüştür. Aynı zamanda ekonomi üzerinde de fikirler yürüten Burke, devletin ekonomiye müdahaleden kaçınmasını, ticaret kanunlarının doğa kanunu olduğunu ileri sürmüş ve tanrısal bir önem atfetmiştir (Yanardağ, 2013, s. 21-22).

Muhafazakâr olmak, herhangi bir anlamda muhafaza etmeyi istemek anlamını taşımaktadır (Giddens, 2002, s. 28). Eski düzenin kurumlarının yeni düzen içinde de varolmasını savunan anlayış, bu kurumların ilerleyen süreçte kendiliğinden evrilerek gelişeceğini öne sürmektedir. Bu bağlamda, evrimci bir düşünce temelinde şekillenmektedir. Feodal dönemde kendi gücünü elde eden ve ardından yönetimde söz sahibi olmaya yönelik burjuva sınıfı yerini sağlamlaştırmış ve bu konumunu muhafaza etme refleksiyle tutuculaşmıştır. Devrimle birlikte ortaya çıkan köklü değişimlere karşı eleştirel bir tutum takınan burjuva sınıfının bir bölümü egemenliğine son verdiği feodal beyler ile tekrar biraraya gelmiştir. Temsil ettikleri siyasi akım, burjuva devrimine karşı bir reaksiyon içerisine girmiştir. Eleştiri argümanlarını ise, burjuva öncesi dönemden almışlardır (Dubeil, 1998, s. 158).

Bunun sonucunda, iktidara gelen ve devrimci bir nitelikte olan burjuva sınıfı bu niteliğini kaybetmiştir. Yeniden eskiye dönen sınıf kültürel ve politik açıdan muhafazakârlaşmıştır. Muhafazakâr ideoloji için din kavramı önemli bir yer tutar. Din, toplum nezdinde birleştirici ve otorite sağlayan bir araç olarak değerlendirilmektedir. Belli kutsallar çevresinde konumlanan ve muhafaza etme refleksiyle hareket eden ideoloji, “devlet” ve “millet” kavramlarına önem vermektedir. Bütün ideolojilere karşı çıkmakta ve kendini de bir ideoloji olarak tanımlamaktan kaçınmaktadır. Dönemin koşullarına göre bazen liberal, bazen ise gerici ve milliyetçi bir tutum

sergileyebilmektedir. Bu anlamda, muhafazakârlık pragmatist ve oportünisttir denilebilir (Yanardağ, 2013, s. 37-38).

Muhafazakârlık kavramının Avrupa’da gelişimi Fransız Devrimi’ne kadar uzanırken, yeni muhafazakârlık ise Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) özellikle soğuk savaş döneminin ikinci yarısında net bir şekilde sınırları çizilen bir akımdır. İktisadi bakımdan ultraliberal bir program ve ideolojik olarak muhafazakâr bir anlayışın eklemlenmesinden oluşmaktadır. İktisadi planda piyasacı bir neo-liberalizm, felsefi planda ise post-modern bir temelde şekillenmiştir (Yanardağ, 2013, s. 41). Yeni sağın savunucuları kültürün, aydınlanmış elitlerin temelini attığı ve idari olarak yukarıdan dayatılan modernleşmeye karşı çıkmaktadırlar. Eleştirilerinin özellikle yoğunlaştığı konular ise çocuk eğitimi, eğitim politikası, kadın ve ailenin konumu, cinsellik ve dinin uygulanış biçimi gibi değerler çevresinde şekillenmiştir (Dubeil, 1998, s. 15).

Özetle, bugünkü muhafazakârlık ise, bir siyaset biçimi olarak yeni sağın ideolojik unsurlarından olmuştur. Yeni sağ siyaset içinde harmanlanarak önemli bir konuma gelmiştir (Tuzcu, 2010, s. 477). Neo-liberalizmle birlikte son yıllarda ortaya çıkan asıl radikal güç yeni sağ olmuştur. Ekonomik konulara önem veren yeni sağ düşünceleri, neo-liberalizm olarak adlandırmak daha doğru bir kavramdır. Eski muhafazakârlığın aksine, neo-liberal düşünürler ekonomik bireyciliği benimsemektedir. Topluma eskisinden farklı bakan yeni düşünce anlayışı, toplumu organik bir yapı olarak görmesinin yanı sıra bu özellik bireyler arasında oluşan bilinçli bir ortak hareketten kaynaklanmaktadır. Bu dönemde ortaya çıkan en önemli kavramlar otorite, sadakat ve gelenek olmuştur. Gelenek, neo-liberalizmin temel düşüncesini oluşturmaktadır. Çünkü, onların aradığı herhangi bir otorite değil, geleneksel sembollerle çevrelenmiş bir otorite arayışıdır. Sadakat ise, bilinçli ve rasyonel bir birlikten ziyade, gelenek temelinde oluşan gruplarla kurulan ilişkileri temel almaktadır (Giddens, 2002, s. 44-50).

Yeni sağ politikalar toplumsal yaşamın her alanında etkili olmuştur. Bu bakımdan küreselleşme çerçevesinde yaygınlık kazanan politikaların ekonomi, siyaset ve kültürel alandaki etkileri çalışmanın alt bölümlerinde ayrıntılı bir biçimde tartışılmıştır.

1.1.1. Ekonomi

Küreselleşme politikaları temel olarak ekonomi ve piyasa merkezli gelişmiştir. Refah devleti anlayışının girdiği krizler sonrasında yeni bir arayışa giren piyasa güçleri neo-liberal politikalara yönelmiştir. 1980’li yıllardan itibaren ekonomik, askeri, politik ve kültürel boyutlarıyla ortaya çıkan küreselleşme, kapitalizmin içine girdiği derin ekonomik krizi aşabilmek için tekelleri sermayenin ulus devlet sistemini yeniden yapılandırma süreci olarak tanımlanmıştır.

Temel üretim faktörleri olan işgücü, sermaye, toprak ve girişimci sınıf küresel ilişkiler bağlamında üretime katkı yapmakta ve karşılığı olarak ücret, faiz, rant ve kâr elde etmektedir. Ekonomik ilişkiler yurtiçi ve yurtdışı piyasaların karşılıklı etkileşimi temelinde gerçekleşmektedir (Günsoy, 2006, s. 69).

1930 bunalımını tam atlatamamış ABD bu dönemde ortaya çıkan İkinci Dünya Savaşı ile birlikte hızlı bir ekonomik gelişme göstermiştir. Özellikle silah üretimi ihracatı ile krizi atlattır. Aynı zamanda savaş, ABD’yi en büyük besin maddesi sağlayıcısı ülke konumuna getirmiştir. Bu faktörlerin etkileriyle güçlenen ülke savaş sonrası düzeni sağlayacak örgütlerin kurulmasında da öncülük etmiştir. Birleşmiş Milletler (BM), Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (DB), Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) gibi önemli ekonomi kurumları 1940’lı yıllarda kurulmuştur. Ortaya çıkan kurumlar, Milletler Cemiyeti yönetiminde varolan başarısız kurumlar yerine finans piyasasını denetleyecek daha etkili ve güçlü kuruluşlar olarak önem kazanmıştır (Mazower, 2015, s. 382).

Sosyalist Blok’a dahil olmayan ülkeleri kapsama amacıyla kapitalist sistemin kurumlarından IMF ödemeler dengesi sorunlarında devreye girmiş ve istikrar programları ile büyüyen sorunları engelleme görevi üstlenmiştir. DB ise, savaş sonrasında kalkınma ve sanayileşme girişimlerini desteklemiştir (Güngen, 2014, s. 437). Bu kurumlar, dünya ekonomisi temelinde piyasa kurallarının işlemlerini sağlayacak görevlerle donatılmışlardır. Kaldı ki, bu kurumlar yapılan anlaşmalar çerçevesinde hem bir küreselleşme hem de dayanışma ortamı sağlamak hedefiyle kurulmuşlardır.

Savaş, ülkeleri yıkıma götürürken; ABD ise tek güç merkezi olarak ortaya çıkmıştır. Dolar, Bretton Woods sistemiyle altına dayalı tek merkezi para olarak değer kazanmıştır. Sonuç olarak, İkinci Dünya Savaşı ABD’yi en güçlü ülke konumuna getirmiştir. Ancak, 1950’li yıllarda Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği’nin (SSCB) yükselişi ile birlikte Soğuk Savaş’ın getirisi iki kutuplu bir dünya olmuştur. Dünyanın iki ekonomik kutba

bölünmesi serbest piyasa sisteminin hareket alanını daraltmıştır. Ayrıca, Avrupa’da artan işsizlik ve yoksulluk sosyalist hareketlerin artmasına yol açmıştır. Bu nedenle, 1940’lı yıllarda kapitalizm kısmen dizginlenerek refah devleti politikalarına geçilmiştir. Devlet eliyle sendikalaşma ve bireylerin alım gücü yükseltilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde kapitalizm ve sosyalizmin birbirine yakınlaşması ekseninde kuramlar oluşturulmuştur. Ancak, SSCB’nin ABD ile girmiş olduğu silahlanma yarışı Sovyetler için gerileme dönemine girilmesine neden olmuştur. Silahlanma politikalarına ağırlık veren devlet, iç politikada eğitimli toplumun tüketim taleplerine cevap veremez olmuş ve özgürlük taleplerini karşılayamamıştır. ABD’nin teknolojik üstünlüğü karşısında geri kalan SSCB’de aynı zamanda bağımsızlık taleplerinin de ortaya çıktığı dönemde hızlı bir çözülme dönemi başlamıştır. ABD bu çözülme sonucunda yeniden tek merkezli dünya yönetiminin sahibi olmuştur (Kazgan, 2009, s. 14-15).

Sovyet ekonomik sisteminin çökmesiyle birlikte hareket alanı genişleyen kapitalizm tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Özellikle ABD’de 1973 ve 1976 krizleri, OPEC’in petrol fiyatlarını artırması, Vietnam Savaşı’nın ekonomik zararı ve artan işsizlik ile refah devleti politikaları terk edilme aşamasına gelmiştir. Friedrich Von Hayek’in ortaya koyduğu neo-liberal ekonomi teorileri kabul görmeye ve 1980’li yıllarla birlikte uygulanmaya başlamıştır. Bu dönemde geliştirilen ekonomi politikaları, küreselleşmiş bir ekonominin yolunu açmıştır. Neo-liberalizm küresel bir sistem olarak farklı ulusal ekonomileri içermiş ve bu yerel ekonomiler uluslararası uygulamalarla sisteme eklemlenmiştir. Piyasalar ve üretim küreselleşince, uluslararası ekonomik sistem toplumsal yerleşiklikten çıkarak özerk bir hal almıştır. Bağımlılık arttıkça ulusal sistem uluslararası sistem tarafından sindirilmiş ve dönüşüme uğramıştır (Hirst ve Thompson, 2007, s. 35-36).

“Maddi anlamda küreselleşme, üretimin ulusötesileşmesi, çok uluslu şirketlerin sayı ve büyüklüklerindeki artış, finansal alanın ulusötesileşmesi dünya ile entegre olmuş finansal piyasaların doğması ile açıklanabilir” (Bieler, 2002’den aktaran Gökten, 2013, s. 165). Ekonomik küreselleşmenin en çok tartışılan yönü gelişmekte olan ülkelerin üzerindeki etkisi olmuştur. Bu konuda yapılan çalışmalarda ekonomilerin bütünleşmesi, serbest ticaretin önündeki engellerin kaldırılması, ihracata dayalı büyümenin sağlanması, büyümeye dayalı istihdam olanaklarının ve hayat standartlarının iyileşmesi gibi konulara ilişkin sorulara yanıtlar aranmıştır (Ünal vd, 2011, s. 122).

1980 sonrasında sanayileşmiş ülkelerdeki gelişmeler bağlamında, özellikle Latin Amerika ülkeleri eksenli üretim yapısı ve işgücü piyasalarında önemli dönüşümler meydana gelmiştir. Sanayi üretimi gerilerken, yeni teknolojileri kullanan ve nitelikli işçi çalıştıran yüksek verimlilik elde eden sektörler ile düşük verimlilik ve buna bağlı olarak düşük gelir temelinde gelişen sektörlerden oluşan ikili bir yapıdan söz edilebilir. Uyum politikaları ile sanayileşme hedefleri geri plana atılmış ve bir sanayisizleşme dönemine girilmiştir. Kaldı ki, bu dönemde, kamu çalışanlarının işten çıkarılma ve taşeronlaşma eğilimleri görülmektedir. Özelleştirme politikaları birçok alanda istihdam koşullarını etkilemektedir. Yapısal uyum politikalarıyla başta eğitim harcamaları olmak üzere sosyal sektör harcamalarında daralmaya gidilmiştir. Temel kamu hizmetlerinin özelleştirilmesiyle birlikte alınan hizmetin fiyatlarında da hızlı artışlar ortaya çıkmıştır (Şenses, 2001, s. 190 ve 195). Özelleştirme politikaları, özel sermayenin elini güçlendirmiş ve sermaye birikimi yavaş yavaş özel girişimler lehinde yoğunlaşmaya başlamıştır.

Neo-liberal ekonomi uygulamalarının dünya ekonomisiyle birleşmesinde önemli bir dinamik de çokuluslu şirketlerin yayılmacı politikaları olmuştur. Ülke sınırları içerisinde büyüyen ve büyük bir sermaye gücüne ulaşan şirketler yatırım yapacak ve sermayesini büyütebilecek yeni coğrafi alanları hedeflemiştir. Çokuluslu şirketler (ÇUŞ), “birden fazla ülkede yatırım faaliyeti yürüten, üretimle faaliyetleri kapsamındaki kararları bir merkezden alan, çeşitli yollarla kendine bağlı şirketlerin kararları üzerinde etkili olabilen şirketler olarak tanımlanmaktadır” (Alpar, 1980, s. 30). Zaman içerisinde ekonomik olarak güçlenen bu tip şirketler ekonomik ve siyasi olarak zayıf, getirisi yüksek coğrafyalara nüfuz etmektedir. Özellikle ulus devlet yapısının zayıflaması ve ekonomik sınırların kalkmasıyla sermaye hareketinin akışkanlığı hızlanmıştır.

Günümüzde birçok azgelişmiş ülkenin Gayri Safi Milli Gelirlerinden çok daha yüksek sermayeye sahip olan şirketler, ulus devletlerin hâkimiyetindeki pazar yapısını kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmektedir. Ulus devletlerin ellerindeki ekonomik güç çeşitli özelleştirme hareketleri ile ulusötesi şirketlere doğru kaymaktadır (Dura ve Kılıçarslan, 2012, s. 91). Öte yandan, çokuluslu şirketler yatırım yaptığı ülkenin istihdam olanaklarına katkı yapacağından ve belli bir vergi ödeyeceğinden azgelişmiş ülkeler tarafından cazip yatırımlar olarak değerlendirilmektedir (Hymer, 2016, s. 88).

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği bir başka etki ise finansal küreselleşme olmuştur. Finansal küreselleşme, merkezdeki ülkelerin elinde toplanmış olan birikim

fazlasını çevre ülkelerdeki yatırım alanlarına aktarması sürecini içermektedir. Yüksek kârlar getiren bu alanlara doğru hareketlenen sermaye, çevre ülkelerinin piyasalarını spekülâtif saldırılara açık hale getirmektedir. Gelişmekte olan bir ülkeye giren büyük miktardaki sıcak para ulusal paranın aşırı değerlenmesine ve buna bağlı olarak ithalatı özendiren ve ihracatı geri plana iten bir ortam hazırlamaktadır. Bunun sonucunda, cari işlemler açığı büyümekte ve ithalata bağlı gelişen bir yapay büyüme ortaya çıkmaktadır. Faiz ve kur arasındaki dengenin belli zaman sonra bozulmasıyla, sıcak para ülkeden çekilmekte ve sistemin çökmesine zemin hazırlamaktadır. Küresel pazarda dolaşan bu sıcak para özellikle ekonomisi zayıf ülkelerin geçici bir dönem piyasalarına ve büyümesine hareketlilik katarken, belli bir süre sonra büyük olumsuzluklara yol açmaktadır (Aydın, 2003, s. 126).⁴

Yapısal uyum programlarıyla birlikte, serbestleşme politikaları üç boyutta ortaya çıkmıştır. İlk olarak, finans kapital temelli mali piyasalar arasında hareket eden kısa vadeli parasal sermayedir. İkinci boyutunu, yatırım yaptığı ülkede üretim kapasitesini ve istihdamı arttıran dolaysız sermaye oluşturmaktadır. Son olarak da özelleştirmeler yoluyla ya da borsa üzerinden şirket hisselerinin büyük kısmını ele geçirerek, parasal fonları üretime kazandırılacağı varsayılan dolaysız yatırımlardır (Kazgan, 2009, s. 199).

Özetle, ÇUŞ'lar küreselleşmenin yarattığı iktisadi politikaları özellikle çevre ülkeler üzerinde dayatmaktadır. Bunu da sadece kendileri üzerinden değil, ulus devlet ilişkilerinin de içine dahil olduğu bir süreç üzerinden belirlemektedir. Ulus devletler, şirketlerin çeşitli yatırım alanlarına yayılmalarında siyasi ilişkiler bağlamında önemli bir rol üstlenmektedir. Bu bakımdan, iktisadi politikalarla ortak bir pazar yaratılması sürecinde ÇUŞ'ların ve ulus devletin ortak hareket ettiğine vurgu yapılmalıdır. Yeni sağ politikaların da bu sürece eklenmesiyle serbest piyasada ÇUŞ'ların daha rahat bir hareket alanına kavuştuğu gözlemlenmektedir.

1.1.2. Siyaset

Küreselleşme süreci yeni sağın ideolojisi çerçevesinde gelişen ve neo-klasik ekonominin kuramsal temeliyle bütünleşerek siyasi hayatın temellerini oluşturmaktadır. İç ve dış politikada devletin rolünün minimum seviyeye indirilmesi amaçlanmaktadır. Bu anlamda, küresel politik uygulamaların bir parçası olan devlet içinde sınıf güçlerinin dengesi de değişim göstermektedir. Bunun altyapısını oluşturan etkenlere bakıldığında ise, devletler sınıf mücadelelerinin bir alanı olduğundan ulus ötesinden gelen sermaye

sadece belli bir alanda kalmadan devletin alanı içerisinde bir aktör konumuna yükselmektedir. Bir diğer etken, devletler özel mülkiyet, özel anlaşmalar ve piyasalar için gereken yasal mevzuatı oluşturmaya devam etmektedir. Yeni bir küresel birikim sürecine ön ayak olmak için sermaye hareketleri, döviz kurları ve ticaretin yönetildiği kurallardaki düzenlemeleri doğrudan devletler gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda, devletler ekonomik alandan ellerini çekmemiş; aksine, ekonomiyle olan ilişkilerini ve bu ilişkileri yürütecek çeşitli kurumları düzenleyerek yapılandırmıştır. Son olarak da küresel sermaye birikimi için uluslararası yasal ve altyapısal koşulların olgunlaşmasında devletlerarası ilişkiler ön plana çıkmıştır (Panitch, 2006, s. 206).

Ulus devlet sınırlarının aşılmasında ve piyasa politikalarının serbestleşmesinde yatırımlar, sanayi, enformasyon ve bireyler gibi dört önemli faktöre vurgu yapılmaktadır. Buna göre, ilk faktöre ilişkin gelişmiş ülkelerde üretim sonucu biriken sermayenin yeni yatırım alanları arayışına girmesi ve bu sermayenin genelde özel sermaye eliyle olmasıdır. Buna bağlı olarak, ulus devlet yapısının katı kurallarında yeni düzenlemeler ve yeni kuralların yerleşmesi esas alınmaktadır. Böylece, devletlerden ÇUŞ'lara doğru bir güç kayması ortaya çıkmaktadır. İkinci faktör olan endüstri boyutunda ise, şirketler kendi ulus politikalarını ve çıkarlarını göz önünde bulundurarak sürdürdüğü politikaları bırakmıştır. ÇUŞ'lar, nerede olursa olsun uygun pazarlara hizmet sunma ve buradaki kaynaklara ulaşmayı arzulamıştır. Üçüncü faktöre göre, enformasyon teknolojileri, yatırım ve endüstriyel hareketi oldukça kolay kılmaya başlamıştır. Böylece sınır ötesi katılımın önündeki stratejik engeller ortadan kalkmaktadır. Son faktör ise, tüketici temelli gerçekleşen satın alımlarda gerçekleşmektedir. Gelişen iletişim teknolojilerinin de desteğiyle tüketiciler dünyanın herhangi bir yerinde üretilen ürünü elde edebilmekte olduklarında küresel bir hale gelmiştir (Ohmae, 2009, s. 202-203).

Immanuel Wallerstein (2005) ise, kendini gelişmiş ve liberal kabul eden ülke yönetimlerinde yurttaşların öne çıkardığı şikâyetlere değinmiştir. Buna göre, üç ana kategoride topladığı konular; yolsuzluk, maddi eşitsizlik ve yurttaşlığın yetersiz kapsama alanına ilişkin şikâyetlerdir. Bu tip ülkelerde özellikle siyasi yönetim kadrolarının yolsuzluk konusu oldukça yaygındır. Kapitalist sınıfın çeşitli nedenlerle yapılan pazarlıklar ve lobicilik faaliyetleri açısından yüksek makamları ele geçirme istekleri vardır. Özellikle yönetim kadrosunun buna yatkın olması ise bu tartışmaların önünü

açmaktadır. Bu konular sık olmaya başladığında toplum içerisinde bir sinizm⁵ başgösterir. Bu ise, yurttaşlar tarafından farklı şekilde tepkilere neden olmaktadır. Yönetime bizden birini getirme, bu olguya karşı çıkma ya da siyaset alanından çekilme durumlarını ortaya çıkarır. Bir diğer konu da, maddi eşitsizlik açısından refah devletinin imkânlarının yurttaşlara sunulması gerekmektedir. Devlet adil bir bölüşüm ve temel ihtiyaçları (eğitim, sağlık, gelir düzeyi gibi) karşılaması açısından eşit olmalıdır. Ancak, günümüz siyasi iktidarları her alanda özelleştirmelere giderek kâr odaklı hareket etmekte; üst sınıflar ile alt sınıflar arasındaki gelir dağılımı oranı gün geçtikçe artmaktadır. Üçüncü kategori ise, yurttaşların demokratik katılıma erişme imkânı dar bir alanda gerçekleşmektedir. Kapitalizmin yükselişi ve devletin baskıcı politikaları sonucu yurttaşların sesini duyurabileceği kamusal alan kavramı oldukça daralmaktadır (Wallerstein, 2005, s. 150).

Özetle, yeni sağ ideolojinin etkisinde gelişen neo-liberal ekonomik politikalar ülkelerin ekonomik hareket alanını sınırlandığı gibi siyasal yönetim alanını da çok boyutlu bir şekilde etkilemektedir. Küresel ölçekli iktisadi politikalar, ulus devlet yapısından işleyiş tarzının değişmesine, iktidar ilişkilerine ve yurttaş haklarından ülkeler arası ilişkilere kadar karmaşık bir ilişkiler ağını içerisinde barındıran bir yapıda gelişmektedir.

Neo-liberalizm etkisinde şekillenen politikalar toplumsal yaşamın işleyişini de değiştirmiştir. Piyasaların serbestleşmesi ve egemen kültürün dünya geneline yayılmasıyla birlikte yerel kültürel alanlar bir tektipleşme sürecine evrilmiştir. Bu açıdan, bir sonraki altbaşlıkta hâkim ekonomik ve siyasal uygulamaların kültür alanına yansımaları irdelenmiştir.

1.1.3. Kültür

Küreselleşme çerçevesinde yeni sağ politikalar ekonomik, politik, toplumsal ve teknolojik alanları etkilediği gibi kültür alanını da büyük oranda etkilemiş ve küresel bir kültürün varolup olmadığı konusunda farklı tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kültür kavramı toplumların özneliliği ve kendilerini küresel bağlamda konumlandırımları açısından önem taşımaktadır. Kaldı ki, neo-liberal uygulamalar ulus

⁵ Sinizm; insanların gizli, açığa vurulmamış amaçları hakkında kötümser, hayal kırıklığına dayalı olarak olayları açıklama tutumu; kendi çıkarlarını korumak ya da arttırmak için sırf araç olarak başkasıyla ilgilenme ve işleri idare etme eğilimidir.

devlet sınırları içerisinde tarihsel bir arkaplan ile ortaya çıkmış olan kültürel yapıların erozyona uğramasında en önemli etkenlerin başında gelmektedir.

Günümüzde, kültür kavramı çok farklı alanlara gönderme yapmaktadır. On dokuzuncu yüzyılda sanayinin ve teknolojik ilerlemenin hızlanması ile birlikte kapitalizmin etkileri tüm bölgelerde hissedilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte, neo-liberal politikalar kültürü de etkilemiştir. Özellikle 1980’li yıllarla birlikte hız kazanan küreselleşme olgusu küresel kültür üzerine yürütülen tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Küreselleşme tek ve homojen bir kültürden mi meydana gelmiştir yoksa kültürlerden mi oluşmaktadır? Bu anlamda kültür alanında Herbert Schiller, George Ritzer, Thomas Friedman, Sharon Zukin, Alan Bryman gibi isimler homojen bir kültürün belli bir kaynaktan doğduğunu ve tek yönlü bir şekilde genişlediğini ileri sürmektedir. Roland Robertson, John Tomlinson, Benjamin Barber gibi isimler ise, küresel bir kültürün tek yönlü bir şekilde genişlemediğini, küresel kültür olarak tanımlanan kültür kavramının yerel bölgeler tarafından farklı etkileri olduğunu savunmaktadırlar. Kültür kuramcıları kültürel emperyalizmin ortaya çıkmasında ve yayılmasında medyaya büyük önem atfetmektedir. Özellikle ABD kaynaklı bir küresel kültürün yayılmasında medyanın rolü çok önemlidir (Tomlinson, 2004, s. 15).

Küreselleşmenin kültürel etkileri üzerine geliştirilen yaklaşımlardan biri ise George Ritzer’in (2016) irdelediği “McDonalddlaşma” olgusudur. ABD çıkışlı bir fastfood şirketinin yemek alışkanlıkları ve kültürü üzerinden dünyaya yayılmasının sadece ekonomik boyuttan değil, kültürel açıdan da değişimlere yol açtığını savunmaktadır. Bu konuda verimlilik, hesaplanabilirlik, öngörülebilirlik ve denetim ilkelerini ön plana çıkarır. Buna göre, insanların bu dünyaya adım attıktan sonra baskı altına girdiğini, her şeyin çok hızlı bir şekilde olup bittiğini görürler. Aynı zamanda, dünyanın neresinde olursa olsun aynı yiyeceklerle karşılaşacaklarını bilen bir tüketici kitlesi vardır. Yine ev içi yemek yeme alışkanlığı da değişmiştir. Bu anlamda Ritzer, akşam yemeği gibi ailenin biraraya geldiği ve bağların kuvvetlendiği anların yavaş yavaş çözülmeye başladığını öne sürmektedir. Bunun da, sözü edilen fastfood kültürünün yaygınlaşmasıyla ilişkili olabileceğini savunmaktadır (Ritzer, 2016, s. 45). Kaldı ki, sistemin dünya üzerinde yaygınlaşması ve standartlaşması daha birçok alanda etkisini göstermektedir.

Küreselleşme ve kültür bağlamında Tomlinson ise, küreselleşmenin toplumsal gerçeklerin üzerinde yükselen güçlü imgeler üretme kapasitesine sahip bir kavram olduğunu belirtmektedir (2004, s. 13). Bu süreçte bağlantılılık gün geçtikçe artan küresel-

mekânsal bir yakınlık olarak ortaya çıkmaktadır. Marx, buna mekânın zaman tarafından yok edilmesi adını verirken; David Harvey de zaman mekân sıkışması adını vermektedir (2009, s. 308).

Tomlinson'a göre, küreselleşmenin etkisine bağlı olarak gelişen kültürel bir homojenleşmeden söz etmek doğru değildir. Yaşanan ülke ile gidilen ülke arasında kültür farkı açık olarak görülmektedir. Yolculuklarda varılan havaalanları standart olmaları dolayısıyla bu kültürel farklılıklara geçişi yumuşatan bir konumdadır. Ancak, havaalanından çıkıldığı andan itibaren başka bir dünya ile karşılaşmaktadır. Bu nedenle, homojen ve tek yönlü bir kültürel etkinin olduğunu ileri sürmenin, farklı bir şehre gelip havaalanından hiç çıkmadan, tüm vaktini küresel markalar arasında geçirmeye benzetmektedir. Tomlinson bu ifadeyle, küreselleşmenin tek taraflı bir etkisi olduğunu ileri sürenlere bir eleştiri getirmektedir. Kültür içinde gerçekleşen hareketler basit ve tek bir yön izlemez. Bu hareketler sürekli yorum, tercüme ve yerelleştirme içermektedir. Alıcı kültür, diyalektik bir süreç içerisinde dışarıdan gelen kültürel öğeleri kendi kültürel kaynakları üzerinden yorumlamaktadır (2004, s. 119).

Neo-liberal iktisadi politikalar ve küreselleşme ile birlikte ulus devlet sistemlerinin birbirine eklemlenmesi sonucu ekonomik ve politik alanın yanı sıra kültür alanı da etki altına girmiştir. Dünya genelinde ortak bir kültür yaratmak ya da kapitalizmin önemli bir etki alanı olarak kültür, toplumlar açısından korunması gereken bir konuma gelmiştir. Modern düşünürler, tek yönlü, merkeziyetçi ve homojen bir kültürün hakimiyetinden söz ederken; post modern düşünürler de yerel kültürler aracılığıyla bu sürece karşı belli bir direncin ortaya çıktığını savunmaktadırlar. Zaman ve mekân kavramının belirsizleştiği bu dönemde, kültürel farklılıkların da nerede başlayıp nerede bittiği konusunda da belli belirsizlikler söz konusudur.

Bu bağlamda, kültürün oluşmasında ve toplumlar tarafından benimsenmesinde eğitimin rolü önem kazanmaktadır. Neo-liberal politikalar çoğu alanı etkisi altına aldığı gibi eğitim alanını da etkilemiş ve eğitim politikalarının değişime uğramasına yol açmıştır. Dolayısıyla, bir sonraki başlıkta yeni sağ politikaların eğitim alanındaki etkileri ve uygulamaları incelenmiştir.

1.2. Yeni Sağ Politikaların Eğitim Alanındaki Yansımaları

Neo-liberalizm, siyasal alanı kapitalist ekonominin işleyişine uygun hale getirmiştir. Devletin meşru varoluşunu, toplumsal ilişkilerin içeriğini ekonominin etkisi altına alacak şekilde biçimlendirme hareketine yönelmiştir. Toplumsal ilişkilerin ekonomik amaçlar doğrultusunda şekillenmesi, devletin kamu hizmetinden kademeli bir şekilde çekilmesi ve belli alanların ekonomik amaçlar doğrultusunda şekillenmesiyle birlikte eğitim faaliyetleri de bu yapısal uyum fikirlerinin etkisi altına girmiştir (Ercan, 1999, s. 59).

Eğitim kurumları girdiyi (öğrenciyi) içine alan, onları gizli bir müfredat ile işleyip katmanlı bir işgücünün öznelere dönüştürmektedir. Dolayısıyla, okulların toplum içerisindeki rolü işbölümünün yeniden yaratılmasında etkili olan ideolojinin sürdürülmesine katkı sunmaktır. Okullar yalnızca toplumun ihtiyaç duyduğu gereksinimleri karşılamak amaçlı bir kurum olmaktan çıkmıştır. Okullar hem insanları hem de bilgiyi işleyen kurumlar olarak tanımlanmaktadır. Okullar egemen bir kültürün ortaya çıkmasında da etkin bir özne konumundadır. Bu açıdan okullar egemen sınıfların ideolojik hegemonyasını güçlendiren normları, değerleri ve kültürü de üretme işlevini üstlenmektedir. Kültürel sermaye, bireyleri sınıfsal açıdan toplum içerisindeki yerlerini belirlemede bir araç olarak kullanır. Teknik eğitimin yaygınlaşması ekonomik büyüme ile ilişki halindedir. Bu nedenle bilimsel, teknik ve kariyer odaklı eğitim müfredatlarının yaygınlaştırılması önem kazanmaktadır. Okullar yalnızca bilginin dağıtılması işlevi gören kurumlar değildir. Aynı zamanda, okullar toplumsal ilişkiler içerisinde üretici işlevini üstlenmiş olan bir kurum olarak da öne çıkmaktadır (Apple, 2006, s. 60-89).

Micheal Apple, eğitim ve toplumsal politikalarda dört etkili gruptan söz etmektedir. İlk olarak ekonomiyi modernize etme çabasında olan ve eğitimi ekonomi temelli bir anlayışla şekillendiren, öğretimle ücretli emek arasındaki ilişkiye vurgu yapan yeni liberaller vardır. İkinci olarak, liberallerin ekonomiye verdiği önemi kabul eden bunun yanı sıra öncelikli olarak kültürün yeniden yapılandırılmasını önemseyen yeni muhafazakârlardır. Üçüncü grup, kutsal olarak saydıkları ilahi kitapların bilgeliğine ve Tanrı bilgisine dönülmesini savunan otoriter popülistler olarak adlandırılan köktencilerdir. Son grupta ise, yeni dönem orta sınıfın profesyonel yöneticilerinin oluşturduğu kiralık uzmanlar ortaya çıkmaktadır. Bu gruplar toplum içerisinde her alanda olduğu gibi eğitim alanında da etki göstermektedir. Ancak, son kertede önemli kararların

alınmasında ekonomik modernistler ya da neo-liberaller gücünü hissettirmektedir (2009, s. 47-48).

Louis Althusser (2015) devlet aygıtlarını, baskıcı devlet aygıtları ve ideolojik devlet aygıtları olarak ikiye ayırmaktadır. Baskıcı devlet aygıtlarını yasama, yürütme, yargı, polis ve ordu güçleri oluştururken, ideolojik devlet aygıtlarını eğitim, din, siyaset, aile, iletişim araçları, hukuk gibi güçler oluşturur. Baskıcı devlet aygıtları zor kullanarak, sınıf adına sınıf savaşımını lehine çevirme düşüncesinden hareket eder (Althusser, 2015, s. 60). Bunun yanı sıra, üretim ilişkilerinin toplumsal yeniden üretimi sadece baskıcı aygıtlar ile değil egemen ideolojinin yayılmasında etkili olan ideolojik aygıtlarla da sağlanmaktadır. Bu anlamda, eğitim ideolojik bir aygıt olarak önemli bir öznedir. Kapitalist sistem içerisinde, işgücünün yeniden üretilmesinin temel aracıdır (Tural, 2002, s. 89). Eğitim kurumları, eğitime adım atılan günden itibaren bireylerin etkiye en açık olduğu dönemde, “aile aygıtı ve devletin okul aygıtı arasında sıkıştığı yıllar boyunca, egemen ideolojiyle bezenmiş becerileri ya da saf egemen ideolojiyi (ahlak, felsefe, yurttaşlık eğitimi) çocukların zihnine yerleştirmektedir (Althusser, 2015, s. 61).

Eğitim özünde bireylerin gelişimi temelinde yürütülen bir faaliyet olarak ele alınırken, günümüzde bireyin elde edeceği kazanç anlayışı ekseninde dönüşüme uğramaktadır. Eğitime bireylerin gelecekte elde edeceği maddi kazanç temelinde bakıldığından, bu alana ilişkin gelişmeler ekonomi politik bir incelemenin de konusu olmaktadır. İnsana özgü olan bilgi günümüzde kârın öncelik kazandığı bir olgu haline gelmiş ve bu bağlamda eğitim de sermaye için ayrıcalıklı bir alan olmuştur. Eğitim kâr amacı gütmeyen insan yetiştirmekten ya da kamu yararını gözetken bir kurum olmaktan çıkarak piyasa adına donanımlı özneler yetiştirmeyi amaçlar hale gelmiştir. Bunu yaparken kendisi de piyasa içerisinde konumlanan bir mekanizmaya dönüşmüştür (Ercan, 1999, s. 63).

Bir toplumda uysal ve uyumlu işçilere ihtiyaç vardır. Bu nedenle okullar, toplumsal ilişkiler ve öğretim aracılığıyla açık olmayan bir şekilde böylesi bir uysallığın üretimini garanti etmektedir. Okulda üretilen fikirlerin piyasası, iş piyasasındaki itaatkâr işçilerin aynası olmuştur. Bu süreç doğrultusunda emeğin üretkenliğinin arttığı, verimsizliğin azaldığı, işgücünün hem maliyetinin hem de etkisinin kolayca kontrol altına alındığı bir vasıfsızlaştırma sürecine girilmiştir. Vasıfsız bireylerin sayısı artmış ve emeğin değeri en aza indirgenmiştir.

Özgürlüğün piyasa merkezli bir anlama karşılık gelmesi, başarısızlığın bireysel eksiklikler sonucu ortaya çıktığı anlayışının benimsenmesi, demokrasi kavramının özgür bireylere tüketim ürünleri arasında yapacağı seçimi garanti etmesi yönündeki fikirlerin yayılmasında eğitimin dönüştürücü gücü ön plana çıkmaktadır. Böylece, demokrasi kavramı günümüzde siyasi bir anlam taşımaktan ziyade daha çok ekonomik bir kavram olarak değer kazanmaktadır. Demokrasi kontrolsüzce gelişen bir piyasa ortamında serbest tüketici seçimini destekleyen bir mekanizma haline dönüşmüştür (Apple, 2006, s. 33-34).

Özellikle neo-liberal politikaların ortaya çıkmasıyla birlikte eğitim sisteminin de belli başlı alanlar gibi yeniden şekillenmesi gerektiği fikirleri önem kazanmıştır. Eğitimde değişim ve özelleştirme, sözü edilen politikalar bağlamında, yalnızca İngiltere ve ABD ile sınırlı kalmamış küresel bir süreç olarak etkisini göstermiştir. Küreselleşme adı altında her alanda olduğu gibi eğitim alanındaki dönüşümler sermaye, para ve metanın ulusal sınırları aşarak dünya ölçeğinde hareket yeteneğinin gelişmesiyle etkili olmuştur. 1960'larda insana yapılan yatırımın değeri kavranmış ve eğitim alanındaki destekler artış göstermiş, 1970'lerde ekonomik durgunlukla birlikte eğitimin ekonomik işlevi sorgulanmaya başlanmıştır. 1980'li yıllarda ise, insan sermayesinin önemi kavranmış ve bunun oluşmasında kritik bir konuma sahip olan eğitimin önemi yeniden artmıştır (Tural, 2002, s. 89).

1.2.1. Küresel bir süreç olarak neo-liberal eğitim politikaları

Sovyetler Birliği'nin yükselişiyle artan endişeler Chicago Okulu'nun fikirlerinin eğitim alanına yönelmesine yol açmıştır. Okulun önde gelen isimlerinden Theodor Shultz insan sermayesinin önemine vurgu yaparak, ulusların zenginliğinin önemli bir parçasını insanların oluşturduğunu ileri sürmüştür. Shultz'a göre, insanlar mesleki becerileri geliştirmek için eğitime yatırım yapmalıdır. Aynı dönemde, Gary Becker de ekonomik büyümenin bilgiye dayalı olarak ilerleyeceğini vurgulamaktadır. Ekonomik büyümenin hızlanması için insan sermayesinin geliştirilmesi gerekliydi. İnsan sermayesi tartışmaları eğitim alanındaki dönüşümlerin önünü açmıştır. Okullarda kazanılan bilgi ve yetenekler ekonomik faaliyetlerde fayda sağlamak için sermayeye dönüşmüştür (Spring, 2015, s. 3).

Yüksek yetenek ve bilgiyle donatılan işçi sınıfı eğitim ve tecrübe sayesinde daha fazla materyal elde edebileceklerdi. Böylece, okullarda edinilen yetenekler ekonomik büyüme ve üretkenliği arttırmış olacaktı. Kaldı ki, maliyet/fayda açısından, kişisel gelir ve ekonomik büyüme bakımından eğitim yatırımları önemli hale gelmiştir. Bununla

birlikte, insan sermayesinin elde edilmesinde eğitim kozu öne sürülmüştür. Eğitime olan ilgideki asıl amaç gizlenerek sosyal adalet, çevresel gelişim, politik katılım ve yurttaş eğitimi gibi olumlu yönler ön plana çıkarılmıştır. Bunun sonucunda ise, işçilerin örgütlenmesi ve işbölümü ya da uzmanlaşma alanları oluşturulmuştur. İşçinin ve ailenin örgütlenmesiyle sermayenin bir başka formu olan sosyal sermaye ortaya çıkmıştır. Sosyal sermaye de ekonomik büyüme ve üretkenliğe katkı sağlamıştır (Spring, 2015, s. 4-5).

Dünya ölçeğinde bu girişimlerin artmasında Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu ve diğer uluslararası kuruluşların çevre ülkeler üzerindeki geleceği tartışmalı olan ekonomik politikaları dayatması, serbest ticaret ve özelleştirmenin hızlanmasını teşvik etmesi eğitim alanındaki adaletsizliğin artmasına yol açmıştır (Hill ve Kumar, 2009, s. 118). Ticaretin yükselen ve kontrol edilemeyen serbestleşmesi eğitim için tehlikeli bir hal almıştır. Eğitim alanının özelleşmesi ilerici ücretsiz eğitimin objektif bir şekilde uygulanmasını engellemektedir. Eğitim hizmetlerinin fiyatlandırılması belli bir grubun erişebileceği bir ortam yaratırken, pazarın yapısından dolayı eğitim alanında da tekelleşmelerin önünü açmaktadır (Devidal, 2009, s. 94).

Dave Hill ve Ravi Kumar'a (2009) göre, eğitim kurumlarındaki öğretmenler eğitim sistemi içerisindeki en tehlikeli çalışanlardır. Onlar sisteme şekil verme, geliştirme ve baskı gücüne sahiptir. Değer yaratan bir işçi konumundadır. Öğretmenler işgücünün toplumsal üretimiyle yakından ilişkilidir ve öğrencilerin yetenek kazanmasında, bilgi ve tutum sahibi olmasında etkilidirler. Onlar kaliteli işgücünün koruyucuları olarak ön plana çıkmaktadırlar. Bu yüzden, kapitalist devlet ve piyasa bu süreci iki yönden kontrol etme ihtiyacı duymaktadır. İlk olarak, varolan sistemi garanti altına almayı amaçlar. İkincisi ise, karşıt işçi hareketlerinin ortaya çıkmasını engelleme açısından pedagojik modelleri yeniden şekillendirir. Kapitalist sınıf, eğitim gören bireylerin ortaya çıkan ikilemleri fark etmesini ve araştırmasına imkân veren pedagojik formları ortadan kaldırır. Kendinin ve toplumsal çelişkilerin farkına varan birey, toplumsal sistemin altını oyacak, istenmeyen sonuçlar doğuracaktır. Bu yüzden hem öğretmen eğitimi ve yetiştirilmesi hem de müfredat ve eğitim araştırmaları sıkı şekilde kontrol edilmektedir (Hill ve Kumar, 2009, s. 19-20).

Üniversitelerde ve mesleki eğitim alanındaki eğitim dilinin yerine günümüzde geniş çaplı olarak pazarın dili geçmiştir. Şirketler ve ticari çıkarlar tarafından yönetilen önde gelen kapitalist devletler Hizmet Ticareti Genel Anlaşması'nı (GATS) yeniden düzenleyerek, çevre ülkeleri varolan yasaları kaldırmasına zorlamıştır. GATS'ın yeniden

düzenlenmesiyle ticari sektör daha geniş coğrafyalara yayılmış ve ortaya çıkan özelleştirmeler şirketler tarafından geri dönüşü olmayacak şekilde ele geçirilmiştir.

Eğitim endüstrisi kapitalist toplumsal yapının yeniden üretimi ve devamı için önemli bir araç olmuştur. Kaldı ki, eğitim endüstrisi artı değerın elde edilmesinde ve ekonomik eşitsizliğin sürdürülmesinde önemli bir konumdadır. Karl Marx eğitim üzerine vurgu yapmasa da metalaşma hakkındaki fikirleri hem öğretmenleri hem de öğrencileri kapsamaktadır. Eğitim, sermaye için kullanılabilirliği ya da kullanım değeri açısından metalaşma kavramıyla yakından ilgilidir. Kapitalistleşen eğitim sistemi bilginin kullanımını da taraflı hale getirmiş ve ulusal homojenleşmenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu süreç toplum içerisinde mekanikleşmiş insanların yetişmesinin temelini atmıştır. Yaratıcılığın, hayal gücünün ve eleştirel düşüncenin eğitim sisteminde önemli değerler olmasına karşın, kapitalist sistemin bunları engellemesiyle birlikte daha uyumlu bir insan sermayesinin şekillendirilmesine odaklanılmıştır (Hill, Graves ve Maisuria, 2009, s. 116).

Ortodoks Marksistler sınıflı bir toplumsal yapıyı öne çıkarırken, neo-Marksist düşünürler Max Weber'in ileri sürdüğü çok katmanlı bir kültürel yapıyı savunmaktadırlar ve sınıf anlayışının günümüzde sonlandığını ileri sürmektedirler. Onlara göre, ırk, cinsiyet, renk gibi faktörler ön plandadır. Bunlar da toplumsal ilişkileri etkilemektedir. Ancak, Ortodoks Marksistlere göre, bu kavramlar açıklayıcı ve yeterli nitelikte kavramlar değildir. Sınıfsal yapı hâlâ devam etmekte ve kapitalizm her geçen gün bunu yeniden üretmektedir. Bu nedenle, öğrencilerin ailelerinin sosyal sınıfı ve geliri eğitime katılımlarını etkileyen en önemli faktördür (Hill, Graves ve Maisuria, 2009, s. 102-103).

Özel eğitimde öğrenim gören bir çocuk ailesinin kaynakları tarafından desteklenir ve aile fertlerinin geliriyle öğrenimini sürdürmektedir. Ortalama gelirin üzerinde olan ailelerin çocukları özel eğitime yönelirken, ortalama gelirin altında kalanlar ise devlet okullarına yönelmektedir. Hane halkı başına düşen gelirin dengelenmesi ve buna bağlı olarak eğitimdeki eşitsizliğin ortadan kaldırılması ise politik gücün kimin çıkarına kullanıldığına bağlı olarak değişmektedir (Gradstein, Justman ve Meier, 2005, s. 54-55). Sonuçta, eğitim gören bireyler temelde ekonomik olarak güçlü olduklarında daha iyi bir eğitim almaktadırlar. Bunun aksine okullarda ırk, cinsiyet ya da kültürel ortam diğer önemli değişkenler olarak daha arkaplanda kalmaktadır. Özel eğitim için gerekli maddi güce sahip olan bireyler bu olanaklardan kolayca yararlanabilmektedir. Bu anlamda,

günümüzde eğitim alabilmenin ekonomik temelli bir faaliyet olarak ortaya çıktığı gözlemlenmektedir.

Madan Sarup'a (2012) göre eğitim, öğretmenleri ve öğrencileri içeren bir üretim biçimidir. Bilgi ise hem özel mülk hem de kültürel sermaye olarak değerlendirilmesinden dolayı okullar fabrikalara benzetilmektedir. Marx'ın yabancılaşma kavramından yola çıkarak, kavram eğitim alanına uygulandığında öğretmen, öğrenciler ve bilgi açısından üç aşamada ele alınmaktadır. Öğrenciler potansiyel bir işgücü olarak ortaya çıkar. Öğrenciler sergilediği performans karşısında mecazi anlamda maaş yerine notlar ve sertifikalar elde eder. Bunlar, öğrencinin gelecekte kullanacağı sermaye olarak açığa çıkar. Bu bağlamda, öğretmenler hem işçi hem de üretici konumundadır. Öğrencilerin bilgi edinmesinde emek veren bir üretici durumundayken, arzu edilen toplumsal ilişkilerin yeniden üretilmesinde de işçi görevini üstlenir. Bulunulan okulun prestiji, öğretmenler ve öğrenciler açısından statü kazandıran bir faktördür. Elde edilen statüler ise son tahlilde kazanılan kârın bir biçimi olarak görülür. Öğrencinin zaman harcayarak, çaba sarf ederek elde ettiği bilgi ona belli yetenekler kazandırır ve onun bir uzantısı haline gelir. Ancak, öğrencinin elde ettiği bu sermaye pazara dahil olduğu andan itibaren kapitalist sınıf tarafından sahiplenilir ve elde edilen bilgi üretici gücün kontrolüne girer (Sarup, 2012, s. 140-141).

Neo-liberal politikaların eğitim alanında da etkili olması ve kamusal anlayışın en çok gerektiği alan olan eğitimin özelleştirme politikalarıyla birlikte özel girişime açılması fırsat eşitliğinin engellenmesine neden olmuştur. Eğitim alanında özelleştirme politikalarının baş göstermesi hem fırsat eşitliğini ortadan kaldırmış hem de eğitim kurumlarının ticari bir işletme mantığına bürünmesine zemin hazırlamıştır. Kaldı ki, özel okullarda eğitim görmek için yüksek maddi gelirin olması şartı ortaya çıkmaktadır. Bu da düşük gelire sahip ailelerin kaliteli bir eğitime ulaşım hakkının elinden alınmasına neden olmaktadır. Okulların özelleştirilmesi sorunu tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de çeşitli sorunların ortaya çıkmasında rol oynamaktadır. Dolayısıyla, bir sonraki altbaşlık altında neo-liberal eğitim politikalarının Türkiye özelindeki etkileri ayrıntılı biçimde tartışılmıştır.

1.2.2. Neo-liberal eğitim politikalarının Türkiye'nin ekonomi politik değişkenleri doğrultusunda aldığı biçimler

1980'li yıllar Türkiye açısından siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel alanlarda birbiriyle bağlantılı iki gelişmenin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu gelişmeler, dışsal ve içsel dinamiklerin belirleyiciliğinde meydana gelmiştir. İçsel olan faktörün de belirleyicisi özellikle Anglo-Sakson ülkelerin çevre ülkeler üzerinde egemenlik kurduğu ekonomi politik yapı olmuştur.

“24 Ocak 1980 Ekonomi Kararları” ve “12 Eylül 1980 askeri darbesi”, Türkiye siyasal ve toplumsal yaşamına ilişkin bugünü değerlendirebilme açısından iki önemli kırılma noktası olarak öne çıkmaktadır. “24 Ocak Kararları, ABD ve İngiltere eksenli yeni sağ politikaların iktisadi anlamda Türkiye'deki yansımaları olarak gözlemlenirken; 12 Eylül askeri darbesi de, ülkede başta üniversiteler olmak üzere pek çok kurumun erozyona uğratıldığı bir tarih olarak değerlendirilebilir” (Dağtaş, 2011, s. 33-34).

Metin Özuğurlu'ya (1999) göre, 1980 askeri darbesi ile birlikte yeni ekonomi politikaları devletin küçülmesine dönük adımları teşvik ederken, üniversitelerin politik zemindeki hareket alanı da sınırlandırılmıştır. İktisat politikalarının prensllere, teknoloji ve toplum politikalarının ise piyasanın sonuçlarına bırakıldığı bir döneme girilmiştir. Türkiye yükseköğrenimi temel bilimlerin ve felsefi teorik araştırmaların geri planda kaldığı, uygulamalı bilimlerin ve politika yönelimli araştırmaların öncelik kazandığı, Özuğurlu tarafından ‘proje bilim’ olarak adlandırılan Anglo-Amerikancı bir etki altına girmiştir (1999, s. 99 ve 104).

Neo-liberal iktisat politikalarının Türkiye eğitim sistemi üzerindeki etkilerine değinmeden önce Türkiye eğitim sistemi içerisindeki özel okulların tarihsel kökenine değinmek geçmiş ve günümüz açısından bir karşılaştırma yapma imkânını sunacaktır. Türkiye’de eğitim tarihi kendiliğinden gelişmesinin ötesinde, devletin müdahale alanı olarak ortaya çıkan tarihi süreçtir. Bu anlamda eğitim tarihi Türkiye açısından müdahaleler tarihi olarak ön plana çıkmaktadır (Ercan, 1999, s. 79).

Osmanlı Devleti döneminde 1856 Islahat Fermanı, eğitim sisteminin ilk eğitim yasası olan 1869’daki Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve ilk anayasa olarak kabul edilen 1876 Kanun-i Esasi ile özel okulların ortaya çıkmasının zemini hazırlanmıştır. Bu dönemde daha çok Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki azınlıklar tarafından özel okullar açılmıştır. Azınlık okullarının ülke içerisinde genel eğitim verme amacından çok kültür emperyalizminin taşıyıcıları oldukları gözlenmiştir. Ancak, özel okulların Batı tarzı

eğitim anlayışı karşısında Osmanlı Devleti'nin sunduğu kamu eğitimi yetersiz kaldığından halkın seçkin kesimi bu okulları tercih etmiştir (Uygun, 2003, s. 109).

Cumhuriyet Dönemi'nde ise azınlık okullarının faaliyetleri zararlı görülerek eğitimin yabancı unsurların etkisinden kurtarılması amacıyla 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunla birlikte tüm eğitim kurumları Maarif Vekaletine bağlanmış ve eğitim faaliyetinin amacı milletin fikir ve hissi bağlamda birliğini sağlamak ekseninde gerçekleşmiştir. Bu amaç doğrultusunda 31 Ocak 1928'de devlet, hükümet ve özel sektörün girişimiyle Türk Eğitim Derneği (TED) bünyesinde temel öğretim kurumları kurulmuştur. 1946'da Hasan Ali Yücel tarafından çıkarılan 4936 sayılı yasayla birlikte üniversiteler yönetsel ve bilimsel anlamda özerk kurumlar olarak tanımlanmıştır. Bu kazanımlar, 1960'lı ve 1970'li yıllarda genişlemesine karşın 1980'li yıllarla birlikte gerilemiştir. Üniversite yönetiminin Yüksek Öğretim Kurumu'nun (YÖK) çatısı altında toplanması ile kurumsal değil bilimsel özerklik anlayışı ön plana çıkmıştır (Güneş ve Güneş, 2003, s. 110).

Özel eğitim alanındaki bir diğer hareketli dönem ise 1980'li yılların ortalarında gerçekleşmiştir. Özellikle yeni sağ politikaların etkisinin görüldüğü dönemde 1961 Anayasası'na göre üniversiteler tamamen devletin tekelinde görülürken, 1982 Anayasası'yla birlikte üniversitelerin bazı şartlarla vakıflar tarafından da kurulabileceği vurgulanmıştır. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında azınlık okulları üzerindeki kısıtlayıcı önlemler 1985 sonrası yapılan değişiklikler ve son olarak çıkarılan 4771 sayılı yasa ile sona ermiştir (Uygun, 2003, s. 109 ve 115). Bu bağlamda, Türkiye'deki özel okulların gelişimine bakıldığında, Osmanlı Dönemi'nde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında özel okulların siyasi faaliyetleri ön plana çıkmaktadır. Özellikle azınlık okullarının yürüttüğü misyoner faaliyetler tehlikeli görülmüş ve kısıtlanmıştır. 1980'li yıllardan günümüze gelindiğinde ise, neo-liberal iktisadi politikalar ekseninde ekonomik amaçların ön plana çıktığı bir özel okul anlayışı gözlemlenmektedir. Bu amaç doğrultusunda da 1990 yılında üniversiteler açısından farklılaşma dönemini başlatan ilk özel üniversite olarak Bilkent Üniversitesi kurulmuştur (Ercan, 1999, s. 82).

1980'li yıllarda hızlı bir şekilde uygulanmaya başlanan ekonomi politik uygulamalarla birlikte, Türkiye'de üniversite iki farklı ve çelişik toplumsal talebi içerisinde barındıran bir ortamda gelişmiştir. Bir tarafta ulusal kültür taleplerini karşılamaya yönelik popüler devlet eğitimi, diğer tarafta ise, küresel kapitalizm ekseninde gelişen sermayenin ihtiyaçlarına yönelik pragmatist, akılcı ve seçkin bir özel eğitim

doğmuştur (Nalçaoğlu, 1999, s. 94). Üniversitelerin kamu kaynaklarının azalmasıyla mali krize sürüklenmesi, üniversite-sermaye işbirliği bağlamında, bilgi ve beceri üretme, müfredat geliştirme ve eğitim verme gibi etkinliklerinin metalaşarak ticari bir boyut alması hızlanmıştır. Üniversitelerin ticari bir yapıya bürünmesiyle kampus kartlar, teknoparklar, sertifika programları, sermaye ile işbirliği, araştırmaların şirketler tarafından kullanımına izin verilmesi, üniversitelerin isminin reklam amaçlı kullanımı gibi uygulamalar yaşama geçirilmiştir (Şener, 2016, s. 67-68).

1980 yılında Amerikan Kongresi tarafından kabul edilen Bayh-Dole yasası ile üniversitelerin kamusal kaynaklarla elde ettiği keşifler için lisans almasının önü açılmıştır. Bununla birlikte, hem federal yasalar hem de eyalet yasalarıyla akademik çalışmaların sonucunun yeni ürün ve süreçlere dönüşmesinde üniversite-sanayi işbirliğini teşvik etmek için çeşitli vergi indirimlerinin ve teşviklerin önü açılmıştır (Bok, 2007, s. 8). Bu gelişmeler, Amerikan eğitim sistemini etkilediği kadar çevre ülkelerin eğitim sistemlerini de etkisi altına almıştır.

Özellikle DB ve OECD uzmanlarının eğitimin sermaye için yeni yatırım alanı olması yönündeki söylemleri, sermayenin yeniden üretim krizine karşı yeni bir alan olarak eğitimin özelleştirme politikalarına açılması ve metalaşması kavramı önem kazanmıştır (Dikkaya ve Özyakışır, 2006, s. 168). Eğitimde yeniden yapılanma sürecinin içinde bulunulan dönemde Dünya Bankası'nın 'küresel eğitim reformu'; yönetim, finansman, müfredat ve öğretmen kadrosunu şekillendirmeye yönelmiştir. Eğitimde yeniden yapılanma uygulamalarının amacı kârlı eğitim işletmeciliğinin önünü açmaktır. Böylece, eğitim hakkı temel bir insan hakkı olmaktan çıkmış, piyasada alınıp satılan bir meta haline gelmiştir (Hız, 2010, s. 70).

Türkiye açısından eğitim alanındaki gelişmelere bakıldığında, TÜSİAD, TOBB, TİSK gibi sermaye sınıfı adına hareket eden kuruluşlar Türkiye'nin küresel rekabette etkili bir güç olabilmesi ve yüksek büyüme oranları yakalayabilmesi için eğitim ile istihdam arasındaki bağı güçlendirilmesini talep ettikleri gözlemlenmektedir. Dolayısıyla, eğitimde özelleştirmenin hızlanması açısından önemli bir talep söz konusudur. Ayrıca, Türkiye 1995 yılında yürürlüğe giren Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) ekseninde eğitim, sağlık, haberleşme, mimarlık, turizm gibi alanlarda toplam kamusal hizmetin yüzde 46'sı oranında piyasaya açılacağı sözünü de vermiş bulunmaktadır. Bu nedenle, sanayi devlet işbirliği ile birlikte her alanda olduğu gibi eğitim alanındaki özelleştirme çalışmaları da hız kazanmıştır (Karabulut, 2016, s. 76).

Eğitim alanının özelleşmesi ile birlikte okul yönetim tarzının da zaman içerisinde değiştiği gözlemlenmektedir. Neo-liberal politikalar temelinde eğitim kurumları toplam kalite yönetimi kavramı çerçevesinde ele alınmaktadır (Güneş ve Güneş, 2003, s. 167). 1930’lardan 1980’lere kadar olan dönemde Türkiye’de Alman-Fransız üniversite geleneği temelli ‘üniversitas’ idealini ön plana çıkaran bir model benimsenmiştir (Özuğurlu, 1999, s. 99). Ancak, 1980 sonrası gelişmeler ile birlikte özellikle üniversite eğitimi ve araştırmaları sermayeye bağlı kılınmış, hesap verebilirlik arttırılarak kurumsal özerklik yok edilmiştir. Bu uygulamalar, eğitimin metalaşmasının ve toplumsal yarar yerine verimliliğin önemli hale geldiği bir yönetim anlayışını doğurmuştur (Şener, 2016, s. 64). Toplam kalite ya da kriz yönetimi, müşteri tatminini önemseyen ve kalite kavramını kusur barındırmama olarak ele alan bir örgüt felsefesi olarak uygulanmaktadır. Bu felsefenin özellikle vakıf üniversitelerinde uygulandığı görülmekte ve vakıf üniversiteleri şirketleşmeye doğru bir süreç izlemektedir. Bu anlamda, özel bir üniversiteye kayıt yaptıran bir kişi öğretmenin gözünde ne kadar öğrenciyse, ücreti tedarik eden kurum gözünde o derece müşteri olarak algılanmaktadır (Nalçaoğlu, 1999, s. 98). Bu bakımdan özel eğitim kurumlarının günümüzde ekonomik konuları merkeze çekerek kâr odaklı bir yönetim anlayışı sergilediği görülmektedir. Gelir dağılımı bakımından büyük eşitsizliklerin görüldüğü Türkiye’de, eğitimin özelleştirilmesinden yararlanan kesimlerin toplumun yüksek gelire sahip küçük bir azınlığını oluşturan seçkinler olduğu ileri sürülebilir. Mevcut eğitim sistemi ise, varolan sınıflı toplumun yeniden üretilmesinin aracı olarak varlığını sürdürmektedir.

Yerelleşme ve okul temelli işletmecilik adı altında yürütülen politikaların bir diğer yönü ise eğitimdeki muhafazakârlaşma olgusudur. Muhafazakârlaşma çerçevesinde din eğitimi ve öğretimi, eğitim reformu sürecinde önemli bir konuma gelmiştir (Hız, 2010, s. 70). 12 Eylül askeri darbesiyle başa gelen yönetim laik ve bilimsel eğitimden uzaklaşılmasının temelini atan adımlar atmıştır. “Din Bilgisi ve Ahlak” dersleri zorunlu ders kapsamına alınarak eğitim reformu içerisinde yerini almıştır. Bununla birlikte, yükseköğretim alanında İlahiyat Fakülteleri’nin kurulması teşvik edilmiştir (Güneş ve Güneş, 2003, s. 108-109). Son dönemlere bakıldığında ise, 1980’li yıllarda uygulanmaya başlanan eğitim politikalarının günümüzde ne kadar etkili hale geldiği görülmektedir. Dini eğitim veren kamu ya da özel kurumların kurulmasına verilen destek her geçen gün artmaktadır.

Özetle, Türkiye’de eğitimin tarihsel süreci incelendiğinde eğitim kurumlarının özelleştirilmesi dönemden döneme değişen ekonomi politik koşullar ekseninde şekillenen bir yapıya sahiptir. Genel olarak devlet tarafından denetim altına alınan ve kurumsal özerkliğin belli bir zaman dilimi dışında olmadığı bir eğitim sistemi gözlemlenmektedir. İlk dönemlerde daha çok siyasi temelli amaçların ekseninde ilerleyen özel eğitim politikaları 1980’li yıllarda ortaya çıkan neo-liberal iktisat anlayışıyla birlikte ekonomik çıkarların merkezinde ilerlemiştir. Özel ve kamu öğretim kurumlarının şirket yönetimine benzer bir yönetim anlayışını benimsemesiyle, eğitim kurumları toplam kalite yönetiminin benimsendiği bir sistem haline gelmiştir. Yeni sağ politikalar ve özellikle muhafazakâr yönetimler eğitimde dini temelli öğretim anlayışının benimsendiği bir sistemi savunmuşlardır. Ekonomik çıkarlar ve dini amaçlar birarada sürdürülmüştür.

1.2.3. Türkiye’de eğitimin ideolojik yeniden üretimi ve metalaşması

Bir toplumda hangi siyasal rejim bulunursa bulunsun; o siyasal rejim toplum tarafından kabul görmek, bireyleri kendi fikirleri etrafında toplamak ve bununla birlikte iktidarlarını devam ettirmek isterler. İktidarlar siyasal tabanlarını büyütme ve güçlendirme açısından ideolojilerini, bakış açılarını, savundukları politikaları benimsetmek için eğitimi kullanırlar. Devlet, siyasal bütünleşmeyi oluşturabilmek için eğitimi kasıtlı ve planlı olarak bir araç niteliğinde kullanmaktadır (Aydın, 2014, s. 72-73).

Belli bir grubun fikirlerini ifade eden ideoloji; ortak fikirlerin, amaçların ve kararların ortaya çıkmasında etkilidir. İdeoloji, belli bir grubun kimliğinin belirlenmesi, bir grup dayanışması ve “biz” düşüncesi yaratması bakımından grup içerisindeki bağı güçlendirme işlevi görür. Bu bakımdan eğitim müfredatı içerisinde bulunan tarih, edebiyat gibi dersler “biz” duygusunu ve grup kimliğini oluşturmada etkili olan içeriklerden oluşur. Sözü edilen derslerin genç nesillerin sadakat duygusunu kazanmasında ve ortak bir kimlik edinmesinde toplumsal anlaşmayı sağlama gibi bir işlevinden söz edilebilir (Gutek, 2014, s. 178). Bu açıdan okullar belli bir zümrenin çıkarlarını koruma ve belli bir kurumun hedeflerini özerkleştirme amacı doğrultusunda doğrudan ve dolaylı etkileriyle toplumsal düzenin yeniden üretiminde etkili olmaktadır. Mevcut ideolojileri zihinlere kazıma görevini üstlenmiş olan hâkim sınıflar kökenlerinden, eğitimlerinden, kurumdaki konumlarından kaynaklanan pedagojik ve

kültürel yatkınlıklarla karşılıklı bağımlılık göstermektedir (Bourdieu ve Passeron, 2015, s. 244 ve 247).

On sekizinci yüzyılda ortaya çıkan Aydınlanma Dönemi'nin etkileri, Fransa ve Amerika kıtasındaki özgürlük mücadeleleriyle ortaya çıkan ideoloji kavramıyla birlikte, bireylerin rızası kazanılmaya çalışılmıştır. Milliyetçilik ve modern devlet kavramlarının ortaya çıkışı, okullara ulusal sistemi oluşturma görevini atfetmiştir. Bunun sonuncunda da kurumlaşmış eğitim ve öğretim sistemi hâkim ideolojik fikirler etrafında şekillenmeye başlamıştır. Toplumdaki hâkim ideoloji, eğitimi üç boyutta etkilemektedir. Buna göre, ideoloji, eğitim politikalarının hedef, amaç ve sonuçlarını etkiler. Okul çevresindeki davranış ve değerlerin belirlenmesinde etkilidir. Son olarak ise, eğitim sisteminin resmi müfredatını meydana getiren bilgi ve yetenekleri etkiler (Gutek, 2014, s. 181). Bu bağlamda, Paulo Freire'nin *Ezilenlerin Pedagojisi* isimli eserinin önsözünde Richard Shaull, “teknolojinin eğitim alanına girmesiyle birlikte bireylerin hızla nesneler haline dönüştüğünü ve toplumu sistemin mantığına uygun şekilde programladığını” ileri sürmektedir. Toplum, böylece bu sürecin gerçekleşme derecesine göre yeni bir sessizlik kültürüne gömülmüş halde şekillenmektedir (Freire, 2016, s. 15).

Okulun devletin ideolojik bir aygıtı olarak üstlenmiş olduğu görev, iktidarın güç ve meşruiyet kazanmasıyla yakından ilişkili olduğu gibi hâkim üretim tarzıyla da yakından ilişkilidir. Devlet, sınıflar ve sınıfların farklı kesimlerinin arasında bir mücadele alanı olduğundan ya herkesi benzer düşünceler etrafında toplamaya çalışacak ya da mücadelede yer alan grupların çoğunluğunun rızasını almak için uğraşacaktır. Bu nedenle, toplum üzerinde hegemonyanın kurulması açısından eğitim sistemi iktidarın meşruiyetini ve birikim sürecini güçlendirme aşamasında ideolojik söylemin bir parçası haline gelmektedir. Özellikle savaş sonrası gelişmiş ülkeler toplumun rızasını kazanmak açısından üstü kapalı yöntemler kullanmışlardır. Rıza üretilmelidir ve bunun üretilmesinde okul ve öğretmenin işlevi önemlidir (Harvie, 2014, s. 187). Dolayısıyla, eğitim sisteminin gizli bir müfredata sahip olduğunu ileri süren Micheal Apple'a göre, eğitim “bireyleri hâkim pazar anlayışına uygun, teknik ve işletme odaklı prosedürlerle ve ideolojik fikirlerle yönetilen robotlar olarak yetiştirme amacındadır” (2006, s. 113). Öte yandan, ulusal müfredat temelli bir ulusal denetim mekanizması kurumlaştığı andan itibaren eğitim, alanına hâkim olan egemen kültürel ve ekonomik seçkinlerin kontrolünde şekillenecektir (Apple, 2009, s. 86).

Eğitim sisteminin ideolojik boyutuna Türkiye açısından bakıldığında, iç ve dış etkenler olarak iki yönlü bir etkiden söz edilebilir. Dış kaynaklı olarak neo-liberal yapısal uyum politikalarının 1980 sonrası Türkiye üzerindeki etkileri ve Türkiye'nin iç dinamiklerine bağlı olarak şekillenen muhafazakâr-laik eğitim tartışmaları öne çıkmaktadır. Özellikle son dönemde yeni sağ politikalar doğrultusunda eğitim sistemi tartışılan konuların başında gelmektedir. Eğitim sisteminde yapılan 4+4+4 olarak bilinen yasa 30 Mart 2012 tarih ve 6287 sayılı “İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” adıyla kabul edilmiş ve zorunlu eğitim on iki yıla çıkarılarak kesintili eğitime geçilmiştir. Bu değişiklikte birlikte İmam Hatip Okulları'nın orta kısmı açılmış, çocukların okula bir yıl erken başlaması kuralı getirilmiş, açık öğretim de zorunlu eğitimin bir parçası haline getirilmiştir (Okçabol, 2014, s. 90). Dönemin hâkim ideolojisi bağlamında gelişen eğitim politikaları laik eğitimden uzaklaşmış ve muhafazakâr eğitim politikalarını tartışmaya açmıştır.

Eğitim, bireyleri egemen gücün ideolojik dünyasına eklemlenmek, siyasal sisteme uyumunu sağlamak ve bu durumun sürekli olarak yeniden üretiminde etkin bir mekanizmadır. Devleti yönetme gücünü elinde bulunduran siyasal iktidar varlığını sürdürecektir ideolojiyi eğitim sistemi içerisinde konumlandırmaktadır. Kaldı ki, 1980 sonrası Türkiye'de eğitim sistemi OECD, IMF, DB, AB gibi yapılar aracılığıyla küresel ideolojilerin etkisi altında gelişmiştir. Yirmi birinci yüzyılın etkili ideolojisi olan küreselleşme; çok dilli ve çok kültürlü yapı, hayat boyu eğitim, özelleşme, yerelleşme gibi kavramları çevre ülkelerin eğitim sistemlerine ihraç etmeye başlamıştır (Akın ve Arslan , 2014, s. 88-89).

Eğitim alanında özelleştirme faaliyetlerinin üç önemli aşamasından söz edilmektedir. İlk olarak, devletin neo-liberal politikalar doğrultusunda sosyal devlet anlayışından uzaklaşması; ikincisi, neo-liberal politikaların sonucu bağlamında özel sektörün genişleme göstermesi; üçüncüsü ise, devletin eğitim alanından çekilmekle kalmayarak özel sektörün bu alana girmesinde teşvik edici bir rol üstlenmesidir (Durmaz, 2014, s. 111).

Neo-liberal politikaların eğitim üzerinde etki göstermesi, eğitimin en önemli unsuru olan öğretmenlerin de dönüşümünün nedeni olmuştur. 1992 yılında eğitim alanındaki yapısal değişimin ardından, öğretmen yetiştirme programlarını en kapsamlı biçimde ele alan düzenleme 1997 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Bu dönemden sonra eğitim alanında yaşanan dönüşümlerin en önemli aktörü ise Dünya Bankası uzmanları olmuştur.

Kaldı ki, Türk eğitim sisteminin neo-liberal düşünceler temelinde şekillenmesi, eğitimin kolonileştirilmesi bakımından kritik bir dönemdir (Güven, 2014, s. 91).

Refah devleti döneminde, devlet ile öğretmen arasında bir iyi niyet ilişkisinden söz edilebilirken; neo-liberal dönüşümle birlikte bu iyi niyetli ilişki ortadan kalkmıştır. Piyasa zoruyla yeni bir sözleşmeler dönemi başlamış, kamu yararının gözetilmesinden ziyade piyasanın ihtiyaçlarına uygun bir biçimde işgücünün yetiştirilmesi amaçlanmıştır (Durmaz, 2014, s. 102). Öğretmen, geçimini sağlayabilmek için emek gücünü devlete ya da özel kurumlara satmak zorundadır. Emek sürecinde işlenen hammadde öğrenci, okul işyeri ve eğitim öğretimde kullanılan tüm araçlar üretim araçları haline bürünmüştür. Dolayısıyla, öğretmenlerin içinde bulunduğu süreç bir nesne üretiminden ziyade hizmet üretim sürecini kapsamaktadır.

Türkiye tarihinin siyasal dönemselleştirmesi açısından öğretmen tipolojisini ele alan Ahmet Yıldız'a göre, Osmanlı Dönemi'nde din görevlisi olan imamdan muallime dönüşen bir öğretmen, Osmanlı'nın son döneminde görülen ancak Cumhuriyet Dönemi'nde etkili olan "devletin modernleştirici öğretmenine"; 1960 ve 1980 arası dönemde "toplumun ilerici öğretmeninden" 1980 sonrası dönemde ise, neo-liberal politikalar bağlamında ortaya çıkan "sınava hazırlayıcı teknisyen öğretmene" doğru bir dönüşüm süreci vardır (2014, s. 15).

Eğitimin "Avrupalılaştırılması" neo-liberal politikalarla entegrasyonu sonucu hesapverebilirlik, rekabet, merkezi sınavlar ve eğitim ile ekonomi arasında bağın giderek artması ekonomi temelli bir literatürün ortaya çıkmasına neden olmuştur (Angus, 2014, s. 101). Post-fordist dönem olarak tanımlanan 1980 sonrası dönemde, iş güvenceli istihdam yerine esnek istihdam, tam istihdam politikaları yerine yedek işgücü ordusunu oluşturan işsizler ordusu ortaya çıkmıştır. Bu politikalar, Türkiye üzerinde kısa zamanda etkili olmuş ve statü hukukuna göre memurluk üzerinden kurulan kamu personeli yönetimi post-fordist dönemde esneklik bağlamında çoklu istihdam temelinde belirlenmiştir. Bu dönemde kamu personeli yönetiminde değişiklikler yapılmış, taşeron ve sözleşmeli olarak iki farklı çalışma biçimi yaratılmıştır. Bu istihdam türü memurluk gibi statü ilişkisiyle değil, sözleşme ilişkisiyle oluşmaktadır. Kamu hukuku yerine özel hukuka bağlı çalışma biçimi geliştirilmiştir (Güvercin, 2014, s. 145-146).

Öğretmenliğin dönüşümü yabancılaşma kavramıyla ilişkilendirildiğinde, Marx'a göre yabancılaşmanın dört uğrağı vardır. İlk olarak, insanın emeğine ve emeği sonucu elde ettiği ürüne yabancılaşmasıdır. İkinci uğrak, insanın emek sürecine yabancılaşması

ki, dahil olduğu yönetim sürecini yönetememesi ve kapitalist sınıfın denetiminde olmasıdır. Üçüncü olarak, insanı insan yapan yaratıcı etkinliğinin körelmesidir. Son uğrak ise, toplumsal bir varlık olan insanın yalnızlaşması ve kendine yabancılaşmasıdır (Durmaz, 2014, s. 95). Bu bağlamda, kapitalist sınıfa bağlı olarak çalışan öğretmenin sadece emeğinin ürünü olan bilgi birikimi ve anlatma yeteneği gibi kazanımları değil, emek gücünün kendisi de metalaşır. Sermayenin yeniden üretim sürecinde yer alan öğretmen sermayenin değerlendirilmesinde önemli bir rol üstlenir.

Neo-liberal politikalar temelinde şekillenen eğitim reformları; müfredat değişiklikleri, öğretmenlerin esnek istihdamı, eğitim yönetimindeki değişiklikler ve eğitimin finansmanı bağlamında yürütülmektedir. Bu açıdan Türkiye’deki eğitim politikalarına bakıldığında son dönem kalkınma planları içerisinde neo-liberal düşüncenin etkileri görülmektedir. 2014-2018 tarihlerini kapsayan Onuncu Kalkınma Planı’nda şu ifadeler yer verilmiştir:

Eğitimde alternatif finansman modelleri geliştirilecek, özel sektörün eğitim kurumu açması, özel kesim ve meslek örgütlerinin mesleki eğitim sürecine idari ve mali yönden aktif katılımı özendirilecektir. Yükseköğretim sistemi, hesapverebilirlik temelinde özerklik, performans odaklılık, ihtisaslaşma ve çeşitlilik ilkeleri çerçevesinde kalite odaklı rekabetçi bir yapıya dönüştürülecektir. Yükseköğretim kurumlarının sanayi ile işbirliği içerisinde teknoloji üretimine önem veren, çıktı odaklı bir yapıya dönüştürülmesi teşvik edilecek ve girişimci faaliyetler ile gelir kaynakları çeşitlendirilecektir⁶ (MEB, 2017, s. 36).

Neo-liberal iktisadın performans, etkililik, dış kontroller ve ölçme gibi mekanizmaları “somut öğretim etkinliklerinin yabancılaşmış soyut emek gücü özelliklerini derinleştirici etkisi bulunmaktadır” (Harvie, 2014, s. 183). Bununla birlikte, yeni emeğin üretilmesi, sınıflandırma ve hiyerarşik yapıyı koruma işlevleri günümüz eğitim tarzının değişmez özellikleri olarak ortaya çıkmaktadır.

Eğitim alanının özelleştirilmesi ve metalaşması faaliyetlerine Türkiye açısından bakıldığında, son yıllarda hazırlanan raporlar eğitim alanında özelleştirme faaliyetlerinin arttığını göstermektedir. Eğitim-Sen’in hazırlamış olduğu raporda özel okul sayısının Türkiye tarihinin en yüksek seviyesine çıktığı vurgulanmaktadır. Buna göre, 4+4+4

⁶ Yine 2017 yılında yayımlanan 2016 Faaliyet Raporu’nun 2016-2018 Orta Vadeli Programı’nda, “Eğitim sisteminde, bireylerin kişilik ve kabiliyetlerini geliştiren, hayat boyu öğrenme yaklaşımı çerçevesinde işgücü piyasasıyla uyumunu güçlendiren, fırsat eşitliğine dayalı, kalite odaklı dönüşüm sürdürülecektir” ifadelerine yer verilmiştir (MEB, 2017, s. 37).

eğitim dönemine geçilmeden önce ilköğretim düzeyinde özel okul sayısı 931 iken; 2016 yılında bu düzeydeki özel okul sayısı 1.274 ilköğretim ve 1.414 ortaokul olmak üzere toplam 2688'dir. Yine lise düzeyinde 4+4+4 yasasından önce 885 özel lise varken, 2016 yılında 2.9 kat artış göstermiştir.⁷ Ayrıca, Milli Eğitim Bakanlığı'nın da 2016-2017 yılı eğitim istatistiklerinde verdiği bilgilere göre özel eğitim kurumlarının toplam pay içindeki oranı her geçen yıl artış göstermektedir. 2014 yılında özel okulların tüm kademelerdeki oranı 12.6 iken, 2016-2017 döneminde 15.9 olarak belirtilmiştir.⁸ Yükseköğretime baktığımızda da, YÖK'ün açıkladığı 2016-2017 dönemi istatistiklerine göre, özel üniversitelerin ve kayıt olan öğrenci sayısının her geçen yıl arttığı gözlemlenmektedir.⁹ OECD verilerine göre, Türkiye'de kamu okullarına yapılan yatırımın azaldığını, özel okul yatırımının ise artış gösterdiği görülmektedir. OECD verilerinde, 1995-2005 aralığını gösteren istatistiki bilgilerde, kamu okullarına yapılan yatırım yüzde 96.28'den yüzde 75.42 ye gerilemiştir. Buna karşın, Özel okullara yapılan yatırım ise, yüzde 3.72'den yüzde 24.58'e yükselmiştir.¹⁰

Özellikle orta öğretim düzeyindeki öğrencilerin özel okullara ilgi göstermesindeki nedenlere bakıldığında; ilk olarak, öğrencilerin kamu okullarındaki altyapının yetersizliğinden dolayı özel okulları tercih ettiği, bunun yanı sıra 4+4+4 değişikliğiyle birlikte devlet okullarında artan oranda dinsel içeriğin görülmesi söylenebilir. Bir başka neden ise, devlet eliyle özel okulların teşvik edilmesi olmuştur. Bu bakımdan MEB'in 2013 yılında başlattığı bir uygulama ile özel okul teşviği adı altında özel okullara giden öğrencilere devlet tarafından destek verilmeye başlanmıştır. MEB tarafından 2017 yılı itibarıyla özel okula giden 340 bin öğrenciye okul teşviği ödenmektedir.¹¹

OECD ülkelerinin PISA¹² testindeki başarıyla gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmada, eğitimle gelir dağılımı arasında güçlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir. PISA sınavında son sıralarda yer alan Türkiye'li öğrencilerle ilk sıralarda yer alan diğer ülke öğrencilerinin arasındaki fark üç okul yılı olarak gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, gelir adaletinin sağlanmadığı durumlarda sağlıklı bir eğitim sisteminden söz etmek oldukça zordur. Türkiye'de yükseköğretimdeki öğrenci başına yapılan harcama,

⁷ Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası [Eğitim-Sen] (2017). 2016-2017 Eğitim- Öğretim Yılı Sonunda Eğitimin Durumu. Ankara, s. 6.

⁸ Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2017). 2016-2017 Milli Eğitim İstatistikleri. Örgün Eğitim. Ankara, s. 35.

⁹ <http://www.yok.gov.tr/web/guest/2016-2017-yuksekokretim-istatistikleri-yayimlandi> (Erişim Tarihi: 16.11.2017)

¹⁰ <https://data.oecd.org/eduresource/spending-on-tertiary-education.htm#indicator-chart> (Erişim Tarihi: 16.11.2017)

¹¹ <http://www.meb.gov.tr/340-bin-ogrenciye-ozel-okul-tesviki-verilecek/haber/14240/tr> (Erişim Tarihi: 16.11.2017)

¹² PISA sınavı, OECD tarafından gerçekleştirilen ve 15 yaşındaki öğrencilerin temel derslerdeki (okuma becerileri, fen ve matematik) performanslarını ölçmeyi amaçlayan uluslararası bir sınavdır.

ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri başına yapılan harcamadan iki kat fazladır. Buna göre, bireyler açısından kazanımı oldukça yüksek olan yükseköğretime diğer kademelere göre daha fazla ödenek ayırmak, diğer grupların bu kaynaklara ulaşamamasına ve çoğunun yükseköğretimden yoksun kalmasına yol açmaktadır (Yorulmaz, Çolak ve Ekinci, 2017, s. 180).

Okullar ve eğitim pratikleri, tıpkı sosyal kurumlar ve pratikleri gibi daha büyük toplumsal güçler tarafından tarihsel süreç içerisinde şekillenmiştir. Toplumsal dönüşümün temeli ekonomiktir. Yeni dünyada işgücü araştırmaları, endüstrileşmenin yükselişi, tam zamanlı çalışma tarzının ortaya çıkışı ve insan sermayesi devrimi gibi nedenler özelleştirme sürecinin altyapısını oluşturmaktadır (Rury, 2013, s. 242). Fabrika sisteminin yükselişi düzenli ve tektip okulların ortaya çıkmasında etkili olmuş, endüstrileşme, toplumsal verimlilik ve çalışma yaşamındaki hiyerarşileşmeyi kutsamıştır. İlerlemeci dönem ise test etme ve çıktı elde etmeyi arttırmıştır. İnsan sermayesi arayışı ve küresel yarışla birlikte günümüz endişeleri eğitimin ekonomik değerine ve ulusal gelişimde okulların rolüne odaklanmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda eğitim kurumu, ekonomik büyüme ve gelişme süreçleri tarafından baskı altına alınmıştır.

Türkiye’deki eğitim politikaları küresel politikalar tarafından değişim baskıları ve iç dinamikler doğrultusunda çeşitli değişimler geçirmektedir. Sağlıklı bir eğitim sistemine sahip olabilmek, öncelikle kamusal yararı gözeten ve piyasa merkezli anlayışın terk edilmesiyle mümkündür. Sınıflar arasındaki gelir dağılımının daha adil olduğu, eğitime yapılan yatırımların niteliği arttırıcı yatırımlar olması gerekmektedir. Türkiye, eğitime yapılan yatırımlar açısından halen OECD ortalamasının çok altında bir orana sahiptir. Özel okulların teşviki yerine kamu okullarının altyapılarının yatırımlarına destek sunulması daha faydalı olacaktır.

Bu açıdan Paulo Freire’nin (2016) vurguladığı gibi, modernleşmeyle gelişmeyi birbirine karıştırmamak gerekmektedir. Çevre ülkelerdeki bazı grupları etkilemesine karşın modernleşme çoğu zaman suni bir yapıdadır ve bundan yarar sağlayan kesim metropol toplumu olmuştur. Gelişmesini tamamlamadan sadece modernleşen bir toplum, dış politikalara bağımlı olmayı sürdürecektir. Belli konularda bağımsız olduğu düşünülse bile, bağımlılık sürdüğü sürece hiçbir ülke gerçek anlamda gelişmesini tamamlayamayacaktır (2016, s. 162).

1980 sonrası dönemde ekonomik, siyasi ve kültürel politikalarındaki değişimin adı neo-liberalizm olmuş ve hayatın her alanında etkisini hissettirmiştir. Neo-liberal ekonomi

ve yeni sağın siyasi politikaları eğitim uygulamalarını da temelden etkilemiştir. Buna bağlı olarak eğitim alanı en çok zarar gören ve tüm kesimler tarafından gün geçtikçe elde edilmesi zorlaşan bir hizmet konuma gelmiştir. Kaldı ki, hâkim politikaların toplumlara ve sınıflara benimsetilmesinde en önemli rolü eğitim almaktadır. Bu nedenle ortaya çıkan politik uygulamalar eğitimin özelleştirilmesini desteklemekte ve halkın çoğunluğunun yetersiz eğitim almasının ortamını hazırlamaktadır. Bunun sonucunda kendini yeteri kadar geliştirememiş, teknik beceriler kazanamamış işsizler ordusu ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal alanda sınıf bilincinin kazandırılmasında en önemli rol eğitim iken, bir diğer önemli rolü de medya yayıncılığı üstlenmiştir. Hâkim politikaların etkisi altında kalan, kamusal yayıncılık anlayışından uzaklaşmış olan medya yayıncılığı ekonomik, kültürel ve ideolojik yeniden üretimin en önemli araçlarından biri haline gelmiştir. Buna ilişkin olarak ikinci bölümde özellikle yeni sağ politikaların Türkiye medyası üzerindeki etkileri incelenmiştir. Buna ek olarak, araştırmanın temel sorununu oluşturan eğitim olgusunun medyada nasıl sunulduğu ve hangi yönlerden tartışıldığı konusundaki açıklamalar değerlendirilmiştir. Kaldı ki, medyada eğitim konusuna ilişkin bir habercilik anlayışının ortaya çıkması açısından eğitim haberciliği kavramı irdelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE'DE YENİ SAĞ POLİTİKALAR, MEDYA VE EĞİTİM HABERCİLİĞİ

2.1. Yeni Sağ Politikaların Medya Alanındaki Yansımaları

ABD ve Avrupa merkezli yaşanan ekonomik durgunluk, 1980'lerin başında yeni iktisadi politikaların ortaya çıkmasının zeminini hazırlamıştır. Ekonomi, siyaset ve kültür alanında temelleri atılan yeni fikirlerin tüm dünyada benimsenmesinin yolu ise ülkeler arasında serbest enformasyon akışının sağlanması için yeni iletişim teknolojilerinin altyapılarının oluşturulmasından geçmektedir.

1980 sonrası neo-liberal politikaların devreye girmesiyle gittikçe artan işsizlik, yükselen enflasyonun etkisini azaltmak için yeni bir yatırım alanı olarak enformasyon teknolojileri temelli sanayi politikaları ön plana çıkmıştır (Sönmez, 1998, s. 1). Ekonomik durgunluğun çözümü için telekomünikasyon potansiyel bir yatırım alanı olarak değer kazanmıştır. Teknoloji, ABD ile rekabetin dengelenmesi ve Japonya'nın bu alandaki gelişmelerinin yakalanması açısından ortak pazar oluşturma aracı olarak görülmüştür (Hills, 2003, s. 134). 1970'li yıllarda meydana gelen ekonomik krizden en az zarar gören iletişim alanı, neo-liberal politikaların yükselişe geçmesinde başat sektör olarak önem kazanmıştır (Adaklı, 2010, s. 69). Bu süreçte en köklü değişiklikler kitle iletişim düzenlemelerinde gerçekleşmiştir.

Kapitalizmin içine girdiği değişim sürecinin önemli noktası, hizmetler sektörünün pazar ilişkileri içerisinde değerlendirilmeye başlanmış olmasıdır. Ulus devletin egemenlik alanında yer alan iletişim, eğitim ve sağlık gibi alanlar yeniden yapılanma sürecinde ticaret anlaşmalarının konuları olarak değer kazanmaya başlamıştır (Özdemir, 2005, s. 210). Armand Mattelart'ın da vurguladığı gibi, sözü geçen alanlarda serbestleşme fikirlerinin olabildiğince uzak coğrafyalara yayılması açısından iletişim teknolojileri taşıyıcı rolüne bürünmüştür. 1980'li yıllarla birlikte iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasında en büyük destek finans alanından gelmiştir. Tüm piyasalarda dolaşımın kolaylaşması açısından küresel bir toplum sembolü, pazar prensipleri ve yönetim değerleri etrafında yaygınlaşan bir iletişim sistemi ortaya çıkmıştır (2005, s. 371). Enformasyon teknolojilerindeki gelişme finans sektörünün gelişiminden ve post-fordist üretim anlayışından ayrı düşünülemez. Kamusal bir hizmet olarak adlandırılan yenilikler

şirketlerin ya da devlet veya ordunun desteklediği araştırmalar ekseninde gelişmiştir (Hirschkop, 2003, s. 244).

Peter Golding'e göre ise, hizmet alanında iletişim ve işlem maliyetlerinin azalmasını sağlayan enformasyon teknolojileri üç mit etrafında kutsallaştırılmaktadır. Buna göre; "küreselleşme, yeni teknolojilerin sihirli gücünün verimliliği arttıracığı ve enformasyon teknolojisinin yeni bir bilgi ekonomisi yarattığı" (2003, s. 91-92) fikri ileri sürülmektedir. Bu mitler etrafında şekillenen yeni iletişim ve enformasyon teknolojileri eşitlik, katılımcılık ve ilerici yapıların ortaya çıkacağı garantisini beraberinde getirmiştir. Ancak, pratikte ekonomik çıkar elde etme fikri temelinde ortaya çıkan bu eğilimler, akılcı ve eleştirel tartışmayı destekleyen bir araç olmak yerine 'kitle oyunu' şekillendirmeye yönelik, politikayı bir şov alanı olarak ele alan, sindirimi kolay düşünceleri yaygın hale getirmiş ve kamuyu edilgin tüketiciler olarak dönüştürmüştür (Curran, 2014, s. 137).

Raşit Kaya'ya göre, değişen ekonomi politikaları ile birlikte kamusal iletişim sistemlerinin değişimi, medya sektöründeki mülkiyet ilişkileri ve sermaye yapısı değişirken, devlet ve medya temelinde gelişen ilişkiler değişiklik göstermiştir. Böylece devlet, sermaye, medya ve toplum ilişkileri yeniden şekillenmiştir. Bu oluşumun temelini anlayabilmek için yeni dünya düzeni ve yeni sağ politikalar arasındaki ilişkinin kavranması önemli hale gelmektedir. Özellikle ABD'de gelişen uzay bilimleri çalışmaları kapsamında ortaya çıkan projelerin özel sektörden yüklenicilere devredilmesiyle uydu haberleşmeciliği kitlesel tüketime açılmıştır (2009, s. 112 ve 115). Bu gelişmeler sermaye alanı için de yeni ve önemli bir birikim alanı açmıştır.

Bu bağlamda, özel sektörün üstlenicilik rolünü alması için Hizmetler Ticareti Genel Anlaşması (GATS) önemli bir dönüm noktası olmuştur. İletişim ağlarının işletilmesi, veri akışı ve diğer telekomünikasyon hizmetlerini ilgilendiren anlaşmaya göre, özel sektör girişimcileri ayrı ayrı kendi altyapılarını kurmak yerine, geçmişte doğal tekeller tarafından oluşturulan ağa girişimcilerin erişimini serbestleştirmesini kapsamaktadır. Böylece, doğal tekel olan devlet ortadan kalkacak ve sektör tüm oyucuların rahat hareket edebileceği bir alana dönüşecektir (Geray, 2005, s. 80-81). Bu anlaşmayla birlikte Avrupa'nın tamamının ve ülkeler özelinde görsel-işitsel alan hakkında alınmış olan önlemlerin kaldırılması hedeflenmiştir (Mattelart, 2005b, s. 108). İletişim alanındaki bu geçiş döneminde öne çıkan en önemli konu ise yayıncılık anlayışının giderek kâr odaklı gelişmesidir. İzleyici müşteriye indirgenerek, programların nitel ve nicel özellikleri izleyicinin beklentileri doğrultusunda oluşturulmaya başlanmıştır. Pazar payı yarışına

giren özel girişimler, ürün içeriklerinde değişime giderek, gösteri dünyasıyla bağına güçlendirmiştir. Sonuçta, kamusal yayıncılık anlayışı yerine eğlence kültürünün egemen olduğu bir yayıncılık anlayışı egemen olmuştur (Ergül, 2000, s. 153).

Özel sektöre yönelik gerçekleştirilen bu kuralsızlaştırma politikalarıyla birlikte yeni pazar alanlarının önü açılmıştır. Can Bilgili'ye göre, toplumun bilincine ilişkin süreçlerin yönlendirilmesinde iki pazar alanı önemlidir. Üretilen iletişim kodları aracılığıyla bireyin davranışlarına etki edilmesi mümkündür. Dil ve düşünsel alanı yakından ilgilendiren bu alanlar; eğitim ve iletişim alanlarıdır. Bu iki alanın olabildiğince kuralsızlaştırılması, içinin boşaltılması küresel egemen politikaların güçlerini daha da arttırmasının önünü açmaktadır (2008, s. 66). Küresel kapitalist sistemde kitle iletişim araçları ve eğitim kurumları ile kitlelerin hayata uyum kapasitesinin yükseltilmesi hedeflenmektedir. Bu açıdan önemli olan bilgi birikimi ya da tutarlı bir karakter oluşturma çabasının aksine bireylerin esnekleşme potansiyelinin artırılmasıdır (Aydın, 2006, s. 68-69).

Küresel kapitalizme eklemlenme amacıyla, serbest piyasanın ön plana çıkarılması, örgütlü işgücünün siyasal ve sosyal yönden zayıflatılması, ihracat temelinde bir sermaye modelinin benimsenmesi ve bu uygulamaları destekleyen yeni sağ siyasal düşüncenin hâkim ideoloji olarak ortaya çıkmasıyla medya ve buna bağlı olarak kültürel üretim alanı sermayenin egemenliği altında yeniden yapılanmaya başlamıştır (Aydın, 2015, s. 33).

Küresel politikaların istekleri doğrultusunda şekillenen medya pazarı 1980'lerde Avrupa ve Türkiye'de, Birleşik Devletler'deki gerçekleşen dönüşüme benzer bir yol izlemiştir. Çevre ülkelerin medya uygulamaları ve pazarı, merkez ülkelerin hâkim istekleri doğrultusunda tekrar düzenlenmiştir. Bu istekler karşısında merkez ülkelerin ekonomik desteği ve iletişim teknolojileri transfer edilmiştir (Bilgili, 2008, s. 61). 1980'li yıllarda başlayan bu gelişmeler küresel ve yerel ölçekte toplumsal formasyonda önemli değişimlerin önünü açmış ve 1990'ların sonunda tam olarak hissedilmeye başlamıştır. Neo-liberal ekonominin yükselişe geçtiği, sosyal devlet politikalarının piyasadan silindiği, kültürel ve siyasal alanda yeni sağın egemenliğinin gündeme geldiği bu dönemde iletişim teknolojileri itici bir güç haline gelmiştir (Adaklı, 2001, s. 147).

Küreselleşme süreci Türkiye'yi de siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan etkilemiştir. Özellikle 1980 askeri darbesi ile ortaya çıkan baskı dönemi ve sonrasında Turgut Özal'ın başkanlığını yaptığı Anavatan Partisi (ANAP) iktidarıyla iki farklı dönem görülmüştür. Nurdan Gürbilek'e göre, "bu dönemi tanımlayacak ilk kavram 'sözün bastırılması'ysa, ikincisi mutlaka 'söz patlaması' olmasıdır" (1992, s. 21). Buna göre, ilk yıllar itibarıyla

askeri baskı ve toplumsal yaşamın sınırlandırılması söz konusu iken, Turgut Özal'lı yıllarla birlikte bu döneme kadar görülmeyen merkezlessiz, dağınık ve kendiliğinden bir söz patlaması yükselmiştir. Yayıncılık anlamında sınırsız sayıda imge ve görüntü dolaşıma sokulmuştur. Bununla birlikte yeni bir haber dili ve yeni bir kamuoyu yaratılmıştır. Bu gelişmelerin ortak özelliği ise, resmi kültürün dışında gelişen ancak, ortaya çıkışı 1980'de devlet müdahalesiyle kurtarılmış bir serbest piyasa anlayışının egemen olmasıdır (Gürbilek, 1992, s. 22).

1980'lerde Türkiye'nin kültürel yaşam tarzına bakıldığında dönemin medyasında da öne çıkan yeni bir orta sınıf hareketinin yükselişe geçtiği gözlemlenmektedir. Can Kozanoğlu'na göre özellikle ANAP'ın iktidara gelmesiyle birlikte 'yeni zengin orta sınıf' ya da Hayri Kozanoğlu'nun tanımlamasıyla 'yuppie'ler¹³ ortaya çıkmıştır. Yuppie'lik sınıf atlama, yükselme hırsları olan kişileri tanımlamaktadır. Yeni çıkan bu sınıf hırslı, çalışkan, son derece pragmatist, paranın gücüne tapan ve yalnızca kazanmayı düşünen bir sınıf bilincine sahiptir. Ancak, Türkiye'de ortaya çıkan 'yuppie' olarak adlandırılan yeni sınıfın üyeleri doğuştan zengin aile çocuklarını tanımlamaktadır. Genel olarak kendilerinden, "ABD'den ithal edilmiş, ama yerli malı, kent kökenli hırslı adamlar" olarak söz edilmektedir (Kozanoğlu, 1992, s. 92). Bu süreç Türkiye'de kritik finans noktalarına getirilen "prensleri" doğurmuştur. Medya da bu yeni sınıf ve yaşam tarzını ön plana çıkaran yayın anlayışını benimsemiştir. Bu yaşam tarzları magazineller bir üslupla kitlelere sunulmuştur.

Öte yandan, küreselleşme çerçevesinde yayın politikalarına yön veren iletişim sektörü toplumsal hayatın akışını da etkilemektedir. Geleceğe ilişkin öngörülerin belirsizliği, akılcı tahmin ve planların zorlaşması ileriye dönük umudun azalmasında da etkili olmaktadır. Bireylerin tümünün potansiyel olarak gereksiz ya da vazgeçilebilir olması herkesin saldırıya açık olduğu anlamını uyandırmakta ve somutlaştırmaktadır. (Bauman, 2005, s. 69-70). Kişi her zaman seri hareket etmeli, değişime uyum göstermeli, sürekli risk almalı, esnekliği öğrenmeli, fazla düşünmeden, kaygılanmadan karar vermeli ve yavaş davranmayı tamamen unutarak, yavaşlığın zayıflık olduğunu benimsemelidir

¹³ Yuppies, İngilizce'de "genç şehirli profesyoneller"ın kısaltmasıdır (young urban professionals). Bu tanımlama ABD'de Preppy adı verilen zaten zirvede doğmuş burjuva sınıfın gençleriyle, yuppie'leri ayırt etmek için gerekli görülmektedir. Çünkü, yuppie'likte anahtar kavram "sınıf atlama"dır. H. Kozanoğlu *Yuppieler, prensler ve bizim kuşak* (1993). İstanbul: İletişim yayınları, s. 10'dan aktaran E. Dağtaş (2006). *Türkiye'de magazin basını*. Ankara: Ütopya Yayınevi, s. 71.

(Aydın, 2006, s. 61). Medya alanında ortaya çıkan bu hızlı gelişme, imge ve görüntü akışı toplumsal yaşamın doğal akışını da altüst etmektedir.

Yeni sağ politikaların Türkiye siyasi yaşamında ve medya yayıncılığı üzerindeki etkisine bakıldığında, dindarlık ve geleneklere bağlılık çerçevesinde yorumlanmaktadır. Ancak, Batı'daki yorumu ise, radikal değişiklikler karşıtı ve sınıfsal ayrımların korunmasından yana olan bir düşünce olarak ileri sürülmektedir (Sezik, 2013, s. 113). Bu anlamda muhafazakârlık akıl, bilgi ve birikim bakımından bireyin sınırlı durumunu savunan, geleneksel kavramlar olan aile, gelenek ve din gibi kavramları benimseyen, radikal değişimleri savunan sağ ve sol düşünceleri reddederek, ılımlı değişimi destekleyen bir siyasi ideoloji olarak tanımlanmaktadır. Siyaseti bu değer kurumlarını sarsmayacak şekilde sınırlı bir etkinlik alanı olarak görmektedir (Şeyhanlıoğlu, 2011, s. 13).

Osmanlı'nın son dönemlerinden başlayarak Cumhuriyet Dönemi'nde devam eden modernleşme hareketlerinin toplumsal alan üzerindeki etkilerine eleştirel bakan Türk muhafazakârlığı, dini ve milli değerlerle işbirliği içerisine girerek son yetmiş yıldır etkisini arttırmıştır (Yılmaz ve Erdoğan, 2015, s. 151). Medya, muhafazakârlık bağlamında yeni sağ uygulamalarını rasyonelleştirerek kamuoyunun rızası kazanırken, neo-liberal çağa uygun birey modelinin inşasında da önemli rol üstlenmektedir (Aydın, 2015, s. 37). Kapitalizmin gündelik yaşam üzerindeki etkilerinin ve küreselleşme adı altında ortaya çıkan eşitsizlik, yoksullaşma gibi olumsuzluklar kültürel alan üzerinde yoğunlaşarak saklanmaktadır. Bu bağlamda kitle iletişim araçları daha çok milliyetçilik ve dinin aşırı vurgulanması konularına ağırlık vermektedir (Çoban B. , 2008a, s. 24). Böylece, milliyetçi ideoloji toplumların gerçek sorunlardan uzaklaşarak, toplumsal bilincin egemen yapıya bağımlı kalmasının zemini hazırlandığından söz edilebilir.

Beybin Kejanlıoğlu'na göre, 1980'li yıllardan 1990'lı yıllara, yayıncılıktaki temel amaç kâr odaklı bir yayıncılık anlayışı olmuştur. Türkiye'de bu konudaki eğilimin artış göstermesi ise 1980'li yılların ikinci yarısına denk düşmektedir. Sözü edilen gelişmenin anayasal altyapısı ise seksenli yılların başında oluşturulmuştur (2004, s. 205). Gerçekleşen anayasal süreç sonrası doğal tekel olan devletin kontrolündeki medyanın işleyiş yapısı da değişime uğramıştır. 1980 sonrası medya dönüşümüyle birlikte bu alana giren sermaye meslek dışı olduğundan medya kuruluşları net bir siyasi ve ideolojik tavır takınmanın tersine sağ ve sol görüşlü farklı fraksiyonlardan gazetecileri kadrolarına kazandırmıştır. Böylece, Doğan Tılıç'ın deyimiyle “gazete sayfalarında bir tür

süpermarket demokrasisi sınırları çerçevesinde her şey yazılabilir olmuştur (2001, s. 126).

Kejanlıoğlu'nun Türkiye medyasının tarihsel dönüşümüne ilişkin dönemsel tespitler yaptığı *Türkiye'de Medyanın Dönüşümü* kitabında başlıca dört geçiş dönemine işaret edilmektedir. 1980'lerin başında yayıncılık anlamında devlet tekeli hâkimdir. 1980-83 dönemi Türkiye'de bütün yetkilerin Milli Güvenlik Konseyi'nin (MGK) elinde bulunduğu askeri bir yönetim dönemidir. Baskıyla sağlanan milli güvenliğin ardından ideolojik olarak savunulan İslam, hem milliyetçilik hem de Batıcılıkla örülmüş bir devlet dini olarak benimsenmiştir. Bunun yanı sıra, sermayenin yeniden yapılanması aşamasında yeni iktisadi uygulamaların altyapısı hazırlanmıştır. Normalleşmenin başladığı 1983 yılı itibariyle Turgut Özal'lı yıllar başlamış ve 1987'ye kadar süren dönemde TRT ifade özgürlüğü açısından ilk dönemlerden farklı olmamıştır. 1987'den itibaren ise, Anavatan Partisi hükümetleri medya ve yeni iletişim teknolojilerinin önemini kavrayarak, bu bağlamda teknoloji ve ilerleme üzerine öne sürdükleri slogan 'çağ atlamak' olmuştur (2004, s. 275).

1991 yılı itibariyle TRT yayıncılığı özel yapımların artması ve yazılı basınla birlikte çeşitli kuruluşlar kâr odaklı özel yayın girişimlerini arttırmışlardır. TRT'nin yayıncılık anlayışının yanı sıra yeni tür içerikler üretmeye başlayan ticari televizyonlar çoğulcu ve demokratik bir yayıncılık anlayışını dışlamışlardır. İçeriklerin geneli Amerikan televizyonlarından alınarak Türkleştirilen *soap operalar*, *reality showlar* vb. formatlar, kültürel çeşitlenmenin aksine hâkim hegemonyanın sürdürülmesinde başat aktör görevi görmüşlerdir (Adaklı, 2001, s. 159). Bu gelişmelerin yanı sıra, TRT vericilerinin Posta ve Telgraf Teşkilatı'na (PTT) aktarılması, PTT'nin kablolu televizyon yayınına başlaması, kâr odaklı bir televizyon kanalının uydu yayınına geçmesi, reklam sektöründeki büyümenin artış göstermesi bu dönemin önemli olayları olarak öne çıkmıştır (Kejanlıoğlu, 2004, s. 277-278).

1980 sonrası Türkiye siyasi ve kültürel hayatında kökten değişikliklere yol açan küresel politikalar medya alanının geleneksel temellerini sarsmıştır. Tüm dünyayı etkisi altına alan bu uyum süreci medya yayıncılığı ve işletmeciliğinin de işleyişini değişikliğe uğratmıştır. Yaygınlaşan kitle iletişim teknolojileri ile birlikte teknolojilerin uygulanması ve yaygınlaşması açısından varolan yasal engeller kaldırılmış ve yeni bir sürece girilmiştir. Yayıncılık alanındaki özelleşme ve kâr odaklı uygulamalar tekel oluşumlarını

beraberinde getirmiş, bu oluşumlar ise yayıncılık içeriğinde ve sistemin işleyişinde çeşitli olumsuzlukların önünü açmıştır.

2.1.1. Deregülasyon ve özelleştirme politikaları

Neo-liberal politikaların ortaya çıkışıyla birlikte iktisadi ve siyasi uygulamaların işleyişinin değişmesinin yanı sıra, bu değişimin hukuki altyapısının da yeniden düzenlenmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu nedenle varolan ulus devlet anlayışının getirdiği sınırlayıcı yasaların yeni düzene uyumu için birtakım değişiklikler yapılmıştır.

Yapılan düzenlemeler hayatın her alanında etki gösterdiği gibi iletişim endüstrisinin de bu değişime ayak uydurmasını gerektirmiştir. Neo-liberal politikalar hükümetlerin şirket çıkarlarını ön planda tutacak bir hukuki düzenleme ölçeğini savunmaktadır. Bu politikaların merkezinde ise ticari medyanın önünün açılması ve iletişim pazarı açısından kuralların kaldırılması öncelikli hale gelmiştir. Kuralların kaldırılması (*deregulation*) politikasının amacı şirket çıkarlarına uyumlu bir şekilde kuralların yeniden düzenlemesidir (*re-regulation*) (Adaklı, 2006, s. 49).

Yeni medya kullanımı ve küresel düzenlemelerin ortaya çıkması sonucunda ticari anlamda bir küresel medya pazarının ortaya çıkışı 1990'lı yılların dikkat çeken gelişmelerindendir. Neo-liberal ekonomi politikalarının etkisinde oluşan bu ticari medya pazarı uluslararası şirketler, yeni teknolojiler, DB, IMF, DTÖ ve bu süreçte medyanın düzenleyici tüm engellerini ortadan kaldıran ABD tarafından desteklenmiştir (McChesney, 2003, s. 20). Mattelart'ın bu anlamda ileri sürdüğü "tekno-küreselcilik" kavramına bakıldığında, "bu ideoloji, ağ şeklinde düzenin yapısına yön vermek zorunda olan kuralların görüşüldüğü uluslararası makamların kararlarını tüccar özdenetimi lehine kaydırmayı amaçlayan güç trafiklerini ve büyük iletişim manevralarını sinir sistemiyle donatır" (2005a, s. 373). Bunun sonucunda gerçek amaç gizlenmekte, maskelenmekte, teknolojik ilerlemeye ve avantajlarına vurgu yapılmaktadır.

İletişim endüstrisinde kuralların kaldırılması eğilimi, 1970'lerden itibaren özellikle Batı Avrupa'da kamu yayıncılığı tekellerinin ortadan kalkması ticari radyo ve televizyon yayıncılığının yaygınlaşması sürecini tanımlayan bir kavramdır (Adaklı, 2006, s. 39). Bu bağlamda, ortaya çıkan serbest rekabet politikaları reklamcılığın önemli oranlarda büyümesine ve yurt içindeki iletişimin gelişmesine katkı sağlamıştır. Medya sektörü kârlı bir alan olarak belirmiş ve dev firmaların ortaya çıkmasının zeminini hazırlamıştır (Sönmez, 1998, s. 2).

Deregölasyon uygulamaları, özelleştirmeler ve medya alanında hız kazanan yoğunlaşmalar ile teknolojik ilerlemeler sonucunda tüm dünyanın iletişim ortamı 1980’li yıllarda tanınmayacak şekilde değişmiştir. Kaldı ki, en köklü ve hızlı değişimlerin gözlendiği ölkelerden biri de Türkiye olmuştur (Kaya, 2009, s. 111). 1980’lerde başta Avrupa olmak üzere tüm dünyada özelleşme ve deregölasyon politikaları sonucunda radyo ve televizyon alanında varolan kamusal tekeller kaldırılmış ve kamu yayıncılığı bu durumdan olumsuz etkilenmiştir (Sayılğan, 2005, s. 233).

Küreselleşme sürecinde Türkiye ekonomisinin ayakta kalabilmesi için bu sürece ayak uydurması gerekmektedir. Bu nedenle uyum süreci uygulamalarına eklenmek için gelişmekte olan ölkelerde kuralsızlaştırma girişimlerinin hızlandırılması ön koşul olmuştur. Özellikle devlet tekeli altındaki radyo ve televizyon pazarı hızlı bir deregölasyon sürecine girmiştir. Küreselleşme sürecine katılan Türkiye 1990’ların başında gelişen özelleşme hareketlerine hukuki açıdan tam olarak hazır değildi. Kuralların olması küresel ticari şirketlerin çıkarlarına ters düşmekteydi. Kuralsız bir pazar, kurallarını kendisinin koyabildiği daha kârlı bir alan yaratıyordu. Aslında, bir pazar yaratılmasında en önemli kural buydu ve Türkiye de buna hızlı şekilde uyum sağladı (Bilgili, 2008, s. 52).

Küreselleşme kavramı temelinde kitle iletişim teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmeler dünyanın küçüldüğü, ulusal sınırların anlamsızlaştığı ve dünyanın daha evrensel değerler etrafında toplandığı yenilenmiş liberal tezlere dayandırılmaktadır (Adaklı, 2006, s. 46). Bu bağlamda, ‘24 Ocak Kararları’nın uygulamaya geçişi sürecinin baş mimarlarından biri Turgut Özal olmuştur (Kejanlıoğlu, 2004, s. 193)¹⁴. Sosyal devlet anlayışının terk edildiği Türkiye’de, ‘24 Ocak 1980’ ve ‘5 Nisan 1994’ ekonomi kararları toplumu giderek yoksullaştıran bir sürece dahil etmiştir. Bu süreçte hem sermayenin kârının ençoklaştırılmasını destekleyen hem de devletin düzenleyici rolünü sınırlayan kararların temelinde sistemin devamlılığının ve meşruiyetinin sürdürölmesi amaçlanmaktadır (Dağtaş, 2006, s. 75).

Askeri darbe sonrası büyük baskı altında kalan basın sektörü, 1983 yılında Turgut Özal’ın partisi ANAP’ın seçimlerden galip çıkmasıyla farklı bir döneme girmiştir. 1990’lı yıllara kadar Özal ve basın arasında büyük çekişmeler ve tartışmalar yaşanmıştır.

¹⁴ Bu süreçte Başbakanlık müşteşarı olan Özal, sırasıyla askeri hükümette başbakan yardımcısı, 1983’te ANAP ile altı yıl boyunca Başbakan ve 1989’da da Cumhurbaşkanı olmuştur. B. Kejanlıoğlu (2004). *Türkiye’de Medyanın Dönüşümü*. Ankara: İmge Kitabevi, s. 193.

Özellikle kâğıt fiyatlarına yapılan zamlar gazeteleri zor durumda bırakmış ve yayın politikalarında değişimlere neden olmuştur. Özal'ın seçildiği ilk dönemden 1990'lı yıllara kadar yayıncılık yazılı basından medya yayıncılığına doğru dönüşüm gösteren bir süreç girmiştir. İlk aşamada devletin kâğıt gibi temel hammadde ihtiyaçlarında sübvansiyonları kaldırması, elektronik baskı tekniklerinin gazeteler arası rekabette önemli bir yer tutması maliyetlerin yükselmesine neden olmuştur. Süreç ilerledikçe ticari televizyon yayıncılığı ve sayısal teknolojiler, yeni medya üretim biçimlerini teşvik etmiştir (Okuroğlu, 2012, s. 27).

24 Ocak 1980 kararları sonrası basın sanayisinin temel hammaddesi olan gazete kâğıdına verilen sübvansiyon destekleri hemen ertesinde kaldırılmış ve gazete kâğıdı fiyatları yüzde 300 artış göstermiştir. Bu dönemde kilo fiyatı 30-35 TL olan ve gazetelere 9 TL'den verilen kâğıt, sübvansiyonların kaldırılmasının ardından 41 TL olarak belirlenmiştir (Adaklı, 2006, s. 140). Buna bağlı olarak basın sektörü ekonomik açıdan zor duruma düşmüş, iktidar ve basın kuruluşları arasında gerilimler başlamıştır. Mehmet Sağnak'a göre, dönem itibariyle yazılı medyanın girdisinin yüzde 32'sini kâğıt, yüzde 3'ünü ise mürekkep oluşturmaktadır. Kâğıt ve mürekkep fiyatlarının sürekli arttırılması bir baskı unsuru oluştururken, piyasaya yeteri kadar kâğıt verilmemesi zorlayıcı bir etki yaratmıştır. 1980-89 arası genel fiyat seviyesi 21.6 kat artarken, gazete kâğıdına yapılan zam ortalama 106.7 kat olmuştur (1996, s. 250).

24 Ocak İktisadi Kararları'nın getirmiş olduğu ağır politikalar dönem itibariyle toplum tarafından onay görmemiş ve itirazlar yükselmiştir. Toplumun rızası olmaksızın bu uygulamaların işleyebilmesi için zor gücüne bir başka deyişle, askeri bir darbeye ihtiyaç duyulmuştur. Uygulanacak olan bu kararların toplum tarafından da benimsenmesi için zora ihtiyaç olduğu kadar basının yaratacağı etki de önemli hale gelmiştir. Bu nedenle ilk dönem için devlet tekelinde olan TRT ve diğer basın kuruluşları olağanüstü hal koşullarında baskı altına alınmış ve sürecin desteklenmesinde önemli rol üstlenmiştir. Neo-liberal politikaların uygulanması için basının sıkı bir denetime tabi olması ve özellikle Özal dönemiyle birlikte ardı ardına yapılan zamlarla kontrol altına alma isteği gözlemlenmiştir.

Adaklı'ya göre, 1980'li yıllar boyunca neo-liberal politikalar bağlamında gelişen özelleştirme politikaları her alanı kapsamıştır. İletişim alanındaki 1980'li yıllarda başlayan özelleştirme girişimleri ancak 1990'lı yıllarda somutlaşmaya başlamıştır. Kamu işletmeciliği kapsamında yer alan yayıncılık ve telekomünikasyon sektörü yeniden

yapılandırılarak, hizmetlerin parçalanarak özel sektöre açılması modeli izlenmiştir. Bunun sonucunda, 1989'da radyo ve televizyon vericilerinin PTT'ye devredilmesinden kısa süre sonra PTT hizmetleri bünyesinde yer alan telekomünikasyonun ayrılması, telefon, kablolu televizyon ve internet gibi hizmetlerin bölünerek özel sektöre devrinin önü açılmıştır. Böylece, iletişim alanındaki özelleştirme hareketinin altyapısı oluşturulmuştur. 1994 yılında çıkarılan 4000 sayılı yasa ile PTT posta ve telekomünikasyon olarak ikiye ayrılmıştır. Telekomünikasyon global rekabet ortamına adapte olamamış bir kurum olduğu iddia edilerek satışa çıkarılmıştır (2006, s. 223-224).

1990'lı yıllarda Avrupa Konseyi'nin, Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'nin (ASTS) imzalanmasıyla birlikte yeni bir radyo ve televizyon yasasının çıkarılması gündeme gelmiştir. Kejanlıoğlu'na göre, bu döneme damgasının vuran gelişme, ticari radyo ve televizyonların anayasal ve yasal statüye kavuşturulmasıdır (2004, s. 416). Ticari televizyon yayıncılığındaki büyük artış ve kural tanımazlık, ayrıca 1993 sonu ve 1994 başında *ShowTV* ve *Hürriyet* gazetesinin sahiplerinden Erol Aksoy ve *İnterstar* televizyonunun sahibi Uzan ailesi arasında yaşanan 'medya savaşları'; bunun yanı sıra, 1994'teki seçim yasaklarına karşın *İnterstar* televizyonunun buna uymaması yasal düzenlemelerin yapılmasının kaçınılmaz olduğunu göstermiştir (Çaplı ve Dündar, 1996 aktaran Kenjanlıoğlu, 2004, s. 428).

1990 yılının Mart ayında Uzan ailesine ait Rumeli Holding'e bağlı Magic Box-MBI Filmcilik ve Reklamcılık AŞ. şirketi ve Turgut Özal'ın oğlu Ahmet Özal'ın ortaklığında başlayan *Star 1* televizyonu yurtdışı merkezli ticari televizyon yayıncılığının ilk örneği olmuştur. Bu girişimin ardından dönemin ileri gelen isimleri de medya alanına yatırım yapmaya başlamıştır. Kuruluş tarihi sırasıyla Show TV, HBB, Kanal 6, Cine 5, TGRT, Kanal D, ATV, STV ticari televizyon kanalları kurulmuştur. 1994 yılının Nisan ayında 3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'la RTYK'nın yerine kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), yayın durdurma ve frekans tahsisi gibi yetkilerle donatılarak, ticari televizyon yayıncılığının denetlenmesinde yeni bir dönemi beraberinde getirmiştir (Adaklı, 2006, s. 236).

1980 sonrası iletişim alanındaki gelişmelerle birlikte medyanın önemini kavrayan farklı alanlarda iş yapan Türkiye burjuvası medya sektöründe yeni atılımlar gerçekleştirmiştir. Farklı sektörlerde faaliyet gösteren medyanın yeni sahipleri kendilerine ait medya kuruluşlarını kapitalist değerlerin yayılmasına, tüketim kültürünün yerleşmesine ve kendi çıkarlarının gözetilmesine hizmet edecek bir program izlemişlerdir

(Tılıç, 2001, s. 139). Bu yeni dönemde medya dışı sermaye, sektöre herhangi bir sanayiye girer gibi girmiştir. Bu anlayışla medya sektörüne yaklaşan yeni patronlar eski sahiplere aynı kuralları dayatmış ve bir sanayi işletmesi anlayışıyla üretimi realize etme ya da sektörü terk etme şartlarını dayatmıştır.

Mustafa Sönmez'e göre, 1980'lerde sermayenin medyaya girmesi için yeterli zemin oluşmuştur. Yeni sahipler medyayı, "dördüncü gücü" paylaşma, siyasi çevrelerde itibar görme, gerektiğinde elindeki medya gücünü bir savunma silahı olarak ya da saldırı amaçlı kullanma, devlet teşviklerinden ve ihalelerden pay kapma, diğer bağlantılı şirketlerin reklamlarını yapma gibi çıkarlarını gerçekleştirmek için kullanmayı amaçlamıştır (2003b, s. 110-111).

Özetle, deregülasyon ve beraberinde uygulanan özelleştirmelerle kamusal tekeller ve yurttaşların temel hakkı olan düşünce ve ifade özgürlüğünü korumayı amaçlayan kamusal önlemler ve müdahaleler kaldırılmıştır. Bununla birlikte, uygulamaya konan yasalarla iletişim sektörü uluslararası girişimcilere açılmış, değişen hukuksal altyapı ile medya sektöründeki mülkiyet ve sermaye yapısı tamamiyle değişmiştir (Kaya, 2009, s. 115). 1990'larda hız kazanan özelleştirme politikaları ve sahiplik yapısındaki değişimler medya sektöründe özel tekellerin oluşmasında en önemli etken olmuştur. Buna bağlı olarak, bir sonraki bölümde dünya ve özellikle Türkiye medya sektöründe ortaya çıkan tekelleşme eğilimleri ve tekelleşme tipleri tartışılmıştır. Bunun yanı sıra, teknoloji ve iletişimde sayısallaşmanın bir sonucu olarak yöndeşme olgusu ele alınmıştır.

2.1.2 Tekelleşme eğilimleri ve yöndeşme

Neo-liberal politikalarla birlikte devletin elinde bulunan kamu kurumlarının özelleştirilmesine yönelik adımlar varolan kuralların kaldırılmasına ve yeniden düzenlenmesine yol açmıştır. Yeni liberal uygulamalarla birlikte pazarın özel sektör lehine kuralsızlaştırılması iletişim ve telekomünikasyon gibi kâr getirisi yüksek olduğu düşünülen alanlara ilgiyi arttırmıştır. Bu gelişmeler sonucu hem dünyada hem de Türkiye'de medya sektöründe, süreç içerisinde sahiplik yapıları değişmiş ve dev medya tekelleri piyasayı kontrol eder hale gelmiştir.

Küresel politikaların ortaya çıktığı dönemde çok uluslu şirketler pazar yapısının değişmesi yönünde deregülasyonu savunmuştur. Meydana gelen bu gelişmeler iletişim alanında iki şekilde yorumlanmaktadır. İlk olarak, uzun yıllar boyunca varolan kural ve kanunların ortaya çıkan yeni koşullar çerçevesinde gereksiz hale gelmesi ve

düzenlemelerin kaldırılmasıdır. İkincisi ise, kamu tekelinde bulunan kurumların özelleştirilmesi sonrası yasal düzenlemelerin özel sermayenin ihtiyaçlarına uygun şekilde yeniden düzenlenmesidir (Dağtaş, 2012, s. 44).

Küresel gücün baskısı altındaki ulus devletler, toplumların üzerinde baskı oluşturma ve ekonomiyi, siyaseti, medyayı temel küresel politikalara uygun şekilde düzenleme eğilimine girmiştir. Bu alanları küresel sürecin koşullarına uygun şekilde tasarrufta bulunabilecek nesnelere dönüştürmektedir. Dünyanın yeniden düzenlenmesi süreci, ekonomik ve politik olanın iletişimsel alan üzerinden toplumsal pratiklere uygulanması ile somutlaşmaktadır (Çoban B., 2008, s. 29-30). Yeni ekonomik örgütlenmelerin oluşmasına yönelik bilinç dönüşümünün asıl aktörü medya olmuştur. Yeni medya araçları kitle iletişiminin zeminini hazırlarken, küresel sürecin altyapısını oluşturan sistemin parçası olmuştur (Bilgili, 2008, s. 49).

Küresel medya ekonomik anlamda hızlı ve sürekli bir yayılmanın ortamını hazırlamakla birlikte, bu yayılmacılığın meşrulaştırılması için önemli bir ideolojik işlevi üstlenmiştir. Medya, küresel ticari pazarın hakimiyetini ve kendi hakimiyetini geliştirmek ve korumak için söylemlerini sürekli geliştirmesi gerekmektedir. Kendisini destekleyen anlamları devamlı yeniden üreterek, bireyin rızasını kazanan bir ortam yaratmaktadır. Yeni medyayla birlikte ortaya çıkan imge, söylem ve görsel patlaması toplumun belleksizleşmesinin ortamını kurgulamıştır. Unutma eğilimi o kadar artmıştır ki tarih bilgisi açısından sözlü tarihe dayalı toplumların bile gerisinde kalmıştır (Aydın M. Ç., 2006, s. 66).

Medya alanında tekelleşme eğilimleri ve yoğunlaşmalar iki temel görüş üzerinden savunulmaktadır. Birincisi, medyanın devlet baskısı karşısında bağımsız olması ve bu savın her dönemde vurgulanmasıdır. Medya siyasal güç odaklarına karşı bağımsız olacak ve baskılara karşı direnebilecek potansiyele sahip olacaktır. Bir diğeri ise, pazarın serbestleşmesi ile rekabetin artacağı ve bunun da ürünlerin çeşitlenmesine ve fiyatların düşmesine yol açacağıdır. Ancak, bu yaklaşım süreç içinde medya alanındaki gelişmelerin ardındaki kapitalist sistem mantığını göz ardı etmekte ve tekelleşme olgusu görmezden gelinmektedir (Kaya, 2009, s. 147-148).

Özelleştirme politikaları ve beraberinde gelişen kuralsızlaştırma politikaları günümüze kadar artarak gelen tekelleşme eğilimine zemin hazırlamıştır. Halil Nebiler'e göre, "tekelleşme, herhangi bir üretim alanını tek elde tutmak, onun satışını tek elden yönetmek ve fiyatına egemen olmak" (1995, s. 36) anlamını taşımaktadır. Bu bakımdan,

tekellerin oluşumu tam rekabet ortamının ortadan kalkmasını tanımlar. Tekelleşmiş bir şirket normal düzeyde kârı değil, ençoklaşmış kârı amaçlar. Medya sektöründeki sahiplik ilişkileri, sınıf eşitsizliğini ve bunun beraberinde çeşitli tahakküm biçimlerini meşrulaştırmada içerik üreticisi olarak üstlendiği işlevden dolayı önemli bir konumdadır (Adaklı, 2006, s. 65). Medya alanı sahiplik açısından tekelleşmelerin ortaya çıktığı tek alan değildir. Ancak, benzersiz olduğu nokta hayati bir sebebi içerisinde barındırmaktadır. “Onlar somun veya cıvata üretmezler; sosyal ve politik bir dünya yaratırlar” (Bagdikian, 2016, s. 11).

1970’lerin ikinci yarısında başlayıp 1980’li yıllarda belirginleşen yeni sağ ve liberal politikalar tüm sektörlerde olduğu gibi medya alanında da yoğunlaşma hareketlerinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Medya alanında tekelleşme hareketlerinin yoğunluk göstermeye başlamasıyla birlikte farklı tekelleşme tipleri ortaya çıkmıştır. Oya Tokgöz’e göre, medya sektöründe üç tip tekelleşmeden bahsedilebilir. Bunlar; yatay, dikey ve çapraz tekelleşmelerdir (Tokgöz, 2015, s. 35-36).

Yatay tekelleşme, medya alanında en yaygın tekelleşme türü olan ve medyanın belli bir alanında faaliyet gösteren bir şirketin, medyanın aynı alanında faaliyet gösteren bir diğer şirketi satın almasıdır. Bir başka deyişle, bir gazete sahibinin, farklı bir gazetenin sahipliğini üstlenmesidir. Dikey tekelleşme, bir kültürel ürünün üretiminden dağıtımına kadar tüm süreci kapsayan aşamaların mutlak denetimini öngörmektedir (Çakmur, 1998, s. 139-140). Bir basın kuruluşunun gazete kâğının üretiminden dağıtımına tüm aşamaları tekelinde bulundurmasıdır. Çapraz tekelleşme ise, bir alanda etkinlik gösteren medya kuruluşunun hem medyanın farklı alanlarında hem de farklı sektörlerde satın almalar gerçekleştirerek etkinliklerini arttırmasıdır. Medya alanında faaliyet gösteren bir holdingin, sanayi ve hizmet alanında da çeşitli yatırımlarının olması çapraz bir bütünleşmeyi açıklamaktadır (Dağtaş, 2012, s. 38).

Gazete ve televizyon kuruluşlarının ticari bir işletme halinde yapılanmaları ve varlıklarını sürdürmeleri bir zorunluluk haline gelmiştir. Ancak, asıl tartışma konusu bu amaç dahilinde ortaya çıkan tekelleşme eğilimindeki medya yapılarının haber ve bilgi vererek özgür bir tartışma platformu olarak görev üstlenmesinin tersine kâr amacıyla hareket eden ve kârın ençoklaştırılmasını birincil amaç edinen kuruluşlar haline gelmesidir (Demir, 2005, s. 79). 1980 sonrasında itibaren dev medya kuruluşlarına sahip olma çabası kâr amacının yanı sıra gelişmelere yön verebilmek, siyasi otoriteyle yarışır bir güce sahip olma isteğini de beraberinde getirmektedir. Bu yönlü bir çabanın sonucu

olarak, Avrupa, ABD ve Japonya kökenli dev medya şirketleri hem kendi ülkelerinde hem de sınır ötesi bölgelerde satın alma ve birleşmelerle pazarı ele geçirme yarışına girmişlerdir (Sayılğan E. , 2005, s. 117).

Tekelleşme konusuna Türkiye açısından bakıldığında, medya sektöründe yoğunlaşma 1990 yılı sonrası hız kazanmıştır. Dönemin önde gelen basın kurumları gazeteci ailelerin kontrolünden zaman içerisinde basın dışından gelen büyük sermaye gruplarının egemen olduğu medyanın yeni sahipliğine doğru şekillenmiştir (Adaklı, 2001, s. 145). Tekstil, turizm, inşaat gibi alanlarda biriktirilen sermaye, siyasal çevrelerde baskı kurmak, kredi alımında ve ihalelerde nüfuz sahibi olmak, toplumsal denetim ve reklam harcaması yapmak yerine gazete çıkararak pazarlama ağını geliştirmek açısından oldukça kârlı bir alan olarak görülen medya alanına aktarılmıştır.

Türkiye’de medya alanında tekelleşme oluşumunun altyapısı askeri yönetimler tarafından oluşturulmuştur. Askeri yönetimler medya patronlarının sermaye birikimlerine katkı sağlarken, karşılıklı çıkarların korunması amaçlanmıştır. 24 Ocak Kararları sonrası gazete kâğının fiyatının artması, devlet desteğinin kaldırılması sonucu oluşan krizde çoğu gazete masraflarını karşılayamaz olmuş ve büyük sermayeler karşısında direnememiştir. Geleneksel medyadan televizyon yayıncılığına geçiş döneminde üretim ve dağıtım ağlarını oluşturan kuruluşlar iletişim alanında tekel oluşumunun temelini atmışlardır. 1990 sonrası yavaş işleyen devlet tekelinin yerini özel tekeller almıştır (Tılıç, 2001, s. 46).

Askeri darbe sonrası medya sektörünün öneminin artması medyaya siyasi alandan ilginin artmasıyla hız kazanmıştır. Darbe sonrası yeni siyaset anlayışı parti yapılarını ve yan örgütlenmeleri kısıtlayınca toplumla iletişim kurma ve siyaset yapmada medyanın önemi artmıştır (Sönmez, 2003b, s. 40). Orhan Koloğlu’nun saptamasıyla, aynı zamanda 1980’e kadar basının şekil alışında siyasi ve sosyal öğeler ön plana çıkarken, 1980 sonrası belirleyici olan ekonomik dinamikler olmuştur (2006, s. 141). Medyanın öneminin farkına varanlardan biri Turgut Özal’dır. ANAP iktidarı döneminde toplumsal, siyasal ve ekonomik dönüşümde toplumsal desteğin sağlanması açısından medyaya büyük önem atfetmiştir. Dönemin ileri gelen medya sahipleriyle iyi ilişkiler kurmuş ve TRT’yi ise yeniden şekillendirmiştir. İlk evresi 1989’da başlayan ve 1993’e kadar süren, ikinci evresini ise, 1995-2000 yılları arasında yaşanan büyüme dönemleri medya sektöründeki yükselişi beraberinde getirmiştir. İç pazarda meydana gelen bu yükselişin kaynağı, yoğun

devlet borçlanması ve döviz kurunun düşük tutularak borçlanmaya gidilmesi olmuştur (Sönmez, 2003a, s. 115).

Türkiye’de basın alanında tekelleşme eğilimlerinin görüldüğü ilk dönem Turgut Özal’ın desteğiyle sektöre giren Asil Nadir’in girişimleri sonucu ortaya çıkmıştır. *Günaydın* ve *Tan* gazetelerini yayımlayan *VEB Ofset* ve *Erkekçe, Kadınca, Nokta* dergilerini yayımlayan *Gelişim Yayınları*’nı satın alan Kıbrıs’lı işadamı, 1989 yılında *Güneş Gazetesi*’ni de satın alarak basın alanında büyük bir güç elde etmiştir (Adaklı, 2006, s. 159-160). Basın sektörüne hızlı giriş yapan Asil Nadir ile başlayan tekelleşme yarışı, Çukurova Grubu, Doğan Grubu, Doğuş Grubu, Uzan Ailesi gibi şirketlerin basın sektöründe belirmesiyle daha da artmıştır.

Basın sektöründeki sahiplik yapıları son 30-35 yılda hızlı bir şekilde el değiştirmiştir. Son dönemde medya sahipliği yapısındaki değişimde Türkiye’nin siyasi ikliminin de etkileri görülmektedir. Son yıllarda sahiplik yapısındaki değişiklikler Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu (TMSF) eliyle gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. Çeşitli sorunlar nedeniyle TMSF’ye devredilen basın kuruluşları ihaleler yoluyla siyasi iktidarla yakın ilişkide olan sektör dışı şirketlerin sahipliğine verilmektedir. IPS İletişim Vakfı ve Bianet’in Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) Almanya kanadı “Reporter Ohne Grenzen” ile birlikte yürüttüğü Medya Sahipliği İzleme Projesi (MOM) sonuçlarına göre, en büyük 40 medya kuruluşunun sahipleri enerji, inşaat, maden ve turizm alanlarında yatırımları olan Albayrak Grubu, Ciner Grubu, Demirören Grubu, Doğan Grubu, Doğuş Grubu, ES şirketleri, İhlas Grubu, Turkuvaz Grubu’dur. Sözü geçen şirketlerin bünyesinde bulunan on gazeteden yedisi siyasi iktidarla yakın ilişkileri olan şirketlere ait olduğu gözlemlenmektedir. Buna göre, basın alanındaki en çok okunan on gazetenin sahiplik yapısına bakıldığında, *Sözcü Gazetesi* (Estetik A.Ş.), *Habertürk Gazetesi* (Ciner Grubu), *Türkiye Gazetesi* (İhlas Holding), *Hürriyet Gazetesi* (Doğan Grubu), *Sabah ve Takvim Gazetesi* (Kalyon Grubu), *Milliyet Gazetesi* (Demirören Grubu), *Yeni Şafak Gazetesi* (Albayrak Grubu) ve *Güneş Gazetesi* (Esmedya-Ethem Sancak Grubu) ön plana çıkmaktadır.¹⁵

1990 yılında Uzan Ailesi ve Turgut Özal’ın oğlu Ahmet Özal’ın ortaklığında *Star I* ile başlayan ilk ticari televizyon yayını, basın sektöründen medya sektörüne geçişin önünü açmış ve medya alanında tekelleşmenin de altyapısını oluşturmuştur. Uzan Ailesi

¹⁵ <http://turkey.mom-rsf.org/tr/> (Erişim tarihi: 26.12.2017)

ile başlayan medya sahipliğinin Türkiye’deki son durumuna bakıldığında, Türkiye’de 14’ü ulusal, 11’i bölgesel, 83’ü yerel 108 televizyon, 83 radyo yayın yapmaktadır. Devlet radyo ve televizyonu TRT, 13 televizyon kanalına sahiptir. 1993’te, ticari yayıncılığa ilişkin düzenlemenin anayasaya eklenmesinin ardından, şu an en çok izlenen 10 televizyon kanalından altısı Doğuş Grubu, Doğan Grubu ve Kalyon Grubu sahipliğinde bulunmaktadır.¹⁶

Son yıllarda medya sektöründe yer alan tüm şirketler finans, inşaat, enerji, madencilik gibi farklı sektörlerden geldiğinden medyanın önemi daha da farklılaşmaktadır. Medya alanına giren şirketler basını ya da televizyonu kendi başına bir değer olarak değil, ticari faaliyetlerin lojistik desteği olarak değerlendirmektedirler (Sayılğan E. , 2005, s. 122). Türkiye’deki medya yayıncılığı açısından sahiplik yapısı 2018 yılı sonu itibariyle şöyledir: Ciner Grubu (*Show TV, Habertürk, Bloomberg, Show Max, Show Turk*), Doğan Grubu¹⁷ (*Kanal D, CNNTÜRK, Dream TV, Kanal D Romanya, Euro D*), Doğuş Grubu (*NTV, NTVSPOR, STAR*), Ethem Sancak sahipliğindeki Esmeyda Grubu¹⁸ (*TV360, 24 TV, TV 4*), Hayat Görsel Yayıncılık A.Ş. (*Kanal7, Kanal7 Avrupa, Ülke TV, Ülke Haber*), İhlas Grup (*TGRT Haber, TGRT Belgesel*), Turkuvaz Grup (*ATV, A Haber, Yeni Asır TV, Minika, ATV Avrupa*).¹⁹

Medya sektöründe özellikle yeni medya teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan bir başka kavram yöndeşme ya da yakınsama (convergence) kavramıdır. Yöndeşme kavramı, “bilişim, telekomünikasyon ve geleneksel medya alanlarının hem teknik hem de sektörel düzeyde iç içe geçmesi olgusunu işaret etmekte ve bu olgu iletişim sektöründeki tekelleşme eğiliminin motorlarından biri olarak görülmektedir” (Adaklı, 2006, s. 58). Mattelart’a göre, 1980’li yıllarda ortaya çıkan tekelleşme olgusunu, sonraki on yılda yeni bir dalga takip etmiştir. Bu yeni dalga, bilgi otoyolları olarak tarif edilen bir sayısallaştırma süreciyle hız kazanmıştır. ABD’de kablo operatörleri, sinema stüdyoları, telefon şirketleri ve iletişim grupları arasında bir birlik oluşmuş ve teknoloji alanında bir iç içe geçme süreci başlamıştır (2005b, s. 105). Geleneksel medya ortamında ses, görüntü ve yazının iletiminde farklı altyapıların kullanılması kitleye ulaşmakta engeller

¹⁶ <http://turkey.mom-rsf.org/tr/> (Erişim tarihi: 27.12.2017)

¹⁷ Aydın Doğan’a ait olan Doğan Medya Grubu bünyesindeki Hürriyet, Posta, Fanatik gazeteleriyle Kanal D ve CNN Türk televizyonları resmi olarak 5 Nisan 2018 tarihinde 916 milyon dolara Demirören Holding sahipliğine geçmiştir. <https://www.yenisafak.com/ekonomi/dogan-medyanin-satisi-kapa-bildirildi-3213301> (Erişim tarihi: 17.04.2018).

¹⁸ Ethem Sancak sahipliğindeki Akşam, Güneş, Star gazeteleriyle TV360, 24TV, TV4 televizyon kanalları 2017 yılında Türk Medya şirketinin sahipliğine geçmiştir. <http://t24.com.tr/haber/ethem-sancak-televizyon-ve-gazetelerini-satti,420249> (Erişim tarihi: 17.04.2018).

¹⁹ <http://turkey.mom-rsf.org/tr/medya-sahipleri/> (Erişim tarihi: 27.12.2017).

yaratıyordu. Teknolojik yndeşmeyle birlikte, ses, görüntü ve yazının internet şebekesi üzerinden dağıtımı çok daha kolay bir hal almıştır. Böylece, “noktadan noktaya ve bireysel erişime dayalı telekomünikasyon ile noktadan çok noktaya ve kitlesel erişime dayalı yayıncılık arasında bir yöndeşme söz konusudur” (Taş, 2006, s. 39).

Yöndeşme, medya, telekomünikasyon ve enformasyon endüstrilerinin kurumları arasında gerçekleşen bir süreçtir. Teknolojik yöndeşme ise, sözü edilen endüstrilerin kullandığı araçların, bu araçlar yardımıyla işlenen ve dağıtılıp karşılıklı değiştirilen enformasyon sürecinin tamamlanmasında kullanılan dilin yndeşmesini kapsamaktadır. Teknolojik yöndeşme sözü geçen sektörler arasında engellerin ortadan kalkmasında ve elektronik hizmet alanının altyapısının oluşmasında etkili olmuştur (Aydoğan, 2005, s. 260). Buna karşın, yeni iletişim ve enformasyon teknolojilerinin gelişimi daha fazla eşitlik, katılımcılık ve ilerici yapılar söylemini yüceltmiş ancak, pratikte bakıldığında bu teknolojiler gerçek eşitsizliğin ve ticari sömürünün kurulu düzeni ile işbirliği içerisine girmiştir (Golding, 2003, s. 97). Bu bağlamda, özellikle 1990’larda hız kazanan bu i ie geçmişlik durumu, ilerlemenin kendisi olarak gösterilmiş, teknolojik determinizm ve gelişme görüşleri gündemi belirlemiştir (Erdoğan, 2000, s. 297).

Teknolojik yndeşmenin altyapısını iki aşama belirlemektedir. Birincisi, karasal, uydu ve kablo şebekeleri üzerinden basit anlamda analog sinyal yerine sayısal sinyalin iletilmesini gerçekleştirmektedir. İkincisi ise, telekomünikasyon, yayıncılık ve enformasyon endüstrilerinin üretim ve yapısal boyutta birleşmesiyle yeni cihazların ve iletişim ortamlarının yaygınlaşmasıdır (Murdock, 2000’den aktaran Taş 2006, s. 39). Yndeşmenin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan olgu ise sayısallařmadır²⁰. Sayısallaşma sonucunda gerçekleşen yndeşmeyle birlikte, metin, ses, video, grafik, animasyon, fotoğraf, müzik gibi her tür verinin ortak bir dijital ortamda dolaşımı tüm dünyada kolaylaşmıştır. Bu süreç çok yönlü bir enformasyon üretimine katkı yaparken; enformasyonun küresel boyutta dolaşımına olanak sağlamıştır (Yıldırım, 2010, s. 231).

İletişim ve bilgi endüstrilerinin giderek birbirine yakınlaştığı son dönemlerde, asıl vurgu yapılmak istenen mesafelerin teknolojik anlamda çözülmesidir. Bu zlme süreci özellikle dijital teknolojinin hâkim olduğu telekomünikasyon, bilgisayar ve yayıncılık alanlarında gelişme göstermiştir. Bu gelişmeler temelinde, iletişimin dağıtım ve servis

²⁰ “Sayısallaştırma, yüksek kapasiteli bilgisayarlar kullanarak analog enformasyonu sayısal sinyallere dönüştürme sürecidir. Sayısal teknolojiyle her tür enformasyon ‘0’ ve ‘1’ dizgelerinden meydana gelen ortak bir bilgisayar diline çevrilir.” O. Taş (2006). İletişim alanında yöndeşme eğilimleri. Teknoloji, Pazar ve düzenleme. *Kültür ve İletişim Dergisi* sayı:9, s. 38.

gibi birbirinden ayrı biçimleri tek bir biçim ve genel bir format şeklinde bütünleşmektedir (Golding, 2003, s. 86-87). Stuart Hall'a göre, ortaya çıkan teknolojik ilerleme sonucunda, modern iletişim araçları toplumsal yapıdan kopuk bir şekilde düşünülemez. Bu araçlar giderek artan oranda toplumsalın bir parçası haline gelmektedir. Bu nedenle iletişim kurumları ve ilişkileri toplumsal alanı yeniden tanımlamakta ve inşa etmektedir. Modern endüstriyel sistemde etkin bir konuma gelen iletişim araçları, teknolojik alanı tanımlarken, kültürel alana da hükmetmektedirler (2014, s. 83).

Hizmet sektörü küresel bir iletişim ağı olmadan ticarete imkân tanımamaktadır. Bilgi yoğun hizmet veren şirketler iletişim ağları aracılığıyla üretici ve tüketicinin aynı yer ve zamanda biraraya gelmesi gereksinimini en aza indirmektedir. Bunun sonucunda da kapitalizmin yeni birikim düzeninin oluşum sürecinde yeniden yapılanma uygulamalarının altyapısını sayısal iletişim oluşturmaktadır. Sayısal iletişimin dünya pazarlarıyla birlikte Türkiye'ye girişi ise, 1980 sonrası egemen olan yeni sağ ekonomi politikalarının uluslararası ekonomiye eklemlenme çabalarının sonucunda olmuştur (Geray, 2005a, s. 185-186). 1980'li yılların ikinci yarısından bu yana bilgisayar temelli iletişimde yaşanan gelişmeler noktadan noktaya ve kitle iletişiminin internet adıyla anılan küresel bilgisayar ağında birleşmesi ve metin, ses, resim, veri, hareketli görüntü gibi her türlü enformasyonun ağlar üzerinden alınıp gönderilebilmesine olanak tanımıştır (Özdemir, 2005, s. 205). Böylece, Türkiye'nin dünya ile bütünleşmesi ve hızlı veri akışının sağlanmasının da temelleri atılmıştır.

İletişim araçlarının sınırsız bir iletişim alanına ortam sağlamasıyla birlikte medya alanında üretim iç içe geçmiş iki daireden oluşmaya başlamıştır. İçteki daire ekonomik yeniden üretim sahasını içerirken, ikinci daire ise siyasi ve ideolojik yeniden üretim faaliyetlerini içermektedir. Bu nedenle teknolojiyle bütünleşen medya sektörü hem üretim ilişkilerinde hem de ideolojik üretimde önemli bir görev üstlenmiştir (Şen ve Avşar, 2012, s. 53). Kaldı ki, medya gerçek bilgi akışını engelleyen, dönemin güç ağlarını ve sermayenin kültürünü benimsemiş olan önemli bir yapı halini almıştır. Bu yapı eleştirel ve alternatif bilginin yayılmasını engellerken, bilim ve eğitim ise neo-liberal anlayışın değerlerine eklemlenmektedir (Keskin, 2016, s. 94).

Bilimin gücüyle ortaya çıkan yeni iletişim teknolojilerinin kamu yararı düzenlenmesinin temel aldığı kitle mantığını ortadan kaldırarak, pazarın kendiliğinden ve bağımsız olarak bürokratik hükümet düzenlemelerinden daha hızlı işleyeceği savunulmuştur. Bu yeni düzenin dünya çapında yaygınlık kazanmasında ise, 'serbest

enformasyon dolaşımı' kavramı ileri sürülmüş, iletişim alanındaki yöndeşme çalışmalarıyla desteklenmiştir (Göze, 2017, s. 83). İletişim araçlarının gelişmesi ve önem kazanması sonrası yaşanan teknolojik yöndeşme eğilimleri ve bunun sonucunda yatırım için kârlı olanaklar sunan iletişim teknolojisi şirketlerinin de dikkatini çeker konuma gelmiştir. Buna bağlı olarak ortaya çıkan yöndeşme olgusu, sektörel/ekonomik yöndeşme olmuştur (Aydoğan, 2005, s. 264).

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1996 yılında Telekomünikasyon Yasası'yla kapsamlı bir deregülasyon çalışması sonrası, medya sahipliğindeki engeller tamamıyla kaldırılmış ve yöndeşme teşvik edilmiştir (Taş, 2006, s. 46). Yöndeşme olgusunun ilk gözlemlendiği ülkelerden olan ABD'deki gelişmelere bakıldığında, yayıncılık alanında faaliyeti olmayan *American Telephone and Telgraph* (AT&T) 1999 yılında küçük kablo şirketlerinin birleşiminden oluşan *MediaOne*'ı 56 milyar dolara satın alarak kablolu televizyon sektörünün önde gelen şirketi konumuna yükselmiştir (Adaklı, 2006, s. 62). Yine bu anlamda tarihin en pahalı satın alımını 2001 yılında internet servis sağlayıcısı olan *American OnLine* (AOL), 106 milyar dolar karşılığında *Time Inc.* ve *Warner Communication Inc.* içerik sağlayıcı şirketleri satın alarak gerçekleştirmiştir (Taş, 2006, s. 46). Bu alanda gerçekleşen en son birleşme ise 2017 yılının Aralık ayında *Walt Disney* şirketinin 52 milyar dolara *21st Century Fox* şirketini satın almasıyla gerçekleşmiştir.²¹

İletişim teknolojilerinin gelişmesi ve günümüzde en ileri noktaya ulaşmasıyla birlikte, özellikle sayısal iletişim teknolojisinde yükselen uluslararası medya şirketleri pazarı kontrol etmektedir. Dijital medya şirketlerinin pazarı kontrol ettiği son dönemde yapılan araştırmaya göre, *Google*'ın holding şirketi *Alphabet* dünyanın en büyük medya sahibi olmuştur. Şirketin 60 milyar dolara erişen medya kârı, en yakın rakibi *Walt Disney*'den yüzde 166 daha fazladır. Dünya medya pazarının önde gelen ilk on büyük medya şirketi, ekonomik büyüklük sırasıyla; *Alphabet*, *Walt Disney*, *Comcast*, *21st*

²¹ Satın alma anlaşmasına *21st Century Fox* film ve televizyon stüdyoları ile kablolu yayınlar da dahil. *21st Century Fox*'un varlıkları arasında *X-Men* gibi bazı *Marvel* mülkiyetleri ve James Cameron'ın *Avatar*'ı yer alıyor. Disney'in oluşturmayı planladığı yayın platformu açısından da bu satın alma büyük önem taşıyor. Kendi yayın platformunu kuracağı için *Netflix*'ten filmlerini çekmeyi planlayan ve bununla birlikte *Netflix* ile büyük bir rekabete girmeye hazırlanan *Walt Disney*, bu satın alma ile birlikte yayın platformundaki içerik miktarı açısından elini daha da güçlendirmiş olacaktır. <http://www.pazarlamasyon.com/is-dunyasi/walt-disney-foxu-satin-al-di-54-milyar-dolar/> (Erişim tarihi: 28.12.2017)

*Century Fox*²², *Facebook*, *Bertelsmann*, *Viacom*, *CBS Corporation*, *Baidu*, *News Corporation*'dır.²³

Türkiye açısından yöndeşme faaliyetlerine bakıldığında, ABD ve Avrupa şirketlerinin gerisinde olsa da çeşitli birleşmeler ve yöndeşme faaliyetleri gözlemlenmektedir. 1990'lerden itibaren gerek medya kurumlarının gerekse medya dışı şirketler yatırımlarını internet alanına yönlendirmiştir. 1996 yılında TURNET²⁴ internet ağının faaliyete geçmesiyle Türkiye'de internet alanına yatırım yapmak isteyen şirketlerin sayısı artmaya başlamıştır. İnternetin altyapısı oluşturulduktan sonra, medya, finans ve sanayi alanında yatırımları olan Çukurova Grubu, Doğan Grubu, Doğuş Grubu, İhlas Holding, İş Bankası, Koç Grubu, Rumeli Holding ve Zorlu Grubu gibi önde gelen şirketler bu alanda da hâkim güç olma yönünde mücadele etmişlerdir. İnternet alanında yatırım gerçekleştiren ilk medya grubu *Superonline*'ı kuran Çukurova Grubu olmuştur (Aydoğan, 2005, s. 269). Türkiye'de 1990 sonrası internet alanında yapılan yatırımların çoğu medya sektöründe içerik üreticisi de olan şirketler tarafından gerçekleştirilmiştir.

2000-2010 yıllarında Web 2.0 döneminde internet hızının artmasıyla daha etkileşimli ve içerik açısından zengin sitelerin ortaya çıktığı görülmektedir. İnternet kullanıcıları web blogları, video paylaşım ve sosyal medya platformları üzerinden web ortamındaki içeriğin üretilmesinde ve yayılmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Kullanıcılar içerikleri hem tüketen hem de üreten konuma gelmiştir. 2010 yılından itibaren Web 3.0 ile birlikte, mobil internet daha da gelişmiş, web platformları arasında etkin bağlantı ağları oluşturulmuştur. İnternet ortamındaki veriler yeni medya platformları arasında eşzamanlı kullanılmaya başlanmıştır. Bu gelişim sürecinde internet, geleneksel kitle iletişim araçlarını da etkisi altına almıştır. Bilgisayar, mobil telefonlar ve televizyonun bu yeni teknolojiyle iç içe geçmesiyle dijital yayıncılığın etki alanı da genişlemiştir (Dikmen, 2017, s. 426).

²² Zenith araştırma şirketinin yayınladığı araştırma sonuçları 2016 yılının Mayıs ayında açıklandığında henüz *Walt Disney* ve *21st Century Fox* birleşmesi gerçekleşmemiştir.

²³ <https://www.marketingturkiye.com.tr/haberler/dunyanin-en-buyuk-30-medya-sahibi-aciklandi-listede-hakimiyet-dijitalcilerin/> (Erişim tarihi: 29.12.2017).

²⁴ 12 Nisan 1993'te ilk uluslararası internet bağlantısı gerçekleştikten sonra ODTÜ ve TÜBİTAK, TR-NET olarak adlandırılan örgütün çekirdeğini oluşturmuştur. 1994 sonunda TR-NET ekibi Türk Telekom (TT) ile daha gelişmiş bir internet altyapısı için görüşmelere başlamıştır. Görüşme sonrası TT yeni bir altyapının oluşturulmasına başlamış ve 28 Eylül 1995'te TURNET adı verilen "Ulusal İnternet Ağı" projesini gerçekleştirmek üzere ihale açmıştır. İhaleyi Sprint-Satko-ODTÜ konsorsiyumu kazanmış ve TURNET sözleşmesi 1 Mart 1996 yılında imzalanmıştır. Ö. Özdemir (2005). *İnternetin ticarileşmesi ve uluslararası veri akışları* içinde İletişim ağları ve masaüstü sömürgecilik. (Ed: F. Başaran, H. Geray) Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 221.

Türkiye’de dijital medya yayıncılığının sahiplik ve izlenme oranları hakkında yapılan ve *Bianet* tarafından yayımlanan rapora göre, Turkuvaz Grubu’nun *Sabah*, Ciner Grubu’nun *Habertürk*, Demirören Grubu’nun *Milliyet* ve *Vatan*, Doğan Grubu’nun *Hürriyet*, Estetik Yayıncılığın *Sözcü*, Hayat Görsel Yayıncılığın *Kanal7com*, Onedio Bilişim, Yazılım, Medya A.Ş.’nin *Onedio*, Yeni Medya Elektronik Yayıncılığın *Haberler.com* haber ve içerik siteleri ön plana çıkmaktadır²⁵.

Reuters Institute’in 2017 yılında dünya genelinde medya yayıncılığı izlenme oranlarını yayımladığı bir başka raporda ise, Türkiye’de dijital yayın yapan ve en çok takip edilen sitelere bakıldığında ilk on sırayı paylaşan siteler, CNN Türk, Mynet, Hürriyet online, Sözcü online, NTV online, Haberler.com, Milliyet, Sabah, Ahaber ve Habertürk online olmuştur²⁶. Bu raporda da belirtildiği üzere Türkiye medyasının önde gelen tekelleşmiş holdinglerinin medya şirketlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Dijital yayıncılık alanında da Türkiye’nin gündemi tekelleşme eğilimlerinin ortaya çıktığı dönemden bu yana siyasi ve ekonomik iklime bağlı olarak değişen medya sahiplik yapısının hâkimiyetinde şekillenmektedir.

Özetle, 1980’lerde başlayan geleneksel medya alanındaki mevcut yasaların kaldırılması ve yeniden düzenlenmesi sonucu medya alanı özel girişimcilere yeni yatırım alanı olarak açılmıştır. Finans, inşaat, turizm, madencilik gibi alanlarda etkin olan şirketler medya alanına giriş yapmış ve kamusal yayıncılık alanının zayıflamasına neden olmuştur. Diğer sektörlerden medya alanına giriş yapan şirketler, asıl mesleği gazetecilik olan medya sahiplerini sektörün dışına itmiştir. Bunun yanı sıra, 1990’lı yıllarla birlikte iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişme ve internetin yaygın hale gelmesi medya yayıncılığının işleyiş tarzını değiştirmiştir. Telekomünikasyon, bilişim ve geleneksel yayıncılığın iç içe geçmesi sonucunda ortaya çıkan yöndeşme olgusu bu alanlar arasındaki engellerin ortadan kalkmasını sağlamıştır. Böylece, dünya genelinde sınırsız bir iletişim ağı doğmuş, medya pazarı uluslararası şirketlerin mücadele ettiği önemli bir alan haline gelmiştir.

İletişim ve medya sektöründeki büyük mücadelenin temel faktörlerinden en önemlisi reklam gelirleri olarak gözlemlenmektedir. Medya alanında içerik üreten şirketler en fazla reklam gelirini elde ederek kârını en yüksek düzeye çıkarma amacıyla

²⁵ <http://turkey.mom-rsf.org/tr/medya/dijital-medya/> (Erişim tarihi: 29.12.2017)

²⁶ https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Digital%20News%20Report%202017%20web_0.pdf (Erişim tarihi: 29.12.2017).

hareket etmektedir. Bir sonraki başlık altında medya sektörü için vazgeçilmez gelir kaynağı olan reklam, reklam haber ve çapraz promosyon kavramları incelenmiştir.

2.1.3. Reklam, reklam haber ve çapraz promosyon

Geleneksel yayıncılığın gelişmesi, çeşitlenmesi ve kurumsallaşmasıyla kâr amaçlı bir yapıya kavuşması kaynak ihtiyacını doğurmuştur. Ortaya çıkan kaynak ihtiyacı medya işletmeleri açısından yaşamsal bir öneme sahiptir. Dolayısıyla, sadece basılı ürünlerden elde edilen gelir değil; bunun yanı sıra, çeşitli şirketlerin tanıtım amaçlı faaliyetleri de medya gelirleri açısından büyük bir pazarın doğmasına neden olmuştur. Medya alanındaki teknolojik ilerlemelerle birlikte reklam ve tanıtım pazarı tüm dünyada hâkim ve etkili bir sektör haline gelmiştir.

Medya ve kültür endüstrisinin en önemli ayağından biri olan reklamcılık endüstrisinin işleyişine bakıldığında, reklamveren reklam ajanslarına hazırlatmış olduğu metinler ve görseller hem kitle iletişim araçlarında hem de bunlar dışındaki alanlarda bedeli karşılığında yayınlanmaktadır. Yazılı ve görsel medyanın büyümesinde en önemli gelir kaynağı olan reklam yatırımları sadece medya alanının değil, her tür kültür alanının da ayakta kalmasında itici güç olarak ortaya çıkmıştır. “Ekonomiler geliştikçe, pazar genişler, pazarlara sunulan malların tanıtımı ve tüketiminin özendirilmesi reklam yatırımlarını, bunlar da medya yatırımlarını genişletir” (Sönmez, 2010, s. 85).

Kültür endüstrisinde reklamların etkisine vurgu yapan Herbert Schiller (1993) ise, televizyon programlarının veya haberlerin içerisine yerleştirilen her türlü reklamın olayın önemini basitleştirdiğini ve sahip olduğu anlamın kavranmasını zorlaştırdığını belirtmektedir. Reklamlar satışı hızlandırmak, tüketim arzusunu kamçılamak, yeni ihtiyaçların doğmasını teşvik etmek ve pazar düzeninin işleyişini kolaylaştırmak için kapitalist ekonominin devamına hizmet etmektedir. Medya yayıncılığında her tür haber ve enformasyon akışının arasına sızan reklamlar, bireylerin bütünü kavrama konusunda sahip olduğu yetersizliği daha da derinleştirmektedir. Reklamlar, ortaya çıkan bu bölünmüşlüğü yoğun şekilde yaşanması için egemen sınıfın çıkarına yeni bir katkı sunmaktadır (Schiller, 1993, s. 44).

Reklam, tüketim kültürü açısından kapitalist sistemin güçlü yanlarından biridir. Küreselleşme her alanda etkisini gösterirken, reklam sektörü de küreselleşme olgusundan etkilenmiştir. Medya kuruluşlarının uluslararası bir güce ulaşması, reklam sektörünün de

aynı doğrultuda yükselişine zemin hazırlamıştır. Büyüyen reklam firmalarının ihtiyaçlarına cevap verecek reklam kanallarına sahip olmak, reklam gelirlerini arttırıp, Avrupa genelinde gittikçe artan reklam harcamalarında daha fazla pay alma hedefi medya gruplarının büyümesinde en etkili faktörlerden biri olmuştur (Akbulut ve Balkaş , 2008, s. 71-72).

Uluslararası büyümeyle birlikte, reklamcılık sektörünün de gelişimi hız kazanmıştır. Dünya reklam pazarında ABD'nin gücü ilk günden bu yana devam ederken reklamveren şirketlerin başında her dönem ABD merkezli şirketler ön plana çıkmıştır. Bu durum ise medya alanında Amerikan tarzı yaşam biçiminin ve bunun propagandasının hâkim olmasında önemli etken olmuştur (Demir, 2005, s. 88).

Küresel bir yapıya kavuşan pazarlarda medya sanayisinin yaygınlaşmasıyla uyum gösteren reklamcılığın güçlenmesinde 1980'li yıllar tarihsel bir önem taşır. Bu dönemde, dünyanın en büyük ekonomik faaliyet sektörlerinden biri olan reklamcılık toplumsal örgütlenmenin anahtar aktörü haline gelmiştir. Reklamcılık ve iletişim alanları arasında semantik bir kayma ortaya çıkmıştır. Geçmişte görece özerk faaliyetler yürüten reklamcılık sektörü, toparlayıcı bir kavram olan iletişim alanı çevresinde birleşmiştir. Üretim ve ticarileştirme örgütlenmesinin dünya çapında etkili olması ile birlikte büyük reklamcılık ağlarının yapılanmasının da temeli atılmıştır (Mattelart, 1995, s. 11 ve 15).

On dokuzuncu yüzyıl, teknolojik ilerleme ve basın özgürlüğünde elde edilen kazanımlar sonucunda, basın alanının sanayi haline geldiği dönemi işaret etmektedir. Dolayısıyla, modern reklamcılığın doğuşu da bu döneme denk gelmektedir. Modern reklamcılığın doğuşunda etkili olan ise, sanayi devrimiyle birlikte üretimin artması ve ürün fazlasının kitlelerce tüketilmesi isteğidir. Yirminci yüzyılda, sinema, radyo televizyon gibi kitle iletişim araçlarının ortaya çıkışı reklamcılığın gücünü ve etkisini olabildiğince arttırmıştır (Pekman, 2001, s. 207).

Post-modern ya da çağdaş tüketici toplum olarak ifade bulan, 1980'ler ve 1990'larda, tüketim toplumunun temel taşıyıcısı olan reklamlarda, tüketimin kendisi ve bireye sunulan yaşam tarzı ön plana çıkmaktadır. Kapitalizmde tüketiciler ürünleri değil, göstergeleri tüketir ve bu göstergeler reklamlar üzerinden sunulur. Bu anlamda ihtiyaçların ve isteklerin yerini toplumsal değerler ve imajlar doldurur. Böylece bireyler tüketim mallarını satın almanın ve kitle içerisinde sergilemenin toplumsal ayrıcalık ve itibar kazandırdığına inandırılır (Dağtaş, 2003, s. 79 ve 84).

Kapitalizmin ekonomi mantığına bağlı olan tüm kitle iletişim endüstrisinde ve özelde radyo ve televizyon sektöründe ekonomik birikimin oluşmasında ve değişim değerinin belirlenmesinde reklam başlıca ekonomik girdidir. Radyo ve televizyon, kapitalist ekonomik sistem içerisinde varolduğundan bu yana reklam gelirlerine bağımlı olan kitle iletişim araçları olarak ön plana çıkmıştır. Hem devlet eliyle yapılan yayıncılık hem de özel girişim eliyle yapılan yayıncılık olsun tüm kitle iletişim sektörü reklam gelirlerine ihtiyaç duymaktadır (Mattelart, 1995, s. 229). Bu açıdan medya ürettiği içerikler üzerinden iki şekilde gelir sağlamaktadır. Buna göre, ilk olarak ürettiği içeriği tüketicinin satın alabileceği bir metaya dönüştürmeli ve değer oluşturmalıdır. İkinci olarak ise, tüketime sunulan medya içeriğinin belirli yer ve zamanlarını satarak reklam geliri elde eder. Bu açıdan reklam medyanın iki alanına gelir sağlar. Kitle iletişim araçlarına ekonomik gelir sağlarken, kendisini üreten ve pazarlayan birçok reklam şirketine de kaynak yaratır (Bilgili, 2006, s. 230).

Medya içeriklerini tüketen izleyicinin davranışlarının belirlenmesi ve buna göre reklam stratejilerinin geliştirilmesi, izleyicinin medya, reklam şirketleri ve reklam verenler arasında alınıp satılabilen bir metaya dönüşmesinde etkili olmuştur. Dallas Smythe'e göre, reklam verenler harcamaları karşılığında belirli kanalların elinde tutmuş olduğu izler kitleyi satın almaktadır. Buna göre,

Toplu olarak bu izleyiciler emtiadırlar. Emtia olarak onlar, pazarda üreticiler ve alıcılar tarafından alınır ve satılır. Bunun gibi pazarlar, tekeli kapitalizmle benzer fiyatlar tespit ederler. Bu pazarların ve ticareti yapılan izleyici emtiasının her ikisi de özel amaçlarla kullanılır. Reklamcılığın etkisi altında izleyici ürününü üyelerinin davranışları ve 'editorial' içerik, çok sayıda bağımsız pazar araştırma acentelerinin yanı sıra, reklam ajanslarında, reklam şirketlerinde ve medya kuruluşlarında istihdam edilen benzer elemanlar tarafından yapılan pazar araştırmasının konusudur (Smythe, 2006, s. 133-134)

Öte yandan, reklamların medya içerikleri içerisinde sunum stratejileri de çeşitlenmiş ve zenginleşmiştir. Bunlardan biri de reklam haber (advertorial) adı verilen reklam stratejisidir. Reklamların içerikle bütünleşerek tüketiciye sunulmasını sağlayan ve bir reklamın doğrudan verilmesinden farklı olarak metinlerin içerisinde sunulan, doğal bir hava katan reklam türünün adıdır. İlk örnekleri 1946 yılında kullanıldığı görülen bu tarz reklamlar, reklamcılık alanında kullanılan popüler bir reklam türüdür. Advertorial,

İngilizce reklam anlamına gelen “advertisement” kelimesi ile editöryal anlamına gelen “editorial” kelimelerinden üretilen bir kavramdır.

Bu reklam tipi, reklamın kitleyle direkt olarak etkileşimi yerine, reklamla ilgili içeriğin sonunda verilmektedir. Reklam haber hazırlanırken, içeriğin reklamla ilgili bilgi vermesi amaçlanmaktadır. Bunun için de reklamla ilgili bilgi sahibi olan bir kişinin tüketicinin ilgisini çekebilecek bir haber diliyle bilgi vermesi sağlanmaktadır. Özellikle yazılı ve görsel basında ön plana çıkan bu tip reklam haberler, reklamın haber metni içerisine yerleştirilerek, tüketiciyi rahatsız etmeyen tarzda sunulmasıdır²⁷.

Medya endüstrisinin önemli gelir kaynaklarından olan reklamlar, sektör dışı şirketlerin reklamları olabildiği gibi, medya sahiplik yapısından kaynaklı aynı şirket ürünlerinin tanıtımı için de kullanılmaktadır. Özellikle yatay tekelleşme türünde yaygın olarak görülen bu tip reklamlar çapraz promosyon olarak tanımlanmaktadır. Çeşitli alanlarda medya sahipliği olan şirketler, sahip oldukları bu medya kanalları arasında kendi ürünlerini ve içeriklerini pazarlayabilmektedir. Barış Çakmur’a göre, yatay tekelleşmenin en önemli özelliklerinden biri, kârın ençoklaştırılmasını mümkün kılan çapraz promosyona kolaylık tanınmasıdır. Buna göre, büyük medya gruplarına ait televizyon kanallarında yine aynı şirkete ait olan gazetelerin reklamlarının yapılması çapraz promosyona örnek olarak gösterilebilir (1998, s. 139). Bunun yanı sıra, çapraz promosyon sermayenin medya dışındaki alanlarda sahip olduğu çeşitli iş kollarının tanıtımını kolaylaştıracak bir örgütlemeye olanak tanımaktadır. Bunun en açık örneği ise, bir holdingin medya dışındaki faaliyetlerinin reklamları ve sponsorluklarının sahibi olduğu medya kanallarına aktarılmasıdır (Dağtaş, 2012, s. 37).

1980’li yıllarda medya alanında ortaya çıkan en önemli gelişmelerden biri de reklamcılık sektörünün yapısının değişmesidir. 1990’ların başından itibaren çokuluslu şirketler televizyon sektöründeki gelişmeleri yakından takip etmiş ve bu alanda artan tektipleşmeyle birlikte, reklamcılık Türkiye’nin en küreselleşmiş sektörlerinden olmuştur. Medya sektörünün yan sektörler ve sektör dışı müdahalelerle oluşturduğu iç içe geçmiş sistem, medyanın yeni oluşumunun temelini atmıştır. Batı’lı kapitalist modellere benzer şekilde gelişen yayıncılık anlayışının en büyük gelir kaynağı ve gücü reklamcılık olmuştur (Adaklı, 2006, s. 262). Türkiye’de reklamcılık harcama olarak olmasa da nitelik

²⁷ <http://alisahinkaya.com/nedir/advertorial-nedir/> (Erişim tarihi: 06.01.2018).

olarak hızlı bir gelişim göstermiştir. Sektörün yapısı geleneksel ölçülerden küresel bir oluşuma doğru bir yol izlemiştir (Sönmez, 2010, s. 87).

Dünyada ve Türkiye’de reklam harcamaları ve yatırımlarına bakıldığında ise, her geçen yıl artışın hızlandığı görülmektedir. Mattelart’a göre, 1988 yılında dünyada reklamlara iki yüz milyar dolar harcanmıştır. Bu dönemde kişi başına düşen reklam harcamaları ABD’de 288 dolar, Finlandiya’da 183 dolar, İsviçre’de 171 dolar Norveç’te 142 dolar, Hollanda’da 136 dolar, Türkiye’de ise 3 dolar olarak raporlanmıştır (1995, s. 36-37). *Zenithoptimedia*²⁸ araştırma şirketinin ortaya koyduğu 2013 yılı verileri ise, dünyanın en büyük 25 reklam pazarının toplam harcamasını 505 milyar dolar olarak belirlenmiştir. ABD 166 milyar dolar ile ilk sırada yer alırken, Japonya 52 milyar dolar, Çin 40 milyar dolar, Almanya 23 milyar dolar, İngiltere 20 milyar dolar, Türkiye ise 3 milyar dolar harcamıştır. Buna göre, kişi başına yapılan reklam harcamalarına bakıldığında, İsviçre 741 dolar, Avustralya 559 dolar, ABD 552 dolar, Avusturya 507 dolar, Belçika 430 dolar ve Türkiye ise 47 dolar olarak listede sıralanmıştır.²⁹

Reklam sektörü hem dünyada hem de Türkiye’de ortaya konan araştırmalara göre her geçen yıl pazar payını arttırarak yükselişini sürdürmektedir. Tüketim kültürünün toplumsal yaşama her geçen gün daha fazla nüfuz ettiği bir dönemde reklam sektörü buna koşut olarak medya alanının en önemli gelir kaynağı olmaya devam etmektedir. Medya yoluyla yayınlanan reklamlar ile tekrarlanan tüketim mesajları, tüketim ideolojisini tüm toplumsal alana yayma amacıyla hareket etmektedir. Gündelik hayatın bu yeni yorumunda tüketim salt insani ihtiyaçlara yönelik olarak yapılan bir eylem değil, toplumsal aidiyet, statü ve kimlik edinme gibi sembolik değerler etrafında bütünleşmektedir.

Neo-liberal politikaların etkisi altında hareket eden medya sistemi ve habercilik anlayışı son yıllarda kamusal yayıncılığın gerilemesinde en büyük faktörlerden biridir. Kamusal alanın kapitalist ekonomi politikalarının etkisinde kalması habercilik alanında daha magazin ve toplumsal sorunların dışında bir anlayışın egemen olmasına neden olmaktadır. Bu anlamda, özellikle eğitim gibi Türkiye’nin en önemli sorunlarının başında gelen bir konunun gazetecilik açısından önemi ve anlamı kavranamamıştır. Bir sonraki bölümde eğitim haberciliği kavramı sınırlı literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

²⁸ *ZenithOptimedia* 74 ülkede 262 ofisiyle dünyanın en büyük üçüncü iletişim grubu, ikinci en büyük medya danışmanlığı ve satın alma grubu olan Publicis Gruope’nin bir parçasıdır.

²⁹ <http://www.mediatoonline.com/dunyadaki-en-buyuk-25-reklam-pazari/> (Erişim tarihi: 08.01.2018).

2.2. Eğitim Haberciliğinin Genel Olarak Değerlendirilmesi

Eğitim konusu dünyada ve Türkiye’de üzerinde çok tartışılan ve gün geçtikçe de önemi artan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Neo-liberal politikalar doğrultusunda ortaya çıkan özelleştirme uygulamaları eğitim alanını derinden etkilemiştir. Özelleştirme politikaları sonucu eğitim uygulamaları alınıp satılır bir metaya dönüşmüş ve eğitime erişimde bireyler arasında eşitsizliğin önünü açmıştır. Bu bağlamda, eğitim alanındaki gelişmeler ve medyadaki yansımaları ekonomi politik bir incelemenin konusunu oluşturmuştur.

1980 sonrası kapitalist ekonomi politikalarının değişime uğraması ile el değmemiş iki alan olan eğitim ve iletişim alanlarındaki özelleştirmelerin önü açılmıştır. Okulların özelleştirilmesi ve pazarlanması açısından yine özel bir alan olan medya kanalları da bu oluşumun altyapısının oluşmasında etkin rol almıştır. Dolayısıyla, eğitim alanındaki gelişmelerin ve alınan kararların hızlı bir şekilde değiştiği günümüz Türkiye’inde, eğitim haberlerinin konu olduğu habercilik türünün önemli bir konuma geldiği gözlemlenmektedir. Ancak, yaygın basında yer alan tüm gazetelerde eğitim haberlerine ve sayfalarına yer verilmesine karşın; gazeteciliğin bu uzmanlık alanında şu ana kadar yapılmış bir akademik çalışmanın eksikliği de gözlemlenmiştir. Bu başlık altında gerek Türkçe gerekse yabancı literatürde çok fazla kaynağa rastlanılmadığından bu bölüm tarihsel ve ekonomi politik gözlemlere ve dolaylı kaynaklara başvurularak oluşturulmuştur. Kaldı ki, yapılan bu araştırma; Türkiye’deki eğitim haberciliğine ilişkin olarak yazılı basın üzerinden elde edilecek veriler ve yorumları ile eğitim haberciliğine (education journalism) yönelik yaklaşımın oluşturulması hedeflenmektedir.

Eğitim genel anlamda, bireyleri kültürel hayata hazırlayan tüm sosyal süreçleri içermektedir. Yaşayan ve ortak bir kültürü paylaşan bir birey, zaman içerisinde bir kültürün üyesi ve alıcısı durumdadır. Eğitim, bireylerin değerler, yetenekler ve bilgi açısından gelişim gösterdiği sosyal kurumlar olan okullarda gerçekleştirilir. Bir okulun başarılı olabilmesi için ders programının ve yöntemlerinin toplumsal açıdan uygun ve onunla ilişkili olması gerekir (Gutek, 2014, s. 5). Bu açıdan eğitimin kamusal anlamda toplumla bütünleşmesi ve eğitime erişim hakkının eşit şekilde sağlanması gerekmektedir.

Neo-liberal politikaların etkisinin toplumsal yaşamın tüm alanlarına yayıldığı bir dönemde eğitim alanı da devletin kamusal harcamalarını sınırlaması sonucu gerekli destekten yoksun kalmıştır. Bunun sonucunda, kamu desteğinin azalmasıyla zorunlu olarak benimsenen girişimci eğilimler ve izledikleri piyasa temelli uygulamalar bir

“kurumsal sürüklenme” ya da “amaç kayması” durumunu ortaya çıkarmıştır (Özsoy S. , 2011, s. 126). Piyasa mantığıyla hareket edilen bu yeni eğitim sisteminin devletler tarafından da desteklenmesi sonucu bilgi metalaşmış ve değişime konu olan bir sürece girmiştir. Kapitalist piyasa mantığının hâkim olduğu bu dönemde, değişim konusu olan eğitim alanında kamusal anlayışın zayıfladığı gözlemlenmektedir. Kaldı ki, dünyada ve Türkiye’de eğitim alanında ortaya çıkan bu gelişmeler eğitim haberciliğini de benzer biçimde etkilemiştir.

Gazetecilik ya da habercilik açısından eğitim konusuna bakıldığında, temel işlevi kamuoyunun bilgilendirilmesi ve aydınlatılması olan gazetecilik kavramı, enformasyonun üretilmesi, politikanın kontrolü, eğitim alanında ve toplumun bilinçlenmesinde önemli bir rol üstlenmektedir (Alver, 2007, s. 53). Gazetecilik, varolan enformasyonun toplanması, elenmesi ve seçilen konuya yoğunlaşarak topluma en sade bilginin sunulmasında etkin güçtür. Ancak, zaman içerisinde profesyonel bir hal alan habercilik alanı sahiplik yapılarının da değişmesiyle birlikte sade ve nesnel bir bakış açısından uzaklaşmış ve kamusal yayıncılık anlayışı zayıflamıştır. Özellikle kamu hizmeti yayın tekellerine son verilerek, sektörün özel yayın kurumlarının rekabetine açıldığı 1980 sonrası, iletişim politikalarının belirleyicileri kültürel olmaktan çıkıp ekonomik bir nitelik kazanmıştır. Bu alanda hizmet veren şirketlerin başarısı kârlılık ve büyük pazar payları ile ölçülür olmuştur (Çaplı, 2002, s. 46-47).

Neo-liberal politikaların etkisinde gelişen basın sektörü her alanda ortaya çıkan uzmanlaşma olgusundan etkilenmiştir. İşletme ve gazetecilik fonksiyonlarının aşırı uzmanlaşmaya dayalı olarak bütünleştiği bir organizasyon yapısı günümüz medya sektörünün de yapısını değiştirmiştir (Adaklı, 2006, s. 291). Gazeteciliğin içerdiği konuların artması ve çeşitlenmesi ile ilgili konulara hâkim uzman gazeteci kavramını da beraberinde getirmiştir. Bir alanda uzmanlık, alanın literatürüne ve söylemine hâkim olmayı sağladığı gibi, aynı zamanda gazetecilik anlamında, haber kaynağının doğru seçilmesi açısından da faydalı olmaktadır. Alanın konularına ve diline hâkim olan uzman gazeteci, ortaya çıkan olayı herkesin anlayabileceği bir dile indirgeyerek topluma ulaştırabilmektedir (Çağlar, 2013, s. 13). Gazetelerin okur kitlesi olayları derinlemesine anlaması ve olgular arasında bağlantı kurabilmesi için ek bilgi ve yorumlara ihtiyaç duyabilmektedir. Bu da konuya derinlemesine hâkim olan, sürekli izleyen, ilgili alanda bilgi birikimine sahip uzman gazeteciler tarafından gerçekleştirildiğinde anlam kazanmaktadır. Uzman muhabirlerin konuyla ilgili olaylar hakkında bağlantılar kurarak,

öngörüler ve olasılıkları da katarak yaptıkları incelemeler okurlar tarafından ilgi görmektedir (Erdoğan, 2007, s. 58).

Kaldı ki, uzmanlık gerektiren alanlarda gazetecilik faaliyetinde bulunan kişilerin iyi bir araştırmacı olması gerekir. Kamu yararını gözeterek yapılan yayınlarda gizli habere ulaşmak ve konuyu derinleştirmek için alan bilgisine sahip olmak gerekmektedir. Bu bakımdan, uzman gazeteciler alanlarıyla ilgili haber yazarken haberi geniş bir bakış açısı ile açıklayarak anlam kazandırmaktadır (Tokgöz, 2015, s. 422). Habercilik açısından gazeteci elde ettiği bilgiyi işleyerek anlamlı bir hale getirmekte ve kitlelere ulaşmasında önemli rol oynamaktadır. Bu açıdan kültür, spor, sağlık, ekonomi, eğitim gibi alanlarda uzman olan kişiler kamusal yayıncılık anlayışına bağlı olarak hareket etmesi gerekmektedir.

Modern toplumlar açısından eğitim konusu önemli bir olgudur. Etkin bir iletişim kurma açısından eğitim ve bilgi gündelik hayat içerisinde bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle eğitim bir toplumun günlük yaşamı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Eğitim, modern, farklılaşmış bir toplumun temel fonksiyonel sistemidir. Bilgi ve değerlerin taşınmasında etkin bir rol oynar. Buna ek olarak, eğitim ve bilgi toplumların uzun vadeli kontrolü ve istikrarı için uygun araçlardır. Gazetecilik için de eğitim araçları ve istatistikleri önem kazanmaktadır. Dolayısıyla, eğitim alanında ortaya çıkan değişim ve gelişmelerin takibi ve raporlandırılması bu alana olan ilgiyi arttırmaktadır. Şu ana kadar gazetecilik geleneğinde eğitim haberciliği, çoğunlukla gazeteciliğin farklı uzmanlık alanları içerisinde değerlendirilmiş ve spesifik bir gazetecilik kavramı ya da ona yakın bir yaklaşım olarak anlaşılmıştır. Buna karşın, eğitim gazeteciliğinin amacı, sosyal olarak ilgili eğitim konularında rapor oluşturmaktır. Eğitim gazeteciliği, eğitim alanında yeni edinilen ya da mevcut bilgileri gözlemleyen, eğitimle ilgili raporlama yapılan bir gazetecilik türü olarak anlaşılabilir (Weisner ve Peherstorfer, 2006, s. 32).

Öte yandan, Micheal Sowada'ya (2013) göre ise Almanya'da da yoğun şekilde tartışılan bir konu olan eğitim, gündemi yoğun şekilde meşgul etmektedir. Eğitim haberciliği, toplumsal olarak eğitimle ilgili temalar üzerine yoğunlaşmaktadır. Eğitim ile ilgili konularda orta ve uzun vadede toplum için önemli olan verileri ve gerçekleri içermektedir. Eğitim haberciliği, daha çok pedagojik alanla ilgili olan bir gazetecilik türüdür. Bununla birlikte, eğitimcilerin pratik alanlarıyla ilgilenmektedir. Mevcut eğitim politikası tartışmaları hakkında bilgi verirken, amaç sadece verileri raporlamak değil, eğitim süreçlerini eleştirel bir biçimde ele almaktır. Eğitim haberciliği, bilgiyi bitmiş bir

ürün ve kolaylıkla tüketilebilir bir meta olarak sunmamaktadır. Bunun yerine, eğitim haberciliği bu alandaki yeteneklerin, eğitimin gelişmesi ve yeni perspektifler geliştirmek için kullanılmasını amaçlayan bir habercilik türüdür (Sowada, 2013, s. 91-92).

Bir başka tanıma göre, eğitim haberciliğinin uzmanlık alanı, eğitimle ilgili konuların kamuya açık bir şekilde sağlanmasıdır. Eğitim haberciliği öncelikle erken çocukluk eğitimi, okul organizasyonu, yetişkin eğitimi, yüksek öğrenim, eğitim araştırmaları, eğitim politikaları vb. gibi konularda varolan verileri toplayarak olgular hakkında bilgi verir. Eğitim haberciliğinin görevi, karmaşıklığı azaltmaktır. Ulusal ve uluslararası eğitim konularının karmaşık ilişkilerini, referans ve yorumlama yoluyla verileri basitleştirerek ve açıklayarak toplumsal iletişimin kolaylaştırılmasına hizmet eden bir gazetecilik türü olarak ortaya çıkmaktadır.³⁰

Eğitim gazeteciliği; denetleyen, takip eden bir organ işlevi görmekte ve bilgi toplumuna katkıda bulunmak gibi bir görev üstlenmektedir. Öncelikle konuya özgü uzmanların bilgilerine başvuran ve eğitim konularını geniş bir kitleye yaymayı amaçlamaktadır. Eğitim alanında ortaya çıkan mevcut verileri ve olguları doğru bir şekilde yorumlanmayı, değerlendirmeyi, kamusal yayıncılık anlayışını göz ardı etmeden sürdürmeyi hedeflemektedir.

Eğitim haberciliğinin ilgi gördüğü ve desteklendiği bir diğer ülke olan ABD’de bu alanın destek görmesi için çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda ortaya konan ve *Bill & Melinda Gates Vakfı*’nın desteğiyle hazırlanan bir raporda, ABD’de eğitim haberciliğinin gazetecilik açısından alternatif bir uzmanlık alanı olarak değerlendirilmesi gerektiği ileri sürmektedir. Buna göre, yeni iletişim ağlarının da desteğiyle eğitim haberi üzerine yoğunlaşan haber kanalları geleneksel yayıncılıktan daha çok dijital yayıncılığa yönlendirilmektedir.

ABD’de gazetecilik kapsamında yükselişe geçen bir alan olarak değerlendirilen eğitim haberciliğinin henüz tam olarak öneminin kavranamadığı ancak, gelecek vaat eden bir alan olduğu ileri sürülmektedir. Bunun için de ülke çapında eğitim yazarlarının biraraya geldiği *Education Writers Association* (EWA) kurulmuştur. Eğitim haberciliğinin öneminin anlaşılması ve yaygınlaşması açısından bu alana destek olan EWA dışında, bazı üniversitelerde yeni bir habercilik anlayışı olarak eğitim haberciliğine destek olunmaktadır. Eğitim alanında uzman gazetecilerin ve yazarların artması için

³⁰ <http://www.linkfang.de/wiki/Bildungsjournalismus> (Erişim tarihi: 11.01.2018).

çeşitli destek programları ve yatırımlar yapılmaktadır. ABD’de eğitim haberlerinin yer aldığı tüm dünya tarafından da takip edilen yayın kuruluşları bu alanın öneminin artmasında önemli örneklerdir. *Inside Higher Ed*, *The Chronicle*, *Times Higher Education* gibi kuruluşlar eğitim verilerinin raporlanması ve yayınlanmasında önde gelen kuruluşlardır. Bu kuruluşların yanı sıra, eğitim haberciliği alanında hizmet veren dijital yayın yapan kuruluş sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu artış beraberinde, alanda ortaya çıkabilecek gazeteci ihtiyacı sayısının artacağını göstermektedir (West, Whitehurst, & Dionne, 2010).

EWA, eğitim muhabirini, bağımsız gazetelerde eğitim haberlerinin üretim sürecine katılan ya da bu alanda haber üretimini denetleyen kişi olarak tanımlamaktadır. EWA’nın eğitim haberciliği alanında çalışan 400 gazeteciyle gerçekleştirdiği alan araştırmasının sonuçlarına bakıldığında, araştırmaya katılan gazetecilerin yüzde 71’inin kadın, yüzde 29’unun erkek olduğu gözlemlenmiştir. Eğitim haberciliği alanında çalışan kişilerin yüzde 60’ı gazetede çalışırken; yüzde 58 ise dijital yayın yapan bir kuruluştaki görev almaktadır. Bu alanda çalışan gazetecilerin yüzde 42’si eğitim odaklı çalışan bir kuruluştaki yer alırken, yüzde 24’ü eğitim dışında konuların da işlendiği bir kurumda çalışmaktadır. Kurumlarında görev yapan eğitim gazetecilerinin yüzde 82’si muhabir olarak görev yaparken; yüzde 23’ü editör ve yüzde 7’si eğitim alanıyla ilgili köşe yazarlığı yapmaktadır. Eğitim muhabirlerinin yüzde 37’si eğitimle ilgili yerel haberlere odaklanırken; yüzde 29’u ulusal eğitim konularına ve yüzde 19’u ise eyalet genelinde eğitim konularına odaklanmaktadır. Buna göre, eğitim haberciliğinin olumlu bir yönü, kadın gazeteciler tarafından ilgi gören bir alan olması olarak söylenebilir (EWA, 2016, s. 10-11).

Araştırmanın umut verici bir başka sonucu ise, eğitim haberciliğinin gelecek vaat eden bir alan olarak gözlemlenmesidir. Eğitim gazetecileri bu uzmanlaşma alanını kariyerleri açısından bir basamak olarak değil, çalıştıkları alanda uzmanlaşarak ilerlemek istedikleri bir alan olarak tanımlamaktadır. Ankete katılanların yüzde 79’u eğitim haberciliğinin sürdürülebilir bir kariyer yolu olduğunu söylemektedir. Eğitim haberciliğinin geleceği hakkında güven endeksi sonuçlarına göre ise, yüzde 76’sı olumlu bakarken, bu yüzdenin içerisindeki yüzde 22’lik kısım ise çok olumlu düşünmektedir. Gazeteciler, çalışmalarının eğitim alanı üzerinde olumlu bir etkisi olduğuna inanmaktadırlar. Araştırmanın dikkat çekici diğer yönlerinden biri, eğitim gazetecilerinin yüzde 95’i çalışmalarının bir farklılık yarattığını ileri sürmesidir (EWA, 2016, s. 6).

Gazeteciler haber kaynaklarını öğretmenler, öğretim üyeleri, konferanslar, eğitim alanındaki uzmanlar, okul yöneticileri, öğrenciler, düzenlenen toplantılar ve oturumlar, akademik araştırmalar, çeşitli sivil toplum kuruluşları ve ebeveynler olarak tanımlamaktadır. Araştırmanın dikkat çekici bir sonucu ise, medyada eğitim ile ilgili en az ilgi gösterilen konunun eşitsizlik olduğudur. Gazetecilerin yüzde 26'sı ayrımcılık, başarı farkları ve yoksulluk konusunda çalışmalar yaptığını belirtmiştir (EWA, 2016, s. 18). Buna göre, eğitim gazeteciliğinin en önemli görevlerinden birisi de eğitimde eşitliğin sağlanmasına yönelik çalışmalar ortaya konması olmalıdır.

Araştırmanın genel sonucuna göre, ABD'de eğitim alanında uzmanlaşan gazeteciler eğitim gazeteciliğinin gelecekte önemli bir konuma geleceğine yüksek oranda olumlu bakmakta ve gazetecilik alanında bir farklılık yaratacağını belirtmektedir. Özellikle kadın gazetecilerin yoğunlukta olduğu bir alan olarak ortaya çıkan eğitim haberciliği, sektörün genelinde varolan cinsiyet eşitsizliğinin de önüne geçebilecek potansiyele sahiptir. Eğitim haberciliği ele aldığı konular bakımından, eğitimde ortaya çıkan eşitsizlik sorununun üzerine giden, kamusal bir eğitim anlayışını savunan ve destekleyen bir nitelikte çalışmalar gerçekleştirmektedir.

Eğitim haberciliğine Türkiye açısından bakıldığında ise gerek geleneksel yayıncılıkta gerekse dijital yayıncılıkta eğitim haberlerine ve bölümlerine yer verilmesine karşın, uzmanlaşma anlamında herhangi bir destek ya da çalışma bulunmamaktadır. Türkiye gibi eğitim konusunda büyük sorunları olan ve bu sorunların her geçen gün büyüdüğü bir ortamda kamusal anlayışı benimsemiş, yapıcı bir şekilde eleştiri getiren, eğitim alanındaki sorunların iyileştirilmesinde etkili olabilecek bir eğitim haberciliği anlayışına ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla, eğitim alanında uzmanlaşmış ve alana hâkim gazetecilere ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı'nın³¹ ve Yüksek Öğretim Kurulu'nun³² verilerine göre, okul öncesi eğitimden yüksek öğrenime kadar tanımlanan aralıkta 25 milyona yakın öğrenci öğrenim görmektedir. Öğrencilerin ailelerini de bu kitlenin içerisine kattığımızda, eğitim konusuyla ilgili olan geniş bir kitleden söz edilebilir. Ayrıca, okullarda görev alan yöneticiler de bu ilgili kitlenin içerisine katılabilir. Kaldı ki, eğitimle ilgili her türlü gelişme ve değişimin etkilediği büyük bir kitlenin olduğu ortamda,

³¹ <http://www.meb.gov.tr/ogrenci-sayisi-17-milyon-588-bine-yukseldi/haber/10675/tr%20adresinden%2031.01.2017> (Erişim tarihi: 12.01.2018).

³² <http://aa.com.tr/tr/egitim/universite-ogrencisi-sayisi-7-milyonu-asti/821130> (Erişim tarihi: 12.01.2018).

eğitimde ortaya çıkan gelişmelerin değerlendirilmesinde ve varolan karmaşıklığın doğru şekilde raporlanarak topluma iletilmesinde eğitim haberciliği yararlı bir alan olarak görülmektedir.

Türkiye gibi eğitim konusunda sorunların hâlâ devam ettiği ve bu alanda ortaya konan raporların da gösterdiği üzere her geçen gün kamusal bir eğitim hizmetinden uzaklaşarak özel girişimin ağırlık kazandığı bir döneme girilmiştir. Bu nedenle eğitim konusunda ortaya çıkan sorunların tartışılması, kamuoyuna doğru bir şekilde aktarılarak bu alana ilişkin çözümlerin üretilmesinde uzmanlaşmış eğitim haberciliğine gereksinim duyulmaktadır. Kuşkusuz, eğitim haberciliği; eğitimdeki sistem sorunları, gelir dağılımı temelinde ortaya çıkan kaliteli eğitime ulaşımında eşitsizlik, öğretmenlerin ya da idarecilerin ve öğrencilerin gelecek kaygıları, işsizlik, yeni eğitim uygulamaları, eğitime ulaşımında ortaya çıkan sıkıntılar vb. pek çok sorunun çözümüne katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Türkiye’de eğitim haberciliği konusunda yapılan doğrudan akademik bir çalışma olmadığından inceleme konusu olarak Türkiye medyasını temsilen seçilen altı gazeteden elde edilen veriler bu konunun çerçevesinin belirlenmesinde önemli yer tutmuştur. Üçüncü bölümde, Türkiye yaygın basınını temsilen seçilen *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet*, ve *Ortadoğu* gazeteleri seçilmiş ve bu gazetelerin eğitim haberciliği konusundaki yaklaşımları karşılaştırmalı olarak çözümlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. EĞİTİM HABERCİLİĞİ EKSENİNDE CUMHURİYET, EVRENSEL, HÜRRİYET, MİLAT, MİLLİYET VE ORTADOĞU GAZETELERİNİN METİN ÇÖZÜMLEMELERİ

3.1. Literatürdeki İlgili Çalışmaların Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde; Türkiye’de eğitim haberlerinin yeni sağ politikalar ekseninde incelenmesi ve eğitim haberciliğinin kavramsal çerçevesinin belirlenmesine ilişkin gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar değerlendirilmiştir. Yapılan literatür taraması sonucunda, her ne kadar bu çalışmayla tam olarak örtüşen bir çalışmaya rastlanılmasa da; Türkiye’de eğitim haberlerinin incelenmesini konu edinen çalışmaların varlığı gözlemlenmiştir. Bu araştırmalar; Yasemin Yılmaz’ın *Ana Akım Medyada Yer Alan Eğitim Haberlerinin Söylem Seçkinleri Açısından Analizi* ve Gamze Erdoğan’ın *Ulusal Yazılı Basında Uzman Gazetecilik: Kültür Sanat Haberciliğinin Anaakım ve Fikir Gazetelerindeki Uygulamaları* başlıklı yüksek lisans tezleri ile Turan A. Erkılıç’ın *Eğitimle İlgili Yazıların Eskişehir Gazetelerinde Dağılımı* isimli makalesidir. Sözü edilen çalışmalar, araştırmanın sorunsalı ve yöntemi açısından irdelenmiş; Türkiye basınında yer alan *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet* ve *Ortadoğu* gazetelerinin yeni sağ politikalar açısından çözümlemenin gerçekleştirildiği bu araştırma ile benzerlik ve farklılıkları değerlendirilmiştir.

Yılmaz’ın (2015) çalışması anaakım medyada yer alan günlük gazetelerden *Hürriyet*, *Milliyet* ve *Sabah* gazetelerinin web sitelerindeki eğitimle ilgili olan haberlerinde söylem seçkinlerinin ifadelerinin incelenmesini ele almaktadır. Bu kapsamda doküman analizi yönteminden yararlanılan çalışmada 01.03.2014-30.04.2014 tarihleri arasında elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Yapılan çalışmada ön plana çıkarılan ‘söylem seçkinleri’ kavramı genelde eğitim alanında uzman kişilerin söylemlerine odaklanmakta ve eğitim alanında ortaya çıkan diğer etkenleri dışarıda bırakmaktadır. Yılmaz’ın çalışması ile yapılan bu çalışma hem yeni sağ politikaların eğitim ve medya üzerindeki etkilerine odaklanması hem de eğitim alanında uzmanlaşmış bir habercilik anlayışının çerçevesinin oluşmasına katkı sunmayı amaçlamasından dolayı farklılık göstermektedir. Yılmaz’ın incelediği dönem aralığının kısa bir zaman dilimi olması ve eğitim alanında özellikle özelleştirme politikaları gibi bazı sorunların yaşandığı

konuları çalışmanın dışında bırakması bu çalışma ile farklılık gösterdiği bir diğer noktadır. Bu çalışma, yeni sağ politikalarla birlikte eğitim alanında ortaya çıkan özelleştirme politikaları ekseninde eğitimin metalaşmasını konu edinen ve eleştirel tavrını ortaya koyan bir çalışma olarak Yılmaz'ın çalışmasından farklılık göstermektedir. Bu çalışmanın Yılmaz'ın çalışması ile farklılık gösterdiği bir diğer nokta ise, inceleme nesnesi olarak seçilen gazetelerin ideolojik referanslar temelinde belirlenmiş olmasıdır. Yılmaz'ın çalışmasında incelenen gazetelere bakıldığında belli bir sınıflandırmanın olmadığı gözlemlenmektedir.

Erdoğan'ın (2007) çalışmasının kapsamı incelendiğinde ise, uzman gazetecilik alanlarından biri olan kültür sanat haberciliğinin merkeze alındığı görülmektedir. Çalışmada, yaygın basının kültür ve sanatı gerek niceliksel gerekse nitelik olarak daha yoğun ve kaliteli bir şekilde işlemesi ve toplumda bu yönde bir eğilimin oluşmasına katkı sunması amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra, çalışmanın içeriğinde diğer uzman habercilik alanları yanında eğitim haberciliğinden de kısaca söz edildiği gözlemlenmiştir. Eğitim haberciliğinin önemini belirttiği çalışmada, eğitim haberlerine ilişkin bir inceleme söz konusu olmadığından ve yapılan çalışmanın asıl konusunun kültür sanat haberciliği olmasından dolayı yapılan bu çalışma ile arasında herhangi bir benzerlik gözlemlenmemiştir.

Erkılıç (2007) ise, çalışmasında Eskişehir yerel gazetelerinde eğitimle ilgili yazıların dağılımını incelemiş ve eğitimle ilgili yazıların günlük yayımlanan gazeteler içerisindeki oranlarını irdilemiştir. İçerik analizi yönteminden yararlanılarak elde edilen bulgular kapsamında eğitim haberlerinin yetersizliğine dikkat çekilmiştir. Ancak, çalışma hem eleştirel bir tutum amaçlamadığından hem de inceleme alanlarının farklı olmasından dolayı bu çalışmanın konusu ve inceleme alanı ile örtüşmemektedir.

Sonuç olarak, eğitim haberleriyle ilgili yapılan bu çalışmalar; incelenen zaman aralığı, ön plana çıkarılan asıl konu, incelemede kullanılan araştırma yöntemleri, konuların ele alınış biçimlerinde sergilenen tutum, eğitim ve medya alanında etkisini gösteren hâkim ideolojilerin kapsam dışı tutulması bakımından yapılan bu çalışma ile örtüşmediği gözlemlenmiştir. Kaldı ki, yeni sağ politikalar ekseninde eğitim haberlerinin Türkiye basınındaki sunumunu karşılaştırmalı olarak çözümleyen ve Türkiye'de eğitim haberciliğinin çerçevesinin belirlenmesine katkı sunacağı düşünülen bu çalışmanın temel sorunsalı yukarıda sözü edilen çalışmalardan büyük ölçüde ayrılmaktadır. Bu çalışmanın konusu; Türkiye basınına temsilen seçilen *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet*

ve *Ortadoğu* gazetelerinin günümüz dünyasının ekonomi politik gerçekliği ve eğitim alanındaki gelişmeler göz önünde bulundurularak, eğitim alanında gözlemlenen metalaşma faaliyetlerinin yazılı basın üzerinden sorun edilip edilmediği oluşturmaktadır. Çalışmada, özellikle son dönemlerde sıkça tartışılan eğitimin metalaşması konusuna Türkiye'deki yazılı basının nasıl yaklaştığının irdelenmesi amaçlanmış ve eğitim haberlerine yönelik tutumlarının karşılaştırmalı çözümlemesi üzerine yoğunlaşmıştır. Nitekim, bu çalışmanın kuramsal ve çözümleme bölümlerinde eleştirel bir yaklaşım benimsenmiştir.

Bu çalışmada, öncelikle tarihsel ve toplumsal yeni sağ politikaların toplumsal yaşam ve eğitim alanındaki etkilerinin arkaplanına değinilmiş; ardından yeni sağ politikaların medya alanındaki etkileri ve sonuçlarının yanı sıra eğitim haberciliği kavramı değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise, birinci bölümde irdelenen dünyada ve Türkiye'deki tarihsel ve toplumsal koşullar ve ikinci bölümde medya alanına ilişkin ortaya konan saptamalar çerçevesinde eğitim haberlerinin Türkiye basınındaki sunumları çözümlenmiştir.

3.2. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın konusunu oluşturan eğitim haberleriyle ilgili haberlerin, köşe yazılarının, yazı dizilerinin, reklamların ve reklam haberlerin *nicel ve nitel çözümlemesi* gerçekleştirilmek üzere Türkiye basınına temsilen *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet* ve *Ortadoğu* gazeteleri seçilmiştir. Bu seçimin temel nedeni, sözü edilen gazetelerin temsil ettikleri ideolojilerin ve buna bağlı olarak yayın politikalarının farklılık göstermesidir. İncelenen gazeteler ideolojik referanslar göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Bu bağlamda, *Cumhuriyet* merkez solu, *Evrensel* sosyalist solu, *Hürriyet* ve *Milliyet* liberal sağ, *Milat* ve *Ortadoğu* ise muhafazakâr sağ ideolojiyi temsilen seçilmiştir.

Yapılan bu seçimle, farklı ideolojilere sahip ve toplumun farklı kesimlerine seslenen gazetelerin çalışmanın konusunu oluşturan eğitim haberlerine ilişkin söylemlerindeki ve tutumlarındaki farklılıkların belirlenmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte, gazetelerin eğitim konusuna yönelik yaklaşımları irdelenirken; Türkiye'de eğitim alanındaki gelişmelerin ekonomi politik arkaplanı ve eğitimde gerçekleşen metalaşma olgusu göz önünde tutulmuştur. Eğitim alanındaki metalaşma olgusunun ortaya çıkışında etkili olan ekonomik, siyasal ve toplumsal dinamiklerin gazetelerin yayın

politikalarında etkili olduğu gözlemlenmiştir. Kaldı ki, çalışmanın konusunu oluşturan eğitim ve medya alanının dönemsel koşullardan bağımsız olarak değerlendirilemeyeceğı konunun her boyutuyla incelenmesi açısından önemli görölmektedir.

Çalışma, *nicel ve nitel metin çözümlemesi* olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın *nicel çözümleme* bölümünde, belirlenen tarih aralıklarında sözü edilen gazetelerin eğitim haberlerine ilişkin sayfalarında yayımlanmış eğitim haberlerinin, köşe yazılarının, yazı dizilerinin, reklamların ve reklam haberlerin sayısal dağılımının belirlenmesinde kısmi olarak *içerik çözümlemesi yöntemi* uygulanmıştır. *Nitel çözümleme* bölümünde ise, belirlenen tarih aralıklarında sözü edilen gazetelerin eğitim ile ilgili değindikleri ağırlıklı konulardan belirlenmiş olan beş tematik başlık altında ilgili içeriklerin *metinsel çözümlemesi* gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın *nicel çözümleme* bölümünde kullanılan *içerik çözümlemesi yöntemi*, “sosyal gerçeğin belirgin içeriklerinin özelliklerinden, içeriğin belirgin olmayan özellikleri hakkında çıkarımlar yapmak yoluyla sosyal gerçeği araştıran bir yöntemdir” (Klaus Merten’den aktaran Gökçe, 2006, s. 18). Bu bağlamda, *içerik çözümlemesi*, kamusal iletişimin belirli boyutlarını, belirli amaçlar açısından incelemeyi hedeflemektedir. Kaldı ki, *içerik çözümlemesi* salt bir betimleme ya da tasvir aracı olarak değil, çıkarım yapma yoluyla sosyal gerçeğin belirlenmiş alanını araştıran bir yöntem olarak uygulanmaktadır. *İçerik çözümlemesi* yönteminin amacı, kamusal alana yönelik üretilen ve kurgulanan metinlerin çözömlenmesidir. Sayıca fazla olan verilerin araştırmanın sorun edilen yönleri açısından önemli olarak görölen ortak bilgiler çerçevesinde tespit edilmesini amaçlar (Gökçe, 2006, s. 19 ve 21). Bernard Berelson’a göre ise, *içerik çözümlemesi* “iletişimin açık içeriğinin nesnel, sistematik ve nicel tanımlamasına yönelik bir araştırma tekniğı” dir (1984, s. 18).

Dolayısıyla, çalışmanın *nicel çözümleme* bölümünde, Türkiye basınıını temsilen seçilen *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet* ve *Ortadoğı* gazetelerinin eğitimle ilişkili sayfalarında yayımlanmış olan eğitim haberlerinin, köşe yazılarının, yazı dizilerinin, reklamların ve reklam haberlerin sayısal dağılımı *içerik çözümlemesi yöntemi* uygulanarak analiz edilmiştir. Nicel çözümleme aşamasında incelenen gazeteler kapsamında 1 Ocak-31 Aralık 2016 yılının tamamı kapsam olarak belirlenmiş ve yayımlanan eğitim alanına ilişkin haberlerin nicel analizi ortaya konulmuştur. Gazetelerin sözü edilen tarihler arasında seçilmesinin nedeni ise, son yıllarda hazırlanan raporlarda eğitim alanında özelleştirme faaliyetlerinin 2016 yılında arttığına vurgu yapılmasıdır.

Eğitim-Sen'in hazırladığı raporda, özel okul sayısının Türkiye tarihinin en yüksek seviyesine çıktığı vurgulanmaktadır. Buna göre, 4+4+4 eğitim dönemine geçilmeden önce ilköğretim düzeyinde özel okul sayısı 931 iken; 2016 yılında bu düzeydeki özel okul sayısı 1.274 ilkokul ve 1.414 ortaokul olmak üzere toplam 2688'dir. Yine lise düzeyinde 4+4+4 yasasından önce 885 özel lise varken, 2016 yılında 2.9 kat artış göstermiştir.³³ Ayrıca, Milli Eğitim Bakanlığı'nın da 2016-2017 yılı eğitim istatistiklerinde verdiği bilgilere göre özel eğitim kurumlarının toplam pay içindeki oranı her geçen yıl artış göstermektedir. 2014 yılında özel okulların tüm kademelerdeki oranı 12.6 iken, 2016-2017 döneminde 15.9 olarak belirtilmiştir.³⁴ Yükseköğretime bakıldığında ise, YÖK'ün açıkladığı 2016-2017 dönemi istatistiklerine göre, özel üniversitelerin ve kayıt olan öğrenci sayısının her geçen yıl arttığı gözlemlenmektedir.³⁵

Öte yandan, çalışmada yararlanılan diğer yöntem; *nitel çözümleme yöntemi* olarak belirlenmiştir. *Niteliksel yöntemin* herkes tarafından tam olarak kabul gören bir tanıımı olmamasına karşın; *niteliksel yöntem*, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma yöntemi” olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 41).

Kaldı ki, *niteliksel yöntemde* araştırma sürecinin en önemli adımı, konu edilen araştırmanın hangi sorulara yanıt aradığı ve elde edilen yanıtın niteliğinin ortaya konmasıdır (Kümbetoğlu, 2015, s. 34). Bu nedenle, çalışmanın problemine ilişkin hangi sorulara yanıt arandığı ve soruların elde edilen bulgular ışığında cevaplandırılması önemli hale gelmektedir. Araştırmacı yaşadığı dünyanın gündemindeki sorunlarla ilgilenirken ne, nerede, kim, nasıl ve niçin tipindeki sorulardan birine ya da birkaçına yanıt bulmak amacındadır. Niteliksel araştırmaların amacı anlamak, araştırma faaliyetinin sonucu gerçekliği olduğu gibi tanımlamak olduğundan niçin sorusundan çok ne ve nasıl sorularına yanıt aranmaktadır (Kümbetoğlu, 2015, s. 34). Dolayısıyla, bu çalışmanın nitel çözümleme bölümünde, nerede, ne kadar gibi sorular yerine konunun sorunsalını açıklayıcı ve derinlikli bir şekilde ortaya koyan nasıl sorusu sorulmaktadır. Buna göre, Türkiye basınıni temsilen seçilen *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet* ve *Ortadoğu* gazetelerinin eğitim alanındaki gelişmelere yönelik nasıl bir tutum

³³ Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası [Eğitim-Sen] (2017). 2016-2017 Eğitim- Öğretim Yılı Sonunda Eğitimin Durumu. Ankara, s. 6.

³⁴ Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2017). 2016-2017 Milli Eğitim İstatistikleri. Örgün Eğitim. Ankara, s. 35.

³⁵ <http://www.yok.gov.tr/web/guest/2016-2017-yuksekokretim-istatistikleri-yayimlandi> (Erişim Tarihi: 19.02.2018).

sergiledikleri ve bu gazetelerin eğitim alanındaki gelişmeler bağlamındaki tutumlarında nasıl bir farklılık ortaya çıktığı sorusuna yanıtlar aranmıştır. Bunun yanı sıra, çalışmada eleştirel bir yaklaşım benimsenmiş ve Türkiye basınına temsilen seçilen gazetelerin eğitim alanındaki gelişmelere karşı tutumu incelenirken; Türkiye'nin özellikle 1980 sonrası toplumsalın her alanında geçirmiş olduğu değişimin arkaplanı ve koşulları dikkate alınmıştır.

Bu anlamda, *niteliksel yöntem* kapsamında sözü edilen gazetelerde yer alan eğitimle ilgili içeriklerin incelenmesi aşamasında *metin çözümlemesi tekniğinden* yararlanılmıştır. *Metin çözümlemesi*, “nitel araştırmada gerek kendi başına gerekse gözlemle elde edilen verilere destek amacıyla kullanılan veri toplama tekniği” olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 42). *Metin çözümlemesi* araştırılmak istenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 189). Dolayısıyla, sözü edilen gazetelerde nicel analiz sonucunda elde edilen veriler kapsamında haber, köşe yazısı, yazı dizisi, reklam ve reklam haber türündeki veriler beş tematik başlık altında irdelenmiştir.

Tematik kodlama, gözlem ve görüşme çıktılarının çeşitli kavramlar, başlıklar ya da temalara göre sınıflandırılmasıdır. Buna göre, inceleme süreci anlamı oluşturan kurucu unsurların karşılaştırılması, zıtlaştırılması ve soyutlanması temelinde ilerlemektedir (Geray, 2014, s. 163). Böylece, daha önce oluşturulan çerçeveye göre elde edilen veriler okunup, düzenlendikten sonra verilerin tanımlama amacıyla seçilmesi, anlamlı ve mantıklı bir şekilde biraraya getirilmesi amaçlanmaktadır. “Oluşturulan çerçeveye göre bazı veriler dışarıda kalabilir veya önemli olmayabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 240).

3.3. Çalışmanın Nicel Bulguları ve Yorumları

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye basınına temsilen seçilen *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet* ve *Ortadoğu* gazetelerinde 2016 yılı süresince eğitim konusunda yayımlanmış haber, köşe yazısı, yazı dizisi, reklam ve reklam haberlere uygulanan kısmi *içerik çözümlemesi* sonucunda elde edilen sayısal bulgular değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, *içerik çözümlemesiyle* elde edilen bulgular iki başlık altında irdelenmiştir: (1) 1 Ocak-31 Aralık 2016 yılında eğitime ilişkin yayımlanan haber, köşe yazısı, yazı dizisi, reklam ve reklam haberlerin incelenen örnek gazeteler üzerinden çözülmesi, (2) 1 Ocak-31 Aralık 2016 yılına ilişkin eğitim alanıyla ilgili öne çıkan konuların incelenen

örnek gazeteler üzerinden çözümlenmesi. “Genel Değerlendirme” başlığı altında ise, her iki başlıkta incelenen nicel bulgular yorumlanmıştır.

3.3.1. 1 Ocak-31 Aralık 2016 yılında eğitime ilişkin yayımlanan içeriklerin incelenen örnek gazeteler üzerinden çözümlenmesi

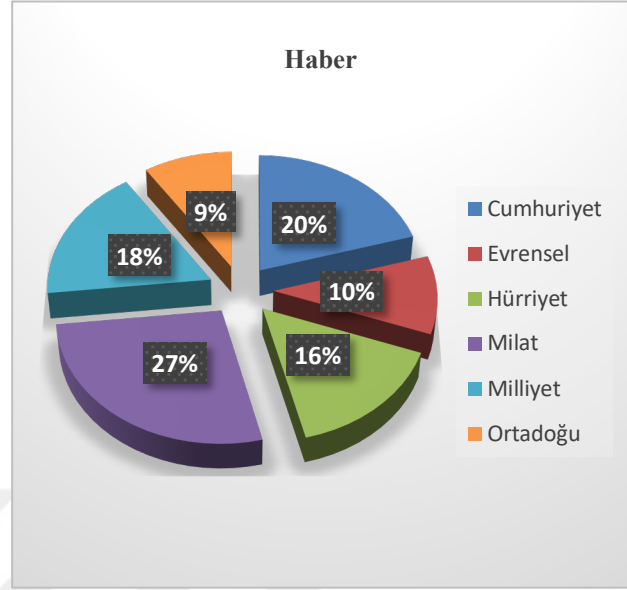
1 Ocak-31 Aralık 2016 yılına ilişkin incelenen gazeteler üzerinden gerçekleştirilen içerik analizi sonuçlarına göre; *Cumhuriyet* gazetesinde 830, *Evrensel* gazetesinde 414, *Hürriyet* gazetesinde 631, *Milat* gazetesinde 1102, *Milliyet* gazetesinde 709 ve *Ortadoğu* gazetesinde 378 haber olmak üzere toplam 4064 eğitim haberi yayımlanmıştır.

Cumhuriyet, *Hürriyet*, *Milat* ve *Milliyet* gazetelerinin yayımlamış olduğu eğitim haberlerinin çoğunluğu eğitim sayfası adı altında yayımlanırken, *Evrensel* ve *Ortadoğu* gazetelerinde ise eğitim haberleri için böyle bir kategorileştirme yapılmamıştır.

Milat gazetesinin 1102 eğitim haberi ile diğer gazetelere oranla eğitim konusunda daha fazla habere yer verdiği gözlemlenmiştir. Bunun nedeni ise, *Milat* gazetesinin dönemin iktidar kadrolarına yakın bir yayın politikası izlemesi ve dönemin eğitim politikalarını desteklemesi şeklinde açıklanabilir. Dolayısıyla, gazetenin izlediği yayın politikasında eğitim alanına ağırlık verdiği söylenebilir.

Tablo 3.1. Eğitime İlişkin Haberlerin Gazetelerdeki Sayısal Dağılımı

1 Ocak-31 Aralık 2016		
Gazeteler	Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı %
Cumhuriyet	830	20
Evrensel	414	10
Hürriyet	631	16
Milât	1102	27
Milliyet	709	18
Ortadoğu	378	9
Toplam	4064	100

Şekil 3.1. Eğitime İlişkin Haberlerin Gazetelerdeki Sıklık Oranı

Cumhuriyet gazetesi 830 eğitim haberi ile eğitim konusuna ağırlık veren gazetelerden bir diğeri olmuştur. *Cumhuriyet* gazetesinin eğitim haberlerine en fazla yer veren gazetelerden biri olmasındaki en önemli neden ise ideolojik olarak sahiplendiği konum itibarıyla dönemin iktidar kadrolarına karşı eleştirel bir tutum izlediğinden ileri geldiği söylenebilir. Gazetenin yer verdiği eğitim haberlerinin genelinde muhalif bir tutum sergilenmiştir.

Öte yandan, *Milliyet* gazetesi 709 eğitim haberi ile incelenen gazeteler arasında eğitim konusuna duyarlılık gösteren gazetelerden biri olmuştur. *Milliyet* gazetesinin eğitim alanında öne çıkmasının en önemli nedeni olarak gazete kadrosunda bulunan ve eğitim haberciliği konusunda uzmanlaşmış gazetecilerden biri olan Abbas Güçlü'nün önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Hürriyet gazetesi ise 631 eğitim haberi ile Türkiye yaygın basınında yer alan önemli gazetelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Eğitim haberleri politikasında genel olarak dengeli bir söylem izlediği söylenebilir. Eğitim konusunda zaman zaman eleştirel yönünü ortaya koysa da ağırlıklı olarak tarafsız bir dili benimsediği gözlemlenmiştir.

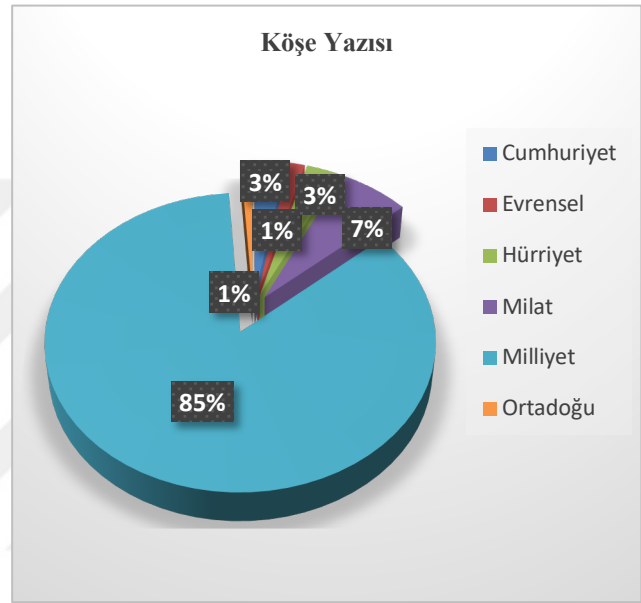
Evrensel gazetesi, 2016 yılı dikkate alındığında 414 eğitim haberine yer vermiştir. İdeolojik olarak seslendiği hedef kitle itibarıyla genel olarak eğitim politikaları hakkında

eleştirel bir tutum sergilediği gözlemlenmiştir. Gazetenin, özellikle eğitim alanında göz ardı edilen konuları ön plana çıkardığı söylenebilir.

Ortadoğu gazetesi ise 378 eğitim haberi ile eğitim alanında en az habere yer veren gazete olmuştur. Haberlerin içeriğine bakıldığında, genel olarak Anadolu Ajansı kaynaklı akredite devlet kurumlarına ilişkin rutin haberlere sayfalarında yer vermiştir.

Tablo 3.2. Eğitime İlişkin Köşe Yazılarının Gazetelerdeki Sayısal Dağılımı

1 Ocak-31 Aralık 2016		
Gazeteler	Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı %
Cumhuriyet	9	3
Evrensel	4	1
Hürriyet	9	3
Milat	23	7
Milliyet	235	85
Ortadoğu	3	1
Toplam	283	100

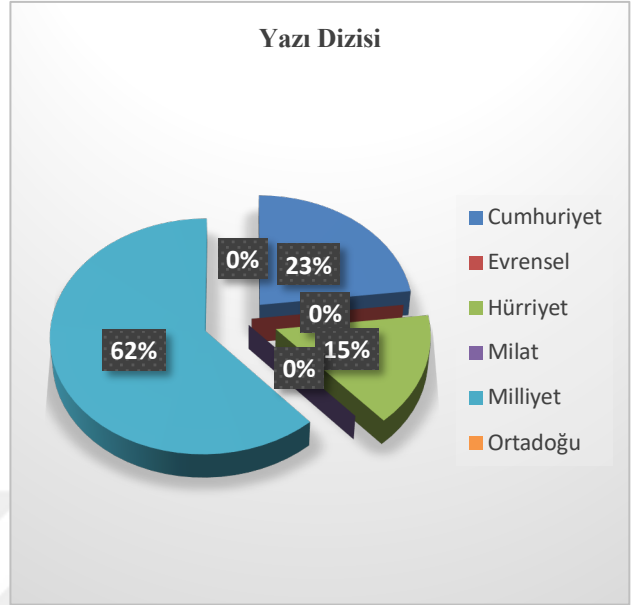

Şekil 3.2. Eğitime İlişkin Köşe Yazılarının Gazetelerdeki Sıklık Oranı

1 Ocak-31 Aralık 2016 tarihleri arasında eğitimi konu eden *Cumhuriyet* gazetesinde 9, *Evrensel* gazetesinde 4, *Hürriyet* gazetesinde 9, *Milat* gazetesinde 23, *Milliyet* gazetesinde 235 ve *Ortadoğu* gazetesinde ise 3 köşe yazısı olmak üzere toplam 283 köşe yazısının yer aldığı gözlemlenmiştir. Eğitim alanının konu edildiği köşe yazılarına bakıldığında 235 köşe yazısı ile Abbas Güçlü ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda eğitim ile ilgili sorunların, eleştirilerin, okulların özelleştirilmesi gibi konuların yer aldığı köşe yazılarının varlığı bulgulanmıştır. *Milat* gazetesinde Mustafa Tezcan'ın 7, *Hürriyet* gazetesinde Yalçın Bayer'in 4, *Cumhuriyet* gazetesinde Emre Kongar'ın 3, *Evrensel* gazetesinde Adnan Gümüş'ün 3 ve *Ortadoğu* gazetesinde ise Cafer Kardaş, Sezer Yozgat, Yıldırım Çiçek'in 1'er köşe yazısı incelenen zaman aralığında öne çıkmıştır.

Tablo 3.3. Eğitime İlişkin Yazı Dizilerinin Gazetelerdeki Sayısal Dağılımı

1 Ocak-31 Aralık 2016		
Gazeteler	Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı %
Cumhuriyet	3	23
Evrensel	0	0
Hürriyet	2	15
Milât	0	0
Milliyet	8	62
Ortadoğu	0	0
Toplam	13	100

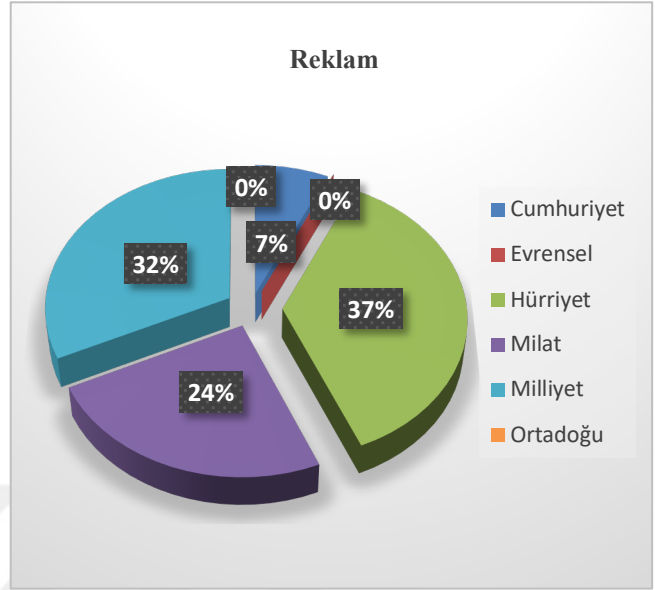

Şekil 3.3. Eğitime İlişkin Yazı Dizilerinin Gazetelerdeki Sıklık Oranı

1 Ocak-31 Aralık 2016 tarihleri arasında incelenen gazetelerden *Milliyet* gazetesinde 8, *Cumhuriyet* gazetesinde 3, *Hürriyet* gazetesinde 2 yazı dizisi saptanırken, *Evrensel*, *Milât* ve *Ortadoğu* gazetelerinde eğitimi konu alan yazı dizisine rastlanılmamıştır. Eğitime ilişkin *Cumhuriyet*, *Hürriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde yer alan yazı dizileri ortaöğretim ve yükseköğretime geçiş sınavları öncesi ve sonrasını kapsamaktadır. Yazı dizilerinde sınava girecek öğrenciler için tavsiyeler ve sınav sonrası yapılacak okul tercihleri hakkında çeşitli bilgiler sunulduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 3.4. Eğitime İlişkin Reklamların Gazetelerdeki Sayısal Dağılımı

1 Ocak-31 Aralık 2016		
Gazeteler	Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı %
Cumhuriyet	66	7
Evrensel	0	0
Hürriyet	351	37
Milât	233	24
Milliyet	306	32
Ortadoğu	0	0
Toplam	956	100

Şekil 3.4. Eğitime İlişkin Reklamların Gazetelerdeki Sıklık Oranı

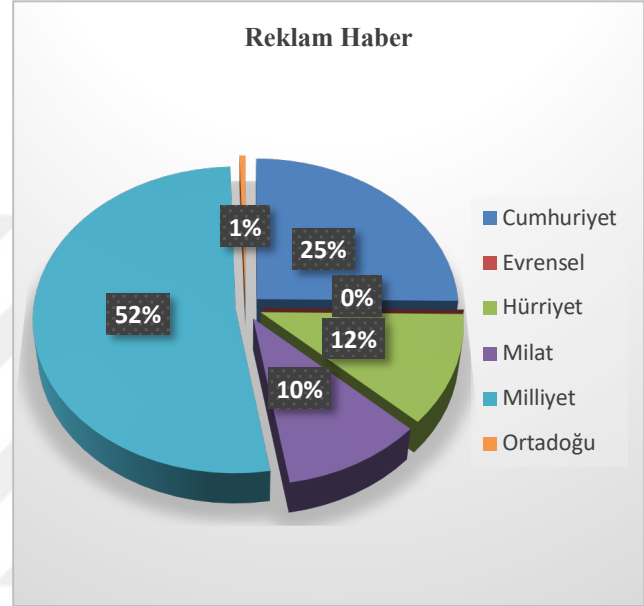
1 Ocak-31 Aralık 2016 tarihleri arası gerçekleştirilen içerik çözümlemesinden elde edilen bulgulara göre, *Cumhuriyet* gazetesinde 66, *Hürriyet* gazetesinde 351, *Milât* gazetesinde 233, *Milliyet* gazetesinde 306 reklama yer verilmiştir. *Evrensel* ve *Ortadoğu* gazetelerinde ise konuya ilişkin herhangi bir doğrudan reklam unsuruna rastlanılmamıştır. Bu anlamda, reklam başlığı altında incelenen gazetelerdeki eğitimle ilgili olan tüm reklamlar değerlendirilmiştir.

Buna göre, öncelikle özel ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarının reklamları olmak üzere, özel eğitim kurslarının reklamları ve sınava hazırlık için yayımlanan test örnekleri, yayınevlerinin reklamları bu kategoriye oluşturmuştur. İncelenen gazetelerde reklamlarına en fazla yer verilen özel kuruluşlar *Cumhuriyet* gazetesinde Arel Üniversitesi'nin 10, Işık Okulları'nın 9, Kültür Koleji'nin 5; *Hürriyet* gazetesinde Doğa Okulları'nın 66, Atılım Üniversitesi'nin 36, Uğur Okulları'nın 26; *Milât* gazetesinde Maviçatı Yayınları'nın 133, Periyot Akademi özel ders kursunun 27; *Milliyet* gazetesinde ise Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi'nin 113, Nişantaşı Üniversitesi'nin 23, Mektebim Okulları'nın 16 reklamına yer verilmiştir. Ayrıca, gazetelerde yer verilen bu reklamların

yanı sıra, çapraz promosyona örnek olarak Ata Koleji'nin³⁶ 8 reklamı gözlemlenmiştir. Demirören Holding'in sahibi olduğu Ata Koleji'nin reklamlarına medya alanında mülkiyetini elinde bulundurduğu *Milliyet* gazetesinde yer verildiği ve bu durumun bir çapraz promosyon örneği oluşturduğu söylenebilir.

Tablo 3.5. Eğitime İlişkin Reklam Haberlerin Gazetelerdeki Sayısal Dağılımı

1 Ocak-31 Aralık 2016		
Gazeteler	Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı %
Cumhuriyet	101	25
Evrensel	0	0
Hürriyet	47	12
Milât	42	10
Milliyet	209	52
Ortadoğu	2	1
Toplam	401	100

Şekil 3.5. Eğitime İlişkin Reklam Haberlerin Gazetelerdeki Sıklık Oranı

Belirlenen tarihler arasında *Cumhuriyet* gazetesi 101, *Hürriyet* gazetesi 47, *Milât* gazetesi 42, *Milliyet* gazetesi 209 ve *Ortadoğu* gazetesi 2 reklam habere yer vermiştir. *Evrensel* gazetesinde ise herhangi bir reklam habere rastlanılmamıştır. Bu bağlamda, incelenen gazetelerde en çok yer alan reklam haberler *Cumhuriyet* gazetesinde MEF Eğitim Kurumları 10, İstanbul Bilgi Üniversitesi 10, Yeditepe Üniversitesi 6, Mektebim Okulları 6; *Hürriyet* gazetesinde İstanbul Aydın Üniversitesi 21, MEF Eğitim Kurumları 7, Yeditepe Üniversitesi 4, İzmir Ekonomi Üniversitesi 3; *Milât* gazetesinde İhlas Koleji 7, Medipol Üniversitesi 4, İstanbul Aydın Üniversitesi 3, Doğa Okulları 2; *Milliyet* gazetesinde İstanbul Aydın Üniversitesi 12, Doğa Okulları 9, İstanbul Bilgi Üniversitesi

³⁶ 1958'de kurulan Ata Eğitim Kurumları, Türkiye'de eğitim veren özel okulların ilki olma özelliğine sahiptir. Yatılı ve gündüzlü olmak üzere eğitime başlayan Ata Eğitim Kurumları, 1980 yılında iyi bir eğitimin ülke ihtiyaçlarına cevap verebileceğini bilen ve bu düşünceyi destekleyen Demirören Şirketler Grubu sahibi Erdoğan Demirören tarafından devralınmıştır. <http://www.demiroren.com.tr/tr/sectorler/egitim/ata-egitim-kurumlari.html> (Erişim tarihi: 12.03.2018).

8, İzmir Ekonomi Üniversitesi 7 ve *Ortadoğu* gazetesinde ise Bezmîâlem Üniversitesi'nin 2 reklam haberi gözlemlenmiştir.

3.3.2. 1 Ocak-31 Aralık 2016 yılına ilişkin eğitimle ilgili öne çıkan temaların incelenen örnek gazeteler üzerinden çözümlenmesi

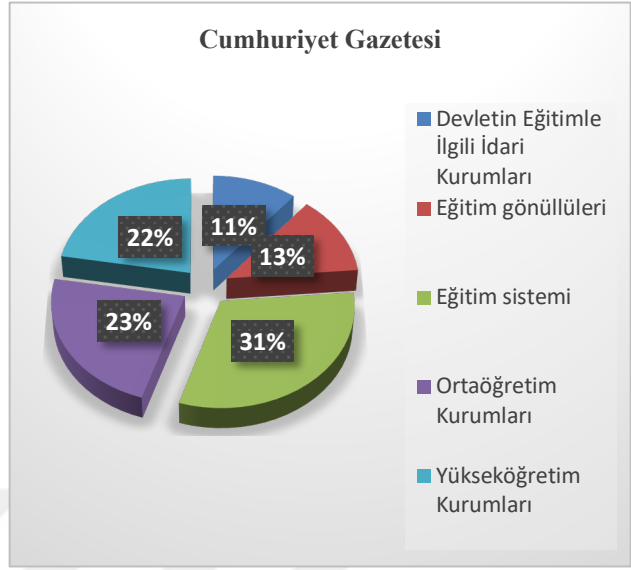
Çalışmanın bu bölümünde, 1 Ocak-31 Aralık 2016 yılına ilişkin incelenen *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet* ve *Ortadoğu* gazetelerinin eğitim haberleri kapsamında öne çıkan konuları tematik başlıklar altında irdelenmiştir. Kaldı ki, Türkiye’de eğitim haberciliğinin gündemini oluşturan gelişmelerin ve sorunların net bir şekilde ortaya konmasında böylesi bir sınıflandırmanın yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca, eğitim haberciliği çerçevesinde haber kaynaklarının belirlenmesi açısından oluşturulan tematik kategoriler belirleyici olmaktadır. Bu bağlamda, incelenen gazetelere ilişkin öne çıkan haberler, köşe yazıları, yazı dizileri, reklamlar ve reklam haberlerin analizinden yola çıkılarak beş tematik başlık oluşturulmuştur. (1) Devletin Eğitimle İlgili İdari Kurumları, (2) Eğitim Gönüllüleri, (3) Eğitim Sistemi, (4) Ortaöğretim Kurumları, (5) Yükseköğretim Kurumları.

İncelenen gazetelerden elde edilen verilere göre, “devletin eğitimle ilgili idari kurumları” başlığı altında Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK), Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM), Üniversitelerarası Kurul’a (ÜAK) ilişkin haberler; “eğitim sistemi” başlığı altında ise ÖSYM tarafından gerçekleştirilen tüm sınavlar, eğitim raporları, röportajlar, öğrencilere yönelik tavsiyeler ve başarı hikâyeleri, Suriyeli mülteci öğretmen ve öğrencilerin durumları, seçmeli ders tartışması çerçevesinde gelişen dini eğitim ve 15 Temmuz darbe girişimi sonrası eğitim alanında ortaya çıkan gelişmeler değerlendirilmiştir.

“Eğitim gönüllüleri” başlığı altında akademisyenler, öğretmenler, sendikalar, dernekler ve vakıflara ilişkin haberler yorumlanırken; “ortaöğretim kurumları” başlığı altında kamu ortaöğretim okulları, özel ortaöğretim okulları, imam hatip okulları, meslek ortaöğretim okulları ve 2016 yılında tartışma konusu haline gelen proje okullar ile 4+4+4 değişikliği konusu irdelenmiştir. “Yükseköğretim kurumları” başlığı altında ise kamu ve özel üniversitelere ilişkin gelişmeler tartışılmıştır. Çalışmanın sonraki bölümünde incelenmiş olan *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet* ve *Ortadoğu* gazetelerine ilişkin öne çıkan konuların sayısal dağılımı verilmiştir.

Tablo 3.6. Cumhuriyet Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sayısal Dağılımı

1 Ocak-31 Aralık 2016		
Temalar	Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı %
Devletin Eğitimle İlgili İdari Kurumları	55	11
Eğitim Gönüllüleri	64	13
Eğitim Sistemi	158	31
Ortaöğretim Kurumları	115	23
Yükseköğretim Kurumları	112	22
Toplam	504	100

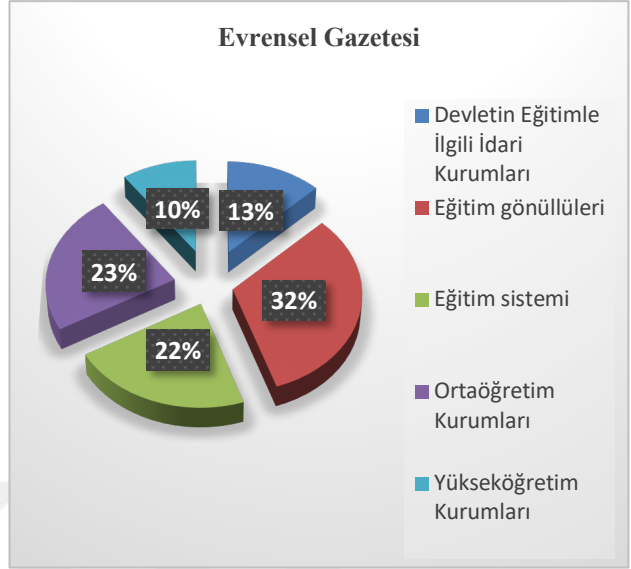
Şekil 3.6. Cumhuriyet Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sıklık Oranı

1 Ocak-31 Aralık tarihleri arasında *Cumhuriyet* gazetesine ilişkin gerçekleştirilen incelemede devlet kurumlarına ilişkin haber sayısı 55, eğitim gönüllülerine ilişkin haber sayısı 64, eğitim sistemine ilişkin 158, ortaöğretim kurumlarına ilişkin 115 ve yükseköğretim kurumlarına ilişkin ise 112 habere yer verilmiştir.

“Devletin eğitimle ilgili idari kurumları” başlığı altında Milli Eğitim Bakanlığı’na ilişkin 36 haber yayımlanırken, Yüksek Öğretim Kurumu hakkında 19 habere yer verilmiştir. “Eğitim gönüllüleri” kapsamında öğretmenlere ilişkin 26, akademisyenlere ilişkin 24, Eğitim-Sen ve Eğitim-İş-Sen’e ilişkin toplam 14 haber yer almıştır. “Eğitim sistemi” başlığında sınavlara ilişkin 81, röportajlar, güncel olaylara ilişkin 24, 15 Temmuz sonrası gelişmeler 22, öğrencilerin başarı hikâyelerine ilişkin 10, Suriyeli mülteci öğretmen ve öğrencilere ilişkin 10, dini eğitime ilişkin 6, 4+4+4 değişikliğine ilişkin 5 habere yer verilmiştir. “Ortaöğretim kurumları” konusunda özel ortaöğretim okulları 44, proje okullar tartışması 32, kamu ortaöğretim okulları 30, imam hatip okulları 6, özel ders kursları 2, meslek ortaöğretim okullarına ilişkin 1 habere yer verilmiştir. “Yükseköğretim kurumu” başlığı altında ise, özel üniversitelere 57, kamu üniversitelerine ilişkin 55 habere yer verilmiştir.

Tablo 3.7. *Evrensel Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sayısal Dağılımı*

1 Ocak-31 Aralık 2016		
Temalar	Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı %
Devletin Eğitimle İlgili İdari Kurumları	32	13
Eğitim Gönüllüleri	82	32
Eğitim Sistemi	55	22
Ortaöğretim Kurumları	59	23
Yükseköğretim Kurumları	25	10
Toplam	253	100

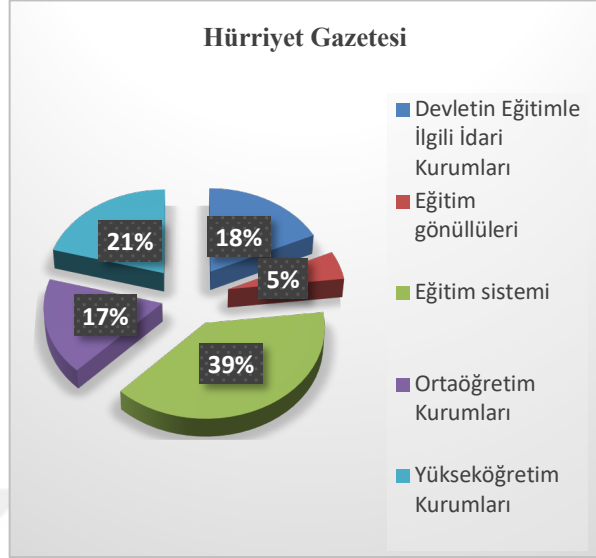
Şekil 3.7. *Evrensel Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sıklık Oranı*

1 Ocak-31 Aralık 2016 tarihleri arasında eğitim haberleri açısından incelenen *Evrensel* gazetesinde devlet kurumlarına ilişkin 32, eğitim gönüllülerine ilişkin 82, eğitim sistemine ilişkin 55, ortaöğretim kurumlarına ilişkin 59 ve yükseköğretim kurumlarına ilişkin ise 25 haber olmak üzere toplam 253 habere yer verilmiştir.

Buna göre, “devletin eğitimle ilgili idari kurumları” kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı’na ilişkin 30, Yüksek Öğretim Kurumu’na ilişkin ise 2 haber yayımlanmıştır. “Eğitim gönüllüleri” başlığına bakıldığında, akademisyenler 36, Eğitim-Sen, KESK sendikaları 32, öğretmenler ise 14 haberde konu edilmiştir. “Eğitim sistemi” başlığında eğitim alanındaki gelişmeler ve olaylar 19, seçmeli dersler çerçevesinde tartışılan dini eğitim 14, sınavlar 7, öğrencilere ilişkin gelişmeler ve olaylar 7, 15 Temmuz darbe girişimi sonrası eğitim alanındaki gelişmeler 6, Suriyeli mülteci öğretmen ve öğrencilere ilişkin 2 haber yayımlanmıştır. “Ortaöğretim kurumları” başlığına ilişkin kamu okulları 28, proje okullar 17, imam hatip okulları 7, okullar kapsamında cinsel istismara ilişkin 7 habere yer verilmiştir. “Yükseköğretim kurumları” konusunda yayımlanan haberlere bakıldığında ise, kamu üniversitelerine ilişkin 25 haber yer almıştır.

Tablo 3.8. *Hürriyet Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sayısal Dağılımı*

1 Ocak-31 Aralık 2016		
Temalar	Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı %
Devletin Eğitimle İlgili İdari Kurumları	95	18
Eğitim Gönüllüleri	27	5
Eğitim Sistemi	206	39
Ortaöğretim Kurumları	91	17
Yükseköğretim Kurumları	109	21
Toplam	528	100

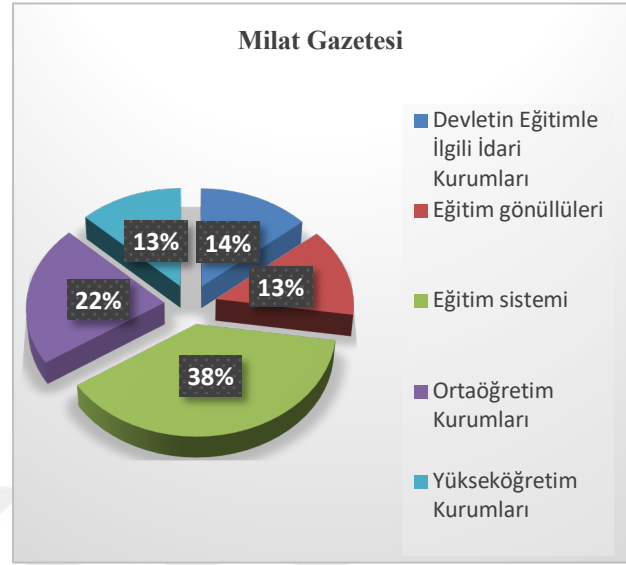
Şekil 3.8. *Hürriyet Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sıklık Oranı*

1 Ocak-31 Aralık 2016 tarihleri arasında eğitim haberleri kapsamında incelenen *Hürriyet* gazetesine ilişkin sayısal dağılıma bakıldığında, devletin eğitimle ilgili idari kurumları başlığında 95, eğitim gönüllüleri başlığında 27, eğitim sistemi başlığında 206, ortaöğretim kurumları başlığında 91, yükseköğretim kurumları başlığında 109 haber olmak üzere toplam 528 habere yer verilmiştir.

Buna göre, “devletin eğitimle ilgili idari kurumları” başlığı altında Milli Eğitim Bakanlığı 43, Yüksek Öğretim Kurumu 37, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi 13, Üniversitelerarası Kurul 2 habere konu olmuştur. “Eğitim gönüllüleri” başlığında ise, öğretmenlere 24, Türk Eğitim Vakfı’na 3 haberde yer verilmiştir. “Eğitim sistemi” konusunda sınavlar 89, eğitime ilişkin raporlar, gelişmeler ve olaylar 64, öğrenciler 22, 15 Temmuz sonrası gelişmeler 21, Suriyeli mülteci öğretmen ve öğrenciler 7, 4+4+4 sistemi değişikliği 3 haberde konu edilmiştir. “Ortaöğretim kurumları” başlığı altında konu edilen haberlere bakıldığında, özel okullar 35, kamu okulları 24, meslek ortaöğretim okulları 14, proje okullar 13, özel ders kursları 3, imam hatip liselerine 2 haberde yer verilmiştir. “Yükseköğretim kurumları” başlığı altında ise, kamu üniversiteleri 51, özel üniversitelere ilişkin 46, kamu üniversitelerine ilişkin rektörlük seçimleri hakkında 12 haber yayımlanmıştır.

Tablo 3.9. *Milat Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sayısal Dağılımı*

1 Ocak-31 Aralık 2016		
Temalar	Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı %
Devletin Eğitimle İlgili İdari Kurumları	69	14
Eğitim Gönüllüleri	70	14
Eğitim Sistemi	191	39
Ortaöğretim Kurumları	108	22
Yükseköğretim Kurumları	64	11
Toplam	502	100

Şekil 3.9. *Milat Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sıklık Oranı*

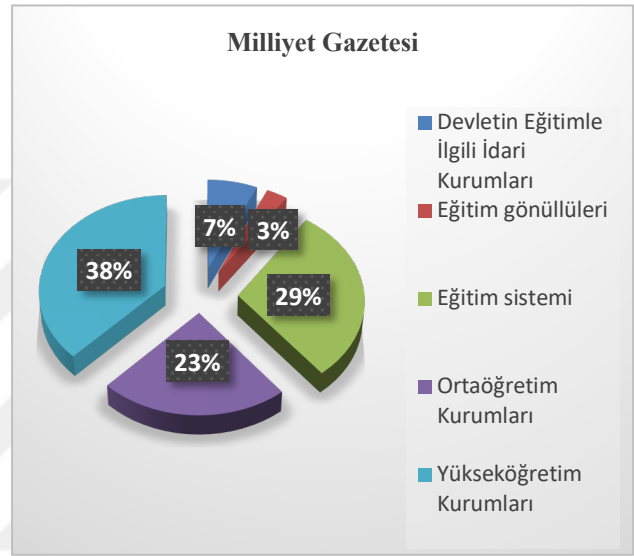
1 Ocak-31 Aralık 2016 tarihleri arasında gerçekleştirilen *içerik çözümlemesi* sonuçlarına göre, *Milat* gazetesinde yer alan eğitim haberlerinin konu başlıklarına bakıldığında, devlet kurumlarına ilişkin 69, eğitim gönüllülerine ilişkin 70, eğitim sistemine ilişkin 191, ortaöğretim eğitim kurumlarına ilişkin 108 ve yükseköğretim kurumlarına ilişkin 64 haber olmak üzere toplam 502 habere yer verilmiştir.

Haberlerin alt konulara göre dağılımına bakıldığında ise, “devletin eğitimle ilgili idari kurumları”ndan Milli Eğitim Bakanlığı’na ilişkin 55 habere yer verilirken, Yüksek Öğretim Kurumu’na ilişkin 14 habere yer verilmiştir. “Eğitim gönüllüleri” başlığı altında ise, öğretmenlere ilişkin olarak atamalar, hayat hikâyeleri, başarı hikâyeleri gibi konulara değinen 37 haber yer alırken, Memur-Sen, Eğitim-Bir-Sen, İmam Hatip Liseleri Mezunları ve Mensupları Derneği (ÖNDER), Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı (TÜRGEV), İlim Yayma Cemiyeti, Türk Birliği ve Koordinasyonu Ajansı (TİKA), İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) gibi sendika, vakıf ve derneklere ilişkin 30 habere yer verilmiştir. Ayrıca, akademisyenlere ilişkin olarak 3 haber yayımlanmıştır. “Eğitim sistemi” başlığı altında yayımlanan haberlere bakıldığında, sınavlara ilişkin 62, öğrencilerin sorunlarına, başarı hikâyelerine değinen 43, 15 Temmuz sonrası eğitimde yaşanan gelişmelere ilişkin 34, Suriyeli mülteci öğretmen ve öğrencilere ilişkin 28, dini eğitim konusunda 18, Fatih Projesine ilişkin 5, 4+4+4 sistemine ilişkin 1 habere yer

verilmiştir. “Ortaöğretim kurumları” başlığı altında ise kamu okullarına ilişkin 46 haber, özel okullara ilişkin 26, imam hatip okullarına ilişkin 18 haber, meslek liselerine ilişkin 14, özel ders kurslarına ilişkin 3 haber, proje okullara ilişkin 1 habere yer verilmiştir. “Yükseköğretim kurumları”na bakıldığında, kamu üniversiteleri 40, özel üniversiteler 24 habere konu olmuştur.

Tablo 3.10. *Milliyet Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sayısal Dağılımı*

1 Ocak-31 Aralık 2016		
Temalar	Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı %
Devletin Eğitimle İlgili İdari Kurumları	28	7
Eğitim Gönüllüleri	12	3
Eğitim Sistemi	122	29
Ortaöğretim Kurumları	95	23
Yükseköğretim Kurumları	156	38
Toplam	413	100

Şekil 3.10. *Milliyet Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sıklık Oranı*

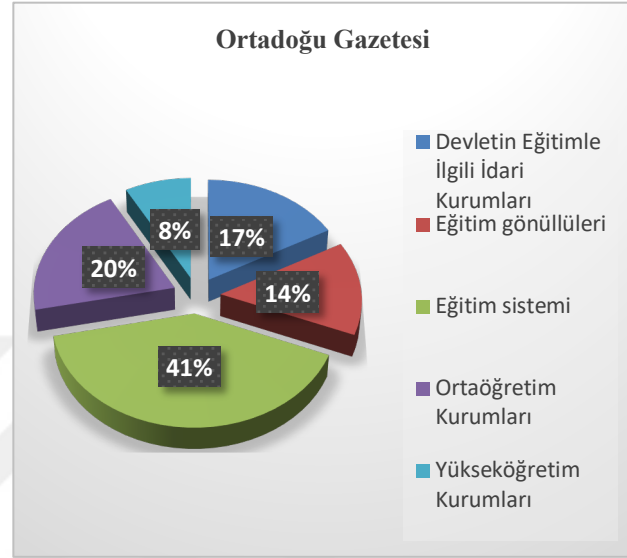
1 Ocak-31 Aralık 2016 yılında *Milliyet* gazetesi çerçevesinde eğitim haberlerine bakıldığında, devlet kurumlarına ilişkin 28, eğitim gönüllülerine ilişkin 12, eğitim sistemine ilişkin 122, ortaöğretim kurumlarına ilişkin 95 ve yükseköğretim kurumlarına ilişkin ise 156 haber olmak üzere toplam 413 habere yer verilmiştir.

Buna göre, “devletin eğitimle ilgili idari kurumları”ndan Milli Eğitim Bakanlığı’na ilişkin 16, Yüksek Öğretim Kurumu’na ilişkin ise 12 habere yer verilmiştir. “Eğitim gönüllüleri”ne ilişkin öğretmenlerin konu olduğu 10 haber yer alırken, Türk Eğitim Vakfı’na ilişkin 2 habere yer verilmiştir. “Eğitim sistemi”ne ilişkin olarak sınavlara ilişkin 74, eğitim alanındaki olaylar ve gelişmelere ilişkin 17, öğrencilere ilişkin 16, 15 Temmuz sonrası gelişmelere ilişkin 9, Suriyeli mülteci öğrencilere ilişkin 3, özel ders kurslarına ilişkin 3 habere yer verilmiştir. “Ortaöğretim kurumları”na bakıldığında, özel okullar 60, kamu okulları 20, proje okulları 9, meslek liseleri 4, imam hatip liseleri 2

haberde konu edilmiştir. Yükseköğretim kurumları başlığı altında ise özel üniversitelere ilişkin 99, kamu üniversitelerine ilişkin 57 habere yer verilmiştir.

Tablo 3.11. *Ortadoğu Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sayısal Dağılımı*

1 Ocak-31 Aralık 2016		
Temalar	Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı %
Devletin Eğitimle İlgili İdari Kurumları	36	17
Eğitim Gönüllüleri	30	14
Eğitim Sistemi	86	41
Ortaöğretim Kurumları	43	20
Yükseköğretim Kurumları	17	8
Toplam	212	100

Şekil 3.11. *Ortadoğu Gazetesinde Eğitime İlişkin Öne Çıkan Temaların Sıklık Oranı*

1 Ocak-31 Aralık 2016 tarihleri arasında eğitim haberleri açısından incelenen *Ortadoğu* gazetesinde devlet kurumları 36, eğitim gönüllüleri 30, eğitim sistemi 86, ortaöğretim kurumları 43 ve yükseköğretim kurumları 17 haberde konu edilmiştir.

Buna göre, “devletin eğitimle ilgili idari kurumları”ndan Milli Eğitim Bakanlığı’na ilişkin 27, Yüksek Öğretim Kurumu’na ilişkin 9 habere yer verilmiştir. “Eğitim gönüllüleri” başlığı altında ise, öğretmenler 22, sendika kuruluşlarından Türkiye Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Kolu Kamu Çalışanları Sendikası (Türk Eğitim-Sen) 6, akademisyenler 2 habere konu olmuştur. “Eğitim sistemine” ilişkin olarak sınavlar 68, öğrenciler 11, 15 Temmuz sonrası eğitim sistemine ilişkin gelişen olaylar 4, Suriyeli mülteciler 3 haberde yer almıştır. “Ortaöğretim kurumları” çerçevesinde kamu okullarına ilişkin 41, özel eğitim kurslarına ilişkin ise 2 haber yayımlanmıştır. “Yükseköğretim kurumları” kapsamında ise kamu üniversitelerine 16 ve özel üniversitelere 1 haberde yer verilmiştir.

3.4. Genel Değerlendirme

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye basınıni temsilen seçilen *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet* ve *Ortadoğu* gazetelerindeki eğitim haberciliğine ilişkin içeriklerin sayısal dağılımının ortaya konmasında kısmi *içerik çözümlemesi yöntemi* uygulanmıştır. İncelenen altı gazetenin eğitim konusunda yer verdiği haberler, köşe yazıları, yazı dizileri, reklamlar ve reklam haberlerin gazetelere göre sayısal dağılımı elde edilmiştir. Ayrıca, elde edilen tüm içerikler üzerinden en çok vurgu yapılan konuların belirlenmesi açısından *tematik analiz yöntemi* ile içerikler konularına göre beş başlık altında kategorize edilmiştir. Bunun yanı sıra, ön plana çıkan konuların tematik başlıklar oluşturularak gazetelere göre sayısal dağılımı elde edilmiş ve tablolaştırılmıştır.

Cumhuriyet gazetesinin eğitimle ilgili içeriklerine bakıldığında, toplamda 830 habere yer verirken, 9 köşe yazısı, 3 yazı dizisi, 66 reklam, 101 reklam haber yayımlamıştır. Eğitim ile ilgili en çok içerik yayımlayan gazetelerden biri olan *Cumhuriyet* gazetesi genelde 20 sayfa olarak basılmakta ve eğitim haberlerini genel olarak eğitim adı altındaki sayfasında yayımlamaktadır. Eğitim haberlerinin editörlüğünü Figen Atalay ve Deniz Ülkütekin üstlenmekte, haberler çoğunlukla özel haber olarak işlenmektedir. Rutin haberlerin sayıca daha az olduğu söylenebilir. Eğitim alanında uzman kişilerin görüşlerine yer verilirken, yıl içerisinde Türkiye eğitim sistemine ilişkin açıklanan raporların sonuçları da uzman kişilerce tartışılmaktadır. Gazetenin ideolojik sol duruşu dikkate alındığında, haberlerin içeriklerinde genel olarak Türkiye eğitim sisteminin sorunlarına vurgu yapıldığı ve eleştirel bir dil kullanıldığı söylenebilir.

Cumhuriyet gazetesi 830 haber ile eğitime ilişkin haber içeriği üreten ikinci gazete olurken, eğitime ilişkin reklam alan gazeteler arasında dördüncü gazete olmuştur. Özelleştirme konusunda eleştirel bir tavır benimsediği düşünülen gazete, ekonomik girdi söz konusu olduğunda özel okulların reklamlarına yer vermekten kaçınmamıştır. Eğitime ilişkin reklam alan dördüncü gazete olmasında, diğer gazetelere oranla sahip olduğu ideolojik bağlamın ve ekonomik ilişkilerin etkili olduğu söylenebilir.

Cumhuriyet gazetesinin ön plana çıkardığı konulara bakıldığında, toplamda devlet kurumlarına ilişkin 55 haber yer alırken, eğitim gönüllüleri 64, eğitim sistemi 158, ortaöğretim kurumları 115, yükseköğretim kurumları 112 habere konu olmuştur. Buna göre, *Cumhuriyet* gazetesinin eğitim ile ilgili haberlerinin gündeminde eğitim sistemine ilişkin gelişmelerin ön plana çıktığı söylenebilir. Eğitim sistemi başlığı altında en çok

gündem olan konu ise ortaöğretim ve yükseköğretime geçiş sınavları olmuştur. Dolayısıyla, eğitim sistemine dahil olan tüm öğrencilerin ve velilerinin gündemini meşgul eden sözü edilen sınavlara yönelik tavsiyeler, bilgilendirmeler ve sınav sonrası değerlendirmeler eğitim sistemi başlığı altında en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Bunun yanı sıra, eğitim sistemine ilişkin uluslararası kuruluşların yıllık raporları da ağırlıklı olarak haber içeriklerine konu edilmiştir. Ayrıca, özellikle 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen darbe girişimi sonrası terör örgütü olarak adlandırılan gruba ait okulların kapatılması, bu olayın eğitimin çeşitli alanlarını da etkilemiş ve bu gelişmeye haber içeriklerinde yer verilmiştir.

İncelenen gazetenin diğer öne çıkan konusu ise ortaöğretim kurumları olmuştur. Özelleştirme karşıtı bir ideolojiye sahip *Cumhuriyet* gazetesinin reklam haber çerçevesinde özel okulların çeşitli haberlerine yer vermesi çelişkili bir duruma neden olmuştur. Özel okulların çeşitli başarıları ya da projelerine yer verilmiştir. Bunun yanı sıra, 2016 yılı içerisinde Türkiye'nin önde gelen kamu liselerine ilişkin proje okul tartışması da gazetenin eğitim gündeminde öne çıkarılan diğer bir konu olmuştur. Kamu okullarına ilişkin başarılar, projeler ve gelişmeler ise gündem oluşturan diğer içeriklerdir.

Gazetenin öne çıkarılan bir başka gündem konusu, yükseköğretim kurumları olmuştur. Bu anlamda, özel üniversitelerin başarı ve projelerini kapsayan reklam haberleri ön plana çıkarılırken, kamu üniversitelerine ilişkin ise rektör atamaları ve üniversitelere ilişkin gelişmeler konu edilmiştir. Yine yükseköğretim ile ilgili yıllık yayımlanan uluslararası raporlar da tartışma konusu olmuştur.

Cumhuriyet gazetesinde eğitim gönüllüleri başlığı altında öğretmenlerin atanma sorunları ve hayat ya da başarı hikâyeleri öne çıkarken, üniversiteler bünyesinde gelişen, 2016 yılında geniş tartışma konusu olan 1128 akademisyen tarafından imzalanarak yayımlanan “barış bildirisi” önemli gündem konularından birini oluşturmuştur. Son olarak ise, devlet kurumlarına ilişkin yayımlanan haberlerde MEB'in ve YÖK'ün eğitimle ilgili aldığı kararlara ilişkin çeşitli haberlere yer verilmiş ve eleştirel bir tutum sergilendiği gözlemlenmiştir.

Evrensel gazetesine eğitimle ilgili içeriklerine bakıldığında, toplamda 414 habere, 4 köşe yazısına yer verilirken; yazı dizisi, reklam ve reklam haberlere rastlanılmamıştır. 16 sayfa olarak yayımlanan gazete eğitim haberlerine ilişkin belli bir sayfa ayırmazken, sosyalist sol ideolojik bağlamı dolayısıyla genel olarak eleştirel bir tutum sergilediği

söylenebilir. Eğitim haberlerine ilişkin öne çıkan konulara göre, 82 haber ile eğitim gönüllüleri en çok tartışılan konu olmuştur. Özellikle akademisyenlerin “barış bildirisi”ni yayımlamalarından sonraki süreçte yaşanan gelişmelerin geniş yer bulduğu bu konu başlığında, eğitim alanında faaliyet gösteren sendikaların görüşlerine ağırlıklı olarak yer verilmiştir. Öğretmenlere ilişkin ise özellikle 15 Temmuz sonrası eğitim alanında ortaya çıkan uzaklaştırma tartışmaları öne çıkmıştır.

Ortaöğretim kurumları başlığı altında ise kamu okullarına ilişkin olaylara yer verilirken, ağırlıklı olarak Doğu illerinde bulunan okulların durumları tartışılmıştır. Bir diğer gündem belirleyen konu, liselere ilişkin proje okul tartışmasıdır. Ayrıca, imam hatip okullarına ilişkin gelişmeler ve çeşitli okullarda ortaya çıkan öğrencilere yönelik cinsel istismar haberleri de gazete sayfalarında konu edilmiştir.

Gazetenin eğitim sistemine ilişkin yer verdiği içeriklerde, eğitime ilişkin alınan yeni kararlar ve uygulamalar öne çıkarken; özellikle seçmeli dersler hakkında tartışma konusu olan dini içerikli derslerin seçilmesi için öğrencilerin yönlendirildiği iddiası üzerine gelişen tartışmalar ise farklı bir gündem konusu oluşturmıştır. Öte yandan, okullarda karma eğitim karışıklığı üzerine gelişen tartışmalar da *Evrensel* gazetesinin eğitime ilişkin yer verdiği içeriklere yansımıştır. Devlet kuruluşlarından MEB ve YÖK’e ilişkin tartışmalı kararların bir başka gündem konusu edildiği gazetede, yükseköğretim kurumlarına ilişkin çeşitli kamu üniversitelerinde ortaya çıkan öğrenci ve yönetim olayları öne çıkarılmıştır. *Evrensel* gazetesinin ideolojik bağlamı göz önüne alındığında, incelenen diğer gazetelere oranla eğitim alanında göz ardı edilen konulara vurgu yaptığı söylenebilir.

Eğitim haberleri kapsamında incelenen *Hürriyet* gazetesinde ise, 1 Ocak-31 Aralık 2016 tarihleri arasında toplam 631 haber, 9 köşe yazısı, 2 yazı dizisi, 351 reklam ve 47 reklam haber yayımlanmıştır. Eğitim editörlüğünü Nuran Çakmakçı’nın üstlendiği *Hürriyet* gazetesi ortalama 35 sayfa olarak yayımlanmaktadır. Türkiye basınının önde gelen gazetelerinden biri olarak eğitim alanına da ağırlık veren gazete, eğitimle ilgili içeriklerini genel olarak eğitim sayfası altında verdiği gözlemlenmiştir. İncelenen gazeteler arasında eğitim alanında en çok reklam alan gazete olarak öne çıkan *Hürriyet* gazetesinin bu yönü medya sektöründeki hâkimiyeti, çapraz tekelleşmiş yapısı ve ekonomik ilişkileri ile bağlantılandırılabilir.

Hürriyet gazetesinin eğitim gündemini belirleyen konulara bakıldığında, önde gelen tartışma konusu eğitim sistemi olmuştur. Özellikle ortaöğretim ve yükseköğretime geçiş sınavları gündemi belirlerken, eğitim sistemine ilişkin açıklanan yıllık raporlar ve gelişmelere de yer verilmiştir. Bu anlamda, eğitim teknolojileri, kodlama eğitimi, eğitim fuarı gibi konular da işlenmiştir. Öğrencilere ilişkin çeşitli haberlere yer verilirken, 15 Temmuz tarihi sonrası eğitim alanında gerçekleştirilen uygulamalar ve Suriye’deki savaş nedeniyle Türkiye’ye göç eden öğrencilerin eğitim durumlarının tartışıldığı da gözlemlenmiştir. Bir diğer dikkat çeken gündem konusu yükseköğretim kurumları olmuştur. Buna göre, kamu üniversitelerine ilişkin gelişmeler, olaylar ve raporlar içerik olarak değerlendirilirken; özel üniversitelerin başarı ve projelerine ilişkin reklam haberlere de yer verilmiştir. Bu başlık altında öne çıkan bir diğer konu da Türkiye’nin önde gelen kamu üniversitelerinin rektörlük seçimleri olmuştur. Devlet kurumlarına ilişkin MEB, YÖK ve ÖSYM’nin aldığı kararlar ve duyurular haber konusu olurken; ortaöğretim kurumları kapsamında özel okulların reklam haberlerine yer verilmiştir. Bunun yanı sıra, kamu okullarının durumu tartışılmış ve meslek liseleriyle ilgili gerçekleştirilen düzenlemeler öne çıkmıştır. Öte yandan, proje okullar konusu da öne çıkan bir başka nokta olmuştur. *Hürriyet* gazetesinde en az değinilen konu ise, 27 haber ile eğitim gönülleri olarak değerlendirilen öğretmenlerin sorunları ve atamalar konusu olmuş; eğitim alanında faaliyet gösteren Türk Eğitim Vakfı’na da ayrıca yer verilmiştir.

Belirlenen tarihler arasında incelenen *Milat* gazetesi eğitim alanıyla ilgili en fazla içerik üreten gazete olarak öne çıkmıştır. Buna göre, gazetede toplam 1102 habere yer verilirken; 23 köşe yazısı, 233 reklam ve 42 reklam haber yayımlamıştır. Yazı dizisine ise gazetede rastlanılmamıştır. *Milat* gazetesinin 20 sayfa olarak yayımlandığı gözlemlenirken; eğitim haberlerini genel olarak eğitim sayfası adı altında verdiği söylenebilir. Eğitim haberlerinin editörlüğünü ise E. Ethem Tiryaki yapmaktadır. *Milat* gazetesinin milliyetçi muhafazakâr ideolojik bağlamına bakıldığında dönemin iktidar kadrolarının faaliyetlerini olumlayıcı bir dil kullanıldığı söylenebilir. Eğitim alanında üretilen haberlerin sayısal çokluk açısından ilk sırada olması, iktidarın eğitim politikalarına destek vermesi olarak değerlendirilebilir.

Milat gazetesinin eğitim haberleri gündemini oluşturan konulara bakıldığında, 191 haber ile eğitim sistemine ilişkin haberlere yer verildiği gözlemlenmiştir. Buna göre, eğitim alanının en önemli gündem konuları olan ortaöğretim ve yükseköğretime geçiş sınavlarına ilişkin tavsiyeler ve bilgilendirmelere yer verilmiş ve öğrencilerin başarı

hikâyeleri ve olaylara yer ayrılmıştır. Eğitim sistemiyle ilgili diğer gündem konusu ise 15 Temmuz darbe girişimi sonrası idari kurumlar tarafından gerçekleştirilen uygulamalardır. Ayrıca, Suriye’den göç eden öğretmen ve öğrencilerin Türkiye’deki eğitim durumlarına yer verildiği ve devlet tarafından bu konuda yürütülen uygulamaları destekleyici bir dil kullanıldığı söylenebilir. Gazetede, özellikle ortaöğretim okullarında dini bir eğitim anlayışının öne çıkarıldığı gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra, MEB’in uygulamaya koyduğu Fatih Projesi’nin ise diğer gazetelere oranla daha fazla vurgulandığı saptanmıştır.

Eğitim haberciliği çerçevesinde öne çıkan bir diğer konu ise, ortaöğretim kurumlarına ilişkin olarak yayımlanmıştır. Gazetede, kamu okullarının durumları ve çeşitli projelerine yer verilirken, özel okulların da önemli oranda yer aldığı gözlemlenmiştir. Bir diğer öne çıkan konu ise, imam hatip liselerine ilişkin olaylar ve projeler olurken; meslek liselerinin durumu ve MEB’in bu konuda yürüttüğü faaliyetlere de tartışılan bir konu olmuştur. İncelenen diğer gazetelerde önemli gündem konularından biri olan proje okullar tartışmasına ise en az oranda yer verilerek göz ardı edilmiştir. Devletin idari kurumları olan MEB ve YÖK’ün eğitim alanında gerçekleştirdiği projelere ve uygulamalara yer verilirken; eğitim gönüllüleri başlığı altında ise öğretmenlere ilişkin olaylara ve hikâyelere yer vurgu yapılmıştır. Ayrıca, Memur-Sen, Eğitim-Bir-Sen, İmam Hatip Liseleri Mezunları ve Mensupları Derneği (ÖNDER), Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı (TÜRGEV), İlim Yayma Cemiyeti, Türk Birliği ve Koordinasyonu Ajansı (TİKA), İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) gibi dönemin iktidar kadrolarıyla da ilişkili olduğu iddia edilen vakıf ve derneklerin faaliyetleri de gazete haberlerine konu olmuştur. Diğer gazetelerde önemli gündem konularından biri olan akademisyenlerin ihracı konusu ise görmezden gelinmiştir.

1 Ocak-31 Aralık 2016 tarihleri arasında incelenen *Milliyet* gazetesinin eğitime ilişkin içerikleri üzerinden gerçekleştirilen kısmi *içerik çözümlemesi* sonucunda elde edilen sayısal dağılımına göre toplam 709 haber yayımlanırken; 235 köşe yazısı, 8 yazı dizisi, 306 reklam ve 209 reklam habere yer verilmiştir. Genel olarak 28 sayfa yayımlanan gazetenin eğitim editörlüğünü Aysel Bozan Yılmaz ve Mine Özdemir yaparken; eğitim haberciliği alanında önde gelen isimlerden Abbas Güçlü’nün de köşe yazıları ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, eğitim sayfası adı altında verilen eğitim haberleri “eğitim vitrini” ve “akademi” başlıkları altında kategorileştirilmiştir. 2016 yılı itibarıyla, *Milliyet* gazetesinde Abbas Güçlü’nün köşe yazılarında öne çıkan gündem konularına

bakıldığında; sınavlar ve tercihlerle ilgili 69, eğitim sistemine ilişkin 65, ortaöğretime ilişkin 26, üniversitelere ilişkin 26, YÖK'e ilişkin 20, MEB'e ilişkin 13, öğretmenlere ilişkin 7, meslek liselerine ilişkin 7 ve proje okullara ilişkin ise 2 köşe yazısına yer verilmiştir.

Milliyet gazetesinin eğitim haberleri gündemini belirleyen konuların başında yükseköğretim kurumları yer almıştır. Özel üniversitelerin başarılarına, projelerine ve kayıt dönemlerine ağırlıklı olarak yer verilirken, kamu üniversiteleri haberleri geri planda kalmıştır. Ayrıca, en fazla reklam alan gazeteler arasında ikinci sırada yer alan *Milliyet* gazetesinin ideolojik bağlamı ve sahiplik yapısı göz önünde bulundurulduğunda, özelleştirmeleri destekleyen bir dil kullandığı da söylenebilir. Bunun yanı sıra, Demirören Holding'in sahip olduğu *Milliyet* gazetesinde, farklı bir alan olan eğitim sektöründe sahip olduğu Ata Eğitim Kurumları'nın reklam ve reklam haberlerine rastlanması çapraz promosyon sergileyen tekelleşmiş bir eğilime işaret etmektedir.

Milliyet gazetesine ilişkin eğitim haberlerinin gündeminde öne çıkan diğer bir konu ise, eğitim sistemi başlığı altında ortaöğretim ve yükseköğretime geçiş sınavları olmuştur. Öğrencilere sınava ilişkin tavsiyeler ve bilgilendirmelere yer verilirken, 15 Temmuz tarihi sonrası olaylar da gündemi oluşturan diğer bir gelişme olmuştur. Ortaöğretim kurumlarına ilişkin ağırlıklı olarak özel eğitim kurumlarının tanıtım ve projeleri eğitim haberlerine konu olurken; kamu okulları geri planda bırakılmış ve proje okul tartışmalarına değinilmiştir. Devletin eğitimle ilgili idari kurumlarının eğitim sistemine ilişkin duyuruları ve uygulamaları bir başka gündem konusu olurken; gazetede eğitim gönüllüleri kapsamında öğretmen ve akademisyenlerin durumları ise en az yer verilen konular olarak gözlemlenmiştir.

1 Ocak-31 Aralık 2016 tarihleri arasında incelenen *Ortadoğu* gazetesinde toplam 378 habere yer verilirken; 3 köşe yazısı ve 2 reklam haber yayımlanmıştır. Yazı dizisi ve reklama yer verilmemiştir. 16 sayfa olarak yayımlanan *Ortadoğu* gazetesi, eğitim haberleri için ayrı bir eğitim sayfası oluşturmamıştır. Eğitim haberleri, genel olarak devletin resmi yayın organı olan Anadolu Ajansı kaynaklı olarak şekillendirilmiştir.

Ortadoğu gazetesindeki eğitim haberlerini, 86 haber ile eğitim sistemi konusu kapsamındaki içerikler oluşturmuştur. Bu haberlerin çoğunluğunu rutin haberler olan sınav günü ve tarihlerini belirten içeriklerin oluşturduğu gözlemlenmiştir. Öğrencilere ilişkin olaylar ve gelişmeler bir başka gündem konusu olurken; Suriyeli göçmen

öğrencilere de değinilmiştir. Ortaöğretim kurumlarına ilişkin olarak kamu okulları hakkında olaylar ve gelişmeler irdelenirken, özel eğitim kurslarının durumuna ilişkin gelişmelere de yer verilmiştir. Devletin eğitim alanındaki idari kurumları MEB ve YÖK'e ilişkin duyurular ve bilgilendirmeler, rutin eğitim haberleri gündemine ilişkin olarak konu edilmiştir. Eğitim gönüllüleri kapsamında öğretmenlerin atamaları konusu ön plana çıkarılırken, Türk Eğitim-Sen'in görüşlerine de yer verilmiştir. Eğitim haberlerine ilişkin en az gündem olan konu ise, yükseköğretim kurumları olmuştur. Kaldı ki, kamu üniversiteleriyle ilgili gelişmeler değerlendirilirken; bir vakıf üniversitesinin reklam haberine de gazete sayfalarında yer verilmiştir.

Özetle, çalışmanın konusunu oluşturan eğitim haberleriyle ilgili sözü edilen gazetelerde yayımlanmış olan haber, köşe yazısı, yazı dizisi, reklam ve reklam haberlerin sayısal dağılımları irdelenmiştir. Ayrıca, sözü edilen gazetelerin eğitim haberleri açısından öne çıkan konuların sayısal dağılımı belirlenen temalar altında değerlendirilmiş ve öne çıkan konuların gazetelerin ideolojik bağlamı açısından farklılıklar gösterdiği gözlemlenmiştir. *İçerik çözümlemesi* sonucunda elde edilen bulguların sayısal dağılımları, çalışmanın bu bölümünde tablolastırılmış ve yorumlanmıştır. Nicel bulguların yorumlandığı bu bölüm, çalışmanın sorunsallaştırdığı problemin nasıl çözümleneceği konusunda araştırmaya katkıda bulunmuştur. Dolayısıyla, çalışmanın *nicel çözümleme* bölümündeki bulguların yorumlanması, *metin çözümlemelerine* katkı sağlamıştır. Nitekim, çalışmanın *nitel çözümleme* bölümünde *metinsel çözümlemesi* gerçekleştirilen dokümanlar, *nicel çözümleme* bölümünde uygulanan kısmi *içerik çözümlemesi*yle elde edilmiştir.

Çalışmanın *nitel çözümleme* bölümünde ise *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet* ve *Ortadoğu* gazetelerinin eğitim konularına ilişkin inşa edilen haber, köşe yazısı, yazı dizisi, reklam ve reklam haberlerden elde edilen sayısal bulguların başatlığı çerçevesinde belirlenmiş olan beş tematik başlık altında eğitim haberciliği yorumlanarak değerlendirilmiştir.

3.5. Çalışmanın Nitel Bulguları ve Yorumları

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye basınıni temsilen seçilen *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet* ve *Ortadoğu* gazetelerinin 1 Ocak-31 Aralık 2016 tarihlerinde eğitime ilişkin yayımlanmış olan haber, köşe yazısı, yazı dizisi, reklam ve reklam haberlerin *metinsel çözümlemesi* gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, çalışmanın konusu, amacı, yöntemi ve sınırlıkları çerçevesinde sözü edilen gazetelerde öne çıkan konuların oluşturduğu temalar belirlenmiş ve eleştirel bir bakış açısıyla beş başlık altında irdelenmiştir: (1) Devletin eğitimle ilgili idari kurumları, (2) Eğitim gönüllüleri, (3) Eğitim sistemi, (4) Ortaöğretim kurumları, (5) Yükseköğretim kurumları. “Genel Değerlendirme” başlığı altında ise, belirlenen bu beş başlık altında irdelenen nitel bulguların genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

3.5.1. Devletin eğitimle ilgili idari kurumları

1 Ocak-31 Aralık 2016 tarihleri arasında eğitim haberleri açısından incelenen sözü edilen gazetelerde öne çıkan ve tartışma konusu yaratan temalardan biri “devletin eğitimle ilgili idari kurumları” olmuştur. Buna göre, Türkiye eğitim sistemine yön veren Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) ve Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) gibi kurumların öne çıktığı gözlemlenmiştir.

İncelenen gazetelerde eğitim alanında tartışma konularından biri olan Türkiye’nin idari eğitim kurumları gazetelerin sahip olduğu ideolojik referanslar açısından farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır. 1 Ocak-31 Aralık 2016 tarihleri arası, idari kurumlar tarafından eğitim sisteminde ve kademelerinde çeşitli değişimlerin yılı olmuştur. Buna göre, 2016 yılı içerisinde Milli Eğitim Bakanlığı açısından Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş (TEOG)³⁷ sınavı, Güneydoğu bölgelerinde ortaya çıkan terör sorunu nedeniyle eğitimin kesintiye uğraması, bir önceki bakan Nabi Avcı’nın eğitim alanında gerçekleştirdiği faaliyetler ve tartışmalı demeçleri, sahte diplomalı öğretmenler, Nabi Avcı’dan sonra yeni bakan olarak İsmet Yılmaz’ın göreve getirilmesi en önemli konular olarak gözlemlenmiştir. Bunların yanı sıra, yeni bakan döneminde eğitim alanındaki beklentiler, seçmeli derslerin seçilmesi aşamasında ortaya çıkan tartışmalar, Maarif Vakfı’nın kurulması, 15 Temmuz darbe girişimi sonrası uzaklaştırılan öğretmenler ve sonrasında öğretmen alımlarında mülakat uygulamasının getirilmesi, öğretmenlik görev sürelerinde

³⁷ 19 Eylül 2017 tarihinde TEOG sınavı kaldırılmış ve yerine Liseye Geçiş Sistemi (LYS) getirilmiştir.

değişikliğe gidilmesi, tam gün eğitim tartışmaları, dershanelerin kapatılması, öğretmenlere yönelik olarak performans değerlendirme sisteminin getirilmesi Milli Eğitim Bakanlığı temelinde tartışılan konular olarak öne çıkmaktadır.

Yüksek Öğretim Kurumu açısından tartışılan konulara bakıldığında ise en önemli gündem konusu üniversitelerin rektörlük seçim sistemindeki değişiklikler olurken, yükseköğretime geçiş sınavı temelinde ortaya çıkan tartışmalar yer almıştır. Öte yandan, özellikle 15 Temmuz darbe girişimi sonrası Fethullah Gülen Terör Örgütü (FETÖ) ile ilişkili olan yüksek öğretim kurumlarının kapatılması, bu kurumlarda görev alan personellerin uzaklaştırılması, kapatılan üniversitelerin öğrencilerinin durumları öne çıkan konular olarak gözlemlenmiştir.

Gerçekleştirilen incelemede MEB temelinde öne çıkan tartışmalardan biri dershanelerin kapatılması konusu olmuştur. Eğitim sisteminin en önemli tartışmalarından biri olan eğitim kurumları arası geçiş sınavlarına yönelik öğrencilerin hazırlanması aşamasında önemli bir yer tutan dershaneler yıllardır süren bir tartışmanın da merkezinde bulunmaktadır. Bir ticarethane mantığında işleyen dershane sistemi dönemin hükümeti tarafından da gündeme alınmış ve dershanelerin kaldırılmasına yönelik girişimler başlatılmıştır. *Milat* gazetesinin 1 Şubat tarihli “MEB destekleme ve yetiştirme kurslarıyla dershane sömürüsü bitti” başlığıyla verdiği haberde; Milli Eğitim Bakanı Müsteşar Yardımcısı Muhterem Kurt’un sözlerine yer vererek, “77 ilde ful yapan bin 525 öğrencinin üçte ikisinin devlet okulundan çıktığını ve yüzde sekseninin bu kurslara giden öğrenciler olduğunu belirtti. Destekleme ve Yetiştirme kurslarının dershane sömürüsünü ortadan kaldırdığını söyledi” ifadelerine yer vermektedir. Yine haberin içeriğinde, “...dershaneler öğrenciye soru çözdürmeye yönelik eğitimler veriyordu. Dershanelerin kapatılması sonrası toplumda kısa süreli boşluk oluştu. İnsanlar ‘peki şimdi ne olacak’ dedi. İşte böyle bir durumda ‘Destekleme ve yetiştirme kursları’ devreye sokularak bu tür kaygıların önüne geçilmiş oldu” derken, “Destekleme ve yetiştirme kursları neden önemli? Bir defa umut tacirliğini ortadan kaldırdı. İnsanların kredi çekerek, arabasını satarak çocuğunu dershaneye göndermesinin bilfiil önüne geçti” (*Milat*, 1 Şubat 2016, s. 5) ifadeleri kullanılmıştır. Ancak, yine aynı sayfanın sağ alt köşesinde yer verilen Periyot Akademi özel ders kursunun “TEOG, YGS, LYS tüm branşlarda en az 10 yıllık birikime sahip öğretmenlerimizle hizmetinizdeyiz” sloganıyla verilen reklam gazetesinin içinde bulunduğu çelişki açısından dikkat çekmektedir. Dönemin hükümetine yakın bir yayın politikası izlediği gözlemlenen gazetesinin dershane sömürüsünün bittiğini en yetkili

kişilerden aktarırken, bir özel ders kursunun reklamını aynı sayfaya taşıması yetkili kişilerin söylemleriyle çelişmektedir.

Milat gazetesi dershanelerin MEB tarafından kapatıldığı ve bu sistemin bir sömürü haline dönüştüğü iddiasına yer verdiği haberin aksine, 10 Ocak tarihinde ise “Özel öğretim kursu olmak için 856 kurum başvurdu” başlıklı habere yer vermiştir. Haberin içeriğinde MEB Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürü Ömer Faruk Yelkenci’nin, “...Özel okula dönüşüm programına, kanun yürürlüğe girdiği tarihte sayısı 3 bin 530 olan dershanelerden 2 bin 536’sının başvurduğunu, bunlardan bin 463’ünün dönüşüm işlemlerinin tamamlandığını belirtti” ifadeleri yer almaktadır. Ayrıca, dershane sisteminin sadece bir isim değişikliği olduğu ve sömürünün ortadan kalkmadığını destekleyen ifadesinde; “... Yönetmeliği Anayasa Mahkemesi’nin gerekçeli kararında üzerinde durduğu ‘okul dışı eğitim seçenekleri’ vurgusunu merkeze alarak düzenlediklerini anlatan Yelkenci, bu kapsamda ‘özel öğretim kursu’ adında yeni bir kurum tanımladıklarını” (Milat, 10 Ocak 2016, s. 5) söylemektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından dershane sisteminin kaldırılması konusu dönem içerisinde incelenen diğer gazetelerde de yer almıştır. 26 Mart ve 29 Mart 2016 tarihlerinde Abbas Güçlü, “Bu nasıl efsane!” ve “Hani dershaneler kapatılmıştı?..” başlıklarıyla konuya köşe yazılarında yer vermiştir. 26 Mart tarihindeki köşe yazısında, “Sınavlar kalkmadan dershanelerin öyle ya da böyle yola devam edeceklerini bin defa yazdık. Keşke kapansalar çünkü tıpkı sınavlar gibi eğitimin kimyasını bozuyorlar. O da yetmedi, etüt eğitim merkezi adıyla merdiven altı dershaneler açıldı ve aldı başını gidiyor. Bakanlık bütün bunları bilmiyor mu? Elbette biliyor. Çünkü senaryoyu yazan ve yöneten bizzat kendisi...” (Milliyet, 26 Mart 2016, s. 24) sözlerine yer vermiştir. *Milat* gazetesinde eğitim haberine konu olan MEB Müsteşar Yardımcısının sözlerinin aksine; Güçlü, dershanelerin sadece tabelalarının değiştiğini ileri sürmektedir. Ayrıca, dershanelerin kaldırıldığı ve yetiştirme kurslarıyla öğrencilerinin başarılarının artış gösterdiği söylemine karşı aynı tarihli köşe yazısında “...Bakan Bey övünsün diye olacak ki sorular bu yıl inanılmaz derecede kolaydı! Bunu da herkes biliyor!” sözleriyle devlet okullarında verilen kurslarla düzenlenen sınavın zorluk derecesi arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir.

Dershanelerin kapatılma konusu uzun zaman tartışıldıktan sonra resmi olarak kapatılmıştır. Ancak, Güçlü’ye göre, “Daha doğrusu kaldırılmıştır. Kimi temel lise, kimi etüt merkezi, kimi hazırlık kursu, kimi de tamamlama kursu adı altında faaliyetlerine

devam etti. Daha da vahimi dershaneleri kapattık derken okulların neredeyse tümü dersane haline dönüştürüldü” (Milliyet, 29 Mart 2016, s. 21) eleştirisine yer vermiştir. Ayrıca, köşe yazısının altında sokakta gördüğü özel ders kurslarının reklamlarının fotoğraflarına yer vererek, devletin aldığı karara karşı dershanelerin nasıl faaliyet gösterebildiklerini sorgulamıştır.

Hürriyet gazetesinde 15 Nisan tarihinde “Temel liselere rakip: Kurslar” başlığı altında verilen habere göre, MEB’in dershanelerin kapatılması kararından sonra üç ders verebilen özel öğretim kurslarının açılmasını düzenleyen genelgenin Danıştay tarafından iptal edildiği vurgulanmıştır. Karar sonrası ise Türk dili ve edebiyatı, matematik, fizik, kimya, biyoloji, tarih, coğrafya, felsefe bilim gruplarından beşini seçerek kurs açabilme izninin verildiği vurgulanmıştır. Ayrıca, haberde dikkat çeken bir diğer nokta ise, konuya ilişkin görüşlerine başvurulmuş tarafların tamamı Türkiye’de faaliyet gösteren özel okullar birliği vakıf ve derneklerinin yöneticileri olmuştur. Tarafların söylemlerine bakıldığında, ÖZ-DE-BİR Yönetim Kurulu Başkanı Faruk Köprülü, “...dershanecilik gelmiş diyemeyiz ama öğrencilerin ihtiyaç duyduğu dersleri veren kurumlar oluşturuldu. Bu temel liseleri bir miktar etkileyebilir ancak temel liseler okul ve kurs ihtiyacını aynı anda aynı binada verebildiği için tercih edilmeye devam edecektir...” derken; ÖZDER Genel Başkanı Ahmet Akça ise, “...Temel liselere üniversiteye hazırlık için geliniyordu. Şimdi kurs gibi bir alternatif oluştu. Bu temel liseye yönelimi azaltabilir. Temel liselere giden öğrenciye destek artmalı ve tüm öğrencilere teşvik verilmeli...” vurgusunda bulunmuştur. Türkiye Özel Okullar Birliği Eşbaşkanı Cem Gülan, “...Temel liseler öğrenci bulmak zorunda olduğundan yeni düzenlemeden etkilenebilir. Kaliteli okullara dönüşmeye çalışsınlar. Onların etkilenmesini göze alan bakanlık, gidermek için de kolaylık sağlayabilir” derken; TÖDER Başkanı İbrahim Taşel ise, “Temel liseler okul hizmetinin yanı sıra tüm derslerden kurs hizmeti verebiliyor...” (Hürriyet, 15 Nisan 2016, s. 24) ifadesiyle özel okul sektörünün yetkili kişileri ortaya çıkan tabloyu özetlemektedirler. Ayrıca, eğitimin bir meta haline dönüştüğü günümüzde özel okulların ve kursların kendi aralarında bir kâr yarışının ortaya çıktığı da yetkili kişilerin söylemlerinde açık bir şekilde gözlemlenmektedir.

Eğitim haberciliği açısından bir başka gündem konusu ise, dönemin MEB Bakanı Nabi Avcı’nın TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu’ndaki *Cumhuriyet* gazetesinin 13 Şubat tarihinde yer verdiği habere konu olmuştur. Atanamayan öğretmenler ve TEOG sınavında kötü sonuç alan bir öğrencinin intiharı haberleri sonrası “İntiharlar gösteriş için” başlıklı

haberde; Nabi Avcı'nın, "Şimdi tıpta, tam teknik tabiri nedir bilmiyorum ama, bunu söylemekte tereddüt ediyorum, 'gösterişçi intihar eğilimi' diye bir sendromdan bahsediliyor. Yani aslında niyeti olmadığı halde, etrafında ilgi uyandırmak veya ilgi çekmek isteklerinin yerine gelmesini sağlamak amacıyla bu tür girişimler" (Cumhuriyet, 13 Şubat 2016, sy. 6) ifadelerine yer verilmiştir.

Ortadoğu gazetesinin "Milli Eğitim Bakanı böyle dersel.." başlıklı haberinde de Nabi Avcı'nın ifadelerine başvurulmuş ve ortaya çıkan intihar olaylarıyla ilgili "TEOG'la ilgili değil. Olsa bile bunun kamuya açık bir şekilde hem de hekimler tarafından konuşulması doğru değil." (Ortadoğu, 13 Şubat 2016, s. 10) şeklinde Bakan'ın sözlerine yer verilmiştir. Buna karşın *Milat* gazetesinin "Paralel yayından çirkin itham" başlığını taşıyan 14 Şubat tarihli haberinde, Nabi Avcı'nın atanamayan öğretmenlerin intihar olaylarıyla ilgili sözlerini eleştiren gazetelere karşı söylemine yer verilmiştir. Haberin içeriğinde Avcı, "Benim söylediklerimi kulağıyla dinleyenler ve beyniyle değerlendirenler ne dediğimi anlamışlardır. Ben atanamayan, intihar edenler gösteriş için yaptı demedim. Dünyanın her yerinde intihar olayları olabildiğince haberleştirilmez. Haberleştirmek zorundaysa da başkalarını özendirecek, teşvik edecek şekilde kullanılmaz" (Milat, 14 Şubat 2016, s. 5) demektedir. Eğitim alanında ortaya çıkan intihar olaylarının incelenen gazetelerin ideolojik yaklaşımı açısından farklılıklar ortaya çıkardığı açık bir şekilde gözlemlenmektedir. Buna göre, *Cumhuriyet* ve *Ortadoğu* gazeteleri dönemin koşullarında MEB Bakanı'nın açıklamalarını eleştirel bir dille konu ederken; *Milat* gazetesi ise, Avcı'nın bir sonraki gün konuyla ilgili açıklamalarına yer vererek idari yetkilinin yanında durduğunu göstermektedir. Haber değeri olan ve eğitim sisteminin ortaya çıkardığı sorunlardan biri olan bu konunun medya tarafından çok üzerine gidilmemesi gerektiği Bakan Avcı tarafından ifade edilmektedir. Kaldı ki, eğitimin en önemli unsurlarından olan öğretmen ve öğrencilerin yaşadığı sorunların göz ardı edilmesinin eğitim sisteminde ortaya çıkabilecek sorunların daha da derinleşmesine yol açabileceğinden söz edilebilir.

İncelenen gazetelerde eğitim haberciliği gündemini belirleyen tartışmalardan biri de MEB'in ortaöğretim kurumlarında 'Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammet'in Hayatı ve Temel Dini Bilgiler' derslerinin seçmeli olarak okutulması tartışması olmuştur. Söz edilen derslerin seçmeli olarak ortaöğretim kurumlarında öğretilmesi bir yana derslerin seçim aşamasında MEB'in teşkilatlarının okullara resmi yazılar göndererek yönlendirme yapılması yönündeki istekleri ön plana çıkmaktadır.

Milat gazetesinde 22 Ocak tarihinde “Seçmeli derslerin 19 Şubat’a kadar okullara bildirilmesi istendi” başlıklı haberde, “İl milli eğitim müdürlüklerine gönderilen yazıda, baskısı, ihalesi ve dağıtımı uzun bir zaman dilimi gerektiren ders kitapları veya 2016-2017 eğitim öğretim yılı başında sunulabilmesi amacıyla seçmeli derslerle ilgili iş ve işlemlerin ivedilikle yapılmasının uygun olacağı belirtildi” (Milat, 22 Ocak 2016, s. 5) ifadesine yer verilmiş ve bu yazı sonrası yaşanan süreçte tartışmalar artış göstermiştir. *Milat* gazetesinin 6 Şubat tarihli “Seçmeli derste seçimi iyi yapalım” başlıklı haberine konu olan Edremit İlçe Milli Eğitim Müdürü Yusuf Koç’un, “...Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini geliştirmeye yönelik dersler yanında milli ve manevi değerlere önemli katkıları olan Temel Dini Bilgiler, Kur’an-ı Kerim, Peygamber Efendimizin Hayatı gibi seçmeli derslerin seçiminin önemli olduğunu” (Milat, 6 Şubat 2016, s. 5) vurgulayan sözlerine yer verilmiştir.

Milat gazetesi dini içerikli derslerin seçimi konusunda resmi kişiler tarafından yapılan yönlendirmeye olumlu yaklaşırken; *Evrensel* gazetesinin 11 Şubat tarihli “MEB’den dini derslere özel teşvik” başlıklı haberinde, Üsküdar İlçe Milli Eğitim Şube Müdürü Mustafa Özen imzası ile okullara gönderilen yazıda, “okullarda okutulmaya başlanan Kur’an-ı Kerim, Hz. Muhammed’in Hayatı, Temel Dini Bilgiler gibi seçmeli derslerin seçimi öğrencilerin akademik başarıları yanında ilgi ve yeteneklerini keşfetmeleri ve geliştirmeleri, manevi dinamiklerini zenginleştirmeleri, ilmi, fikri ve ahlaki yönden gelişmesi açısından önemli” denilerek, “...Bu kapsamda okul yöneticileri ve rehber öğretmenlerin öğrenci ve velileri bilgilendirmeleri, teşvik etmeleri, öğrenci ve velilerin bu dersleri seçmelerini sağlamaları hususunda gereğini rica ederim” (Evrensel, 11 Şubat 2016, s. 3) ifadeleri yer almaktadır. Ayrıca, 16 Şubat tarihinde *Evrensel* gazetesinin “MEB’den diyanete dini ders fetvası” başlıklı haberin içeriğinde Milli Eğitim Bakanı adına Din Öğretimi Genel Müdürü Nazif Yılmaz Diyanet İşleri Başkanlığı’na bir yazı göndermiş, yazıda ortaokul ve liselerde gelecek eğitim-öğretim yılında okutulacak seçmeli ders tercihleri öğrenciler tarafından şubat ayının ikinci haftasında yapılacağına dikkat çekilerek, “...Bu kapsamda ‘Din, Ahlak ve Değerler Alanı’ndaki Kur’an-ı Kerim, Hz. Muhammed’in (SAV) Hayatı ve Temel Dini Bilgiler’ seçmeli derslerinin öğrenci, veli ve toplum açısından seçilmesinin öneminin 5 Şubat 2016 Cuma günü yapılacak vaaz ve okunacak hutbelerde işlenmesi hususunu arz ederiz” (Evrensel, 16 Şubat 2016, s. 4) ifadeleri kullanılmıştır.

Hürriyet gazetesinin 5 Şubat tarihinde “Seçmeli’de özel afiş” başlıklı haberinin içeriğinde ise, Türkiye’nin çeşitli il ve ilçelerinde sözü geçen seçmeli derslerin seçilmesi yönünde çalışmalar yapıldığına dikkat çekilmiştir. Buna göre, Ankara, Kocaeli, Tekirdağ gibi illerde MEB il ve ilçe teşkilatlarının internet sayfalarında çeşitli afişlere yer verildiği iddia edilmektedir. Haberde Ankara Turgut Özal Ortaokul Müdürü Malik Artuk’un “...Gençler günümüzde sıkıntı yaşıyor, devletin karşısında olabiliyor. Onlara manevi bilinç kazandırmak, farkındalık kazandırmak için bu duyuru yapıldı. İlçe milli eğitim müdürlüğünden de onay alındı. Bu afişi internetten bulduk. Diğer seçmeli dersler için de olsaydı, aynı duyuruyu yapardık” (*Hürriyet*, 5 Şubat 2016, s. 20) sözlerine yer verilmiştir. Kaldı ki, *Hürriyet* gazetesi 5 Şubat tarihinde “MEB: Yönlendirme yapmayın” başlıklı bir habere yer vermiş ve okullara gönderdiği yazıda çeşitli derslerle ilgili yönlendirme yapılmamasını istemiştir.

Seçmeli ders konusunda incelenen gazetelerde öne çıkan tartışma ve haberlerde yer alan örnek olaylar ortaöğretim kurumlarında sözü edilen dönem içerisinde 21 seçmeli ders varken, özellikle irdelenen üç ders üzerinden bir yönlendirmenin olduğunu ortaya koymaktadır. *Milat* gazetesi yetkili bir kişinin ifadelerine yer vererek bu seçimi olumlarken, *Evrensel* ve *Hürriyet* gazeteleri ise konu hakkında eleştirel bir tutum sergilenmiştir. Kaldı ki, *Hürriyet* gazetesinin yer verdiği çeşitli illerdeki örnek olayların yer aldığı haberin altında MEB’in teşkilatlarına gönderdiği yazıya yer verilerek, bakanlığın söylemiyle teşkilatların uygulamalarının açık şekilde çelişkili olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca, dönemin muhafazakâr sağ politikalarının eğitim alanında da büyük etkisinin olduğunu gösteren bir tablo ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin ve velilerin mevcut tüm resmi kanallar kullanılarak yönlendirilmesi ve gelecek nesillerin muhafazakâr politikaların etkisinde şekillenmesi ortaöğretim kurumları ekseninde gerçekleştirilmektedir.

MEB tartışmaları çerçevesinde öne çıkan bir diğer konu ise Maarif Vakfı’nın kurulması konusu olmuştur. Özellikle FETÖ olarak adlandırılan grubun yurtdışında faaliyet gösteren okullarına rakip olarak kurulması planlanan okulların yönetiminden sorumlu Maarif Vakfı incelenen gazetelerde öne çıkmıştır. Buna göre, *Milat* gazetesinin 27 Haziran’da “Maarif Vakfı yurtdışında prestijli okullar açacak” başlıklı haberinde, “Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye Maarif Vakfınca, yurtdışında açılacak prestijli Türk okullarına ilişkin çalışmalarını sürdürüyor. Böylece Türkiye aleyhinde faaliyet gösteren Paralel Çete’nin yurtdışındaki okullarının da bir nebze önüne geçilmiş olacak” (*Milat*, 27

Haziran 2016, s. 16) ifadeleri yer almaktadır. Buna karşın, Maarif Vakfı'nın kuruluşuna eleştirel bir yorum getiren *Cumhuriyet* gazetesinin 29 Haziran'daki "MEB'e 'paralel' mi geliyor?" başlıklı haberinde, ÇYDD Genel Başkanı Prof. Dr. Aysel Çelikel, "MEB'in yetkilerine sahip, yöneticilerini siyasal iktidarın tayin edeceği, devletin mali kaynaklarından büyük ölçüde yararlanan böyle bir vakfa neden gerek duyulduğunu anlamak mümkün değil" derken; "Her kademede eğitim öğretim kurumu ve sayısız dini vakıf ve dernek dindar ve kindar nesiller yetiştirmek için uğraşırken, kanun yoluyla yeni bir vakfın büyük imtiyazlarla kurulması bu konudaki endişelerimizi arttırmıştır." sözleri öne çıkarılmıştır. Ayrıca, Çelikel, "MEB'in görev ve yetkisinde olan eğitim kurumu açma ve eğitimle ilgili her türlü eylem ve işlemde bulunma yetkisini, doğrudan siyasal iktidara bağımlı idari ve mali bakımdan devlet denetimine tabi olmayan olağanüstü yollarla kurulan" (*Cumhuriyet*, 29 Haziran 2016, s. 13) bir vakıf olarak tanımlamıştır.

Evrensel gazetesi 16 Haziran'da "Maarif Vakfı Kanunu Mecliste" başlığını taşıyan haberinde, konuyla ilgili meclis tartışmalarına yer vermiş ve kamusal ve parasız hizmet olarak MEB tarafından yerine getirilmesi gereken eğitim özel şirket gibi hareket edecek bir vakfa devredilmek istendiğini belirterek; öğrencileri parası kadar eğitim alacak müşteri haline getireceğini ve "neoliberal dönüşümün en çıplak hali bu vakfın dönüşümüdür." (*Evrensel*, 16 Haziran 2016, s. 7) vurgusunu yapmıştır. Ayrıca, gazetenin "Eğitimde 'paralel yapı': Maarif Vakfı" başlıklı bir diğer haberinde ise, mevcut siyasal iktidar döneminde dini vakıf ve cemaatlerin artış gösterdiğini, toplanan bağışlarla "paralel" eğitim kurumlarının oluşturulduğunu ve böylece vakıflar bünyesinde yurt, dersane, okul gibi kurumların açıldığını iddia etmiştir. "Vakıf sadece finansal bir aygıt değil, aynı zamanda bir örgütlenme ve 'dindar' nesiller yaratmanın aracı haline gelmiştir" derken; bununla birlikte, "...çocuklarını okutmak isteyen yoksul aileler kaçınılmaz olarak bu eğitim kurumlarına yönelmekte, dindar nesiller en çok emekçilerin, yoksulların çocuklarından devşirilmektedir" (*Evrensel*, 16 Haziran 2016, s. 7) ifadelerine yer verilmiştir. Bu anlamda, kurulan Maarif Vakfı'nın MEB'in yetkilerini alarak denetlenemez bir kurum olarak ortaya çıktığı öne sürülmüştür. Kaldı ki, eğitim alanında çeşitli dini vakıfların ve derneklerin bir yan eğitim kurumu olarak faaliyet göstermesi 2016 yılı içerisinde bir facianın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

29 Kasım 2016 tarihinde Adana'nın Aladağ ilçesinde faaliyet gösteren Süleymancılar cemaati olarak adlandırılan bir grubun kaçak öğrenci yurdunda çıkan yangında 11 kız çocuğu ve bir görevli olmak üzere 12 kişi hayatını kaybetmiştir.

Cumhuriyet gazetesinin 2 Aralık'taki "Bakanlık yeni uyandı" başlıklı haberinde, MEB'in facianın hemen ardından yurtlardaki önlemlerin arttırılmasına yönelik çalışmalara başladığı belirtilmektedir (Cumhuriyet, 2 Aralık 2016, s. 11). Ayrıca, facia sonrası yurtların durumlarına ilişkin bir araştırma yapan gazete, yurtlarda yaşayan öğrencilerin sorunlarının hâlâ devam ettiğini ve yurtlarda gerekli önlemlerin alınmadığını iddia etmiştir.

İncelenen gazetelerden *Cumhuriyet*, *Evrensel* ve *Milat* gazetelerinde tartışma konusu olarak öne çıkan Maarif Vakfı ve çeşitli vakıfların denetimsiz bir şekilde kurumlaştığı, öğrencilerin yaşam alanlarıyla ilgili gerekli önlemlerin alınmadığı ve genelde ekonomik zorluk içerisinde yaşayan ailelerin çocuklarını bu tür vakıflara gönderdiği ortaya çıkmaktadır. Vakıfların özellikle dini eğitim açısından çeşitlendiği ve alternatif bir eğitim kurumu olarak faaliyet gösterdiği günümüzde bireylerin ekonomik olarak zayıflıklarını da kullandığı gözlemlenmektedir. Bu anlamda, kamusal bir eğitim anlayışı ve eğitime eşit erişim hakkının güçlendirilmesi ihtiyacı açık bir şekilde görülmektedir.

Devletin idari kurumlarından bir diğeri olan YÖK çerçevesinde gelişen tartışmaların başında ise, üniversitelerin rektör seçimlerine ilişkin uygulamada yapılan değişiklik olmuştur. *Cumhuriyet* gazetesinin 20 Ocak tarihindeki "Üniversiteye Saray rektörü" başlıklı haberinde, "seçimle gelen rektörleri yönlendirememe korkusu yaşayan YÖK, Erdoğan'ın kararname ile atayıp görevden alabileceği 'müdürler' için yasa değişikliği planlıyor" (Cumhuriyet, 20 Ocak 2016, s. 1) ifadelerine yer verilmiştir. Buna göre, YÖK tarafından belirlenen kriterlere uygun profesörlerin Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan atanmasının önünün açıldığı belirtilmektedir.

Milat gazetesi ise, 21 Ocak tarihindeki "YÖK'ten Cumhuriyet'e yalanlama" başlığıyla sunduğu haberde, YÖK'ün yazılı açıklamasına yer vermiştir. Haberde, YÖK'ün açıklamasına dayanarak, "...Bir gazetede 'Üniversiteye saray rektörü' başlığı altında haber yayımlandığı anımsatılarak, haberin içeriğinin tamamen yanlış, kamuoyunu yönlendirmeye yönelik ve asılsız olduğu" (Milat, 21 Ocak 2016, s. 5) vurgusunda bulunulmuştur. YÖK tarafından yayımlanan ve *Milat* gazetesinde yer alan haberin devamında, "...rektörlük adaylığı için yeni kriterler belirleyerek doğrudan atama usulünü getireceği, atamanın Cumhurbaşkanı'na bırakılacağı, bu sayede Cumhurbaşkanımızın da istediği zaman istediği rektörü görevden almasının sağlanacağı şeklindeki ifadeler

kesinlikle gerçeği yansıtmamaktadır” (Milat, 21 Ocak 2016, s. 5) açıklamasında bulunulmuştur.

Üniversitelerin rektör seçimleriyle ilgili uygulamanın değişeceği tartışması Ocak ayında karşılıklı iddialar ortaya atıldıktan sonra Ekim 2016’da tekrar gündeme gelmiştir. 20 Ekim’de Cumhurbaşkanının rektör seçimleri hakkında görüş bildirmesinin ardından *Hürriyet* gazetesinde 21 Ekim tarihli “YÖK Başkanı Saraç’tan mevcut rektörlük seçimine eleştiri: Akademiye zarar” haberinde Saraç’ın, “Mevcut rektörlük seçim sisteminin üniversitelerde akademinin kendisine zarar veren bir hale geldiği görülüyor. Bu çoğu zaman ideolojik ayrışmanın da ötesinde şahsi, mesleki saikler bu parçalanmalarda rol oynuyor” ifadelerine yer verilmiştir. Haberin içeriğinde ise Saraç, “Devlet üniversitelerimizin bütçelerini fonlayan bir yapı var o da devlet. Devletin fonladığı üniversitelere yönetici atamasıyla ilgili yetkisinin büyük ölçüde kısıtlanması tasvip edilecek bir husus değil. Yani fonlayanın fonladığı kurumun üst yöneticisini de hesapverebilirlik temelinde ataması doğrudur” (*Hürriyet*, 21 Ekim 2016, s. 20) demektedir.

Rektörlük seçimleri hakkında 22 Ekim tarihinde *Milliyet* gazetesinde “Rektörlük sistemi neden değişmeli, neden değişmemeli?” başlıklı Abbas Güçlü’nün köşe yazısında Cumhurbaşkanı’nın ‘rektörlük seçim sistemi değişmeli’ sözünün ardından YÖK Başkanı’nın buna destek verdiğini belirterek, 1980-1991 yılları arasında İhsan Doğramacı’nın YÖK başkanlığı döneminde de aynı uygulamanın gerçekleştiğini Süleyman Demirel ve Turgut Özal döneminde rektörlerin seçimle belirlenmesinin yolunun açıldığını söylemektedir. Seçim uygulaması sonrası Güçlü, “Peki üniversitelere gerçek anlamda demokrasi geldi mi? Evet demek mümkün değil. Gelen her Cumhurbaşkanı, söylemlerinin tam tersini yaptı. Sandık her şey dediler, sonra da en az oyu alanları bile atadılar” vurgusunda bulunulmuştur. Ardından, köşe yazısında Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Faruk Özlü’nün seçim uygulamasıyla ilgili “... Öncelikle dikkate alınması gereken husus rektör adayları için akademinin, hatta kamuoyunun içine sinecek açık, net ve nesnel kriterlerin sağlıklı bir şekilde belirlenmesi gerektiğidir. Atanan rektörlerin, kendi performans temelinde hesap vermesi icap eder” görüşlerine yer vermiş ve sonuçta Güçlü, “...Asıl sorun rektörlerin nasıl atanacağı değil, atananların görevlerini ne kadar hak ettikleri ve layıkıyla yapıp, yapamadıklarıdır. Liyakatin olmadığı yerde bilim de olmaz” (*Milliyet*, 22 Ekim 2016, s. 24) ifadelerine vurgu yapmıştır.

Cumhurbaşkanı ve YÖK Başkanının rektör seçimleriyle ilgili görüşlerini bildirmesinin ardından 28 Ekim’de *Hürriyet* gazetesinde yer alan “Atama rektör” başlıklı haberde, Cumhurbaşkanı’nın gruplaşmalara yol açtığı gerekçesiyle devlet üniversitelerinde rektör belirleme yönteminin değiştirilmesi gerektiğine ilişkin açıklamasının ardından AKP hükümetinin harekete geçtiği, “partinin çalışmasına göre, rektörler Yüksek Öğretim Kurulu tarafından önerilecek, Cumhurbaşkanı da üç aday arasından birini onaylayıp atayacak” (*Hürriyet*, 28 Ekim 2016, s. 20) ifadesine yer verilmiştir. Ardından 1 Kasım’da “Üniversite özerkliği kalkar” başlıklı haberde parti tarafından yapılan çalışma sonucu 29 Ekim’de yayımlanan 676 sayılı KHK ile rektörlük seçim sistemi kaldırılmış yerine YÖK’ün Cumhurbaşkanı’na önereceği isimlerden birinin seçilmesi uygun görülmüştür. Haberde, Bilim Akademisi, Eğitim-İş, Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği’nden görüşlere yer verilirken; taraflar seçim uygulamasının kalkmasının demokratik uygulamalara ters düştüğünü ve üniversitelere başkanlık sisteminin geldiğini belirtmişlerdir (*Hürriyet*, 1 Kasım 2016, s. 20). Ayrıca, çıkarılan KHK ile vakıf üniversitelerinin rektörlerinin de seçimi konusunda Cumhurbaşkanı’nın onayının alınması gerekli hale getirilmiştir.

Rektörlük seçimleriyle ilgili 1 Kasım’da “Rektör atamaları” başlıklı köşe yazısında Abbas Güçlü, değişiklikle beraber YÖK’ün ilk yıllarındaki uygulamaya dönüldüğünü, bu durumu “...Yeni sistem, YÖK açısından da Cumhurbaşkanları açısından da sıkıntılı bir durum!” olarak belirtmekte ve rektör seçimlerinde kriterlerin doğru belirlenmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Güçlü, doğru kriterlerin belirlenmesi ve buna göre rektör seçilirse değişimin sancılı olmayacağını, ancak “... eğer tersi bir tablo ortaya çıkarsa, bu en fazla, atayanları rahatsız eder. Tıpkı daha önce olduğu gibi...” diyerek uyarılarda bulunmuştur (*Milliyet*, 1 Kasım 2016, s. 17).

2016 yılı içerisinde YÖK temelli rektör seçim sistemi ve atanması konusu eğitim haberciliği açısından önemli konulardan biri olmuş ve incelenen gazetelerin gündemini oluşturan tartışmalı bir süreç olarak öne çıkmıştır. Yükseköğretim kurumlarının bağımsızlığı açısından önem taşıyan bir konu olarak rektörlük seçim sisteminin değişmesi ve seçim yolunun kaldırılması üniversiteler üzerinde siyasi bir baskının oluşabileceği ve kamusal bir alan olan üniversitelerin işleyişinin zarar göreceği, üniversitelerin geleceğe yönelik sorunlarının derinleşmesi açısından şüphe uyandırıcı bir gelişme olarak eğitim haberciliği gündemini belirlemiştir.

Özetle, eğitim haberciliği açısından öne çıkan “Devletin eğitimle ilgili idari kurumları” teması altında MEB ve YÖK’ün ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarının işleyişinde çeşitli değişikliklere gitmesi ve laik, demokratik eğitim anlayışı açısından belli tartışmaların ortaya çıkması eğitim gündemine ilişkin olarak öne çıkan konular olmuştur. Bunun yanı sıra, ÖSYM’ye ilişkin sınav takvimleri ve sınavda uyulması gereken kuralların belirtildiği rutin haberlere yer verilirken, ÜAK ile ilgili yeni başkanın seçilmesi konusu yer almıştır. Bir sonraki başlıkta ise eğitim sisteminin en önemli unsurları olarak öğretmenlerin, akademisyenlerin, çeşitli sendika, vakıf ve derneklerin eğitim sistemi içerisindeki durumları ve faaliyetleri hakkında incelenen gazetelerde öne çıkan haberler analiz edilmiştir.

3.5.2 Eğitim gönüllüleri

1 Ocak-31 Aralık 2016 tarihleri arasında sözü edilen gazetelerin eğitim alanına ilişkin incelenen haberlerinde öne çıkan bir başka gündem konusu eğitim sisteminin en önemli unsurlarından olan öğretmenler ve akademisyenlerin yanı sıra eğitim alanında faaliyet gösteren sendika, vakıf ve dernekler olmuştur. Bu nedenle öğretmenler, akademisyenler, sendika, vakıf ve dernekler “eğitim gönüllüleri” başlığı altında toplanan konuyla ilgili haberler irdelenmiştir.

Eğitim gönüllüleri teması altında 2016 yılı içerisinde incelenen gazeteler tarafından gündem olan ve tartışılan çeşitli konular ortaya çıkmıştır. Buna göre, “Barış Bildirisi” adı altında akademisyenlerin imzaladığı bildirgenin yayımlanmasının ardından iktidar kadroları tarafından tepki çeken, bildiriye imzalayan akademisyenlerin uzaklaştırılmasına kadar uzayan süreç, ardından öğretmenlerin çeşitli yürüyüş ve protestolarından dolayı görevlerinden uzaklaştırılmaları, öğretmen ataması sisteminde değişikliklerin yapılması, eğitim alanında faaliyet gösteren sendika, dernek ve vakıfların tartışmalı söylemleri eğitim haberciliği gündeminde öne çıkan konular olmuştur.

İncelenen gazetelerden elde edilen haberlerde öncelikle öne çıkan konu ‘Barış İçin Akademisyenler’ olarak adlandırılan oluşumun 11 Ocak 2016 tarihinde ‘Bu ülkenin akademisyen ve araştırmacıları olarak bu suça ortak olmayacağız’ başlıklı bir bildiri yayımlanmış ve ardından bildirinin içeriğine ilişkin çeşitli kesimlerden gelen tepkiler ortaya çıkmıştır. Buna göre bildirinin ardından *Milat* gazetesinde 13 Ocak 2016 tarihli “Dün ‘Ordu göreve’ diyenler bugün terörün emrinde” başlığıyla Memur-Sen ve Eğitim-Bir-Sen Genel Başkanı Ali Yalçın’a yer vermiş ve Yalçın’ın “...İmzalarını terör

tüccarlarının malı haline getiren sözde 1128 akademisyen, akademik unvanlarını terörün emrine verdiklerini itiraf ettikleri bildiridir” (Milat, 13 Ocak 2016, s. 5) diyerek yorumlamıştır. Bunun devamında, 16 Ocak tarihinde “Terörü destekleyen hocalarla ilgili öğrencilerine çağrı: Derslerine girmeyin” başlıklı haberde Yeni Şafak gazetesi yazarı İbrahim Karagül’ün yazısına yer veren *Milat* gazetesi, “Barış(!) İçin Akademisyenler Grubu”adı altında PKK terörüne destek bildirisi yayınlayan adı akademisyen, kendileri ‘kara’demisyenlere yurdun her kesiminden sert tepkiler gelmeye devam ediyor” ifadelerine yer vermiş; Karagül’ün, “... o bildiriye imza atan akademisyenlerin hiç birinin dersine girmeyin. Teröre arka çıkan, bunu barış kavramının arkasına gizleyen isimlerin derslerini boykot edin” (Milat, 16 Ocak 2016. S. 5) çağrısını öne çıkarmıştır. Ardından, 17 Ocak tarihinde, “İftira bildirisine üniversitelerden tepki” başlıklı haberde Fırat ve Bahçeşehir Üniversitelerinin yayımlanan bildiriye tepkilerine yer vermiştir: “Güvenlik güçlerimizi, işkence, kötü muamele, kasıtlı, planlı kıyım yapmakla suçlayan bu kişilerin, insan olan herkeste bulunması gereken doğruyla yanlış ayırt etme yeteneğini kaybetmiş olduklarını düşünmekteyiz” (Milat, 17 Ocak, s. 5).

Evrensel gazetesinin konuyla ilgili haberlerine bakıldığında ise, “Akademisyenler yalnız değildir” başlığıyla verilen 14 Ocak tarihli haberde, “...Akademisyenlere çığ gibi destek yağarken, akademisyenler de attıkları imzadan geri adım atmıyor. Bunca tehdide rağmen 1128 olan imzacı sayısı bin beşyüze çıktı. Toplumun birçok kesiminden de akademisyenlere destek var” ifadelerine yer verirken, “... Öğrenciler yanınızdayız diyerek imza kampanyası başlattı” (Evrensel, 14 Ocak 2016, s. 9) vurgusu yapılmıştır. 15 Ocak tarihinde “Barış talebi büyüyor” başlıklı haberde ise bildiriye destek olanların sayısının her geçen gün arttığını iddia eden *Evrensel* gazetesi, Cumhurbaşkanı’nın bildiriyle ilgili eleştirilerine yer vermiş ve Cumhurbaşkanı’nın bildiri sonrası akademisyenlerin kurumlarına yaptırımında bulunmaları için talimat verdiğini ileri sürmüştür (Evrensel, 15 Ocak 2016, s. 8). Cumhurbaşkanı’nın ifadelerinin ardından bildiriye imzalayan akademisyenler hakkında soruşturmalar başlatılırken; *Evrensel* gazetesi, soruşturmalara ve akademisyenlerin gözüaltına alınma sürecine geniş şekilde yer vermiştir.

Cumhuriyet gazetesi ise, yayımlanan bildirinin ardından 12 Ocak tarihinde “YÖK sicilleri inceliyor” başlıklı haberinde, “Erdoğan ve YÖK’ün hedefindeki akademisyenler hakkındaki soruşturmaların ‘devlet katliamı yaptı’ ifadesine dayandırılması bekleniyor. Akademisyenler ise ‘Esedullah Timleri’ni örnek gösterecek” (Cumhuriyet, 12 Ocak

2016, s. 12) ifadelerine yer vererek soruşturma sürecini gündemine taşımıştır. Ayrıca, haberle ilişkili kullanılan fotoğrafta YÖK Başkanı Yekta Saraç'ın Cumhurbaşkanı karşısında hafif eğilmiş ve ceketinin önünü iliklediği anın da paylaşıldığı haberde siyasi gücün YÖK üzerindeki etkisini ima etmesi açısından dikkat çekici bir görüntü olarak gözlemlenmiştir. Yine aynı haberde, Cumhurbaşkanı'nın akademisyenlere yönelik sert sözlerinin ardından soruşturmanın başlaması 1980 darbesi dönemine benzetilmiş ve "...YÖK'ün ve bazı üniversitelerin imzacı akademisyenler için hareket geçmesi akıllara 12 Eylül döneminde yayımladıkları 'Aydınlar Dilekçesi' nedeniyle yargılanan aydınları getirdi" (Cumhuriyet, 12 Ocak 2016, s. 12) ifadesi öne çıkarılmıştır. 16 Ocak tarihine bakıldığında ise, "Gözaltı, baskı, linç" başlığıyla verilen haberde, "Bildiriye imza atan akademisyenlerin 16'sı Kocaeli'de gözaltına alındı. Türkiye genelinde hemen hemen her ilde akademisyenler için soruşturma açıldı" (Cumhuriyet, 16 Ocak 2016, s. 10) ifadeleriyle sürecin Türkiye çapına yayıldığı vurgulanmıştır.

Ortadoğu gazetesine bakıldığında, eğitim haberleri çerçevesinde 16 Ocak tarihinde yer verdiği "Yok aslında farkınız" başlıklı haberde, "AKP'nin 'Çözüm' diyerek anlattıklarını, terör örgütünün sözcülüğünü yapan 'akademisyen' görünümlü bölücüler bildiri olarak yayınlamaktadır" ifadelerine yer vermiş ve "AKP'nin Seyit Rıza gibi bir devlet düşmanını, bir teröristi aklaması ve Öcalan gibi bir bebek katiliyle masa kurması, bütün bölücü hainleri cesaretlendirdi" (Ortadoğu, 16 Ocak 2016, s. 10) vurgusu yapılarak ortaya çıkan olayda sadece akademisyenleri değil iktidar kadrolarını da suçlayan bir tavır sergilemiştir.

Eğitim haberciliği açısından incelenen gazetelerde sözü geçen bildirinin yayımlamasından sonraki süreçte yayıncılık anlayışı ve sahip olduğu ideolojik duruş çerçevesinde bildiriye destekleyen ya da tepki gösteren ifadelerin varlığı gözlemlenmektedir. Dönem olarak Güneydoğu illerinde ortaya çıkan çatışmalar ve çatışmalara ilişkin yayımlanan bildiri sonrası *Evrensel* ve *Cumhuriyet* gazeteleri akademisyenleri barış yanlısı bir tutum içerisinde ifade ederken; *Milat* ve *Ortadoğu* gazeteleri ise bildiriye sert bir şekilde karşı çıkarak, bildirgeyi imzalayanları terör destekçisi ve 'sözde akademisyen' olarak yorumlamıştır. Gazetelerin sahip oldukları ideolojiler bu tutum açısından belirleyici olurken, üniversitelerde ortaya çıkan bu sürecin bir linç girişimine dönüşmesinde ile akademisyenler ve öğrenciler arasındaki kutuplaşmanın derinleşmesinde etkili olmuştur. Çağdaşlaşmanın ve aydınlanmanın temel

kurumları olarak öne çıkması gereken yükseköğretim kurumları ise, siyasi baskıların da artmasıyla temel amaçlarından uzaklaşan bir görüntü sergilemiştir.

Eğitim haberciliği açısından incelenen gazetelerin gündemini belirleyen diğer bir konu, 15 Temmuz darbe girişimi sonrası gerçekleşen öğretmenlerin atanmasına ilişkin sistemdeki değişiklik tartışmaları olmuştur. *Milliyet* gazetesinin 29 Temmuz tarihli “Çakılı öğretmenlik için 4+2 modeli” başlıklı haberinde, “sözleşmeli öğretmenlik” olarak öne çıkan ve “MEB çok eleştirilmesine rağmen öğretmen adaylarını, ‘sözlü mülakattan başarılı olma şartıyla atama’ kararından vazgeçmedi. Sözleşmeli öğretmenler, KPSS puanının yanı sıra sözlü mülakat başarısına göre atanacak; daha sonra istedikleri takdirde aynı yere kadrolu olarak atanacak” (Milliyet, 29 Temmuz 2016, s. 18) ifadelerine yer verilmiştir. Sistemin değişmesi sonrası Abbas Güçlü’nün 30 Temmuz tarihli “Sözleşmeli öğretmenlik, kapatılan üniversiteler ve yeni rektör?” başlıklı köşe yazısında, MEB’in birkaç yıl önce sözü geçen sistemi uyguladığını ve eğitim sisteminde sorunlara yol açtığı için kaldırıldığı vurgulanmış, “Şimdi yeniden sözleşmeli öğretmenlik getiriliyor! Hem de başka hiçbir memura uygulanmayan çok katı koşullarda. Bu proje çok uzun sürmez. Bir şeyi zorla, dayatmayla yaptıramazsınız.” (Milliyet, 30 Temmuz 2016, s. 26) yorumunda bulunulmuştur.

İncelenen gazetelerden *Cumhuriyet*’in 6 Ağustos tarihli haberinde sözleşmeli öğretmenlik uygulamasının seçme aşamasında uygulanan mülakat konusuna vurgu yapılarak, “Öğretmeni imam seçebilir” başlığını kullanmış ve mülakatı yapacak kişilerin seçiminde herhangi bir kriterin olmadığına dikkat çekilmiştir. Haberin içeriğinde mülakat komisyonu ile ilişkili olarak, ‘mülakat için kamu görevlilerinden oluşan üç kişilik bir komisyon oluşturulacak’ ifadesinin açık uçlu bir cümle olduğuna vurgu yapan eğitimci Alaadin Dinçer’in sözlerine yer verilmiş ve öğretmenlerin yeterliliğini alandan gelen insanların sınaması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, Dinçer’in, “Bu maddenin bilinçli olarak bu şekilde hazırlandığını düşünüyorum. Bir de bu düzenlemeyi OHAL kapsamına almaları garip. Öğretmenin eş durumunu gözetmeksizin, 6 yıl boyunca tayin isteme hakkı yok. Bu düzenleme Anayasa’daki ‘aile bütünlüğünün bozulması’ ilkesiyle çelişiyor” iddiaları öne çıkarılmıştır (Cumhuriyet, 6 Ağustos 2016, s. 15).

Evrensel gazetesinin 29 Temmuz tarihli “Temel istihdam sözleşmeli olacak” başlıklı haberinde Eğitim-Sen Eğitim Uzmanı Dr. Erkan Aydanoglu’nun sözlerine yer verilmiş ve öğretmenlikle ilgili geçmişte yapılamayan sistemin iktidar kadroları tarafından OHAL döneminde gerçekleştirileceğine işaret edilmiştir. Seçim aşamasında

torpil gibi konuların ön plana çıkacağını iddia eden Aydanoğlu'nun "Hükümet sözlü sınavda etnik kimlik, siyasi görüş, din ve mezhebe bakıyor. Hükümetin dünya görüşüne yakın, AKP'den siyasi referans sahibi olanlar alınacaktır. Torbadan çıkmış robot gibi çalışacak 'makul öğretmen tipi' isteyeceklerdir" (Evrensel, 29 Temmuz 2016, s. 5) iddiaları öne çıkarılmıştır. Atamalar konusunda yeni sistemin uygulanmasını eleştiren ve mülakat sınavlarına karşı çıkan Eğitim-Sen *Evrensel* gazetesinin 6 Eylül tarihindeki "Mülakat değil liyakat" başlıklı haberinde yer almış ve Genel Başkan Kamuran Karaca'nın "Sözleşmeli, güvencesiz istihdamla, darbe girişimi ile hiçbir ilgisi olmayan iş güvencemiz de ortadan kaldırıldı" (Evrensel 6 Eylül 2016, s. 4) iddialarına dikkat çekilmiştir.

Atama sistemindeki değişiklik ile öğretmenlik mesleği tartışılır bir hal almışken, bir yeni uygulama da Ekim ayında öğretmenlere yönelik performans kriteri getirilmesi olmuştur. *Hürriyet* gazetesi 25 Ekim tarihinde "Öğretmenlere öğrenci notu" başlıklı habere yer vermiş ve Milli Eğitim Bakanı İsmet Yılmaz'ın, "Veli ve öğrencilerden öğretmeni değerlendirmesini isteyeceğiz öğrenci öğretmene not verecek" (*Hürriyet*, 25 Ekim 2016, s. 24) açıklamaları öne çıkarılmıştır. Getirilen yeni uygulama, atama ve mülakat tartışmalarıyla yıpranmış eğitim sistemine yeni bir tartışma alanı açmıştır. *Milliyet* gazetesi 28 Ekim tarihli haberinde "Not verme sırası öğrencide" başlıklı haberinde yeni başlatılan uygulamaya yönelik Eğitim-Sen'in görüşlerine yer vermiştir. Eğitim-Sen, yeni uygulamanın okulları ticari bir şirket gibi yönetme amacıyla getirildiğini ve öğretmenlik mesleğinin değersizleştirildiğini ileri sürmüştür. Ayrıca, haberde "...Öğretmen-öğrenci ilişkisini alt üst etmesi kaçınılmaz olan ve öğrenci ve velileri 'müşteri memnuniyeti anlayışı çerçevesinde değerlendiren bu uygulamanın müşterileri (öğrencileri) memnun etmek için daha fazla çalışma saatine itmesi kaçınılmazdır" (*Milliyet*, 28 Ekim 2016, s. 22) vurgusunda bulunulmuştur.

Öğretmenlik gibi eğitimin en temel unsuruna karşılık gelen kavramın Türkiye eğitim sistemi ve eğitim haberciliği açısından tartışıldığı ve mesleki değerinin zayıflatıldığı bir dönemde *Hürriyet* gazetesinde yer alan 28 Nisan tarihli "OECD: Öğretmene özerklik profesyonelliği getiriyor" başlıklı haberinde, dünya genelinde 100 bin öğretmen ile yaptığı araştırmada öğretmenlerin kendi işleri konusunda kararlar alabilmesi hem mesleki tatmini hem de profesyonel bir meslek anlayışını beraberinde getirdiği ileri sürülmüştür. Buna göre, "öğretmenlere daha fazla özerklik veren ülkelerin daha başarılı eğitim sistemlerine sahip olduğu ve bu sayede bu sayede öğretmenlerin

özyeterlilik ve tatmin olma düzeylerinin arttığı” (Hürriyet, 28 Nisan 2016, s. 24) ileri sürülmüştür. Son dönemlerde çeşitli yeni uygulamalarla öğretmenlik mesleği eğitim haberciliği açısından tartışmalı bir konu olmuş ve eğitimin temel unsuru olarak görev alan öğretmenler gelişen yeni sağ ekonomi politikalarının etkisinde daha esnek çalışma saatlerine uyum göstermesi ve iş güvencesi açısından bazı sorunların tartışma yarattığından söz edilebilir. Ayrıca, performans kriteri uygulaması açısından hesapverebilirliğin ön plana çıktığı, öğretmenlerin verimliliğini etkileyecek bir baskının olduğu da gözlemlenmektedir. Eğitim sistemi açısından öğretmenlerin çalışma koşullarının esnekleştiği, özerkliğinin zayıfladığı ve çeşitli hesapverebilirlik uygulamalarıyla değersizleştirildiği bir eğitim sisteminin özel okullara olan ilginin artmasına da etki ettiği söylenebilir. Kamusal eğitim alanında ortaya çıkan tartışmalı uygulamalar kamu okullarındaki güvenilirliği sarsmakta ve özel okullara ilginin artmasında etkili olmaktadır. Sonuçta, her bireyin eşit şekilde eğitim hakkına sahip olması gereken bir toplumsal yapıda birbirini etkileyen bu zincirleme süreç; eğitime erişimde eşitliğin azaldığı ve veliler açısından eğitim maliyetlerinin her geçen gün arttığı bir tablonun şekillenmesine neden olmaktadır.

Eğitim haberciliği açısından incelenen gazetelerde öne çıkan bir başka konu da eğitim alanında faaliyet gösteren sendika, vakıf, derneklerin çalışmaları ve söylemleri olmuştur. İncelenen gazetelerde eğitim alanında ön plana çıkan sendika, dernek ve vakıflara bakıldığında; Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (Eğitim-Sen), Eğitimciler Birliği Sendikası (Eğitim-Bir-Sen), Memur Sendikaları Konfederasyonu (Memur-Sen), Türkiye İmam Hatipler Vakfı (TİMAV), Türkiye Gençlik Vakfı (TÜGVA), İmam Hatip Okulları Mezunları ve Mensupları Derneği (ÖNDER), Türkiye Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Kolu Kamu Çalışanları Sendikası (Türk Eğitim-Sen), Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı (TÜRGEV) ve Türk Eğitim Vakfı (TEV) gibi kurumları olmuştur.

Eğitim alanında faaliyet gösteren kurumların gazetelerde yer alan haberlerinde genel olarak eğitim alanında uygulamaya konulan ya da ortaya çıkan sorunlara ilişkin görüş ve önerilerini dile getirdikleri tartışmalar konu edilmiştir. *Milat* gazetesinde konu edilen ve bir önceki başlık altında da tartışılan seçmeli ders konusuyla ilgili olarak 18 Şubat tarihinde “ÖNDER’den seçmeli ders çağrısı” başlıklı haberde, Başkan Vekili Mustafa Canbey’in Temel Dini Bilgiler, Hz. Muhammed’in Hayatı, Arapça gibi derslerin seçilmesi yönündeki görüşlerine yer verilmiştir. Canbey’in “Genç yavrularımızın din, ahlak ve değerler dünyamızdan kopmaması adına Temel Dini Bilgiler, Hz. Muhammed’in

Hayatı, Kur'an-ı Kerim ve Arapça derslerini tercih etmeleri konusunda onları teşvik etmeliyiz” (Milat, 18 Şubat 2016, s. 5) sözleriyle gazetenin bu konuda bir yönlendirme içerisinde olduğundan söz edilebilir. Seçmeli derslerin isteğe göre seçilmesinden ayrı olarak özellikle adı geçen derslerin ön plana çıkarılarak yönlendirme yapılması gündem yaratan bir konu olmuştur. Belli seçmeli dersler üzerinden yönlendirme yapılması ve teşvik edilmesi eğitim haberciliğinin incelenen dönem itibarıyla analizi açısından dikkat çeken bir konu olmuştur.

Seçmeli ders konusunda tartışmalar sürerken, karma eğitim konusunda Eğitim-Bir-Sen’in *Evrensel* gazetesinin 24 Ocak tarihindeki “Kızlar ve Erkekler yan yana okumasın” başlıklı haberinde, Kocaeli Şube Başkanı Şahin Yaşlık’ın, “Avrupa’da sorgulanan ve bilimsel araştırma sonuçlarıyla da yüzyılın pedagojik yanlışı olarak nitelendirilen karma eğitim mecburiyetine son verilmelidir. 1739 sayılı ‘Temel Eğitim Kanunu’nda yer alan, ‘Okullarda kız ve erkek karma eğitim yapılması esastır’ ibaresi değiştirilmeli” (*Evrensel*, 24 Ocak 2016, s. 4) ifadelerine yer verilmiştir.

Ortadoğu gazetesi 15 Kasım tarihli “Tekli eğitim sistemine olumlu bakıyor” başlıklı haberinde, Türk Eğitim-Sen’in MEB tarafından 2019 yılı sonunda uygulamayı planladığı ikili eğitimden tekli eğitime geçiş sistemi üzerine yaptığı araştırmaya yer vermiştir. Türk Eğitim-Sen’in eğitim kurumlarında görev yapan 11 bin kişi üzerinden yaptığı ankette katılımcıların yüzde 74.8’inin uygulamayı olumlu bulurken yüzde 25.2’sinin ise olumsuz baktığı sonucuna ulaşmıştır (*Ortadoğu*, 15 Kasım 2016, s. 2). Tekli eğitime geçiş konusuna ilişkin *Milliyet* gazetesinde 5 Ekim tarihli “Eğitimde cek, cak dönemi bitecek mi?” başlıklı köşe yazısında Abbas Güçlü, “...Tam gün öğretime geçmek demek, on binlerce yeni okul, yüz binlerce yeni sınıf demek, milyarlarca yatırım, on binlerce fazladan öğretmen demek. Peki bütün bunların altyapısı hazırlandı mı? İstanbul’da bile yeni yer yokken üç yıl içinde binlerce okula nasıl arazi bulunacak?” (*Milliyet*, 5 Ekim 2016, s. 24) sözleriyle yeni eğitim sistemine ilişkin kuşkularını dile getirmiştir.

Evrensel gazetesinde 20 Ocak tarihinde Eğitim-Sen’in “MEB’in görevi eğitim hizmetini sağlıklı yürütmektir” başlıklı haberine yer verilmiş ve Güneydoğu illerinde çıkan çatışmalardan dolayı eğitimde ortaya çıkan kesinti eleştirilmiştir. Eğitim-Sen’in açıklamasına yer verilen haberde, “MEB’in sorumluluğunun kurs açmak değil, eğitim öğretim hizmetinin nitelikli ve sağlıklı şekilde işleyebilmesini sağlamaktır” denilerek, açılan kurslara katılan öğrenciler arasında ayırım yapıldığı iddiası hakkında, “...Amaç

gerçekten öğrencilerin YGS'ye hazırlanmasıysa, neden tüm öğrenciler değil de 'gönüllü' öğrenciler bu kursun kapsamına alınmıştır?" (Evrensel, 20 Ocak 2016, s. 2) sorusu öne çıkarılmıştır.

Evrensel gazetesinde Eğitim-Sen ile ilgili yer alan 5 Mayıs tarihli bir başka haberin konusunu ise İnsani Yardım Vakfı (İHH) ve MEB'in işbirliğinde gerçekleştirilen konferans oluşturmuştur. Üsküdar İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün ilçedeki resmi ve özel okullara gönderdiği yazıda, "Dünya mazlumlarının Hamisi: İHH" konferansının düzenleneceği ve ilçedeki tüm okul müdürlerinin katılımının istendiği iddiası haberde öne çıkarılmıştır. Sözü geçen konferansın MEB bünyesinde yapılmasını eleştiren Eğitim-Sen'in, "MEB dini vakıf ve cemaatlerle yapmış olduğu protokoller aracılığıyla eğitimin içeriğini dinselleştirerek, okullarımızı ve çocuklarımızı dini vakıf ve cemaatlerin istismarına açık hale getirmektedir" ifadelerine yer verilmiştir (Evrensel, 5 Mayıs 2016, s. 5).

Özetle, incelenen gazetelerde eğitim gönüllüleri başlığı altında öne çıkan akademisyenler, öğretmenler, sendikalar, vakıflar ve dernekler eğitim haberciliği açısından gündemi belirleyen unsurlar olmuşlardır. Eğitim açısından bakıldığında, akademisyenlerin Güneydoğu illerinde çıkan çatışmalar sonrası yayımladıkları bildiri akademik alan açısından bir bölünmeye ve tartışmaya yol açmış ve bu anlamda yükseköğretim kurumlarının gündemini incelenen dönem içerisinde sözü edilen siyasi tartışmalar belirlemiştir. Öğretmenler açısından ise, atama sistemindeki değişiklik ve performans kriterleri gibi uygulamalar öğretmenlik mesleğinin içinde bulunduğu durum açısından incelenen gazetelerin gündemlerini oluşturmuştur. Ayrıca, sendika, vakıf ve derneklerin eğitim alanında ortaya çıkan yeni uygulamalar hakkında görüşlerine ve tepkilerine incelenen gazetelerde yer verildiği gözlemlenmiştir. Dikkat çeken önemli bir nokta ise, ideolojik olarak farklılık gösteren gazetelerin yine kendi ideolojilerine yakın sendika, vakıf ve derneklerin ifadelerine yer vermesi olmuştur. Kaldı ki, eğitim haberciliği açısından ideolojik ayrımın oldukça öne çıkması, eğitim gibi önemli ve ortak bir stratejinin izlenmesi gereken bir alanda sorunları daha da derinleştirmekte ve sorunların çözümünden öte kalıcı hale gelmesine neden olmaktadır.

3.5.3. Eğitim sistemi

1 Ocak-31 Aralık 2016 tarihleri arasında incelenen gazetelerde Türkiye eğitim sistemine ilişkin olarak öne çıkan gelişmeler, değişiklikler ve yıllık eğitim raporlarına ilişkin tartışmalar “eğitim sistemi” başlığı altında irdelenmiştir. Eğitim sistemi çerçevesinde tartışılan konulara bakıldığında, 4+4+4 kademeli eğitimin uygulanmaya başlanmasından sonraki etkileri, TEOG, YGS, LYS gibi sınavların öncesinde ve sonrasında öğrencilere yönelik yayımlanan yazı dizileri, eğitim alanında uluslararası yayınlanan raporlar, Türkiye eğitim sistemine ilişkin raporlar, PISA sınavı sonrası ortaya çıkan tartışmalar ve özel okullara ilişkin teşvik uygulaması ön plana çıkmaktadır.

2012-2013 yılında uygulanmaya başlanan ve zorunlu eğitimi 12 yıla çıkaran 4+4+4 kademeli eğitim sisteminin yürürlüğe konulduğu günden bu yana eğitim haberciliği gündemini belirleyen bir konu olarak incelenen gazeteler tarafından tartışılmıştır. *Milat* gazetesinin 13 Nisan tarihli “Kız çocuklarının okullaşma oranı 4+4+4 sistemiyle arttı” başlıklı haberinde MEB Müsteşarı Yusuf Tekin’in, “4+4+4 sayesinde okullaşma oranı nihayet Avrupa ortalamalarına doğru seyrediyor. Kanun yürürlüğe girdiği zaman Avrupa ülkelerinde ortalama 10 yıl olan eğitim söz konusuydu. Türkiye’deki bir çocuk ortalama 6,1 yıl eğitim kurumlarımızda bulunmaktaydı” (Milat, 13 Nisan 2016, s. 5) ifadeleri vurgulanmıştır.

Cumhuriyet gazetesinin 5 Ocak tarihli, “4+4+4 gözden geçirilsin” başlıklı haberinde ise eğitimci Alaattin Dinçer’in “Eğitimde 2015’ten kalan pek çok sorun var. 4. Yılına giren 4+4+4 sisteminin çocuklara katkı sağlayıp sağlamadığı tartışılıyor” ifadelerine yer verilmiştir. Dinçer, “Eğitim politikalarına yön verenlerin ve karar alıcıların eğitim dendiğinde aklına öncelikle din eğitimi, okul dendiğinde imam hatip okulları geliyorsa sistemde var olan eşitsizliklerin bir başka boyutta yaşanmasına kapı araladıklarını belirtmek isterim” derken; bir önceki yıla ilişkin verilerden söz ederek, “Bunun en somut örneğini din eğitimi veren okullara 2015’te ayrılan bütçenin ilk altı ayda yüzde 84,85’inin kullanılması ve yeni okullar açılması” (Cumhuriyet, 5 Ocak 2016, s.14) iddiasında bulunmuştur.

Konuyla ilgili olarak *Cumhuriyet* gazetesinin 13 Nisan tarihli bir diğer haberi, “4+4+4’e karşı 444 imza” başlığıyla sunulmuş ve sistemde yapılan değişikliğe itiraz için imza toplayan ‘Öğrenci Veli Derneği’nin, “Zorunlu eğitimi fiilen 4 yıla düşürdüler. Özel okullara teşvik yağarken, devlet okullarına ayrılan bütçe yüzde 8’lere kadar düştü. Bu ayrılmayan bütçeler, İHH ve Ensar gibi vakıflara verildi” (Cumhuriyet, 13 Nisan 2016, s.

13) iddialarını dile getirmiştir. *Cumhuriyet* gazetesinin 17 Mayıs tarihli “4+4+4 ile fırsat kaçtı” başlıklı haberinde ise, Eğitim Reformu Girişimi (ERG) ve Anne Çocuk Eğitim Vakfı’nın (AÇEV) hazırladığı rapora yer verilerek, yeni sistemle birlikte okul öncesi gibi önemli bir dönemin göz ardı edildiği ve bu dönemdeki okullaşma oranının yüzde 67’den yüzde 53.8’e gerilediği belirtilmiştir. ERG’ye göre, “Türkiye’de okulöncesi eğitimin önemi konusunda farkındalık, tüm yaş grupları, bölgeler ve sosyoekonomik düzeyler arasında yüzde 90’lara varan oranda. Kurumların eksikliği ve ücretli olması ise çocukların okulöncesi eğitimden yararlanmalarının önündeki en önemli engel olarak” vurgulanmıştır. Raporun dikkat çeken bir diğer noktası da, “...İlkokula başlama zorunluluğunun bir yıl öne çekilmesi, okulöncesi eğitimin öncelikli olmadığı ve daha erken yaşta ilkokula başlamanın daha yararlı olduğu algısını oluşturdu. Okulöncesinin hâlâ ücretli olması, yararlanan kesimlerin sosyoekonomik açıdan daha avantajlı gruplar olmasını kaçınılmaz kıldığı (Cumhuriyet, 17 Mayıs 2016, s. 13) olmuştur.

Hürriyet gazetesi de 11 Nisan tarihinde ERG ve AÇEV’in hazırladığı rapora yer vererek, “Okul öncesi eğitim 4+4+4 ile geriledi” başlıklı haberinde, “...Bir çocuğun doğumundan 7 yaşına kadar geçirdiği süre ‘erken çocukluk’ olarak adlandırılıyor ve çocuğun gelişimi açısından hayati önem taşıdığı kabul ediliyor” denilerek, her çocuğun en az bir yıl zorunlu ve nitelikli okul öncesi eğitim alması gerektiğine vurgu yapmıştır. Okul öncesi eğitimde bölgesel bir eşitsizliğe vurgu yapılan raporda, “...4-5 yaş net okullaşma oranı Hakkari’de 19.9, Mardin’de 27.5 ve İstanbul’da yüzde 28.4 olarak hesaplandı. Erken çocukluk eğitimine erişimin arttırılması için il ve bölge hedefli politikalar izlenmesi ve en düşük erişim oranlarına sahip illere özel ilgi gösterilmesine” (Hürriyet, 11 Nisan 2016, s. 25) dikkat çekilmiştir.

İncelenen gazetelerde öne çıkan bir diğer konu öğrenci başına okul harcamalarının artış gösterdiği tartışmaları olmuştur. *Milat* gazetesinin, “Okul masrafı aylık 176 liraya çıktı” başlıklı haberinde, Eğitim-Bir-Sen’in yaptığı okula başlangıç masraflarına ilişkin çalışmada serbest kıyafet ile okula giden öğrencilerin okula üniformalı giden öğrencilerden daha düşük bir harcamaya sahip olduğu belirtilirken; “...serbest kıyafet uygulamasına geçen bir ilkokula başlayan öğrenci için 555 TL, ortaokul için 575 TL, ortaöğretim için ise 645 TL harcaması yapılıyor” ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca, haberde “...Bir öğrenci okul öncesi eğitimden ilköğretimin sonuna kadarki eğitimi boyunca sadece okul ihtiyaçları için ortalama 18 bin 495 TL harcaması yapılırken, ayda ortalama 176 TL, ortaöğretim için ise, yılda 8 bin 890 TL, ayda 185 TL olarak

hesaplandığı” (Milat, 5 Eylül 2016, s. 5) bilgisine dikkat çekilmiştir. Rapora ilişkin olarak bu masraflara yemekhane ve kantin ihtiyaçları da eklendiğinde, okul öncesi ve ilköğretimde aylık 319 TL’ye ve ortaöğretimde ise 364 TL’ye çıktığı vurgulanmaktadır. Rapora göre, okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim boyunca yapılan harcamalar velilere ortalama aylık 176 TL olarak yansımaktadır. 2015 yılında 159 TL olan aylık harcama, 2016 yılında yüzde 10,4 oranında artarak 176 TL olarak hesaplanmıştır. Ancak, beslenme ve yol ücreti gibi harcamalar da eklendiğinde sözü geçen miktar artmaktadır. Haberle ilişkili olarak dikkat çeken nokta ise, haberde yer verilen raporun sonuçlarıyla haberin başlığı arasındaki ilişkiye bakıldığında harcamaların belli bir miktarının verilerek harcamaları düşük gösterme yönlü bir dilin kullanılmış olmasıdır.

Hürriyet gazetesinin 12 Eylül tarihinde konuyla ilgili olarak yayımlanan “İlkokul maliyeti en az 315 TL” başlıklı haberinde, İstanbul Ticaret Odası (İTO) ve Tüm Kırtasiyeciler Derneği (TÜKİD) başkanlarının okul harcamalarıyla ilgili, “... Anaokulu veya ilkokula başlayacak bir öğrenci için kıyafet ve ayakkabı 150 TL, kırtasiye ürünleri ise 165 TL’den başlıyor. Özel okul için ise bu rakam artıyor ve anaokulunda 1023 TL, ilkokulda ise 1620 TL’yi buluyor” (Hürriyet, 12 Eylül 2016, s. 21) ifadelerine yer verilmiş ve geçen yıla oranla harcamalarda yüzde 8 artış olduğu vurgulanmıştır.

Evrensel gazetesinin 1 Ekim tarihli “Bu listeyi yoksul aileler nasıl karşılasın?” başlıklı haberinde ise İzmir’in Konak ilçesinde bir okulun öğrencilerden istediği kırtasiye ihtiyaçları listesine dikkat çekilerek; “Birinci sınıfa yeni başlayan öğrencilerin alması için velilere markalarının da belirtildiği 27 maddelik bir kırtasiye listesi verildi. Maliyeti 150-200 lirayı bulan listeye tepki gösteren veliler, listenin tamamını alamadıklarını dile getirdi.” sözlerine yer verilmiştir (Evrensel, 1 Ekim 2016, s. 3).

Milliyet gazetesinin 7 Eylül tarihli “Okula ilk adım 500 TL’den başlıyor” başlıklı haberinde, *Milat* gazetesinin de yararlandığı Eğitim-Bir-Sen tarafından yapılan okul harcamaları araştırmasına başvurulmuştur. Sözü geçen haberde yapılan araştırmadan elde edilen veriler aynı şekilde verilirken, özel okul harcamalarına da değinen raporda, “Türkiye’de özel okul ücretleri, 10 bin TL’den 93.375 TL’ye kadar çıkıyor. Bu ücretlere öğrencinin eğitim masraflarının yanı sıra servis ve yemek gibi masraflar eklendiğinde maliyet 30 bin TL’den başlayıp 100 bin TL’yi geçtiği” (Milliyet, 7 Eylül 2016, s.21) vurgulanmıştır. Ayrıca, *Milat* ve *Milliyet* gazetelerinde aynı rapora yer verilmesine karşın dikkat çekilen harcama miktarlarının farklılık göstermesi de önemli bir nokta olarak tespit edilmiştir.

Okul harcamalarına ilişkin *Cumhuriyet* gazetesinin 14 Eylül tarihinde “Zam zili çaldı” başlığıyla yayımladığı haberinde yeni zamlarla bir öğrencinin masrafı 500-800 TL’yi bulurken, özel okullarda 1000 TL’yi aştığına dikkat çekilmiştir. *Hürriyet* gazetesinin yayımladığı aynı konudaki haberin kaynaklarına yer verilen haberde, kıyafet ve kırtasiye harcamalarında geçen yıla göre yüzde 8’lik bir artışın olduğu belirtilmiştir (Cumhuriyet, 14 Eylül 2016, s. 8). *Cumhuriyet* gazetesinin 12 Eylül tarihinde Birleşik Kamu-İş Sendikası’nın yaptığı araştırmaya yer verdiği haberde ise, aile başına eğitime yapılan harcamaların sonuçları yayımlanmıştır. “Eğitimde uçurum” başlıklı haberde; Birleşik Kamu-İş’in yaptığı araştırmaya dayanarak, “En zengin 2 milyon 182 bin aile eğitim için 8 milyar 990 milyon lira harcarken, en yoksul 2 milyon 182 bin aile ise sadece 115 milyon lira eğitim harcaması” yapabilmektedir. Eğitim için yapılan harcamada iki kesim arasında 78 katlık bir fark olduğu belirtilen raporda, eğitime para harcamanın, mutlu azınlığın ayrıcalığı haline geldiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, “Türkiye’de eğitim harcamalarının yüzde 52.3’ünü en zengin yüzde 10’luk kesim gerçekleştiriyor. En yoksul yüzde 10’luk kesimin yaptığı eğitim harcaması ise yüzde 0.7’de kaldığı” (Cumhuriyet 12 Eylül 2016, s. 8) ifade edilmiştir.

İncelenen gazetelerde eğitim harcamalarıyla ilgili bir diğer konu ise eğitime ayrılan bütçe tartışması olarak ön plana çıkmıştır. *Milat* gazetesinin 7 Kasım tarihli “2017 bütçesinin yüzde 20’si eğitime ayrıldı” başlıklı haberinde Maliye Bakanı Naci Ağbal’ın açıklamalarına yer verilirken; “2017 bütçemiz 645 milyar lira, buradan eğitime ayırdığımız kaynak 122 milyar lira. Bütçemizin yüzde 20’sini tek başına eğitime ayırıyoruz” (Milat, 7 Kasım 2016, s. 5) ifadesi öne çıkarılmıştır. Buna karşı *Evrensel* gazetesi ise, 15 Kasım tarihli “Eğitim harcamaları yine halkın sırtına yüklenecek” başlıklı haberinde Eğitim-Sen’in eğitim bütçesiyle ilgili değerlendirmelerine yer vermiştir. Eğitim-Sen, “MEB bütçesinin yüzde 69’u personel giderleri, yüzde 11’i ise sosyal güvenlik devlet primi giderlerine harcanıyor. Yani eğitime ayrılan payın yüzde 80’i zorunlu olarak personel harcamalarına ayırdığını” (Evrensel, 15 Kasım 2016, s. 5) belirtmiştir. Buna ek olarak, mal ve hizmet alım giderlerine yüzde 9.5, cari transferlere yüzde 2.5 ayrıldığı vurgulanan raporda, eğitim için ayrılan asıl yatırım harcamalarının ise yüzde 8 düzeyinde kaldığı iddia edilmektedir. 2002-2017 yılları arasında eğitime ayrılan bütçeyi karşılaştıran Eğitim-Sen, “...Eğitim yatırımlarına ayrılan pay 2002’de yüzde 17.18 iken, 2009’da 4.57’ye kadar düşürüldü. 4+4+4 sonrası zorunlu olarak artışa geçen

bu oran 2014 sonrasında yeniden azalmaya başladı. 2017 yılında ise geçen yıla göre binde üçlük bir artışla yüzde 8.5 öngörüldüğü” vurgusunda bulunmuştur.

Eğitim haberciliği açısından incelenen gazetelerde dikkat çeken bir diğer konu ise PISA sınavı olarak adlandırılan uluslararası öğrenci değerlendirme programı olmuştur. OECD’nin üç yılda bir yayınladığı en son 2015 yılında gerçekleştirilen sınav sonuçları eğitim sisteminin ve öğrencilerin durumu açısından tartışılan bir konu olarak ön plana çıkmıştır. *Hürriyet* gazetesinin 7 Aralık tarihli “Türkiye eğitimi OECD’de son ikide” başlığıyla yer alan haberde, 72 ülkeden 540 bin öğrencinin katıldığı ve 15 yaş düzeyinde uygulanan matematik, fen bilimleri ve okumada 35 OECD üyesi ülke arasında sondan ikinci olduğu belirtilmiştir (Hürriyet, 7 Aralık 2016, s. 21).

Hürriyet’in 8 Aralık tarihli haberine bakıldığında ise, PISA sonuçları sonrası eğitim uzmanlarının görüşlerine başvuran gazete, genel sorun olarak “4+4+4 sistemi, TEOG odaklı eğitim ve öğretmen gelişimindeki sorunların etkili olduğunu” (Hürriyet, 8 Aralık 2016, s. 8) ifade etmiştir. 9 Aralık tarihinde ise, “Sınav kötü anket iyi” başlığıyla yayımlanan haberde, PISA 2015’te eğitim paydaşlarıyla yapılan anket sonuçlarına göre, “...Öğrenciler derslerden zevk alıyor ve motivasyonları tam fakat başarılı olamıyorlar. Anketin bir başka sonucu ise devlet okullarının özerkliği çok zayıf ve ekipman yetersiz” vurgusunda bulunulmuştur. Yine aynı sayfada Milli Eğitim Bakanı İsmet Yılmaz’ın PISA ile ilgili olarak, sınava katılan fen liseleri, sosyal bilimler liseleri ve Anadolu liselerinin kendi alanlarında birçok ülkeyi geride bıraktığını; ancak, mesleki ve teknik liselerin sınavı etkilediğini belirterek, “buradan katılanların oranı yüzde 36.4, bu öğrencilerin aldığı puan 392. Böylece ortalama 534 alan öğrencinin puanı 425’e çekiliyor” (Hürriyet, 9 Aralık 2016, s. 22) saptamasında bulunmuştur.

12 Aralık tarihinde PISA sonuçlarını incelemeye devam eden *Hürriyet* gazetesinin “PISA karnemiz neden kötü” başlıklı haberinde, sınavda tüm alanlarda birinci olan Singapur’un başarılı olmasındaki nedenlere dikkat çekilerek, “sadece yüzde 5’lik dilimdeki en başarılı lise mezunları öğretmen olabiliyor. 2010’dan bu yana üniversiteden eğitim alanında her yıl ortalama 500 mezun veriliyor. Öğretmenler el üstünde tutuluyor.” ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca, 1981 yılından günümüze eğitim harcamalarının istikrarlı bir şekilde arttığı belirtilirken, öğrenci başına yapılan harcamanın birçok gelişmiş ülkeyi geçtiği vurgulanmıştır (Hürriyet, 12 Aralık 2016, s. 30).

Milat gazetesinin 9 Aralık tarihli Özgür Eğitim-Sen Genel Başkanı Abdülbaki Değer’in PISA ile ilgili “PISA sonuçları ve Türkiye’nin maarif davası” başlıklı köşe

yazısına bakıldığında; eğitim sistemimizin başarısızlığına ilişkin şaşkınlık yaratacak bir durum olmadığını vurgulayan Değer, “...Bildiğimiz bir hususun PISA tarafından teyit edilmesidir. PISA sınavı olmasaydı da Cumhurbaşkanımız, Hükümet ve MEB başta olmak üzere tüm kesimlerin mevzunun el atılması, çare bulunması gereken bir husus olduğu konusunda hemfikir” (Milat, 9 Aralık 2016, s. 5) diyerek sonuçların abartıldığını belirtmiştir.

Milliyet gazetesinin 8 Aralık tarihli “Ezberci eğitim kaybettirdi” başlıklı haberinde ise eğitim uzmanlarının görüşüne yer verilerek, eğitim sisteminin çok sık değiştirildiğine ve ezberci eğitimden vazgeçilmemesine vurgu yapılmıştır. Eğitim-Sen eski başkanı Alaaddin Dinçer, “...Bu sonuçların nedenleri arasında, iktidarın eğitim sistemini kendi ideolojik bakış açılarına göre yapılandırma ısrarı, eğitimde teknoloji kullanımında yetersizlikler, öğretmen niteliği, ücret sorunları, gelir grupları arasındaki eşitsizlikler” olduğunu belirtirken; Türk Eğitim Derneği (TED) Genel Başkanı Selçuk Pehlivanoglu ise, “...21. Yüzyılda Sanayi 4.0’ın konuşulduğu çağda test ile tost arasında sıkışmış eğitim sisteminizle bir noktaya gidemezsiniz. 21. yüzyılda yetkinlikler beceri, bilgi ve duygusal yetkinliklere ayrılıyor. Türkiye’de sadece bilgi yetkinliği üzerine yoğunlaşıyoruz” (Milliyet, 8 Aralık 2016, s. 14) saptamasında bulunuştur.

13 Aralık tarihli *Milliyet* gazetesinde yer alan Abbas Güçlü’nün “Yeter artık!” başlıklı köşe yazısında, “MEB Bakanı Yılmaz, fen liselerimiz sıralamanın en tepesinde diye övünüyor. Peki, onların aldıkları eğitim çok mu iyi? Sadece seçilmiş çocuklar, hepsi o! İşte bu yüzden fırtınalar koparmak yerine, şapkayı önümüze koyup düşünmeliyiz!..” (Milliyet, 13 Aralık 2016, s. 20) ifadelerini kullanarak; eğitim sisteminde köklü bir değişimin gerektiğini, öncelikle eğitim sisteminin kaybedilen ruhunun yeniden kazanılması gerektiğini vurgulamıştır. Yine aynı tarihli bir haberde, sınava ilişkin olarak Milli Eğitim Bakanı Yılmaz’ın meslek liselerinin başarısızlığından dolayı puanların düştüğünü söylemesi üzerine MEF Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Erhan Erkut’un, “Puanı düşüren imam hatipler. İmam hatip liselerinin sayısındaki radikal artış ve 4+4+4 bu sınavda etkisini göstermedi, dolayısıyla PISA sonuçları önümüzdeki 6 yıl daha da düşmeye devam edecek” (Milliyet, 13 Aralık, s. 13) iddialarına yer verilmiştir.

Konuyla ilgili olarak *Evrensel* gazetesinde yer alan 8 Aralık tarihli “Öğrenciler ve eğitimciler değil AKP sınıfta kaldı” başlıklı haberde Eğitim-Sen Başkanı Kamuran Karaca’nın değerlendirmelerine yer verilmiş, Türkiye’den 5 bin 895 öğrencinin katıldığı sınavdaki başarısızlığa dikkat çekilerek, “...Sınavla gelen öğretmenleri görevden alıp

torpille öğretmen ataması gerçekleştiren, hizmet içi eğitime yeterli kaynak ayırmayan, eğitimi dinselleştirme müdahalesinde bulunan, laik bilimsel eğitimi düşman safına koyan siyasi anlayışın eğitimi bulduğu noktaya getirdiği” (Evrensel, 8 Aralık 2016, s. 3) iddialarında bulunulmuştur.

Cumhuriyet gazetesinin 7 Aralık tarihli “Büyük çöküş” başlığıyla verdiği haberde ise, fende 52., okuma ve yazmada 50., matematikte 49. olan Türkiye’nin büyük bir düşüş yaşadığına vurgu yapılmıştır. Sınav sonrası değerlendirme raporuna göre, “...Dar gelirli öğrencilerin düşük performans gösterme seviyesi yüksek gelirli öğrencilere göre 3 kat fazla olduğu ortaya çıkarken, göçmen öğrencilerin de başarısız olma olasılığının diğer öğrencilere göre 2 kat fazla olduğu” (Cumhuriyet, 7 Aralık 2016, s. 12) belirtilmiştir. *Cumhuriyet*’in 8 Aralık tarihli PISA ile ilgili yer verdiği “Bilimsel eğitim yok” başlıklı haberinde ise yine rapor sonuçlarına vurgu yapılarak, “Türkiye bilime en az önem veren ülkelerden. Öğrenciler devamsızlıkta ilk sıralarda, eğitim sisteminde sorumluluk paylaşımında ilk sıradayız” ifadelerine yer verilmiştir. Yine rapora göre fazla çalışmanın başarı getirmediğine değinilerek, “OECD ülkelerinde dezavantajlı okullarda yer alan öğrenciler haftada ortalama 18 saat ders çalışırken, diğer okullarda bu ortalama 17. Finlandiya ve Almanya’daki çocuklar az çalışma sürelerine karşın gösterdikleri başarı yüksek” (Cumhuriyet, 8 Aralık 2016, s. 2) vurgulaması yapılarak etkin çalışmanın önemli olduğu belirtilmiştir.

Cumhuriyet gazetesinin 10 Aralık tarihli “Türkiye’den bilim insanı çıkması zor” başlıklı haberinde, Prof. Dr. Erhan Erkut’un PISA ile ilgili değerlendirmelerine yer verilmiştir. TEOG’da tüm soruları doğru yanıtlayan 4 bin 700 öğrencinin birinin dahi fende en üst seviyeye çıkamadığını söyleyen Erkut, sonuçların gelecek yıllarda daha da kötüleşeceğini belirtirken; “... Bu durumun üç önemli nedeni var. Birincisi dindar nesil yetiştirme çabası ve bunun eğitimde karşılığı yok. İkincisi ülke olarak fakirleştik ve üçüncüsü de okullaşma oranının artması” (Cumhuriyet, 10 Aralık 2016, s. 2) olarak tanımlamıştır.

İncelenen gazetelerdeki eğitim haberlerinin gündemini belirleyen bir başka konu da özel okulda öğrenim gören öğrencilere teşvik adı altında verilen maddi destek tartışması olmuştur. *Milat* gazetesinin 14 Ağustos tarihli “Özel okul teşvik başvuruları yarın başlıyor” haberine göre, 2016-2017 eğitim öğretim yılında özel okullarda öğrenim gören 75 bin öğrenciye eğitim-öğrenim desteği verileceği belirtilirken, önceki yıllarda verilen teşvikler ile toplam 340 bin öğrenciye maddi destek sağlanacağı vurgulanmıştır. Buna

göre, “... Okul öncesi 6 bin öğrenciye 2 bin 860 lira, ilkokuldaki 15 bin öğrenciye 4 bin lira, lisedeki 15 bin öğrenciye 4 bin lira ve temel lisedeki 24 bin öğrenciye ise 3 bin 440 lira” (Milat, 14 Ağustos 2016, s. 5) destek verileceği ifade edilmiştir. Yine, *Milat* gazetesinin 10 Kasım tarihli “Özel okul teşvikleri için rekor ödeme” başlıklı haberinde, MEB’in özel okula giden öğrencilere destek için bütçeden 3 milyar 133 milyon 422 lira ödemede bulunacağı belirtilmiştir (Milat, 10 Kasım 2016, s. 5).

Milliyet gazetesinde konuyla ilgili 11 Eylül tarihli Abbas Güçlü’nün “Özel okullara devlet desteği sağlanmalı mı?” başlıklı köşe yazısında MEB’in verdiği teşvik hakkındaki eleştirilere yer verilmiş, “...devlet kendi okullarındaki ihtiyaçları karşılayamazken, okul çağındaki milyonlarca öğrenci öğrenim olanağından yoksunken, okuma yazma dahi bilmeyen 5 milyon vatandaşımız varken kolejlere devlet desteği de neyin nesi diyorlar...” vurgusunda bulunulmuştur. Yasayı çıkaran ve teşvik alan ailelerin ise, “...onlar vergi veriyor da biz vermiyor muyuz? Devlet eğitim yükünün altından zaten kalkamıyor, bu yüzden özel öğretim kurumlarını payının artması gerekir. Özel okula giden her öğrenci, aslında devletin üzerindeki yükünü hafifletiyor” karşı eleştirileri dile getirilmiştir. Teşvik alan ailelerin genelde durumu iyi olan aileler olduğu iddialarına yer veren Güçlü, “Keşke kendilerinden çok daha fazla bu desteğe ihtiyacı olanları biraz düşünseler...” (Milliyet, 11 Eylül 2016, s. 20) derken, teşvike karşı çıkan ve olumlu bakan tarafların fikirlerine yer verilerek, köşe yazısında özel okul teşvikleriyle ilişkili dengeli bir dil kullandığı gözlemlenmiştir.

Özel okullar ile ilgili *Cumhuriyet* gazetesinin 18 Kasım tarihli “Eğitim özelleşiyor” başlıklı haberinde, ERG’nin hazırladığı rapora ilişkin “Kapatılan dershanelerin yerine kurulan temel liselerle eğitimde özel okulların payında bir önceki yıla göre yüzde 2 artış” olduğu vurgulanmıştır. Gazetede yer verilen rapora göre, “... eğitim sistemi içerisinde özel öğretim kurumlarının payının hızla arttığına değinilirken, tüm eğitim kademelerinde özel okulların oranının yüzde 12.8’e çıktığı kaydedildi. Bu rakamın bir önceki yıl yüzde 10.3 olduğuna” (Cumhuriyet, 18 Kasım 2016, s. 2) işaret edilmiştir.

Hürriyet gazetesinin de ERG’nin yayınladığı rapora yer verdiği 18 Kasım tarihli “Özelde artış” başlıklı haberinde, “...son yıllarda özel okulların payı hızla arttı. Derslik sayısında en büyük artış yüzde 52 ile imam hatip ortaokullarında yaşandı” ifadelerine yer verilerek; “...Ailelerin eğitim harcamasının çoğu özel okula ayrıldı. Ancak bunun eğitimin niteliğinde ilerleme olarak yorumlanması güç. 2015-2016’da ortaöğretimde özel okul payındaki artışta büyük oranda dershaneden dönüşen temel liselerin etkili olduğu”

(Hürriyet, 18 Kasım 2016, s. 20) belirtilmiştir. Yine, *Hürriyet* gazetesinin 3 Mart tarihli “Özel okul öğrenci sayısında yüzde 47 artış” başlıklı haberinde MEB Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürü Ömer Faruk Yelkenci’nin özel okullarla ilgili değerlendirmesine yer verilmiştir. Yelkenci’nin, “2014-2015 eğitim yılında özel okullarda öğrenim gören öğrenci sayısı 778 bin oldu. Bu, Cumhuriyet tarihinin rekoruydu. 2015-2016 döneminde ise özel okula giden öğrenci sayısı yüzde 47 artarak 1 milyon 150 bine çıktı” ifadelerine yer verilmiştir. Bunun yanı sıra, 2018-2019 yılında temel liselerin kapanacağını söyleyen Yelkenci, “...temel liselerdeki öğrenci sayısı dikkate alınmadığında bile özel öğrenci sayısı geçen yıla oranla yüzde 23 arttı. Stratejik planda 2018-2019 eğitim yılı sonu itibariyle özel okulların bütün okul kademelerindeki ortalamasının yüzde 12’ye çıkarılmasının hedeflendiği” (Hürriyet, 3 Mart 2016, s. 34) resmi kaynaklar tarafından ifade edilmiştir.

Eğitim sistemi ve eğitim haberciliği açısından gündemin en önemli konularından birini de ortaöğretime ve yükseköğretime geçiş sınavları oluşturmaktadır. Özellikle sınavların yaklaştığı dönemlerde ve sınav sonrası değerlendirilmelerin yer aldığı eğitim haberleri ağırlıklı olarak *Cumhuriyet*, *Hürriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde yazı dizisi şeklinde yayımlanmıştır. Sınav öncesi yer verilen yazı dizilerinde genel olarak sınavlara hazırlık aşamasındaki öğrencilere yönelik öneriler ve istatistiki bilgiler sunulurken; asıl tartışma konusu olan aşama ise sınav sonrası dönemde sınavlara ilişkin hatalar ve tercih dönemleri olarak gözlemlenmiştir.

Milliyet gazetesinde TEOG sınavı sonrası Abbas Güçlü’nün lise tercihlerine yönelik değerlendirmelerine yer verdiği 2 Mayıs tarihli “TEOG’da 120’de 1 yanlışı olan bile tedirgin” başlıklı köşe yazısında, “...Lise seçmek kolay da acaba hangisi? Fen ve Anadolu lisesi mi ya da özel Türk ve yabancı kolejlerden biri mi yoksa dershanelerden dönüşme, çakma liseler mi?” (Milliyet, 2 Mayıs 2016, s. 17) ifadeleriyle seçim sürecindeki kafa karışıklığına dikkat çekmiştir. 10 Mayıs tarihli “Kolej mi, Devlet mi?” başlıklı bir başka köşe yazısında ise özel ortaöğretim okullarının devlet okullarındaki başarılı öğrencileri transfer etmesi konusuna dikkat çekerek, “...son sınıfta parayla en iyi öğrencilerin transfer edilmesinin önüne geçilmelidir. Örneğin A okulunun yıllarca burslu okumuş bir öğrencisi, son sınıfta B kolejine transfer oluyor ve oranın öğrencisi gibi derece alıyor ve reklam aracı olarak kullanılıyor” iddialarına yer vermiştir (Milliyet, 10 Mayıs 2016, s. 10). Uygulanan sınavlarda yapılan hatalara değinen Abbas Güçlü’nün 25 Haziran tarihli “Hata şampiyonu MEB, ÖSYM ve Güney Kore Mucizesi” başlıklı köşe yazısında

TEOG sınavında sorulan iki sorunun hatalı olması ve iptalinden sonra, “...Yanlış sorular doğru kabul edilip herkese puan veriliyor ve ardından da bakın gördünüz mü, başarı çıtamız yükseldi diye hava atılıyor” (Milliyet, 25 Haziran 2016, s. 20) sözleriyle sınav sonuçlarıyla ilgili eleştirilere dikkat çekmiştir.

İncelenen gazetelerde sınav dönemlerinde dikkat çeken bir başka nokta ise öğrencilere destek amaçlı yayımlanan deneme testlerinin çeşitli özel kurs, okul ve yayıncıların reklamları yapılarak sunulması olmuştur. Buna göre, *Cumhuriyet* gazetesinde Uğur Okulları’nın deneme testleri ön plana çıkarken, *Milliyet* gazetesinde özel ders kurslarına ve sınav sistemine eleştirel bir tavır almasına karşın Bahçeşehir Okulları, Esen Yayınları, Palme Yayıncılık, Asel Yayınları gibi işletmelerin reklamlarının yer aldığı gözlemlenmiştir. *Hürriyet* gazetesinde ise Doğa Okulları, Bahçeşehir Okulları, Nişantaşı Üniversitesi, Pegem Akademi, Tonguç Akademi gibi kurumların reklamlarına yer verildiği ve eğitimin ticarileştirilmesi olgusunun yayımlanan reklam testlerde de yoğun olarak varlığı saptanmıştır.

Eğitim sistemi açısından tartışma yaratan bir diğer konu eğitimde dinselleşme eğiliminin arttığı üzerine gelişen tartışmalar olmuştur. *Milat* gazetesinin 27 Mayıs tarihli “Medrese sistemiyle alim yetiştiriliyor” başlıklı haberinde Pakistan’ın Lahor kentinde verilen medrese eğitimi öne çıkarılırken; “Kur’an-ı Kerim ve Hadis derslerinin yanında matematik, İngilizce dil eğitimi gibi derslerin de verildiği medrese, Pakistan’ın en büyük medresesi” (Milat, 27 Mayıs 2016, s. 5) olarak belirtilmiş ve dini eğitimin olumlama yapılmıştır. Yine 28 Mayıs tarihli “Tarihi medresede 6 asırdır hafız yetiştiriliyor” başlığıyla Amasya’da faaliyet gösteren bir medresenin haberi gündem olarak belirlenmiştir (Milat, 28 Mayıs 2016, s. 5). *Milat* gazetesinin 15 Ağustos tarihli “Diyanet’in anaokulu eğitime başlıyor” başlığıyla sunulan bir başka haberinde, Türkiye Diyanet Vakfı’nın projesi olan anaokulunda, “...değerler eğitimi kapsamında sorumluluk, paylaşım, görgü kuralları, adap dersleri de alacak çocuklara drama, görsel sanatlar ve müzik branş dersleri verileceği” (Milat, 5 Ağustos, 2016, s. 5) belirtilmiştir.

Milat gazetesinde daha çok dini eğitim konusunun ön plana çıktığı haberler gözlemlenirken; dini eğitimin okullarda yaygınlaştırılmasına eleştirel bir yorum getiren *Evrensel* gazetesinin 6 Ocak tarihli “MEB’in yapamadığını Diyanet İşleri yapıyor” başlıklı haberde, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın 4-6 yaş grubu için Kur’an kurslarını yaygınlaşmasına vurgu yapmıştır (Evrensel, 6 Ocak 2016, s. 2). *Evrensel* gazetesinin 16 Haziran tarihli “Eğitim sistemi enkaza döndü” başlıklı haberinde ise, 4+4+4 kesintili

eğitimin uygulanmasıyla birlikte devlet okullarının sayısının azaldığına ve özel okulların sayısında belirgin bir artış olduğuna dikkat çekilerek, eğitimde ticarileşme olgusunun artış gösterdiği saptamasında bulunulmuştur. Ayrıca, eğitimde dinselleştirme olgusunun son zamanlarda yoğun şekilde hissedildiği vurgulanarak; “eğitim müfredatından okul ortamına kadar geniş bir alanda ve eğitimin bütün kademelerinde giderek belirginleştiği, dini ritüellerin ve etkinliklerin belli bir inancın ve mezhebin kuralları üzerinden gerçekleştirildiği” iddiasına yer verilmiştir (Evrensel, 16 Haziran 2016, s. 7).

Özetle, eğitim sistemine ilişkin öne çıkan haberlerin incelendiği gazeteler arasında eğitim haberciliği açısından ön plana çıkan tartışma konusu haberler genel olarak sınav sistemi, eğitimin özelleştirilmesi ve ticarileşmesi, özel kursların kapatılması, eğitimde dinselleştirme olgusunun arttığı yönündeki değerlendirmeler, uluslararası değerlendirme sınavı PISA sonuçlarının değerlendirilmesi, eğitime ayrılan milli bütçe ve eğitim harcamalarının aile başına artış göstermesi tartışmaları olmuştur. Eğitim sistemi açısından 2016 yılı içerisinde incelenen gazetelerde yer verilen hem devletin resmi kurumları hem de çeşitli sendika ve araştırma şirketlerinin raporlarında bu çalışmanın ana konularından biri olan eğitimin metalaşması veya ticarileşmesi olgusunun artarak devam ettiğini destekleyen çeşitli saptamalar ve değerlendirmeler gözlemlenmiştir. Ayrıca, 1980 sonrası Türkiye’de etkisini göstermeye başlayan yeni sağ politikaların eğitim sistemi üzerindeki etkileri de gazetelerin tartışmalarında yoğun olarak gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, dönemin ideolojik fikirleriyle birlikte üretim ilişkileri ve bu ilişkilerin yeniden üretimi sürecinde eğitim bir araç haline dönüşmüştür. Kaldı ki, eğitim okullar, müfredat, ders kitapları gibi araçlarla varolan egemen ideolojiye uygun insan yetiştirmenin bir amacı olarak işlevsel bir hal alırken, varolan sınıfsal farklılıkların ileriki kuşaklara aktararak, ortaya çıkan ayrışmanın devamlılığına katkı sağlayan koşulların da altyapısını hazırlamıştır (Yılmaz ve Sarpkaya, 2016).

3.5.4. Ortaöğretim kurumları

Eğitim haberciliği çerçevesinde incelenen gazetelerde eğitim alanında tartışma konusu olan ve gündemi belirleyen temalardan biri de ortaöğretim kurumlarına yer verilen haberler olmuştur. Buna göre, ortaöğretim teması altında ön plana çıkan konular; proje okullar, imam hatip liseleri, mesleki liseler olurken; özel liselere ilişkin ise özellikle *Cumhuriyet*, *Hürriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde yoğun olarak gözlemlenen reklam ve reklam haberler dikkat çekmiştir.

Ortaöğretim kurumları ekseninde tartışılan konulardan biri imam hatip liseleri olmuştur. Genelde dini eğitim ve imam hatip okulları haberlerine yer verildiği gözlemlenen *Milat* gazetesinin 19 Ocak tarihli “Avrupa’da İHL heyecanı” başlıklı haberinde Avrupa’da açılan ilk imam hatip lisesi olan İbn-i Sina İHL’ye vurgu yapılarak, “gençlere dini eğitim vermek ve dini bilinç kazandırmak amacıyla yaklaşık 4 yıldır hizmet veren Belçika’daki İbn-i Sina İHL bu yıl ilk mezunlarını vermeye hazırlanıyor” (Milat, 19 Ocak 2016, s. 5) ifadelerine yer verilmiştir. *Milat* gazetesinin 11 Mart tarihli “İmam Hatipler bilimi keşfe çıkıyor” başlıklı bir diğer haberinde ise, ÖNDER’in projesi kapsamında İstanbul’da bulunan yaklaşık 320 imam hatip okulundan 16 bin öğrencinin Kocaeli’de bulunan Bilim Merkezi’ne getirilmesi planlandığı belirtilirken; ÖNDER Genel Başkanı Halit Bekiroğlu’nun “Kuruluşundan beri Türkiye’nin özellikle din eğitimi açısından büyük bir açığına kapatan imam hatip okullarının yeni bir misyon üstlenmesi gerektiğini düşünüyoruz. Bu misyon medeniyet inşa etme iddiasında olan Türkiye’nin yeni kodlarını oluşturmaktan geçiyor” (Milat, 11 Mart 2016, s. 5) ifadelerine yer verilmiştir. 1 Haziran tarihli “İmam Hatip Liseleri kendini aştı” başlıklı haberde ise, Anadolu İHL’lerde 2016-2017 eğitim öğretim yılından itibaren İspanyolca dil eğitimine başlanacağını, özellikle Orta ve Güney Amerika’da 7 milyon Müslüman yaşadığı dikkate alındığında buralardan mezun olacak öğrencilerin gelecekte sözü edilen ülkelerle ekonomik ve sosyal ilişkilerin gelişmesine katkı sağlayacağı belirtilmiştir (Milat, 1 Haziran 2016, s. 5).

Cumhuriyet gazetesinin 2 Mart tarihli “İHL’ler YGS’de dökülüyor” başlıklı İHL’lerin YGS sınavında soru çözme ortalamalarına değinildiği haberde, “4 yıllık YGS sonuçlarına bakıldığında, 100 Anadolu İHL’den 67’sinin Fen alanında soru çözme ortalaması 1’in altında kalmış. Yani sadece 33 Anadolu İHL’de soru çözme ortalaması 1’in üzerinde” ifadelerine yer verilerek, normal imam hatip liselerinde ise bu durumun 100 İHL’den 19’unun fen alanında 1 sorunun üzerine çıkabildiği vurgulanmıştır (Cumhuriyet, 2 Mart 2016, s. 14).

Milliyet gazetesinin 29 Aralık tarihli “2 bin imam hatip ortaokuluna iptal” başlıklı haberi, Eğitim-İş Sendikası’nın Konya’da 10 ortaokulun 8’inin valilik kararıyla imam hatip ortaokuluna dönüştürülmesini konu alan davaya yer vermiştir. Buna göre, Danıştay kurulu, “valiliklere bırakılan bu yetkinin hukuksuzluğu nedeniyle Konya’da valiliğin kararıyla 30 kilometre bir alan içinde normal ortaokuldan dönüştürülen 8 imam hatip ortaokulla ilgili bu işlemlerin yürütmesinin durdurulduğu” ifade edilmiş ve bu kararlar

Türkiye’de valilikler kararıyla açılan 2 bin imam hatip ortaokulunun etkilenebileceği irdelenmiştir (Milliyet, 29 Aralık 2016, s. 14).

Eğitim haberciliği açısından bir başka gündem yaratan konu ise MEB tarafından 2014 yılında alınan bir kararla Türkiye’nin en yüksek puanlı ve yüzde 1’lik dilimde olan gözde liselerin “proje okul” kapsamına alınmasıyla başlayan tartışmalar olmuştur. *Evrensel* gazetesi 4 Mart tarihli “Proje okulunda yeni kısımlar” başlıklı haberinde, Üsküdar Hüseyin Avni Sözen Anadolu Lisesi’nde yaşanan olaylara işaret etmiş; “...proje okul uygulamasına geçilmesinin ardından bir gecede telefonla 26 öğretmenin görevden alındığı HASAL’da hukuksuzluk son bulmuyor. Açılan dava sonucu ocak ayında görevlerine geri dönen 21 öğretmenden 11’i için yine sürgün kararı çıktı” ifadelerine yer vermiştir. Proje okullara ilişkin ayrıca, “ülke genelinde 44 Anadolu lisesi geçen yılın ocak ayında MEB tarafından ‘proje okul’ olarak belirlendi. Bu uygulamayla söz konusu okullarda öğretmen ve yönetici atamaları doğrudan Milli Eğitim Bakanına bağlandığı” vurgulanmıştır (Evrensel, 4 Mart 2016, s. 5).

İlk aşamada 44 lise ile başlayan ve daha sonrasında 155 liseyi kapsayan ‘proje okul’ protestoları Haziran ayında İstanbul Erkek Lisesi’nin mezuniyet töreninde yeni atanan okul müdürüne karşı tepkiler ile artış göstermiştir. *Cumhuriyet* gazetesinin 12 Haziran tarihli “365 liseden ortak bildiri” başlıklı haberinde, “...Yandaş müdürlere ve baskılara başkaldıran liselerin yayımladıkları bildirinin ardından, isyan eden liseler hızla artıyor. Türkiye Liseler Birliği’nin açtığı bildiriye aralarında Fatma Talip Karaman Anadolu İHL ve KeçiBORLU Anadolu İHL’nin de bulunduğu 365 lisenin imza attığı” (Cumhuriyet, 12 Haziran 2016, s. 12) belirtilmiştir. Özellikle okulların başlama tarihinden itibaren proje okul kapsamına alınan liselerde 8 yılı aşkın görev almış öğretmenlerin norm fazlası olarak başka okullara tayin edilmesi öğrenci ve veli protestolarını arttırmıştır. *Cumhuriyet*’in 14 Ekim tarihli “Öğrencilere ikna odası” başlıklı Kadıköy Anadolu Lisesi’ndeki olaylara yer verdiği haberde, atamalara karşı çıkan öğrencilerin okul müdürü tarafından çağrılarak sorguya çekildiği ve üzerinde sorular yer alan dilekçeler verilerek imzalanması istendiği iddia edilmiştir (Cumhuriyet, 14 Ekim 2016, s. 6). 13 Ekim tarihli “Projeye karşı ortak direniş” başlığıyla yer verilen haberde ise norm fazlası olarak başka okullara atanan öğretmenlerin durumları hakkında ortak hareket etme kararı alan Kadıköy Anadolu Lisesi, İstanbul Erkek Lisesi, Vefa Lisesi ve Bornova Anadolu Lisesi’nin protestosuna vurgu yapılmıştır. Haberde okul mezunlarının söylemlerinden hareketler, “Proje diyorlar, ama nedir bu proje dediğimizde kimse cevap veremiyor. Biz de birlikte üreteceğimiz

projeleri MEB’e sunacağız” (Cumhuriyet, 13 Ekim 2016, s. 12) ifadelerine yer verilmiştir.

Milat gazetesinin 16 Haziran tarihli “Liseler üzerinden yeni bir gezi planı” başlıklı haberde ise Memur-Sen ve Eğitim-Bir-Sen Başkanı Ali Yalçın’ın proje okullarında ortaya çıkan tartışmalara ilişkin değerlendirmelerine yer verilmiştir. Yalçın, liselerde protestoların ortaya çıkmasının büyük Türkiye ideallerine engel olan bir anlayışın hareketi olduğuna işaret ederek, “Biz setleri irademize sahip çıkarak aştıkça karşımıza yeni sinsi kaos planıyla çıkıyorlar. Son planları da çocuklarımızı sahaya indirmek yeni bir gezi tartışmasına zemin hazırlamaktır” (Milat, 16 Haziran 2016, s.10) saptamasında bulunmuştur. *Milat* gazetesinin 30 Haziran tarihli “Liselerde gezi ruhu çağırma seansları düzenleyenler” başlığıyla Eğitim-Bir-Sen Başkanı’nın bir başka değerlendirmesine yer verilmiştir. Yalçın, sendika olarak öğrencilerin yaşadıkları sorunları anlamak ve çözüm sunmak açısından sorumluluklarını yerine getirdiklerini belirtirken, “... Liseli çocuklarımızın siyaset mücadelesinde kullanılmasına asla izin vermeyeceğiz. Kendi gecikmiş devrim beklentilerini liseliler üzerinden gerçekleştirmek için onları alanlara sürenlerle sonuna kadar mücadele edeceğiz” (Milat, 30 Haziran 2016, s.16) vurgusunda bulunmuştur.

Konuyla ilgili olarak *Hürriyet* gazetesinin 4 Ekim tarihli “Deneyimli öğretmenler imam hatibe” başlıklı haberinde, proje okullarından norm kadro fazlası olarak başka okula görevlendirilen öğretmenlerin imam hatip ya da meslek liselerine yerleştirildikleri belirtilirken; “Örneğin Cağaloğlu Anadolu Lisesi’nde 16 yıl çalışan bir öğretmen, 6 tercihinin dışında 52 km uzaktaki imam hatip lisesine atandı” ifadelerine yer verilmiştir. Gazete, Bornova Anadolu Lisesi’nden bir öğretmenin değerlendirmesine kaynak olarak başvururken, “...Bileğimizin hakkıyla geldik, alanımızda uzman olduk. Çoğumuz imam hatibe gitti. İstemeyerek tercihleri yaptık” (Hürriyet, 4 Ekim 2016, s.20) ifadelerini ön plana çıkarmıştır. *Hürriyet* gazetesinde proje okullara ilişkin Gülse Birsal’ın köşe yazısında ise, Kabataş Erkek Lisesi’ne atanan okul müdürünün dini bir vakıfta yaptığı konuşmaya dikkat çekilmiş, “Bütün okullarımızın imam hatip lisesi gibi olmasının zamanı geldi” (Hürriyet, 12 Ekim 2016, s. 7) sözlerine yer verilmiştir. Bu açıklamalar üzerinden sözü edilen liselerin geleceği hakkında MEB tarafından önlemler alınmasını gerektiği vurgulanmıştır.

Milliyet gazetesine bakıldığında ise Abbas Güçlü, 23 Eylül tarihli “Proje okullar, ÖSYM’nin sessizliği, boş kontenjanlar, yurt ve burslar!” başlıklı köşe yazısında proje

okullar konusuna değinmiş, “MEB’e bağlı en iyi okullarda ilginç gelişmeler yaşanıyor. Proje okul adı altında hiyerarşik düzenleri, müfredat programları adeta altüst ediliyor” diyerek yapılan uygulamaya eleştirel bir tavır takınmıştır. Ayrıca, “... madem ille de bir operasyon yapılacaktı, neden okulların açılması beklendi? Neden herkes tedirgin edildi?” (Milliyet, 23 Eylül 2016, s. 20) ifadeleriyle uygulamanın zamanlamasına dikkat çekmiştir. 5 Ekim tarihli “Proje okullarda ceza gibi tayinler” başlıklı haberde ise, sözü geçen okullarda görev alan öğretmenlerin tayin edildiği okullara vurgu yapılarak, “...öğretmenlerden 25 tercih yaparak tayin için başvuruda bulunmalarını istemişler. Ancak tercihleri dışındaki okullarda görevlendirilen birçok öğretmenin tayini bölgeden kilometrelerce uzaktaki okullara çıktı” (Milliyet, 5 Ekim 2016, s. 12) ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca, haberde öğretmenlerin ağırlıklı olarak yeni oluşturulan imam hatip ve meslek liselerine tayin edildikleri de yer almıştır. Proje okullardaki tartışmaların ve protestoların yükseldiği dönemde ise, 21 Ekim tarihinde Abbas Güçlü’nün okulları konu ettiği “Proje okullar kim için, ne için, nereye kadar?” başlıklı köşe yazısında, “...8 yılını dolduran öğretmenlerin yer değiştirmesinden doğal ne var deniliyor? Haklılar ama böylesi kararlar akşam alınıp, sabah uygulanırsa, her şeyin ötesinde, insana saygının olmadığına bir göstergesi olur.” diyerek zamansız yapılan atamalara yönelik eleştirilerini seslendirmiştir. Ayrıca Güçlü, “...diğer okullarımızı onların seviyesine çıkartacağımıza, bunları onların seviyesine indirmeye çalışıyoruz ki bu hiç hoş bir şey değil. Reformun her türlüüne evet ama önce bir mantığı ve sürdürülebilir bir altyapısı bulunmalı” (Milliyet, 21 Ekim, 2016, s. 19) değerlendirmesinde de bulunmuştur.

İncelenen gazetelerin bir diğer gündem konusu mesleki liseler olmuştur. *Hürriyet* gazetesinin 3 Haziran tarihli “Meslek liseleri 3. tercih” başlıklı haberinde, mesleki ve teknik sorunların tartışıldığı MEB çalıştayına yer verilerek; ortaöğretim öğrencilerinin yüzde 49’unun mesleki liselerde öğrenim gördüğü ve TEOG sonrası öğrencilerin yüzde 35’inin bu liseleri bilinçli seçerken, diğerlerinin ise puanları nedeniyle tercih ettiği belirtilmiştir. Konuyla ilgili MEB Müsteşar yardımcısı Mustafa Hilmi Çolakoğlu’nun “...Binalarımızla ilgili fiziki sorunlar var. Bunlar olmayınca meslek liseleri cazip olmuyor. Özel sektörü meslek lisesi açmak için desteklemeliyiz. Eğitimi o sektörün dilinde yapılandırmalıyız ki istihdamda diğer ülkelerle de çalışma fırsatı yakalayabilelim.” (Hürriyet, 3 Haziran 2016, s. 22) saptamasıyla mesleki liselerde de özelleştirme yapılmasına ilişkin vurgu yapılmıştır.

Milliyet gazetesinin 9 Ocak tarihli “Meslek liselerinin gözü MEB’de” başlıklı haberinde ise, 2016 yılında yükseköğretime geçiş sınavına girecek mesleki lise öğrencileri için verilen ek puan uygulamasının kaldırılması konusuna değinilmiştir. Ek puan uygulamasının 2012 yılında yayımlanan bir kanunla kaldırıldığı ancak, öğrencilerin o bu kanundan haberdar olmadıkları için mağduriyetleri dile getirilerek, öğrencilerin ek puan uygulamasının devam ettirilmesi taleplerine yer verilmiştir (Milliyet, 9 Ocak 2016, s. 14). Yine, mesleki liselerle ilgili Abbas Güçlü’nün 9 Şubat tarihli “Mesleki ve teknik eğitimde sessiz devrim” başlıklı köşe yazısında Milli Eğitim Bakanı Nabi Avcı’nın Türkiye’de mesleki eğitim alanında sessiz bir devrim yaşandığı ifadelerine yer vermiş, mesleki eğitimde söylendiği gibi bir gelişmenin nitelik açısından görülemediğini vurgulamıştır. Ayrıca Güçlü, Nabi Avcı’nın açılışa CNC tezgâhı başında yaptığı açılışa dikkat çekerek, “Keşke bir de bilgisayar laboratuvarında kodlama ya da yazılım için bilgisayar tuşuna dokunsaydı. Çünkü teknoloji çağı hele hele demir yontma çağı, bilişim çağı bile çok gerilerde kaldı” (Milliyet, 9 Şubat 2016, s. 20) eleştirileri yöneltmiştir. Abbas Güçlü’nün mesleki liselere ilişkin 14 Mayıs tarihli “Mesleki liseler nasıl memleket meselesi haline gelebilir?” başlıklı köşe yazında ise, ara insan gücü olarak iyi yetişmiş bireylerin Türkiye için gerekli olduğunu ve mesleki liselere önem verilmemesini eleştirmiş, “...Onca meslek lisemiz var ve maalesef çoğu ya kapasitesinin çok altında çalışıyor ya da hiçbir yeri kazanamayan öğrencilerin zoraki gittiği okullar haline geliyor. Mesleki eğitim ve mesleki çeşitlilik ise günümüzün çok gerisinde.” (Milliyet, 14 Mayıs 2016, s. 20) vurgusunda bulunmuştur.

Milliyet gazetesinin 31 Ağustos 2016 tarihli “Mesleğe yönelenleri sevindirecek haber” başlığıyla verilen haberde, MEB tarafından özel okul öğrencilerine verilecek olan teşvik ödemelerinin özel mesleki ve teknik lise öğrencilerine de verilmesine ilişkin karara işaret edilmiştir. MEB Özel Öğretim kurumları Genel Müdürü Kemal Şamlıoğlu’nun “... 2016-2017 öğretim yılında OSB içerisinde ve dışında mesleki ve teknik eğitim okullarında öğrenim gören öğrencilere alan ve dallarına göre 4 bin 270 TL ile 6 bin 675 TL arasında eğitim ve öğretim desteği sağlayacakları” (Milliyet, 31 Ağustos 2016, s. 20) ifadelerine yer verilerek; özel ortaöğretim kurumları ve kamu ortaöğretim kurumları arasındaki teşvik tartışmasının özel ve kamu mesleki liseleri arasında da artacağı işaret edilmiştir.

Mesleki liselerden mezun olan öğrenciler 4 yıllık bir programa yerleşirken verilen ek puanların kaldırılmasının ardından, iki yıllık meslek yüksek okullarına (MYO) da

sınavsız geçişin kaldırılması *Hürriyet* gazetesinin 21 Aralık tarihli “Sınavsız geçiş yok” başlıklı haberin içeriğinde irdelenmiştir. Bu anlamda, “mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından mezun olan öğrencilerin meslek yüksekokullarına sınavsız geçişi kaldırılarak ek puan getirildi” vurgusunda bulunulmuştur. Ayrıca, YÖK MYO Çalışma Grubu Başkanı Prof. Dr. Mahmut Özer’in, “Sınavsız geçiş eğitimin kalitesini yıllardır olumsuz etkiledi. Sınavla ve sınavsız giren öğrenciler aynı yerde eğitim görüyor. Bu hem öğretim görevlilerinin hem öğrencilerinin motivasyonunu olumsuz etkiledi.” (*Hürriyet*, 21 Aralık 2016, s. 28) sözleriyle kamu meslek yüksek okullarındaki kalitenin artırılması yönünde sınavsız geçişin kaldırılması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

İncelenen gazetelerde öne çıkan bir diğer konu ise özel ortaöğretim kurumlarına ilişkin yayımlanan reklam ve reklam haberleridir. Özellikle okul kayıt dönemlerinde özel okulların reklam yoğunluğu artarken, yıl içerisinde özel okullara ilişkin çeşitli reklam haberlere yer verilmiştir. Reklam ve reklam haberlerin ön plana çıktığı gazeteler ise *Cumhuriyet*, *Hürriyet* ve *Milliyet* gazeteleri olarak tespit edilmiştir. *Cumhuriyet* gazetesinde öne çıkan özel ortaöğretim kurumları reklamlarına bakıldığında, “Eğitimde 130. yıl” sloganıyla Işık Okulları, “36 yıldan beri Türkiye’nin dört bir yanında eğitiyor öğretiyor, kazandırıyoruz...”, “36 yıldan beri eğitimde destan yazdık” sloganlarıyla Final Okulları, “Çocuğunuzun geleceğinin ilk gününe bekleriz” sloganıyla Eyüboğlu Eğitim Kurumları, “Eğitimin ışığında büyük Türkiye olma yolunda yürüyeceğiz” sloganıyla Doğa Okulları, “TEOG’da yüzde 100 başarı” sloganıyla Özel Taş İlköğretim Kurumları’nın reklamlarına yer verilmiştir. Özellikle TEOG sınavında başarı elde eden öğrencilerinin isim listelerinin de yayımlandığı reklamlarla gelecek dönem kayıtları açısından başarı oranları ön plana çıkarılırken, eğitimde faaliyet yıllarına vurgu yapılarak kurumların eğitim alanındaki tecrübelerinin reklamlarda öne çıkarıldığı gözlemlenmiştir.

Hürriyet gazetesinde ise “Pratiğe dayalı deneylerle bilim atölyesi dersleriyle 1. Sınıf”, “Dünya standartlarında öğretmenleriyle 1. Sınıf”, “Kendini ifade edebilen öğrencileriyle 1. Sınıf” sloganlarıyla Doğa Okulları, “Uğur okullarında 48. yılında 9 yeni kampüs”, “Uğur’da başarı bir gelenektir” sloganlarıyla Uğur Okulları, “Robotlarımız dünyada iz bıraktı, iki ödül birden kazandı”, “TEOG’da zirvede” sloganlarıyla Bahçeşehir Okulları, “36 yıldan beri eğitimde destan yazdık” sloganlarıyla Final Okulları, “Olanla yetinme fazlasını iste” sloganıyla Sınav Özel Öğretim Kursları, “2016 YGS’de %100 başarı” sloganıyla ASO Teknik Koleji, “İstek’liyiz her alanda zirvedeyiz” sloganıyla

İstek Okulları, “Türkiye Birincisi 19 Bilfen Öğrencisi” sloganıyla Bilfen Okulları ön plana çıkan ve yoğun olarak karşılaşılan reklamlar olmuştur.

Milliyet gazetesinin özel okullarla ilgili yer verdiği reklamlara bakıldığında, “Dünyanın tüm renklerinde, dünya kalitesinde” sloganıyla Mektebim Okulları, “Eğitimde 130. Yıl”, “Üniversiteye giden her adımda Işık Okulları yanınızda” sloganlarıyla Işık Okulları, “66 yıllık eğitim tecrübemizle Manisa’dayız” sloganıyla İzmir Özel Türk Koleji, “Kaliteli eğitimi Türkiye’nin her yerine taşıyoruz” sloganıyla Bahçeşehir Okulları, “Biz başarılarınız için varız” sloganıyla Uğur Koleji, “Ata’lı olmak ayrıcalıktır” sloganıyla Ata Koleji yoğun olarak gözlemlenen özel okul reklamları olmuştur.

Reklam haber açısından özel okulların yer aldığı içeriklere bakıldığında genel olarak okulların gerçekleştirdiği başarılı projeler, katıldıkları yarışmalardaki başarıları ve çeşitli faaliyetleri yer almaktadır. *Milliyet* gazetesinde 30 Ocak tarihli “Mektebim’den spor başarısı” başlıklı reklam haberde okul öğrencilerinden birinin uluslararası bir turnuvada birinci olduğu belirtilerek olayın haber boyutu yanında okulun reklamının da yapıldığı gözlemlenmektedir (Milliyet, 30 Ocak 2016, s. 27). *Milliyet*’in 12 Mart tarihli “Ata Kolejliler moral depoladı” başlıklı haberinde YGS sınavı öncesi öğrenciler için düzenlenen organizasyon haberine yer verilerek, dönem içerisinde YGS’ye yönelik yapılan çalışmalardan söz edilmiş ve okul yöneticilerinin değerlendirmelerine yer verilmiştir (Milliyet, 12 Mart 2016, s. 14). 14 Ağustos tarihli “Ata Koleji’nden yüzde 100 başarı” başlıklı haberin içeriğinde ise lisenin mezun olan 30 öğrencisinin de üniversite sınavlarında başarılı sonuçlar alarak çeşitli bölümlere yerleştiği vurgulanmış ve olayın haber boyutunun yanı sıra elde edilen başarı üzerinden özel okulun tanıtımı yapılmıştır (Milliyet, 14 Ağustos 2016, s. 22). Özellikle *Milliyet* gazetesinde yer alan Ata Koleji Demirören Holding’in sahipliğinde olduğundan yine sahibi olduğu gazetede reklam ve reklam haberlerin yoğun şekilde sunulması çapraz promosyon faaliyeti açısından da önemli bir örnek oluşturmuştur. *Milliyet* gazetesinin 25 Haziran tarihinde yer alan “Fark Koleji fark yarattı” başlıklı haberde Fark Koleji Yönetim Kurulu Başkanı’yla yapılan söyleşiye yer verilerek, kolejde uygulanan eğitim modeli, faaliyetleri ön plana çıkarılmış ve reklam haber şeklinde sunulmuştur (Milliyet, 25 Haziran 2016, s. 12).

Hürriyet gazetesinin 30 Mayıs tarihli haberinde “Dört şehre üstün zekalı okulu” başlıklı haberde İstanbul’da üstün zekalı çocuklar için eğitim veren Doğa Okullarının haberine yer verilerek, Türkiye’nin çeşitli şehirlerinde yeni kampusların açılacağı haberine yer vermiştir (Hürriyet, 30 Mayıs 2016, s. 19). Yine 7 Kasım tarihinde “Doğa

Okulları'na yeni CEO" başlıklı haberde, "100'ü aşkın kampusuyla Türkiye'nin en büyük okul zincirlerinden biri olan Doğa Okulları'nın yeni CEO'su Devrim Karaaslanlı oldu" ifadelerine yer verilerek, Karaaslanlı'nın geçmiş kariyerinde önemli şirketlerde görev aldığı vurgulanmış ve kurum imajına yönelik olarak tecrübeleri ön plana çıkarılmıştır (Hürriyet, 7 Kasım 2016, s. 23). *Hürriyet*'in 14 Kasım tarihli "Türk öğrenciler yurtdışında iki ödül aldı" başlıklı haberinde ise yine Doğa Okulları'na yer verilmiştir. Brezilya'da yapılan bilim olimpiyatlarında iki ödül alan Türk öğrencilerden söz edilirken, ödül alan öğrencilerin Doğa Okulları öğrencileri oldukları da vurgulanarak okulun reklamına katkı sunulmuştur (Hürriyet, 14 Kasım 2016, 25).

Cumhuriyet gazetesinde yer verilen reklam haberlere bakıldığında, 21 Ocak tarihli "Mektebim New York'ta" başlıklı haberde, New York Bilim Akademisinin başlattığı bir proje çerçevesinde Mektebim Okulları'nın beş öğrencisini yurtdışına göndereceği belirtilmiştir. Yine 11 Şubat tarihli bir diğer "Fikrinle gel, kazan!" başlığıyla yer verilen haberde ise Mektebim Okulları tarafından lise öğrencilerinin iş hayatına hazırlanması amacıyla düzenlenen yarışmada en iyi iş projelerine ödüller verileceği ifade edilmiştir (Cumhuriyet, 11 Şubat 2016, s. 17). 16 Şubat tarihli "Kültür'de inovasyon merkezi" başlıklı haberde, "Kültür Koleji, öğrencilerine yenilikçi bakış açısı kazandırarak yaratıcılık, üretim ve girişimcilik kültürünü daha da ileriye taşımak amacıyla Da Vinci İnovasyon Merkezi'ni açtı" ifadeleriyle okulun gerçekleştirdiği yeniliklere yer verirken, okulun reklamına da katkı sunmuştur (Cumhuriyet, 16 Şubat 2016, s. 14).

Özetle, eğitim haberciliği açısından incelenen gazetelerde öne çıkan ortaöğretim kurumlarına ilişkin tartışmaların yer aldığı tematik başlık altında en çok tartışılan konu 'proje okullar' olurken, imam hatip okullarına, meslek liselerine ilişkin değişikliklere ve uygulamalara yer verilmiş ve tartışılmıştır. Bunun yanı sıra, çeşitli özel okulların reklamlarına ve reklam haberlerine yoğun bir şekilde yer verildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, ortaöğretim kademelerindeki okulların devlet eliyle özelleştirilmesinin teşvik edildiği ve özelleştirme uygulamalarının destekleneceği yetkili kaynaklardan elde edilen bilgiler çerçevesinde haberlere yansıtılmıştır. Ortaöğretim kurumları başlığı altında elde edilen en önemli bulgu ise eğitim haberciliği çerçevesinde kamu okulları büyük tartışmaların ve içinden çıkılmaz sorunların kaynağı olarak gösterilirken; özel okul reklam ve reklam haberlerine bakıldığında, özel okulların çeşitli projeler gerçekleştiren, yeni eğitim programlarıyla öğrencilerine hizmet sunan, uluslararası yarışmalarda başarılar elde eden başarılı ve sorunsuz okullar olarak sunulduğu gözlemlenmiştir. Kamu

okulları büyük sorunların merkezi olarak ön plana çıkarken, özel okullar sorunlardan uzak, çeşitli başarıların merkezinde yer almaktadır. Eğitim haberciliği çerçevesinden bakıldığında, özel okullara açık bir yönlendirme olmasa da kamu okullarının yaşadığı sorunlar ön plana çıkarılırken, özel okulların kamu okullarına oranla sorunlardan uzak bir görüntüde sunulması velilerin özel okullara yöneliminde etkili olacağı düşünülmektedir. Kaldı ki, ortaöğretim kurumları temelinde gerçekleşen özelleştirme politikaları öğrencilerin eğitime erişim eşitliğini sarsacağı gibi öğrenciler arasındaki eğitim farkının da artmasına neden olacağı öngörülmektedir.

3.5.5. Yükseköğretim Kurumları

Eğitim haberciliği çerçevesinde incelenen gazetelerde ön plana çıkan konulardan biri de yükseköğretim kurumları başlığı altında kamu ve özel üniversiteler olmuştur. Gazetelerin üniversitelerle ilgili yer verdiği eğitim haberlerinde tartışılan konular kamu üniversitelerine ilişkin rektörlük seçimleri, üniversite mezunlarının işsizlik sorunu, Türkiye’deki üniversitelerin uluslararası alandaki durumuna ilişkin raporlar, üniversitelerin eczacılık ve eğitim fakültelerinde baraj uygulamasının getirilmesi, üniversite sanayi işbirliği gibi konular yer alırken; özel üniversitelere ilişkin olarak yayımlanan reklam ve reklam haberler de yoğun olarak gözlemlenmiştir.

İncelenen gazetelerde öne çıkan konulardan biri üniversite mezunlarının işsizlik sorunu olmuştur. *Milat* gazetesinin 1 Kasım tarihli “Mezun işsizler ordusu” başlıklı köşe yazısında üniversite mezunlarındaki artan işsizlik sorununa değinen Mustafa Alpay sorunun çözümünde ilkokuldan itibaren bireylerin ilgi ve becerilerine göre mesleki eğitim kazandırılması gerektiğini vurgulanmıştır. Yazıda, “...üretmemek ile birlikte gelen reel insani ihtiyaç taleplerini karşılayamama sorunu ise toplum da mutsuzluğu artırdığı gibi asayişin de bozulmasına ve göç olaylarına sebebiyet vermektedir” ifadelerine yer verilirken; ilkokuldan itibaren mesleki eğitime yönlendirilen öğrencilere ilişkin olarak, “on yedi-on sekiz yaşlarında bir genç, aktif olarak üretim potasına dahil olacak, üretmeye başlayabilecek, nitelikli olduğundan dolayı bir istihdam sorunu yaşanmayacak” (*Milat*, 1 Kasım 2016, s. 5) irdelemesinde bulunulmuştur.

Milliyet gazetesinin 13 Temmuz tarihli Abbas Güçlü’nün “Ne iş olsa yaparım abi dönemi hani bitmişti?” başlıklı köşe yazısında üniversite mezunlarının işsizlik sorununa değinilirken; “...Gençlerin üçte ikisi istedikleri bir alanda değil, kazanabildikleri üniversitede okuyor, mezun olduktan sonra da öğrenim gördükleri alanda değil çok farklı

alanlarda çalışıyor” ifadelerine yer verilmiştir. Köşe yazısında Türkiye’de yapılan bir araştırma sonucuna yer verilerek lise ve üniversite öğrencisi gençlerin yüzde 38.9’unun iş seçiminde belli bir kriterinin olmadığını belirtilmiş; özellikle yükseköğretim kurumlarında mesleki uzmanlık anlamındaki eksikliğe ve meslek çeşitliliğinin azlığına vurgu yapılmıştır (Milliyet, 13 Temmuz 2016, s. 18). İncelenen her iki köşe yazısında da eğitimin tüm kademelerinin bireyleri mesleki anlamda yeterli düzeyde yetiştiremediğinden söz edilmiş ve özellikle *Milat* gazetesinde küçük yaşlardan itibaren meslek edinmenin önemine vurgu yapılmıştır.

Yaşanılan neo-liberal dönemde ihtiyaçların karşılanmasında ekonomik faktörlerin merkezi bir konumda olması kaçınılmaz bir durum olarak gözlemlense de, bireylerin küçük yaşlardan itibaren kapitalist sisteminin bir parçası olarak mevcut durumu yeniden üretmesi için yetiştirilmesi entelektüel gelişimin geri planda kalmasına neden olmaktadır. Kaldı ki, üretim ve sanayileşme odaklı bir eğitim sisteminin önemsenmesi üniversitelerin de amaçlarından saparak bir dönüşüm sürecine girmesinin yolunu açmaktadır. Kapitalist sistemin kendini yeniden üretme döngüsüne giren üniversiteler denetim, hesapverebilirlik gibi uygulamalarla ticari bir işletme mantığına bürünmekte ve *Milat* gazetesinin 15 Temmuz tarihli “Mezunlarına iş bulan tek vakıf üniversitesi!” (Milat, 15 Temmuz 2016, s. 5) başlığıyla verilen İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi reklam haberi örneğinde olduğu gibi özellikle özel üniversitelerin iş bulma kurumlarına dönüşümünü hızlandırmaktadır.

Eğitim haberciliği açısından incelenen gazetelerde bir diğer gündeme taşınan konu Türkiye’nin önde gelen üniversitelerine ilişkin tartışmalar olmuştur. *Milat* gazetesinin 20 Şubat tarihli “Engellemelere rağmen ODTÜ’nün yeni mescidi açıldı” başlıklı haberinde ODTÜ’lü öğrencilerin talebi üzerine üniversite yönetimi tarafından yaptırılan mescide tepki gösterildiğine değinilmiş, “...öğrencilerin talebi üzerine yeni mescit inşa edilmesine tepki gösteren 5 kişilik grubun önceki gün sabah saatlerinde mescide girerek halıları topladığı, duvarlara afişler astığı” (Milat, 20 Şubat 2016, s. 5) ve olayın rapor edildiği ifade edilmiştir. *Milat* gazetesinin 5 Ekim’deki “Yakıp yıkmaktan vazgeçin” başlıklı bir başka haberinde ODTÜ Rektörü Prof. Dr. Mustafa Verşan Kök’ün açılış konuşmasına yer verilmiş; Rektör’ün “...bireyler olarak önceliğiniz, ODTÜ değerlerine ve birbirinizin özgürlüğüne, farklılığına saygı, hoşgörü ve anlayış içinde yaklaşmanız olmalıdır. Sizlerden istediğim, kendinizi ifade etme, başkalarını dinleme ve çatışmaları çözmede biçiminizi ‘şiddetsiz iletişim’ çerçevesine oturtmanız...” (Milat, 5 Ekim 2016, s. 5) öne

çıkarılmıştır. Ancak, konuşmada kullanılan ifadeler ve haberin başlığına bakıldığında bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Haberin içeriğinde yer verilen konuşmaya ilişkin ifadelerde başlıkla ilgili bir söylemin olmamasına karşın başlıkta kışkırtıcı bir dilin kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Milat gazetesinin 29 Mayıs tarihli “ODTÜ terörle anılırken... ODÜ, bilime odaklanacak” başlıklı bir diğer haberinde, Ordu Üniversitesi’nin mezuniyet töreninde Rektör Prof. Dr. Tarık Yarılgâç’ın konuşmasına yer verilmiştir. Haberin içeriğinde, “70’lerde komünist terör örgütlerinin, günümüzde de sol faşistlerin ve lezbiyenlerin karargâhı haline gelen ODTÜ’nün yanında, bilimi temel alan üniversitelerden biri de Ordu Üniversitesi (ODÜ)” (Milat, 29 Mayıs 2016, s. 5) tanımı yapılarak, ODTÜ ile ilgili kışkırtıcı bir dilin bu haberde de benimsendiği saptanmıştır.

Cumhuriyet gazetesinin ODTÜ ile ilgili 13 Nisan tarihli “ODTÜ 60. Yılımı kutluyor” başlıklı haberinde ise, ODTÜ Rektörü Prof. Dr. Ahmet Acar’ın, “...ODTÜ araştırmaya önem veren, üniversitelere ve sanayiye araştırmacı yetiştiren üniversiteler, biraz da kendi kaynaklarını kendisi üretmek durumdalar. Toplam harcamalarımızın yüzde 25-30’unu kendi geliştirdiğimiz projelerden gelen kaynaklardan alıyoruz” ifadelerine yer verilmiş, ODTÜ’nün daha çok bilimsel ve araştırmacı niteliğine vurgu yapılmıştır. Yine 8 Ocak tarihli “ODTÜ’de 700 imzalı bildiri” başlıklı haberde 700 ODTÜ’lü akademisyenin ‘üniversitemizin özerkliğine ve özgürlüğüne sahip çıkalım’ bildirisine yer verilerek, “ODTÜ, aynı zamanda, farklı görüş ve inançlara saygılı, bunların özgürce dile getirildiği ve yaşandığı, sorunlarını çoğulcu, katılımcı ve hoşgörülü yaklaşımlarla çözebilme kültürüne sahip bir üniversitedir” (Cumhuriyet, 13 Nisan 2016, s.13) tanımlaması öne çıkarılmıştır. Ayrıca, ODTÜ üzerinde artan bir siyasi baskının olduğu iddia edilerek, üniversite özgürlüğü ve akademik özgürlük kavramlarına sahip çıkılması gerektiğine işaret edilmiştir.

Milliyet gazetesinin 2 Kasım tarihli “Boğaziçi, sandığa sahip çıktı” başlığıyla verilen haberinde Türkiye’nin önde gelen kamu üniversitelerinden bir diğeri olan Boğaziçi Üniversitesi’ndeki rektör seçimlerine dikkat çekilmiştir. Haberde özellikle rektörlük seçim sisteminin kaldırılması ve 676 sayılı KHK ile rektörün doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından atamasının gerçekleştirilmesi uygulamasına geçilmesi sonrası öğretim üyelerinin yüzde 90’ının katıldığı ve oyların yüzde 86’sını alan adayın seçildiğini vurgulanmış, “...seçimlerim öneminin her gün hatırlatıldığı ülkemizde, böylesine net bir seçim sonucunun görmezden gelinerek, seçilmiş rektörün hâlâ atanmamış olması

kabul edilemez” (Milliyet, 2 Kasım 2016, s. 20) ifadelerine yer verilmiştir. Rektör seçimleri uygulamasının kalkmasının ardından ise *Milliyet* gazetesinde 13 Kasım tarihli “Boğaziçi’nin yeni rektörü Mehmed Özkan oldu” başlıklı haberinde, seçimde oyların büyük çoğunluğunu alan Prof. Dr. Gülay Barbarosoğlu’nun yerine YÖK’ün Cumhurbaşkanı’na sunduğu üç isimden biri olan ve seçimlerde aday olmayan Prof. Dr. Mehmed Özkan’ın atandığı belirtilmiştir (Milliyet, 13 Kasım 2016, s. 22).

Öte yandan, üniversitelerle ilgili uluslararası raporlardan birine yer veren *Hürriyet* gazetesinin 1 Aralık tarihli “BRICS’e Türkiye’den 16 üniversite” başlıklı haberinde, Londra merkezli yüksek öğretim derecelendirme kuruluşu Times Higher Education’ın (THE) ‘BRICS ve Yükselen Ekonomilerde En İyi Üniversiteler’ raporuna yer verilerek, Türkiye’den 16 üniversitenin bu raporda adının geçtiği belirtilmektedir. Buna göre, en iyi dereceyi 15’incilikle özel üniversitelerden Koç Üniversitesi alırken, kamu üniversitelerinden Boğaziçi Üniversitesi 39’uncu sırada yer almaktadır. Ardından İstanbul Teknik Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi gibi üniversiteler gelmektedir (Hürriyet, 1 Aralık 2016, s. 8).

Rapora bakıldığında, Türkiye’de kamu üniversiteleri açısından bilimsel üretimde önemli bir yere sahip olan Boğaziçi ve ODTÜ üniversitelerinin özellikle eğitim haberciliği çerçevesinden değerlendirildiğinde haberlerde daha çok öğrenci çatışmaları ve çeşitli olaylarla öne çıkması kamu üniversiteleri hakkındaki bakış açısını olumsuz yönde etkilediği gözlemlenmektedir. Bir önceki başlıkta da tartışıldığı gibi önde gelen kamu ortaöğretim kurumları gibi önemli kamu üniversitelerinin de içinde bulunduğu tartışmalar, kamu üniversitelerinin toplum tarafından da olumsuz bir izlenim edinmesine neden olabileceği düşünülmektedir.

Yükseköğretim kurumlarıyla ilgili eğitim haberleri açısından öne çıkan bir diğer konu da incelenen gazetelerde özel üniversitelere ilişkin reklam ve reklam haberlere yoğun bir şekilde yer verilmesidir. Özellikle üniversite tercih dönemi aylarında özel üniversite reklamlarına incelenen gazetelerde yoğun bir şekilde rastlanırken; yıl içerisinde özel üniversitelerin faaliyetleriyle ilgili reklam haberlere de yoğun olarak yer verilmiştir. Özel üniversitelere ilişkin reklam ve reklam haberler genel olarak *Cumhuriyet*, *Hürriyet*, *Milat* ve *Milliyet* gazetelerinde yayımlanmıştır.

Reklam haberler açısından incelenen gazetelerde yer alan içeriklere bakıldığında, *Cumhuriyet* gazetesinin 25 Ocak tarihli “Okan öğrencileri Miami’de eğitimde” başlıklı reklam haberde, “...Okan Üniversitesi’nin ücretli bölümlerine yerleşen öğrenciler

isterlerse İngilizce Dil Hazırlık sınıfını OIU’de ek bir eğitim ücreti ödemededen okuma imkanına sahip bulunuyor” (Cumhuriyet, 25 Ocak 2016, s. 14) ifadelerine yer verilmiştir. Yine, 3 Şubat tarihli sayısında İstanbul Bilgi Üniversitesi’nin yeni açılan programlarıyla ilgili reklam haberinde, “...Bahar döneminde başlayacak olan Yönetim Bilişim Sistemleri ve Sağlık Yönetimi programları iş dünyası ve sağlık sektörü için yeni yaklaşımlar hedefliyor” (Cumhuriyet, 3 Şubat 2016, s. 22) vurgusu yapılmıştır. 16 Şubat tarihli “Liseliler üniversitede” başlıklı haberde ise İzmir ve Manisa’da öğrenim gören 4 bin 500 öğrencinin katıldığı Yaşar Üniversitesi ‘Eğitim ve Tanıtım Günleri’ etkinliği yer almış; “Yaşar Üniversitesi’nin akademisyenlerinin gerçekleştirdiği ‘örnek ders uygulamaları’ ile üniversite havasını soluyan gençler, AB destekli programlar ve yurtdışı olanakları hakkında bilgi sahibi oldu” (Cumhuriyet, 16 Şubat 2016, s.12) ifadesiyle lise öğrencilerine yönelik özel üniversitenin bir anlamda pazarlama faaliyetine yer verilmiştir.

Hürriyet gazetesindeki reklam haberlere bakıldığında, 30 Ocak tarihli “Girişimcilikte lider üniversite Okan Üniversitesi” başlıklı reklam haberin içeriğinde girişimcilik derslerinde önde gelen çeşitli özel sektör kuruluşlarının önemli isimlerinin konuk edildiği vurgulanmış, “Türkiye’de ilk başlattığı Girişimcilik Dersi ile Tıp’tan Hukuk’a, Mühendislik’ten Güzel Sanatlar’a kadar farklı alanlarda öğrencilerin girişimcilik ruhunu ortaya çıkaran Okan Üniversitesi”nin (Hürriyet, 30 Ocak 2016, s. 11) bu alanda öncü bir üniversite olduğu belirtilmiştir. Özellikle üniversite tercih dönemi olan temmuz ve ağustos aylarında özel üniversitelerin reklam haberlerinin artış gösterdiği dönemde yayımlanan reklam haberlerden 20 Temmuz tarihli “Uluslararası programlarıyla fark yaratıyor” başlığıyla Yeditepe Üniversitesi’ne yer verilmiştir. Reklam haberin içeriğinde üniversite bünyesinde yer alan çeşitli fakültelerin öğretim üyelerine vurgu yapılarak, üniversitenin sahip olduğu imkânlar ve avantajlar ön plana çıkarılmıştır (Hürriyet, 20 Temmuz 2016, s. 12). Yine 21 Temmuz tarihli “Sağlıklı bir gelecek bilimle gelecek” başlıklı reklam haberde, İstanbul Bilim Üniversitesi sağlık alanında ilk tematik üniversite olarak sunulmuştur. Haberin içeriğinde ise Florence Nightingale hastanesiyle ortak çalışma yürütüldüğüne değinilerek, “...Hastanelerimizde, öğretim üyesi başına iki öğrenci düşerken, öğrenci başına yedi yatak düşüyor. Üniversitemiz genelinde doluluk oranımız yüzde 98 olup, tıp fakültesi mezunlarımızın TUS’ta başarı oranı yüzde 70” (Hürriyet, 21 Temmuz 2016, s. 14) vurgularına yer verilmiştir.

Milliyet gazetesindeki reklam haberlerde ise özel üniversiteler tercih dönemleri dışında çeşitli sosyal sorumluluk projeleri ve faaliyetleriyle konu edilmiştir. 1 Ocak tarihinde “Koç’tan Muş’a yeni yıl sürprizi” başlıklı reklam habere yer verilerek, Koç Üniversitesi Gönüllüleri tarafından gerçekleştirilen ‘sihirli dilekler’ projesi kapsamında Muş’ta 400 öğrencinin isteklerinin karşılandığına değinilmektedir (Milliyet, 1 Ocak 2016, s. 20). Ayrıca, *Milliyet* gazetesinde yoğun olarak İstanbul Aydın Üniversitesi’ne (İAÜ) ilişkin yayımlanan reklam haberlere rastlanılmıştır. İAÜ’ne ilişkin reklam haberlerde genel olarak üniversitenin çeşitli konularda düzenlediği konferanslar ve toplantılara geniş olarak yer ayrılmıştır. Buna göre, 26 Mart tarihli “Ar-Ge gelişmenin can damarıdır” başlıklı haberde Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Fikri Işık’ın konuk olduğu 30. Aydın Düşünce Platformu organizasyona yer verilmiştir. Haberin içeriğinde, “...Işık katılımcılara Türkiye’nin 2023 Vizyonu’nu açıklayarak, kendi yazılımlarımızı geliştirmemiz gerektiğinin altını çizip yazılım sektörünün kendini sürekli yenilemesi ve geliştirmesinin önemine vurgu yaptı” (Milliyet, 26 Mart 2016, s. 4) ifadeleri öne çıkarılmıştır. 22 Temmuz tarihli bir diğer reklam haberde ise üniversite tercihlerine yönelik olarak “Beş boyutlu eğitim sisteminin öncüsü” başlığıyla Işık Üniversitesi’ne yer verilmektedir. Haberin içeriğinde, “...İstanbul Maslak ve Şile’deki kampüslerinde verdiği çağdaş ve teknolojik eğitim ile dünyanın 5 boyutlu eğitim sisteminin Türkiye’deki öncüsü” (Milliyet, 22 Temmuz 2016, s. 11) olarak söz edilen Işık Üniversitesi’nde görev alan ve tanınan öğretim üyelerine dikkat çekilmiştir.

İncelenen gazetelerde yer alan özel üniversitelerin reklamları ise genel olarak *Cumhuriyet*, *Hürriyet*, *Milat* ve *Milliyet* gazetelerinde gözlemlenmiştir. *Cumhuriyet* gazetesindeki reklamlara bakıldığında, “Doktora öğrencilerine tam burs ile kariyer imkânı sunuyor”, “Tercihin senin geleceğin” sloganlarıyla İstanbul Arel Üniversitesi, “Dünyanın yeni 5 boyutlu eğitim sistemiyle Türkiye’deki öncüsü” sloganıyla Işık Üniversitesi, “İnsanı anlamak için” sloganıyla Üsküdar Üniversitesi, “Gelecek burada” sloganıyla Piri Reis Üniversitesi, “Yakın Doğu’da geleceğe hazır ol!” sloganıyla Yakın Doğu Üniversitesi, milli bayramlarda ilan vererek gazetede yer alan İstanbul Kültür ve Atılım Üniversiteleri öne çıkmıştır.

Hürriyet gazetesinde yer alan reklamlarda ise, “BAU markalama merkezi açılıyor” sloganıyla Bahçeşehir Üniversitesi, “Gözünüz ‘yüksek’lerde olsun” sloganıyla Okan Üniversitesi, “Yüksek lisans ve doktora programlarımızla kariyerinize yatırım yapın” sloganıyla İstanbul Aydın Üniversitesi, “5 fakülte, 30 YL programı, 9600 mezun, 8000

öğrenci...”, “Girişim, gelişim, değişim” sloganlarıyla Atılım Üniversitesi, “Erken gelenin tableti hazır”, “Kayıt senden, tabletin bizden”, “Gençsin sen, dünya değişir istersen” sloganlarıyla Nişantaşı Üniversitesi ve “Üniversitede gençlik hareketi devam ediyor” sloganıyla Medipol Üniversiteleri belirginlik kazanmıştır.

Milat gazetesinde yer verilen özel üniversite reklamlarında öne çıkanlar; “Üniversitede gençlik hareketi devam ediyor”, “LYS Türkiye 1’incisi ve 2’incisi Medipol’de!” sloganlarıyla Medipol Üniversitesi, “İnsanı anlamak için” sloganıyla Üsküdar Üniversitesi ve “İyi bir eğitim sözü” sloganıyla İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi olmuştur.

Milliyet gazetesindeki özel üniversite reklamlarına bakıldığında, “Yüksek lisans ve doktora programlarımızla kariyerinize yatırım yapın” sloganıyla İstanbul Aydın Üniversitesi, “Geleceğin burada”, “Sendeki yetenek bizde olsa”, “Erken gelenin tableti hazır”, “Hayat sana güzel” sloganlarıyla Nişantaşı Üniversitesi, “Özel paket bursu 4800€”, “Kariyer hedeflerinize hızla ulaşın” sloganlarıyla Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, “Birinci tercihe %50 burs” sloganıyla Doğu Akdeniz Üniversitesi, “Geleceğimizin üniversitesi” sloganıyla İzmir Ekonomi Üniversitesi, “Bu üniversitede iş var!” sloganıyla Piri Reis Üniversitesi ve “Pratik eğitim fırsatı” sloganıyla Rumeli Üniversitelerinin öne çıktığı gözlemlenmiştir.

Özetle, eğitim haberciliği açısından incelenen gazetelerde kamu ve özel üniversitelere ilişkin haberlere bakıldığında, kamu üniversitelerine ilişkin rektör seçimleri ve öğrenci olayları öne çıkarken, üniversite mezunlarının işsizlik sorunlarının da gazeteler arasında tartışıldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, kamu üniversitelerine ilişkin yer verilen haberlerde gazeteler arasında farklılıklar saptanmıştır. Türkiye’nin önde gelen kamu üniversitelerindeki tartışmalar ve protestolar bazı gazetelerde geniş yer bulmuş ve yapılan sunumla kamu üniversiteleri arasında bir kutuplaşmanın temelini hazırlamıştır. Kaldı ki, uluslararası ölçütlerde Türkiye’nin önde gelen üniversiteleri gerçekleştirdiği araştırma ve projelerle ön plana çıkması gerekirken, incelenen bazı gazeteler aracılığıyla çeşitli olumsuz olaylar daha geniş biçimde sunulmuş ve toplum açısından kamu üniversiteleriyle ilgili olumsuz bir algı oluşturulmaya çalışılmıştır.

İncelenen gazetelerde öne çıkan bir diğer bulgu ise, kamu üniversitelerine ilişkin olarak önde gelen sayılı üniversitelerin haberlerine ağırlık verilirken; bunların dışında kalan kamu üniversitelerine gereken ilginin gösterilmediği gözlemlenmiştir. Türkiye’de 120 kamu üniversitesi olmasına karşın incelenen gazetelerde önde gelen üniversitelere

yer verilmiş ve diğer kamu üniversitelerinin durumları göz ardı edilmiştir. Bu bağlamda, eğitim haberciliği açısından önde gelen kamu üniversitelerinin dışındakilere de eşit olarak yer verilmesi ve gelişmelerin takip edilmesi tüm kamu üniversitelerinin gelişimine katkı sunacaktır.

Eğitim haberciliği açısından bakıldığında gazetelerde ön plana çıkan bir diğer konu özel üniversitelere ilişkin reklam ve reklam haberlerin yoğunluğu olmuştur. Reklam haberler yıl içerisinde özel üniversitelere ilişkin çeşitli faaliyetler ve başarıları konu edinirken, reklamlar ise özellikle üniversite kayıt dönemi olan yaz aylarında yoğun olarak gözlemlenmiştir. Özel üniversitelerin reklam haber içeriklerine bakıldığında; öğrencilere yönelik gerçekleştirilen faaliyetler, çeşitli alanlarda elde edilen başarılar, eğitim faaliyetlerine ilişkin uygulamaya konulan yeni programlar ön plana çıkarılmış ve özel üniversiteler sorunlardan uzak, çatışmasız bir ortam olarak sunulmaktadır. Ayrıca, özel üniversitelerin incelenen gazetelerde yer alan reklamlarına bakıldığında ise kayıt yaptıracak öğrencilere verilen bursların ve iş imkânlarının yoğun şekilde öne çıkarılması reklam haberlerle oluşturulan olumlu algıyı daha da pekiştirmekte ve özel üniversitelere yönelik ilginin artmasında önemli rol oynamaktadır.

1980'lerle birlikte üniversitelerin, yenilik (innovation) sisteminin bir parçası olarak araştırma-geliştirme faaliyetlerine girmesi ve küresel pazarda rekabet edebilecek insan sermayesini yetiştirme amacına yönlendirilmesiyle yeni sanayilerin “kuluçka makinası” olarak görev üstlenmeye başlamıştır (Özügür, 1999, s. 97). Bunun sonucunda, kamusal ve özel üniversiteler sanayi alanıyla işbirliğine girerek günümüz yeni tip insanını oluşturma ve sisteme dahil etme görevi edinmiştir. Üniversiteler, son dönemlerde hâkim olan neo-liberal sisteme uyumlu, girişimci ve kapitalist üretim sistemine uygun insan sermayesinin oluşumunda etkin bir rol üstlenmiştir. Kaldı ki, özel üniversitelerin gazetelerde yer alan reklam ve reklam haberlerinde öne çıkan sanayi alanıyla işbirliği içerisinde hedeflenen uygulamalı eğitim modelleri yeni tip insan sermayesinin oluşturulmasını amaçlayan bir dilde sunulması bu saptamayı destekler niteliktedir.

3.6. Genel Değerlendirme

Çalışmada gerçekleştirilen *metinsel çözümleme* bölümünde eğitim haberciliği açısından tartışma yaratan ve eğitim alanının gündemini belirleyen içerikler, Türkiye basınıni temsilen seçilmiş *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet* ve *Ortadoğu* gazeteleri çerçevesinde irdelenmiştir. Bu bağlamda, eğitim alanında en çok tartışılan ve yer verilen konular belirlenerek eğitim haberlerinin incelendiği beş tematik başlık oluşturulmuştur. Oluşturulan tematik başlıklar altında öne çıkan konular seçilmiş olan gazetelerde yer verilen haberler çerçevesinde karşılaştırmalı olarak tartışılmıştır.

Devletin eğitimle ilgili idari kurumlarına ilişkin gazetelerde yer verilen ve tartışılan kurumlar ağırlıklı olarak Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurumu olarak öne çıkmaktadır. MEB'e ilişkin incelenen gazetelerde tartışılan konular 2016 yılı içerisinde Nabi Avcı'nın bakanlığı dönemindeki söylemleri ve uygulamaları, Milli Eğitim Bakanı Nabi Avcı'nın yerine İsmet Yılmaz'ın gelmesi, öğretmen atama sisteminde yapılan değişiklikler, 15 Temmuz darbe girişimi sonrası eğitim alanındaki değişiklikler ve sonrasında Maarif Vakfı'nın kurulması, tam gün eğitime geçiş tartışmaları, 4+4+4 sisteminin eğitim alanındaki etkileri, dershanelerin kapatılması konusu, ortaöğretim kurumlarına ilişkin seçmeli ders tartışmaları olmuştur. YÖK ile ilgili olarak yer verilen haberlerde eğitim gündemini belirleyen en önemli konu, üniversitelerin rektör seçim sisteminin değiştirilerek Cumhurbaşkanı'nın onayına bırakılmasıdır. Ayrıca, 15 Temmuz darbe girişimi sonrası yükseköğretim kurumlarına ilişkin gelişen olaylar da ön plana çıkan konular arasındadır.

Devletin eğitimle ilgili idari kurumlarından MEB'e ilişkin olarak gazetelerde öne çıkan en önemli konulardan biri dershanelerin kapatılması tartışmaları olmuştur. Dönemin iktidarına yakın bir yayın politikası izleyen *Milat* gazetesi, dershanelerin yerine devlet eliyle yeni kurslar kurulduğunu yetkili kişilerin söylemlerine dayandırarak verirken; sayfalarına taşıdığı özel kurs reklamlarıyla da yetkili kişilerin iddialarını yürütmektedir. Ayrıca, dershanelerin kapatılması konusunda gerçekleştirilen girişimlerin ardından sınavlara yönelik özel ders veren kursların resmi olarak kapatıldığı ancak, temel lise adı altında faaliyetlerine devam ettikleri hem gazete haberlerinde hem de reklamlarda açık şekilde gözlemlenmiştir. Özellikle sınav dönemlerinde yoğunlaşan çeşitli temel lise reklamları, sınava yönelik özel ders veren dershanelerin özel lise olarak faaliyet gösteren kurumlara büründüğünü göstermiştir. Özel lise olarak değerlendirilen bu kurumlar ise, ortaöğretim seviyesindeki kurumlarda özelleştirme oranlarının gün geçtikçe artacağına

işaret etmektedir. Bunun yanı sıra, devlet yetkililerinin gazetelerde yer alan söylemleri, gelecek yıllarda özel öğretim kurumlarının tüm öğretim kurumları içindeki payının arttırılacağı yönünde şekillenmiştir.

MEB'e ilişkin tartışılan bir diğer konu ise, ortaöğretim kurumlarında seçmeli ders olarak verilen dini içerikli derslerin seçim aşaması olmuştur. MEB, seçmeli derslerin seçilmesine ilişkin ilgili yazıyı okullara göndermesinin ardından, özellikle MEB'e bağlı il ve ilçe teşkilatlarının dini içerikli derslerin öğrenciler tarafından seçilmesi için yönlendirmede bulundukları gözlemlenmiştir. Dini içerikli seçmeli derslerin seçilmesi için okul yönetimlerinin, çeşitli vakıf ve derneklerin, cami görevlilerinin seferber edilerek öğrencileri yönlendirmede ön plana çıktıkları konuyla ilgili haberlerde yer almıştır. Özellikle son yıllarda MEB eliyle ortaöğretim kurumlarının eğitim müfredatına dahil edilen tartışmalı dersler hem öğrenciler hem de veliler tarafından tepki gösterilen bir konu olarak öne çıkmıştır.

Bir diğer tematik başlık ise akademisyenler, öğretmenler ve eğitim alanında faaliyet gösteren sendika, dernek ve vakıflar olmuştur. Akademisyenler açısından incelenen gazeteler arasında en önemli tartışma gündemini, 'Barış Bildirisi' adıyla yayınlanan ve birçok akademisyen tarafından imzalanan bildiri üzerine gerçekleştirilen tartışmalar oluşturmuştur. Bildirinin yayınlanmasının ardından destekleyen ya da karşı çıkan gazeteler, haberlerinde bildiri konusuna yer vererek eğitim gündemini belirlemiştir. Öte yandan, öğretmenlere ilişkin olarak gündeme taşınan en önemli konu ise, öğretmen atama sisteminde yapılan değişiklik ile sözleşmeli öğretmenlik uygulamasının ve görev alınan yerde 6 yıl zorunlu görev yapılması koşulunun getirilmesidir. Bunun yanı sıra, öğretmenlere performans kriterleri getirilerek, öğretmenlerinin yıl içerisindeki performanslarının öğrenci ve veliler tarafından değerlendirilmesi de bir diğer konu başlığını oluşturmuştur. İncelenen gazetelerde eğitim alanında faaliyet gösteren sendika, vakıf ve derneklerin konu olduğu haberlere bakıldığında, eğitim sistemine ilişkin ortaya çıkan gelişmeler hakkında özellikle sendikaların öne çıktığı çeşitli söylemlere ve raporlara gazetelerde yer verilmiştir. Bu bağlamda, en dikkat çekici nokta incelenen gazetelerde yer verilen sendikalar, dernekler ve vakıfların ideolojik olarak yakın olduğu gazetelerde yer alması ve eğitim gibi uzlaşmanın ön planda olması gereken önemli bir alanda çatışmanın derinleşmesine neden olan bir dilin kullanılmış olmasıdır.

Eğitim gönüllüleri başlığında, "barış bildirgesi" Türkiye'nin önemli gündem maddelerinden birini oluşturmuştur. 2016 yılının Ocak ayında başlayan tartışmalar

hakkında incelenen gazetelerin haber dillerine bakıldığında, gazetelerin ideolojik olarak farklılaştıkları gözlemlenmiştir. Bildirgede yer verilen ifadeler sonrası tartışmaların arttığı bir dönemde bildirgeye imza atan akademisyenler hakkında soruşturmalar açılmış ve görevlerinden uzaklaştırılmıştır. İncelenen gazetelerden bazıları bildirgeye imza atan akademisyenlerin derslerine girilmemesi gerektiğini savunurken, bazıları da akademisyenlerin içinde bulunduğu süreci yakından takip ederek onların mağduriyetini gündeme getirmiştir. Bildirgenin yayımlanması süreci sonrasında akademisyenler hakkında açılan soruşturmalar ve uzaklaştırma kararları üniversiteler üzerindeki siyasi baskının artarak devam etmesinde de önemli bir dönüm noktası olarak öne çıkmaktadır. Üniversitelerde öne sürülen fikirler ve eleştirilerin en aza indirilmesi açısından bildirgeyle başlayan baskı süreci gün geçtikçe artmış ve üniversiteler üzerinde psikolojik bir baskı hâkim olmuştur.

Eğitim gönüllüleri başlığı altında öne çıkan bir diğer konu da atama sistemi değişikliği ve performans kriterleri tartışmaları olmuştur. Atama sistemine ilişkin olarak MEB tarafından öğretmenlerin sözleşmeli statüde atanarak 4+2 olarak adlandırılan ve atandığı yerde 6 yıl zorunlu görev alma konusu gazetelerde ön plana çıkmıştır. İncelenen gazetelerde atama sisteminde yapılan değişikliğin ve özellikle 6 yıl zorunlu görev yapma konusunun öğretmenlerin aile birliğini sarsacağı yönündeki eleştirilere yer verilmiştir. Ayrıca, sözleşmeli statüde atanan öğretmenlerin geleceğe ilişkin iş güvencesinin elinden alındığı ve öğretmen özelinde gelecek kaygısının ortaya çıkması eğitim sistemi açısından verimli bir çalışan kadronun oluşmasında en önemli sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra, öğretmenlerin performanslarının öğrenciler ve veliler tarafından değerlendirilmesi uygulamasına geçiş sözü edilen kaygılar içinde olan öğretmenlerin verimliliğini olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. Öğrencilerin ve velilerin vereceği performans notları kurumdan kuruma ya da bireyden bireye değişeceği, mutlak tarafsız bir notlandırmanın yapılamayacağı tartışmalarını öne çıkarmıştır.

İncelenen gazetelere ilişkin olarak öne çıkan tematik başlıklardan biri de ‘eğitim sistemi’ olarak belirlenmiştir. Eğitim sistemi ile ilgili öne çıkan tartışma konularına bakıldığında, 4+4+4 sisteminin eğitime etkilerine ilişkin raporlara yer verilmiş ve değişiklik sonrası özellikle dini eğitimin eğitim sistemi içerisindeki ağırlığı tartışılmıştır. Öte yandan, TEOG, YGS, LYS gibi eğitim kurumları arasında geçiş için düzenlenen sınavlara ilişkin yazı dizilerinin yoğunlukta olduğu içeriklere tanık olunmuş ve sınavlara hazırlık aşamasında öğrencilere yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Ayrıca, sınav

sonrası sonuçlara ilişkin ÖSYM kaynaklı yapılan hatalar da gazetelerde tartışılan diğer bir konu olmuştur. Uluslararası bir sınav olan ve öğrencilerin fen, matematik ve okuma becerilerinin ölçüldüğü PISA sınavının sonuçlarına göre, Türkiye’den katılan öğrencilerin başarısız olmasının nedenlerine ilişkin tartışmalar incelenen gazetelerde yer alan önemli bir gündem konusunu oluşturmuştur. Bunun yanı sıra, gazetelerde yer verilen çeşitli raporlara göre, son yıllarda eğitim sisteminde yer alan özel okulların sayısındaki artışla birlikte eğitim alanında aile başına düşen harcamalarda önemli bir yükselişin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir.

Eğitim sistemine ilişkin en önemli konulardan birini, 4+4+4 sistemine geçişle birlikte kesintili eğitimin okul öncesi eğitimde bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olduğu üzerine gerçekleştirilen tartışmalar oluşturmuştur. Haberlerde yer alan raporlarda da okul öncesi eğitimin ihmal edildiği ve öğrencilerin okula uyum sağlama döneminde büyük sorunların temelini oluşturduğuna dikkat çekilmiştir. Ayrıca, kesintili eğitimle birlikte zorunlu eğitim dönemleri arasındaki geçiş zamanlarında örgün eğitimden kopuşların arttığı ve öğrencilerin uzaktan eğitim alarak okullardan uzaklaştığı da önemli bir tartışma konusu olarak ön plana çıkmıştır. Örgün eğitimden uzaklaşan öğrenciler uzaktan eğitim aşamasında gerekli temel eğitimi yeterli düzeyde alamamaktadır. Bu yüzden de nitelikli bireylerin yetişmesinde kesintili eğitimin güvenilirliği sorgulanmıştır.

Öte yandan, ekonomi açıdan bakıldığında, günümüzde eğitim olgusu öğrencilere ve ailelere ekonomik bir yük olarak ortaya çıkmaktadır. Ailelerin bütçelerinden çocuklarının eğitim harcamalarına ayırdığı bütçe Türkiye açısından değerlendirildiğinde önemli bir pazarın oluşmasının da temelini oluşturmuştur. İncelenen gazetelerde yer verilen haberlerde çeşitli sendika, vakıf ve derneklerin eğitim harcamalarına ilişkin yayımladığı raporlara yer verilmiştir. Buna göre, incelenen gazetelerde yer alan raporlar eğitim harcamalarının her geçen yıl artış gösterdiğini vurgulamaktadır. Raporlarda ileri sürülen harcama rakamları gazetelerin yayın politikalarına göre değişiklik gösterse de harcamalarda görülen artışın oranları yakınlık göstermektedir. Diğer yandan, kamu okullarındaki eğitimin tartışmalı hale gelmesi ve özel okulların veliler tarafından daha çok tercih edilir bir noktaya gelmesi varolan harcamaların özel okul fiyatlarıyla daha da arttığını göstermiştir. Kamu okullarının niteliğinin ve güvenilirliğinin zayıflatılması dar gelirli aile çocuklarının aldığı eğitimle yüksek gelirli ailelerin çocuklarının aldığı eğitim arasında büyük farkın temelini oluşturmaktadır. Bu farkın ortaya çıkmasındaki en önemli nedenler ise, kamusal anlayış temelli bir eğitim politikasından uzaklaşarak

özelleştirmelerin eğitim alanında da desteklenmesi, kamu okullarında dini eğitim tartışmalarının artış göstermesi, imam hatip okullarına gösterilen ilginin diğer kamu okullarına gösterilmemesi olarak öne çıkmıştır.

Ortaöğretim kurumları tematik başlığı altında toplanan konulara bakıldığında, kamu ortaöğretim kurumlarına ilişkin en önemli tartışma konusu, MEB tarafından ‘proje okul’ olarak belirlenen liselerde sekiz yıldan fazla görev alan öğretmenlerin diğer okullara atanması tartışmaları olmuştur. Proje okul kapsamında Türkiye’nin önde gelen liselerindeki öğretmenlerle ilgili alınan kararlar sonrası öğrenci ve velilerin protestoları ön plana çıkmıştır. Öte yandan, incelenen gazetelerde imam hatip okullarına ilişkin gerçekleştirilen yeni uygulamalar, imam hatip okullarının sayısındaki artışa ilişkin tartışmalar ve özellikle son dönemde bazı liselerin imam hatip okuluna dönüştürülmesi tartışmaları eğitim gündemini belirlemiştir. Ayrıca, mesleki liselere ilişkin olarak MEB’in bu alanda özellikle özel mesleki ve teknik lise öğrencilerine teşvik ödeneği vermesi, mesleki liselerden yüksek okullara geçiş uygulamasında yapılan değişiklikler yer verilen haberlerde ve köşe yazılarında tartışılmıştır. Ortaöğretim kurumları konusunda önemli yer tutan bir diğer konu ise özel ortaöğretim kurumları olarak gözlemlenmiştir. İncelenen gazetelerde, özel okullara ilişkin reklam ve reklam haberler kamu okullarıyla karşılaştırıldığında yoğun bir şekilde yayımlanmıştır. Bu bağlamda, kamu ortaöğretim kurumları genel olarak çeşitli sisteme ilişkin sorunlarla gazetelerde yer alırken; özel okullar reklam ve reklam haberlerde sorunlardan uzak, başarılı eğitim kurumları olarak öne çıkarılmıştır.

Ortaöğretim kurumlarına ilişkin tartışmalarda gazetelerin eğitim haberleri gündemini oluşturan en önemli konu, proje okullar olarak adlandırılan ve ortaöğretim seviyesinde önde gelen liselerin öğretmen kadrolarında yapılan değişiklikler olmuştur. Proje okul kapsamına alınan, kaliteli eğitim verdiği kabul edilen liselerde uzun dönem görev yapmış öğretmenler MEB’in belirlediği diğer okullara gönderilmiş ve okul yönetimleri ve veliler tarafından büyük tepki almıştır. Sözü geçen okulların öğretmenlerinin farklı okullara gönderilerek eğitim kalitesinin zayıflatıldığı ve özellikle gazetelerde yer alan iddialara göre nitelikli öğretmenlerin imam hatip okullarına yönlendirildiği gözlemlenmiştir. Kamusal yarar açısından tüm kamu okullarının eğitim kalitelerinin aynı seviyeye çıkarılması gerekirken; dönemin siyasal politikaları da göz önünde bulundurulduğunda birtakım kamu okullarının güçlendirilmesi diğerlerinin ise

eğitim kalitesi açısından tartışmalı bir noktaya getirilmesi eğitimde fırsat eşitsizliğinin de temelini atmaktadır.

Öte yandan, incelenen gazetelerde ortaöğretim kurumlarına ilişkin kamu okullarının çeşitli tartışmalar üzerinden konu edildiği bir dönemde özel okulların reklam ve reklam haber içerikleri de yoğun olarak gözlemlenmiştir. Özel ortaöğretim kurumları yönetim, öğretmen ve öğrenciler açısından sorunlardan uzak, başarı odaklı kurumlar olarak öne çıkarken, özelleştirme politikalarının eğitim alanındaki yarattığı olumsuz etkiler gazete içeriklerinde göz ardı edilmektedir. İncelenen gazetelerde özel ortaöğretim kurumlarının çalışan kadrosunun ya da öğrencilerin durumlarına ilişkin ayrıntılı ve eleştirel bir habere yer verilmezken; reklam ve reklam haberlerde genel olarak üniversitelere yerleşen öğrenci sayıları öne çıkarılmış ve bir sonraki dönem gelecek olan öğrencilere ve velilerine çeşitli başarı hikâyeleri sunulmuştur.

Yükseköğretim kurumlarına ilişkin oluşturulan tematik başlık altında gündemi belirleyen konulara bakıldığında ise en önemli konuyu rektörlük seçimleri oluşturmuştur. Rektörlük seçim sistemindeki değişiklik sonrası, Türkiye'nin önde gelen üniversitelerinde gerçekleşen rektörlük seçimlerinde çoğunluğun oyunu alan rektör adayları yerine Cumhurbaşkanı'nın onayı ile başka bir adayın atanması bu kategorideki en önemli konu olarak incelenen gazeteler tarafından gündeme taşınmıştır. Kamu üniversitelerine ilişkin olarak üniversite mezunlarının işsizlik sorunlarının yanı sıra, üniversitelerin bünyesinde ortaya çıkan öğrenci olaylarına da incelenen gazetelerde yer verilmiştir. Bunun yanı sıra, üniversitelere ilişkin uluslararası alanda yayımlanan raporlar ön plana çıkarken, Türkiye'deki üniversitelerin uluslararası alandaki yeri tartışma konusu olmuştur. Ayrıca, incelenen gazetelerde özel üniversitelere ilişkin olarak reklam ve reklam haberlere yoğun olarak yer verildiği gözlemlenmiştir. Kamu üniversiteleri, rektörlük seçimi tartışmaları ve öğrenci olayları gibi konularla öne çıkarken; özel üniversiteler ise sözü edilen tartışmalı konulardan uzak, başarıya odaklı ve sanayi alanıyla işbirliği içindeki eğitim kurumları olarak öne çıkarılmıştır. Özel üniversitelerin sayısındaki artış ile doğru orantılı olarak gazetelerde yer verilen reklam ve reklam haberlerin de arttığı ve çeşitlendiği analiz edilen bir başka nokta olarak önem kazanmıştır.

Yükseköğretim kurumlarının gündemi açısından en çok tartışılan konu, rektörlük seçimi sisteminde yapılan değişiklik olmuştur. 676 sayılı KHK ile rektörün doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından seçilmesi karara bağlanmış ve üniversite yönetimlerinin geleceği doğrudan siyasi iktidara bağlanmıştır. Rektörlük seçimlerinin değişmeden

önceki sistemine bakıldığında, seçim sonunda en çok oyu alan üç aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından bir seçim yapılırken; bu değişiklik sonrası üniversite rektörünün üniversitede görev alan bir akademisyen olabileceği gibi dışarıdan atanan biri de rektörlük görevine getirilebilmektedir. “Özellikle son yıllarda hâkim siyasi politikalar göz önüne alındığında, üniversite özerkliğinin siyasi baskılar tarafından yok edildiği, yapılan atamalar ile siyasal denetimin gücünün arttığı” incelenen gazetelerin (*Cumhuriyet*, *Evrensel*) bazıları tarafından vurgulanmıştır.

Bunun yanı sıra, incelenen gazetelerde kamu üniversitelerine ilişkin yer verilen haberlerde kullanılan dilin üniversitelerdeki tartışmaların daha da derinleşmesinin temelini attığı gözlemlenmiştir. İncelenen gazetelerden *Milat*, konu edilen kamu üniversitesini “terör yuvası, din düşmanı grupları barındıran bir üniversite” olarak ele alırken; *Evrensel* ve *Cumhuriyet* gazeteleri akademisyenlerin içinde bulunduğu tartışmaları ön plana çıkarmıştır. Bununla birlikte, *Hürriyet* ve *Milliyet* gazeteleri ise, konu edilen üniversitenin uluslararası raporlara göre bilimsel alanda elde etmiş olduğu başarıları sayfalarına taşımıştır. Ayrıca, kamusal ortaöğretim ya da yükseköğretim kurumlarına ilişkin irdelenmesi zorunlu bir konu da incelenen gazetelerde daha çok kaliteli eğitim veren ve gözde eğitim kurumlarına işaret edilirken; diğer kamu eğitim kurumlarına gereken önemin verilmediği gözlemlenmiştir. Kaldı ki, önemli kamu eğitim kurumlarının dahi tartışmalı konularla değersizleştirildiği bir eğitim sisteminde, geri planda kalan okulların durumunun göz ardı edilmesi kamusal eğitim kurumları arasındaki eğitim kalitesi farkının da derinleşmesinde önemli bir rol oynayacağı düşünülmektedir.

Özetle, ortaöğretim kurumları seviyesinde varolan özelleştirme politikalarının yükseköğretim kurumlarında da öne çıkan bir konu olduğu gözlemlenmiştir. 2016 yılı içerisinde, incelenen gazetelerde özel yüksek öğretim kurumlarına ilişkin reklam ve reklam haberlerin yoğun sıklıkla yer aldığı saptanmıştır. Özel ortaöğretim kurumlarına oranla gazetelerde daha fazla yer verilen özel üniversite reklam ve reklam haberleri özellikle üniversiteye geçiş dönemlerinde artmıştır. Genel olarak çeşitli projeler, imkânlar ve başarı hikâyeleriyle desenlenen reklam haberlerde, özel üniversitelerin nitelikli öğretim kadroları öne çıkarılmış ve üniversite mezunları arasındaki işsizlik oranlarının artış gösterdiği son dönemde özel üniversiteler iş vaat eden yükseköğretim kurumları olarak vurgulanmıştır. Bu açıdan, reklamlarda kullanılan duyurumlara bakıldığında; üniversite-sanayi işbirliği olgusunun da öne çıkarılmasıyla özel üniversitelerin iş bulma kurumlarına dönüştüğünden söz edilebilir.

SONUÇ

Günümüzde demokratik bir toplumsal yaşamın varolabilmesinde ve toplumun gelişiminde en önemli ihtiyaçlardan biri eğitim olarak öne çıkmaktadır. Eğitim, bireylerin toplumsal yaşama uyum sağlaması ve kişisel gelişimi açısından önemli olduğu kadar toplumsalın ekonomi politik üretimi açısından da önemli bir yere sahiptir. Sanayi toplumuna geçiş dönemiyle birlikte üretim ve tüketim odaklı bir toplum yaşamına geçilmesiyle eğitim ihtiyacının giderek arttığı bir döneme girilmiştir. Ancak, eğitimin ana hedefi bireylerin kişisel gelişim ihtiyacını karşılamaktan çıkarak kapitalizmin ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmeye başlamıştır.

Kapitalist üretim tarzının ortaya çıkmasıyla birlikte üretim alanlarında çalışan eğitilmiş bir kitleye ihtiyaç artmıştır. Bu bağlamda, üretim sisteminin ihtiyaçlarını karşılayabilen, bilinçli ve yetenekli bireylerin yetiştirilmesi açısından eğitim kavramı gerçek amacından uzaklaşarak üretim için insan sermayesinin oluşturulmasında en önemli faktörlerden biri haline gelmiştir. Sanayi odaklı gelişen toplumlarda eğitim ve bilimin her alanı hâkim ekonomik sisteme hizmet eden kamusal taleplerin giderek zayıfladığı ekonomik bir sektöre dönüşmeye başlamıştır.

Öte yandan, toplumsal yapının bilinçlenmesinde ve ilerlemesinde eğitim kadar basın/medya da önemli bir yere sahiptir. Kamusal yayıncılık çerçevesinde toplumun güncel hayatı takip etmesi ve kültürel anlamda gelişiminde medyanın sunduğu içerikler bilincin yaratılmasında etkin bir rol oynamaktadır. Kuşkusuz, kitle iletişiminin ortaya çıktığı günden bu yana yayıncılık kavramı teknolojik gelişmelerin ve sahiplik yapılarının da etkisiyle şekillenmiş, kamusal yarar anlayışından uzaklaşarak hâkim ekonomi politik sistemin bir uzantısı haline gelmiştir.

Bu bağlamda, çalışmanın birinci bölümünde özellikle 1980 sonrası ortaya çıkan yeni sağ politikaların toplumsalın tüm alanlarında yarattığı etkilere ve değişimlere odaklanılmıştır. Bunun yanı sıra, çalışmanın konusunu oluşturan eğitim alanına etki eden ekonomi politik dinamikler ve dönemsel koşullar tartışılmıştır. Buna göre, 1980'li yıllarla birlikte hem dünyada hem de Türkiye'de toplumsal hayatın ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarında yeni sağ politikaların etkileri tartışılmış ve çalışmanın konusunu oluşturan eğitim alanının dönüşümündeki etkileri irdelenmiştir.

Yeni sağ politikaların hâkim anlayış olarak güç kazanmasıyla birlikte ulus devletlerin zayıflaması ve her alanda özelleştirme politikaları tüm dünya devletlerini etkisi altına almıştır. Ulus devletlerin hâkim serbest piyasa anlayışına eklenmesi

beraberinde çokuluslu şirketlerin güçlenmesine ve sermayenin hâkimiyeti karşısında zayıflamasına neden olmuştur. Ekonomik anlamda sınırların ortadan kalkmasıyla zayıflayan ulus devletlerde ithalat temelli bir tüketim anlayışı hızla yükselmiş ve kültürel küreselleşmenin de önünü açmıştır. Küresel bir kültürün varolup olmadığı tartışmaları devam etse de, popüler kültürel ürünlerin tüketimi gün geçtikçe artmakta ve sistemin gereklerini yerine getiren homojen bir toplumun altyapısı hazırlanmaktadır.

Öte yandan, neo-liberal piyasa ekonomisi, siyasi alanda 1960'lı yıllarda yükselişe geçen yeni sol görüşe karşı yeni sağ siyasi anlayışın yerleşmesinde ve hâkim görüş olarak güçlenmesinde etkin rol oynamıştır. Fransız Devrimi'nden bu yana gün geçtikçe güçlenen yeni sağ politikalar siyasi anlamda tutucu ve gelenekçi bir bakış açısıyla ortaya çıkmış ve özellikle devletin iktidar yapılarında güçlü bir konum edinmiştir. Mevcut siyasi anlayış, serbest piyasa ekonomisine sıcak bakan, özelleştirme politikalarını destekleyen ve gerektiğinde sorunlar karşısında hakem olarak müdahale eden bir yapıya bürünmüştür.

1980 sonrası yeni sağ politikalar ekseninde gelişen ekonomik, siyasi ve kültürel politikalar eğitim alanını da derinden etkilemiştir. Her alanda olduğu gibi eğitim alanında da devlet destekli özelleştirme politikaları artmış ve eğitim kavramının alınıp satılır bir meta haline dönüşümü hızlanmıştır. Eğitimin meta haline dönüşmesinin yanı sıra, ideolojik bir üretim alanı olarak eğitim alanı etkin bir konuma yükselmiştir. Büyük kitlelerin küçük yaştan itibaren hâkim ekonomi politik koşullara uygun olarak yetişmesinde temel eğitimdeki baskılar artmış, kamusal ve eşit bir eğitim anlayışının varlığı zayıflatılmıştır. Eğitimin neo-liberal politikalarla entegrasyonu sonucu hesapverebilirlik, rekabet, merkezi sınavlar ve eğitim ile ekonomi arasında bağın giderek artması ekonomi temelli bir literatürün ortaya çıkmasına neden olmuştur (Angus, 2014, s. 101).

Çalışmanın ikinci bölümünde, yeni sağ politikaların medya alanındaki etkilerine değinilerek hem dünyadaki hem de Türkiye'deki tarihsel süreci bağlamında ekonomi politik dönüşümler irdelenmiştir. Bu bağlamda, medya alanında ortaya çıkan deregülasyon politikaları, tekelleşme ve yöndeşme, medya alanında en önemli sektörlerden biri olan reklamcılık kavramlarına vurgu yapılarak, neo-liberal politikaların sözü edilen alanlardaki etkileri açıklanmaya çalışılmıştır.

Öte yandan, çalışmanın temel sorunsalı açısından gazetecilik kavramı ekseninde uzmanlaşma alanlarından biri olan ve Türkiye'de akademik açıdan kavramsal çerçevesi henüz belirlenmeyen eğitim haberciliği kavramına odaklanılmıştır. Eğitim alanıyla ilgili

ortaya çıkan gelişmelerin gazetelerdeki yansımaları gözlemlenmesine karşın eğitim haberciliğinin kavram olarak ilgili literatürdeki eksiliği dikkat çeken bir nokta olmuştur. Bu anlamda, yapılan bu çalışmanın gazeteciliğin bir uzmanlık alanı olarak eğitim haberciliğinin kavramsal çerçevesinin belirlenmesinde önemli bir boşluğu doldurmada katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

1980 sonrası yeni sağın artan etkisi toplumsal yaşamın her alanına etki ederken, medya ya da habercilik kavramı da hâkim politikaların etkisinde dönüşüm göstermiştir. Özellikle kitle iletişimi alanındaki teknolojik gelişmelerle birlikte neo-liberal politikaların en önemli yatırım alanı medya ve kitle iletişimi olarak öne çıkmıştır. Hâkim ekonomi politikaların tüm dünyada serbest dolaşımını kolaylaştırıcı bir etkisi olduğu görülen telekomünikasyon sektörü değerli bir yatırım alanı olarak görülmüştür. Bu anlamda özellikle askeri alanda kullanılan haberleşme teknolojilerinin devlet eliyle özelleştirilmesi ve ticarileşmesi sonucunda uluslararası bir haberleşme ağının temelleri atılmıştır. Böylece, ekonomik kriz içerisindeki ABD ve Avrupa merkezli gelişen yeni sağ politikalar iletişim teknolojileri aracılığıyla dünya genelinde geniş bir hareket alanına sahip olmuştur. Kaldı ki, hâkim ekonomik, siyasi ve kültürel sistemin dünya genelinde kabul görmesi ve yeniden üretimi açısından 1980’li yılların iki önemli el değmemiş alanı olan eğitim ve iletişim alanları özel sermayenin yatırımlarını yoğunlaştırdığı sektörler olarak öne çıkmıştır.

Bu bağlamda, 1980 sonrası medya alanındaki kamusal yayıncılık anlayışının giderek gerilediği ve ticari yayıncılığın öneminin arttığı bir döneme girilmiştir. Ticari yayıncılığın yaygınlaşması sürecinde ise dönemin katı kurallarının sermaye sahiplerinin çıkarına olacak şekilde değiştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, deregülasyon ya da medya alanında varolan kuralların kaldırılarak özel girişimi teşvik edecek şekilde yeniden düzenlenmesi politikalarına gidilmiştir. Serbest piyasa anlayışına eklenilen dünya devletlerinin tamamı da medya alanındaki bu dönüşüme uyum sağlama politikalarını benimsemiştir. Kamusal yayıncılığın temelini sarsan bu dönüşüm devletin medya alanından büyük oranda çekilmesiyle bu alanda özel sermayenin hâkimiyetini güçlendirmiştir.

Bununla birlikte, medyanın kitlelere ulaşma ve hâkim fikirleri toplumlara yaymada güçlü bir etkisinin olduğunun farkına varılması özel girişimcilerin bu alanda yoğunlaşmasına neden olmuştur. Deregülasyon politikalarıyla medya alanında özelleştirme faaliyetleri artmış ve bu alanda özel sektörün hakimiyetinde gelişen

tekelleşme olgusu ortaya çıkmıştır. Özellikle ABD, Avrupa ve Japonya merkezli özel medya şirketleri uluslararası alanda da satın alımlar gerçekleştirerek çokuluslu bir yapıya bürünmüşlerdir. Medya alanında tekelleşen özel sermaye, hâkim politikaların benimsetilmesinde ve toplumsal yapıların ekonomik, siyasi ve kültürel bağlamda dönüştürülmesinde kitle iletişim teknolojilerini etkin şekilde kullanmaktadırlar.

Kaldı ki, kitle iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve ülkeler genelinde etkin şekilde kullanılması, tüketim kültürünün yaygınlaşması açısından da önemli bir rol üstlenmiştir. Bu bağlamda, reklamcılık sektörü 1980'li yıllar sonrası serbest pazar anlayışıyla iç içe geçmesiyle kendini sürekli olarak yeniden üreten tüketim kültürünün en önemli destekleyici güçlerinden biri olmuştur. Medya alanının özelleştirilmesi sonrası üretilen içerikler ihtiyaçları karşılamamış ve özellikle sanayi alanıyla yakın ilişki kuran medya sektörü üretilen metaların reklamı açısından bir pazarlama aracı olarak önemli hale gelmiştir. Böylece, kitle iletişim araçları üzerinden gerçekleştirilen reklamcılık sektörü hem medya sahiplerine hem de reklamveren sanayi üreticisine kârlı bir yatırım alanı olarak ortaya çıkmıştır.

Öte yandan, çalışmanın odaklandığı alan olan gazetecilik bağlamında eğitim haberciliği kavramı Türkiye'de henüz önemi kavranamamış bir uzmanlık alanı olarak ön plana çıkmaktadır. Eğitim kavramı toplumların gelişmesinde en etkili alanlardan biri olarak öne çıkarken, medya ve özelinde gazetecilik kavramı da toplumsal ilerleme ve bilinçlenme açısından iki önemli alan olarak değer kazanmaktadır. Özellikle Türkiye eğitim sistemi açısından her geçen gün sorunların büyüdüğü ve tartışmaların bitmediği bir konuyu medyanın nasıl ele aldığı ve topluma nasıl yansıttığı inceleme açısından anlamlı görülmüştür. Bu yüzden, Türkiye'de kavramsal anlamda eğitim haberciliğinin eksiliği de göz önünde bulundurularak yapılan bu çalışmanın literatüre sağlayacağı katkının değerli olacağı düşünülmüştür.

Eğitim haberciliği kavramı ABD ve Avrupa ülkelerinde tartışılan ve önemi gün geçtikçe artan bir uzmanlık alanı olarak değer kazanmaktadır. Eğitim haberciliği, kamusal anlamda iki önemli alanın biraraya gelmesini de sağlamaktadır. Bu anlamda, eğitim haberciliği, temelinde kamusal bir anlayışın hâkim olması gerektiği eğitim alanındaki gelişmeler ve düzenlemelerin kamusal yayıncılık ilkelerine bağlı olan bir habercilik anlayışı çerçevesinde yayımlanmasını zorunlu kılmaktadır. Kuşkusuz, bu çalışmada eğitime yönelik bir gazetecilik uzmanlık alanının ortaya çıkması için eğitim alanındaki gelişmelerin tarihsel süreci hakkında yeterli bilgi sahibi olan, süreçleri ve gelişmeleri

eleştirel bakış açısıyla yorumlayan, kamusal yayıncılık ilkelerini benimseyen bir eğitim haberciliği kavramı ileri sürülmektedir. Buna ilişkin olarak, eğitim haberciliği, bilgiyi bitmiş bir ürün ve kolaylıkla tüketilebilir bir meta olarak sunmamaktadır. Bunun yerine, eğitim haberciliği bu alandaki yeteneklerin, eğitimin gelişmesi ve yeni perspektifler geliştirmek için kullanılmasını amaçlayan bir habercilik türüdür (Sowada, 2013, s. 92).

Çalışmanın üçüncü bölümünde eğitim haberciliğine ilişkin olarak Türkiye basınına temsilen *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet* ve *Ortadoğu* gazeteleri seçilmiştir. Buna göre, incelenen gazetelerde yer alan haber, köşe yazısı, yazı dizisi, reklam ve reklam haber içeriklerinin *nicel ve nitel çözümlemesi* gerçekleştirilerek, eğitim haberciliğine ilişkin içerikler eleştirel bir bakış açısıyla irdelenmiştir. İncelenen gazetelerin seçilmesinde temsil ettikleri ideolojik referanslarının ve buna bağlı olarak yayın politikalarının farklılıkları göz önünde bulundurulmuştur. Bu bağlamda, *Cumhuriyet* merkez solu, *Evrensel* sosyalist solu, *Hürriyet* ve *Milliyet* liberal sağ, *Milat* ve *Ortadoğu* ise muhafazakâr sağ ideolojiyi temsilen seçilmiştir.

Çalışmanın hazırlık aşamasında ideolojik referanslarına göre seçilmiş olan *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet* ve *Ortadoğu* gazetelerinin eğitim haberlerine ilişkin 1 Ocak-31 Aralık 2016 tarihleri arasındaki arşivlenmiş nüshalarına ulaşılarak nicel ve nitel çözümlemeleri gerçekleştirilmiştir.

Bu bağlamda, çalışmanın üçüncü bölümüne ilişkin nicel çözümleme bölümünde Türkiye basınına temsilen seçilen *Cumhuriyet*, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Milat*, *Milliyet* ve *Ortadoğu* gazetelerinin haber, köşe yazısı, yazı dizisi, reklam ve reklam haber içeriklerinin kısmi *içerik çözümlemesi* yöntemiyle sayısal verilerine ulaşılmış ve nicel veriler, nitel çözümleme bölümünde oluşturulan temalara ilişkin en çok tartışılan ve öne çıkan konuların belirlenmesinde kullanılmıştır. Nitel çözümleme bölümünde ise, seçilmiş olan gazetelere ilişkin arşiv araştırmasında elde edilen haber, köşe yazısı, yazı dizisi, reklam ve reklam haber içeriklerinin metin ve görsellerine ulaşılarak, öne çıkan konular çerçevesinde belirlenmiş olan beş tematik başlık altında *metin çözümlemesi* gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın nitel çözümleme bölümünde oluşturulan başlıklar eğitim haberlerine ilişkin en çok tartışılan konuların genel bir tematik başlık altında toplanmasıyla oluşturulmuştur. Buna göre, (1) Devletin eğitimle ilgili idari kurumları, (2) Eğitim gönüllüleri, (3) Eğitim sistemi, (4) Ortaöğretim kurumları, (5) Yükseköğretim kurumları tematik başlıkları gazetelerde öne çıkan eğitim haberleri bağlamında belirlenmiştir.

Tematik başlıkların oluşturulmasında öne çıkan konulara bakıldığında ise, ‘devletin eğitimle ilgili idari kurumları’ başlığında Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurumu’nun faaliyetleri öne çıkan tartışma konusu olurken, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, Üniversitelerarası Kurul gibi kurumlara ilişkin haberlere de yer verilmiştir. ‘Eğitim gönüllüleri’ başlığı kapsamında akademisyen ve öğretmenlerin yanı sıra, eğitim alanında faaliyet gösteren sendika, vakıf ve derneklere ilişkin içerikler tematik başlık altında irdelenen konuları oluşturmuştur. ‘Eğitim sistemi’ tematik başlığının oluşturulmasında öne çıkan gazete içeriklerine bakıldığında, eğitim kurumları arasında yapılan geçiş sınavları, çeşitli raporlar, eğitim sistemine ilişkin değişiklikler ve uygulamalar yer almıştır. ‘Ortaöğretim kurumları’ tematik başlığına ilişkin olarak öne çıkan içerikler kamu ve özel ortaöğretim kurumlarına ilişkin gelişmeler, reklam ve reklam haberler olurken; ‘yükseköğretim kurumları’na ilişkin olarak da kamusal ve özel üniversitelere ilişkin gelişmeler ile reklam ve reklam haber içerikleri analiz edilmiştir.

Çalışmanın nitel çözümleme bölümünde seçilmiş olan gazetelerde yer alan eğitim haberlerine ilişkin *metin çözümlemesi* yöntemiyle incelenen haber, köşe yazısı, yazı dizisi, reklam ve reklam haber içeriklerinden elde edilen bulgulara bakıldığında, eğitim alanıyla ilgili haber dilinin gazetelerin ideolojik referanslarına göre farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. Eğitim sistemine ilişkin ortaya çıkan düzenlemeler ve uygulamalar *Milat* gazetesinde destekleyici bir dille ele alınırken, *Cumhuriyet*, *Hürriyet*, *Milliyet* ve *Evrensel* gazetelerinde eleştirel bir bakış açısından sunulmuştur. *Ortadoğu* gazetesinde ise genel olarak eğitimle ilgili rutin haberlere yer verilerek eğitimin tartışmalı konularına değinilmediği gözlemlenmiştir.

Nitel çözümlemekten elde edilen bulgulara göre, incelenen gazetelerde yer alan eğitim haberlerinde Türkiye eğitim sisteminin içinde bulunduğu karmaşık durum özellikle kamu okullarını derinden etkilemektedir. Yer verilen eğitim haberlerinde kamu ortaöğretim ve üniversitelerine ilişkin MEB ve YÖK tarafından getirilen yeni düzenlemeler gazetelerin ideolojik bakış açılarına göre sunulmuştur. Kamu eğitim kurumlarının elde ettikleri başarılar ve projeler sayfalarda kısa haberler şeklinde sunulurken, bu kurumların içerisinde bulunduğu tartışmalı süreçlere ise geniş şekilde yer verilmiştir. Kamu eğitim kurumlarının sunumlarının aksine, özel eğitim kurumlarının incelenen gazetelerdeki sunumlarına bakıldığında, bu kurumlara ilişkin verilen reklam ve reklam haberlerin yoğunluğu dikkat çekmiştir. Özellikle reklam haber içeriklerinde özel okullara ilişkin çeşitli alanlarda elde edilen başarılar ve projeler öne çıkarılırken, özel

okulların eğitim sisteminde varolan tartışmalı konulardan uzak kurumlar olarak sunulduğu gözlemlenmiştir.

İncelenen gazetelerde kamu okullarına ilişkin haberlere bakıldığında, MEB ve YÖK'ün hem ortaöğretimde hem de yükseköğretimde uygulamaya koyduğu değişiklikler önem kazanmıştır. Kamu eğitim kurumlarında görev alan akademisyenlere ilişkin ortaya çıkan olaylar, öğretmenlere ilişkin atama sistemindeki değişiklik, performans kriterleri gibi uygulamalar gazetelerde geniş yer almıştır. Bunun yanı sıra, eğitim sisteminde sınavlar ve tercihler döneminde yaşanan sorunlar, uluslararası sınavlarda alınan başarısız sonuçlar tartışılırken, ortaöğretim kurumlarında uygulamaya geçirilen 'proje okul' tartışması ve beraberinde imam hatip okulları sayısındaki artış, dini eğitimin okullarda yaygınlaşması tartışmaları kamu ortaöğretim haberleri gündemini belirlemiştir. Kamu üniversitelerine ilişkin ise, rektör seçim sisteminde değişikliğe gidilmesi, üniversite bünyesinde gerçekleşen öğrenci olayları, kamu üniversitelerinin gazetelerin bakış açısına göre ayrımcı bir haber diliyle sunulması yükseköğretim haberleri gündeminde öne çıkan konuları oluşturmuştur.

Öte yandan, reklam ve reklam haberlerin sıkça yer verildiği gazeteler olarak *Cumhuriyet*, *Hürriyet*, *Milat* ve *Milliyet* öne çıkmıştır. *Evrensel* ve *Ortadoğu* gazetelerinde reklam ve reklam haberlere rastlanılmamıştır. Reklam ve reklam haberlerin yer aldığı gazetelerde özel okullara ilişkin sunulan içerikler incelendiğinde, özel ortaöğretim kurumları hakkında yıl içerisinde elde edilen başarılar, projeler, olanaklar kısa haberler şeklinde verilirken; bu türden haberler sıklık oranı açısından yoğun şekilde gözlemlenmiştir. Özel ortaöğretim kurumlarına ilişkin reklamlar ise genel olarak kurumlara geçiş sınavları öncesi ve sonrasında yoğunlaşmıştır.

İncelenen gazetelerde özel üniversitelere ilişkin reklam ve reklam haberlere yer veren gazetelere bakıldığında, özel orta öğretim kurumlarına göre reklam haber açısından içerik olarak daha sık ve geniş şekilde sayfalara taşınmıştır. Özel üniversitelere ilişkin reklam haberler yıl içerisinde yoğun olarak sunulmakla birlikte, kayıt dönemlerinde üniversitelerin uygulamaları, sahip olduğu olanaklar, öğretim üyesi kadroları öne çıkarılarak tam sayfa haber şeklinde işlenmiştir. Bunun yanı sıra, reklamlarda da özel ortaöğretim kurumlarına göre özel üniversite reklamları daha yoğun şekilde gazetelerde yer almıştır. Reklam sloganları açısından vurgu yapılan ifadelerle bakıldığında, son dönemde artan işsizlik ve üniversite mezunlarının iş bulamama sorununa yönelik iş imkânı sağlayan ve sanayi alanıyla işbirliği içerisinde uygulamalı eğitim veren üniversite

temaları işlenmiştir. Ayrıca, özel üniversite reklamlarında vurgu yapılan diğer nokta gelecekle ilgili umut vaat eden sloganların kullanılması olmuştur. Bu açıdan özel üniversiteler reklamlarında geleceği pazarlayan ve maddi bir kazanç elde etme amacını saklı tutan bir reklam stratejisi izlenmiştir.

Bununla birlikte, eğitim haberciliği açısından Türkiye basınıni temsilen seçilmiş gazetelerde yer verilen kamu ve özel eğitim kurumlarına ilişkin haberler gazeteler arasında ideolojik ve ekonomik çıkarlar açısından farklılaşmıştır. Kamu eğitim kurumları daha çok çeşitli sorunlar ve tartışmalarla ön plana çıkarken, özel eğitim kurumları reklam ve reklam haberlerinde sorunsuz, tartışmadan uzak ve başarılı kurumlar olarak yansıtılmıştır. Kuşkusuz, özel eğitim kurumlarının bu şekilde sunulmasında reklam ve reklam haberlerden elde edilen gelir ön plana çıkmaktadır. Ancak, kamu eğitim kurumlarının olumsuz sunumu karşısında, özel eğitim kurumlarının olumlu sunumu kamusal eğitimin içinde bulunduğu tartışmaları derinleştirmekte ve eğitimde özelleştirmelerin daha da artmasına destek vermektedir.

Türkiye’de incelenen gazetelerdeki eğitim içeriklerine bakıldığında, eğitim haberciliği açısından kamusal ve özel öğretim kurumlarına ilişkin gelişmelerin eşit şekilde ve tüm yönleriyle topluma aktarıldığı bir anlayışa ihtiyaç duyulduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, eğitim sistemiyle ilgili sorunlar yapıcı bir eleştirelilik çerçevesinde gündeme getirilip tartışılmalıdır. Kamu eğitim kurumlarının içinde bulunduğu sorunlar öne çıkarılırken, sorunlara ilişkin çözüm önerileri getiren bir habercilik anlayışının benimsenmesi gerekmektedir. Kamu eğitim kurumlarına ilişkin sorunların çözümünde ve kamusal eğitimin güçlenmesinde aktif rol alan tüm eğitim kurumlarının olumlu ve olumsuz durumlarının eşit şekilde tartışıldığı ve gündeme taşındığı bir eğitim haberciliği anlayışı ortaya konmalıdır.

Sonuç olarak, bu çalışmanın konusunu; yeni sağ politikalar çerçevesinde Türkiye basınındaki eğitim haberciliğine ilişkin içeriklerin seçilmiş örnek gazeteler üzerinden karşılaştırmalı çözümlemesi oluşturmıştır. Bunun yanı sıra, literatür taraması sürecinde, eğitim haberlerinin eleştirel bir bakış açısıyla incelendiği ve eğitim haberciliğine ilişkin Türkiye’de yapılan başka bir çalışmaya rastlanılmamış olması nedeniyle, bu çalışmadan elde edilen bulguların ve yorumların alanda yapılacak diğer çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, çalışmada elde edilen bulgular ve yorumu, eğitim haberlerine ilişkin Türkiye basınıni temsilen seçilmiş gazeteler özelindedir ve sadece *Cumhuriyet*,

Evrensel, Hürriyet, Milat, Milliyet ve Ortadoğu gazeteleri için genellenebilir. Bu anlamda, Türkiye basınının bütününe ilişkin genelleme yapılamaz.

KAYNAKÇA

- Adaklı, G. (2001). Yayıncılık alanında mülkiyet ve kontrol. B. Kejanlıoğlu, S. Çelenk ve G. Adaklı (Eds.), *Medya politikaları* içinde (s. 145-204). Ankara: İmge kitabevi.
- Adaklı, G. (2006). *Türkiye'de medya endüstrisi, neoliberalizm çağında mülkiyet ve kontrol ilişkileri*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Adaklı, G. (2010). Neoliberalizm ve medya: Dünyada ve Türkiye'de medya endüstrisinin dönüşümü. *Mülkiye Dergisi*, 34 (269), 67-84.
- Akalın, G. ve Akalın, U. S. (2009). *Neoliberal iktisadın marksist eleştirisi*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Akalın, U. S. (2009). Neoliberal iktisadın gelişimi üzerine kısa bir not. G. Akalın ve U. S. Akalın (Eds.), *Neoliberal iktisadın marksist eleştirisi* içinde (s. 11-22). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Akbulut, N. T. ve Balkaş , E. E. (2008). Küreselleşme söylemleri ve küresel reklamlar. C. Bilgili , & N. T. Akbulut (Eds.) *Medya eleştirileri 2008. Küreselleştirme makinesi: Medya* içinde (s. 69-80). İstanbul: Betakitap.
- Akın , U. ve Arslan , G. (2014). İdeoloji ve Eğitim: Devlet-eğitim ilişkisine farklı bir bakış. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 81-90.
- Alpar, C. (1980). *Çok uluslu şirketler ve ekonomik kalkınma*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Althusser, L. (2015). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. (A. Tümertekin, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Alver, F. (2007). *Gazeteciliğin kuramsal temelleri*. İstanbul: Betakitap.
- Amin, S. (1999). *Küreselleşme çağında kapitalizm*. (Çev: V. Erenus). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Angus, L. (2014). İmtiyaz çemberi içinde ve karşısında öğretim: Öğretmen reformu, okul reformu. A. Yıldız (Ed.), *İdealist Öğretmenden sınava hazırlayıcı teknisyene. Öğretmenliğin dönüşümü* içinde (s. 97-137). Ankara: Kalkedon Yayınları.
- Apple, M. W. (2006). *Eğitim ve iktidar*. (Çev: E. Bulut). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Apple, M. W. (2009). Müfredatın ve eğitimin yeniden yapılandırılması. Neo-liberalizmin ve yeni-muhafazakârlığın gündemi. H. Giroux, M. Apple, P. McLaren, P. Freire ve D. Harvey (Eds.), *Eleştirel pedagoji söyleşileri* içinde (s. 45-91). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Aydın, M. (2014). *Toplum, kültür, eğitim*. Ankara: Gazi Kitabevi.

- Aydın, M. Ç. (2006). Esnek kapitalizmde uyumlu-esnek insanı oluşturma sürecinde medya. N. T. Akbulut ve E. E. Balkaş (Eds.), *Medya merceğ altında* içinde (s. 57-74). İstanbul: Betakitap.
- Aydın, M. K. (2003). *Sermayenin küreselleşmesi. "Kapitalizmin altın dönemi"nden "neoliberal dalga"ya uzanan süreç*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Aydın, U. (2015). Lanetli süreklilik/neoliberal militarizmden otoriter muhafazakârlığa Türk medyasının otuz yılı. U. U. Aydın (Ed.), *Neoliberal muhafazakâr medya* içinde (s. 31-65). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Aydoğan, A. (2005). İnternet'te geleneksel medya. F. Başaran ve H. Geray (Eds.), *İletişim ağlarının ekonomisi. Telekomünikasyon, kitle iletişimi, yazılım ve internet* içinde (s. 263-286). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bagdikian, B. H. (2016). *Yeni medya tekeli*. (Çev: E. Eminel). Ankara: Akılçelen Kitaplar.
- Bal, H. (2015). *Bilgi Sosyolojisi*. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Bauman, Z. (2005). *Bireyselleşmiş toplum*. (Çev: Y. Alogan) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2016). *Küreselleşme*. (Çev: A. Yılmaz) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berelson, B. (1984). *Content analysis in communication research*. New York: Hafner Press.
- Bilgili, C. (2006). Radyo ve televizyonda reklama bağımlılık ve kural dışı pazar düzeni. N. T. Akbulut ve E. E. Balkaş (Eds.), *Medya merceğ altında* içinde (s. 229-248). İstanbul: Betakitap.
- Bilgili, C. (2008). Küresel medya kime hizmet ediyor? N. T. Akbulut ve C. Bilgili (Eds.), *Medya eleştirileri 2008. Küreselleştirme makinesi: Medya* içinde (s. 41-68). İstanbul: Betakitap.
- Bok, D. (2007). *Piyasa ortamında üniversiteler*. (Çev: B. Yıldırım) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bordieu, P. (2009). Sınırsız sömürü ütopyası: Neoliberalizmin özü. G. Akalın ve U. S. Akalın (Eds.), *Neoliberal iktisadın marksist eleştirisi* içinde (s. 23-31). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Bourdieu, P. ve Passeron, J. (2015). *Yeniden üretim. Eğitim sistemine ilişkin bir teoremin ilkeleri*. (Çev: Ö. Akkaya, A. Sümer ve L. Ünsaldı). Ankara: Heretik Yayınları.
- Bulut, S. (2009). *Sermayenin medyası medyanın sermayesi*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Curran, J. (2014). Medya ve demokrasi. S. İrvan (Ed.), *Medya kültür siyaset* içinde (s. 135-192). Ankara: Pharmakon Yayınevi.

- Çağlar, Ş. (2013). *Şövalyelik mesleği gazeteciliğin uzmanlık alanları*. Konya: Literatürk.
- Çakır, S. (2006). Modern dönem kitle iletişim araçları ve hakikat/yalan/gerçek/düş tasarımları. C. Bilgili (Ed.), *Medyada olmayanlar. (Medya eleştirileri 2006)* içinde (s. 351-368). İstanbul: Betakitap.
- Çakmur, B. (1998). Kültürel üretimin ekonomi politiği. *Kültür ve iletişim*, 111-148.
- Çaplı, B. (2002). *Medya ve etik*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Çaplı, B. ve DüNDAR, C. (1995). 80'den 2000'lere televizyon. *Cumhuriyet dönemi Türkiye ansiklopedisi-yüzyıl biterken* içinde (Cilt 15, s. 1376-1386).
- Çoban, B. (2008). Medya ve küreselleşme: Yeni emperyalizm döneminde medyanın yapısal dönüşümü. N. T. Akbulut (Ed.), *Medya eleştirileri 2008. Küreselleştirme makinesi: Medya*. içinde (s. 23-40). İstanbul: Betakitap.
- Dağtaş, B. (2003). *Reklamı okumak*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Dağtaş, E. (2006). *Türkiye'de magazin basını*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Dağtaş, E. (2011). Üniversite sanayi işbirliği perspektifinden Türkiye'deki iletişim araştırmalarına ilişkin bir değerlendirme. *Akdeniz İletişim Dergisi*(15), 32-48.
- Dağtaş, E. (2012). Medyada sahiplik sorunu ve tekelleşme eğilimleri. E. Dağtaş (Ed.), *Medya ekonomisi ve işletmeciliği* içinde (s. 30-59). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Dağtaş, E. ve Yıldız, M. E. (2015). Türkiye'de "izleyicinin metalaşması": televizyon dizilerinin sosyal reyting ölçümlerinin eleştirel ekonomi politik çözümlemesi. *Global Media Journal TR Edition Dergisi*, 10(5), 120-142.
- Demir, V. (2005). Medya alanında ticarileşme ve sebepleri. N. T. Akbulut (Ed.), *Medya eleştirileri (Gelişime ilişkin değerlendirmeler)* içinde (s. 75-105). İstanbul: Betakitap.
- Devidal, P. (2009). Trading away human rights? The GATS and the right to education: A legal perspective. D. Hill ve R. Kumar (Eds.), *Global neoliberalism and education and its consequences* içinde (s. 73-101). New York: Routledge Taylo&Francis Group.
- Dikkaya, M. ve Özyakışır, D. (2006). Küreselleşme ve bilgi toplumu: Eğitimin küreselleşmesi ve neoliberal politikaların etkileri. *Uluslararası İlişkiler*, 155-176.
- Dikmen, E. Ş. (2017). Türkiye'de televizyon yayıncılığının dönüşümü: Sosyal tv yayıncılığı. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(1), 425-448.

- Dubeil, H. (1998). *Yeni muhafazakârlık nedir?* (Çev: E. Özbek). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dumenil, G. ve Levy, D. (2009). Marksist bir neoliberalizm teorisi. G. Akalın ve U. S. Akalın (Eds.). *Neoliberal iktisadın marksist eleştirisi* içinde (s. 49-70). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Dura, C. ve Kılıçarslan, Z. (2012). Ulusötesi şirketler ve ulus devlet: Güç kayması üzerine bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (31), 85-111.
- Durmaz, O. S. (2014). *Türkiye'de öğretmen olmak. Emek süreci ve yeniden proleterleşme*. Ankara: Notabene Yayınları.
- Dursun, Ç. (2001). *Tv haberlerinde ideoloji*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (Eğitim-Sen). (2017). *2016-2017 Eğitim- Öğretim Yılı Sonunda Eğitimin Durumu*. Ankara: Eğitim-Sen.
- Ercan, F. (1999). Neo-liberal eğitim ekonomisi; eleştirel bir çerçeve denemesi. F. Alpkaya, T. Demirer , F. Ercan, H. Mihçı, İ. Önder, S. Özbudun ve M. Özüğurlu (Eds.), *Eğitim: Ne için? Üniversite: Nasıl? YÖK: Nereye?* içinde (s. 49-94). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Erdoğan, G. (2007). *Ulusal yazılı basında uzman gazetecilik: Kültür sanat haberciliğinin anaakım ve fikir gazetelerindeki uygulamaları*. Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Erdoğan, İ. (2000). *Kapitalizm kalkınma postmodernizm ve iletişim*. Ankara: Erk Yayınları .
- Ergül, H. (2000). *Televizyonda haberin magazinleşmesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ergün, M. (2015). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- EWA. (2016). *State of the education beat 2016. A field with a future*. Washington: Education Writer Association.
- Freire, P. (2016). *Ezilenlerin Pedagojisi*. (Çev: D. Hattatoğlu ve E. Özbek). Ankara: Ayrıntı Yayınları.
- Geray, H. (2005a). İletişim ağları ve masaüstü sömürgecilik. F. Başaran ve H. Geray (Eds.), *İletişim ağlarının ekonomisi. Telekomünikasyon, kitle iletişimi, yazılım, internet*. içinde (s. 179-203). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Geray, H. (2005b). Telekomünikasyon ekonomisi. F. Başaran ve H. Geray (Eds.), *İletişim ağlarının ekonomisi. Telekomünikasyon, kitle iletişimi, yazılım, internet*. içinde (s. 75-106). Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Geray, H. (2015). *Toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş*. Kocaeli: Ummutepe Yayınları.
- Golding, P. (2003). Küresel köy mü? Kültürel yağma mı? İletişim devriminin eşitsiz mirası. R. W. McChesney, E. M. Wood ve J. B. Foster (Eds.), *Kapitalizm ve enformasyon çağı. Küresel iletişim devriminin politik ekonomisi* (Çev: N. S. Çınga, E. Baltacı ve Ö. Yalçın) içinde (s. 85-105). Ankara: Epos Yayınları.
- Gökçe, O. (2006). *İçerik analizi. Kuramsal ve pratik bilgiler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gökten, Y. S. (2013). *Hegemonya ilişkilerini dünü, bugünü, geleceğı*. Ankara: Notabene Yayınları.
- Göze, F. E. (2017). Neoliberal politikaların kamu hizmeti yayıncılığına etkileri ve TRT örneğı. *Amme İdare Dergisi*, 50(2), s. 73-104.
- Gradstein, M., Justman, M. ve Meier, V. (2005). *The political economy of education. Implications for growht and inequality*. London: The MIT Press.
- Gutek, G. L. (2014). *Eğitime felsefi ve ideolojik yaklaşımlar*. (Çev: N. Kale). Ankara: Ütopya Yayınları.
- Güler, B. A. (2005). *Yeni sağ ve devletin değışimi. Yapısal uyarlanma politikaları 1980-1995*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Güneş, M. ve Güneş, H. (2003). *Türkiye'de eğitim politikaları ve sivil toplum*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güngen, A. R. (2014). Kalkınma, eşitsizlik ve yoksulluk. E. Balta (Ed.), *Küresel siyasete giriş. Uluslararası ilişkilerde kavramlar, teoriler, süreçler* içinde (s. 433-454). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Günsoy, B. (2006). *Küreselleşme. Bir varoluş çözümlemesi*. Ankara: Ekin Kitabevi.
- Gürbilek, N. (1992). *Vitrinde yaşamak. 1980'lerin kültürel iklimi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Güven, İ. (2014). Türkiye'de öğretmen eğitiminin dönüşümü. A. Yıldız (Ed.), *İdealist öğretmenden sınava hazırlayıcı teknisyene. Öğretmenliğin dönüşümü*. içinde (s. 57-95). Ankara: Kalkedon Yayınları.
- Güvercin, G. (2014). Öğretmenlik mesleğinde kökten bir dönüşüm: Ücretli öğretmenlik. A. Yıldız (Ed.), *İdealist öğretmenden sınava hazırlayıcı teknisyene. Öğretmenliğin dönüşümü* içinde (s. 139-178). Ankara: Kalkedon Yayınları.
- Hall, S. (2014). İdeoloji ve iletişim kuramı. S. İrvan (Ed.), *Medya kültür siyaset* içinde (s. 79-96). Ankara: Pharmakon Yayınevi.

- Hardt, M. ve Negri, A. (2003). *İmparatorluk*. (Çev: A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Harvey, D. (2009). Zaman sıkışması ve post-modern durum. K. Bülbül (Ed.), *Küreselleşme. Temel metinler içinde* (s. 307-328). Ankara: Orion Kitabevi.
- Harvie, D. (2014). Derslikte değer üretimi ve mücadele: Sermayenin tarafında, karşısında ve ötesinde öğretmenler. A. Yıldız (Ed.), *İdealist öğretmenden sınava hazırlayıcı teknisyene. Öğretmenliğin dönüşümü*. (Çev: N. Korkma) içinde (s. 179-222). Ankara: Kalkedon Yayıncılık.
- Heywood, A. (2013). *Küresel siyaset*. (Çev: N. Uslu ve H. Özdemir). Ankara: Adres Yayınları.
- Hız, G. (2010). 1980 sonrasında Türkiye'de yükseköğretimde piyasalaştırma ve özelleştirmedeki gelişmeler. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 55-79.
- Hill, D. ve Kumar, R. (2009). Neoliberalism and its impacts. D. Hill ve R. Kumar (Eds.), *Global neoliberalism and education and its consequences* içinde (s. 12-29). New York: Routledge Taylor&Francis Group.
- Hill, D., Graves, N. ve Maisuria, A. (2009). Education, inequality and neoliberal capitalism. A classical marxist analysis. D. Hill ve R. Kumar (Eds.), *Global neoliberalism and education and its consequences* içinde (s. 102-126). New York: Routledge Taylor&Francis Group.
- Hills, J. (2003). ABD kurallarıyla... Okey mi? 1940'lardan günümüze telekomünikasyon. R. W. McChesney, E. M. Wood ve J. B. Foster (Eds.), *Kapitalizm ve enformasyon çağı. Küresel iletişim devriminin politik ekonomisi* (Çev. N. S. Çingir, E. Baltacı ve Ö. Yalçın) içinde (s. 121-148). Ankara: Epos Yayınları.
- Hirschkop, K. (2003). Demokrasi ve yeni teknolojiler. R. W. McChesney, E. M. Wood ve J. B. Foster (Eds.), *Kapitalizm ve enformasyon çağı. Küresel iletişim devriminin politik ekonomisi* (Çev: N. S. Çingir, E. Baltacı ve Ö. Yalçın) içinde (s. 241-252). Ankara: Epos Yayınları.
- Hirst, P. ve Thompson, G. (2007). *Küreselleşme sorgulanıyor*. (Çev: Ç. Erdem ve E. Yücel). Ankara: Dost Kitabevi.
- Hymer, S. H. (2016). *Çokuluslu şirket. Radikal bir yaklaşım*. (Çev: F. Bakırcı). Ankara: Epos Yayınları.

- Karabulut, C. (2016). Eğitimde metalaşma ve ticarileşme. *Sosyal Araştırmalar Vakfı Katkı Dergisi*, 66-79.
- Kaya, R. (2009). *İktidar yumağı. Medya sermaye devlet*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kazgan, G. (2009). *Küreselleşme ve ulus devlet*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kejanlıoğlu, B. (2004). *Türkiye'de medyanın dönüşümü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keskin, F. (2016). Politikada hakikat ve yalan anlatısı: Neoliberal dönemde iknanın akılçılaştırılmasının üretim ve sunum biçimleri. *İlef Dergisi*, s. 79-98.
- Koloğlu, O. (2006). *Osmanlı'dan 21. yüzyıla basın tarihi*. İstanbul: Pozitif Yayınları .
- Kozanoğlu, C. (1992). *Cilalı İmaj Devri*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Kumar, K. (1999). *Sanayi sonrası toplumdaki postmodern topluma çağdaş dünyanın yeni kuramları*. (Çev: M. Küçük) Ankara: Dost Kitabevi.
- Kümbetoğlu, B. (2015). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Mattelart, A. (1995). *İğfal şebekesi. Uluslararası reklamcılık*. (Çev: I. Gürbüz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mattelart, A. (1995). *Reklamcılık*. (Çev: F. Ersoy). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mattelart, A. (2005). *Gezegensel ütopya tarihi. Kehanetsel kentten küresel topluma*. (Çev: Ş. Çiltaş). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mattelart, A. (2005). *İletişimin Dünyasallaşması*. (Çev: H. Yücel). İstanbul: İletişim Yayınları .
- Mazower, M. (2015). *Dünyayı yönetmek*. (Çev: M. Moralı). İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- McChesney, R. W. (2003). Küresel iletişimin politik ekonomisi. W. R. McChesney, E. M. Wood ve J. B. Foster (Eds.), *Kapitalizm ve enformasyon çağı. Küresel iletişim devriminin politik ekonomisi*. (Çev: N. S. Çınga, E. Baltacı ve Ö. Yalçın) içinde (s. 7-38). Ankara: Epos Yayınları.
- MEB. (2017). *2016 faaliyet raporu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Murdock, G. (2000). Digital futures: Television in the age of convergence. D. v. Wieten (Eds.), *Television across Europe: A comparative introduction* içinde (s. 35-57). Londra: Sage.
- Nalçaoğlu, H. (1999). Türkiye'nin yeni üniversite düzeni: Kriz ve Kalite. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*(7), 91-106.

- Nebiler, H. (1995). *Medyanın ekonomi politiği. Türk basınında tekelleşme ve basın ahlakının çöküşü*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Ohmae, K. (2009). Ulus devletin sonu. *Küreselleşme. Temel metinler*. (Çev: Z. Dicleli) içinde (s. 199-210). Ankara: Orion Kitabevi.
- Okçabol, R. (2014). *Eğitimin piyasalaştırılması. Eğitimin tarihsel gelişimi özel okuldan kamusal, kamusaldan paralanmaya*. Ankara: Eğitim-İş Kültür Yayınları.
- Okuroğlu, M. S. (2012). Türkiye'de medya tekelleşmesinin ekonomisi ve medya siyasaları. E. Dağtaş (Ed.), *Küreselleşme, medya, toplum*. İçinde (s. 27-79). Ankara: Birgün Kitap.
- Özdemir, Ö. (2005). İnternetin ticarileşmesi ve uluslararası veri akışları. F. Başaran ve H. Geray (Eds.), *İletişim ağlarının ekonomisi. Telekomünikasyon, kitle iletişimi, yazılım, internet*. içinde (s. 205-235). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Özkazanç, A. (2011). *Neo-liberal tezahürler. Vatandaşlık-suç-eğitim*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Özsoy, S. (2011). Bilginin metalaşması süreci: "eğitimdeki yapısal dönüşüm"e ilişkin bazı çıkarımlar. F. Ercan ve S. Korkusuz Kurt (Eds.), *Metalaşma ve iktidarın baskısında üniversite* içinde (s. 121-142). İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- Özsoy, Ş. (2011). *Metalaşma ve İktidarın Baskısında Üniversite*. F. Ercan ve S. Korkusuz Kurt. (Eds.). İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- Özsoy, Ş. (2012). Eğitimde Neoliberal Karşıtı Söylem Ne Kadar Antikapitalist? *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 10 (38), 33-71.
- Öztürk, A. (2010). İki liberalizm teorisi ya da liberalizmi bölen metodolojik-ideolojik ayraçlar üzerine bir soruşturma. A. Öztürk (Ed.), *Yeni sol yeni sağ* içinde (s. 299-336). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Özügürlü, M. (1999). Sanayi ve işbirliği programının eleştirisi. F. Alpkaya, T. Demirer, F. Ercan , H. Mıhçı , İ. Önder, S. Özbudun ve M. Özügürlü (Eds.), *Eğitim: Ne için? Üniversite: Nasıl? YÖK: Nereye?* içinde (s. 95-105). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Panitch, L. (2006). Küresel dünyada devlet: Küresel kapitalizmi sosyal demokratlaştırmak. M. Yalçıntan (Ed.), *Üçüncü yol arayışları ve Türkiye* içinde (s. 203-216). İstanbul: Büke Yayınları.

- Pekman, C. (2001). Çokuluslu reklamcılık, uluslararası düzenlemeler ve ulusal uygulamalar: kuralları kim ister? B. Kejanlıoğlu, S. Çelenk ve G. Adaklı (Eds.), *Medya politikaları içinde* (s. 205-242). Ankara: İmge Kitabevi.
- Ritzer, G. (2016). *Toplumun Mcdonaldlaştırılması. Çağdaş toplum yaşamının değişen karakteri üzerine bir inceleme*. (Çev: A. E. Pilgir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Rury, J. L. (2013). *Education and Social Change. Contours in the history of American Schooling*. New York: Routledge, Falmer.
- Sağnak, M. (1996). *Medya politik (1983-1993 yılları arasında medya-politikacı ilişkileri)*. İstanbul: Eti kitapları.
- Sarup, M. (2012). *Marxism and education*. London: Routledge.
- Sayılğan, E. (2005). Medya sahipliğinde küresel ve yerel gruplar. N. T. Akbulut (Ed.), *Medya eleştirileri (Gelişime ilişkin değerlendirmeler)* içinde (s. 115-124). İstanbul: Betakitap.
- Sayılğan, Ş. (2005). Küreselleşme sürecinde Türkiye'de yabancı sermayenin medyaya girişi. N. T. Akbulut (Ed.), *Medya eleştirileri. (Gelişime ilişkin değerlendirmeler)* içinde (s. 213-255). İstanbul: Betakitap.
- Schiller, H. (1993). *Zihin yönlendirenler*. (Çev: C. Cerit). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Sezik, M. (2013). Muhafazakâr siyaset ideolojisi ve Türkiye'de muhafazakârlık. *II. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Bildirisi Kitabı* içinde (s. 113-125). İstanbul: İlem.
- Skousen, M. (2005). *İktisadi düşünce tarihi*. (Çev: M. Acar, E. Erdem ve M. Toprak). Ankara: Adres Yayınları.
- Smythe, D. W. (2006). Zihin yönlendirenler. L. Yaylagül (Ed.), *Kitle iletişimin ekonomi politiği* içinde (s. 127-172). Ankara: Dalbaz Yayıncılık.
- Sowada, M. (2013). *Medienkompetenz als rettungsanker der bildung? Pedagogik und journalismus vor neuen Aufgaben in der Wissensgesellschaft*. Hamburg: Diplomica Verlag GmbH.
- Sönmez, M. (2003a). Türk medyasında yeni sahiplik yapısı, cepheler ve profiller. L. D. Tılıç (Ed.), *Türkiye'de gazetecilik. Eleştirel bir yaklaşım*. içinde (s. 107-131). Ankara: ÇGD Yayınları.
- Sönmez, M. (2003b). *Filler ve çimenler. Medya finans sektöründe Doğan/Anti-Doğan savaşı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sönmez, M. (2010). *Medya, kültür, para ve İstanbul*. İstanbul: Yordam Kitap.

- Sönmez, S. A. (1998). *Medya Ekonomisi ve Türkiye Örneği*. Ankara: Haberal Eğitim Vakfı.
- Spring, J. (2015). *Economization of Education*. London: Routledge.
- Şen, F. ve Avşar, Z. (2012). Türkiye'de neoliberal politikaların haber medyasına yansımaları: Anaakım medyanın ekonomi haberleri üzerine bir inceleme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*(35), s. 42-60.
- Şener, F. K. (2016). "Kamusal"dan "özel"e mi? Üniversitenin toplumsal konumlanması ve bilimsel bilgi üretimi. *Eğitim Bilim Toplum*, 61-76.
- Şenses, F. (2001). *Küreselleşmenin öteki yüzü. Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şeyhanlıoğlu, H. (2011). *Türk siyasal muhafazakârlığının siyasallaşması ve demokrat parti*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Taş, O. (2006). İletişim alanında yöndeşme eğilimleri. Teknoloji, pazar ve düzenleme. *Kültür ve İletişim*, 33-62.
- Thorsten, D. E. ve Lie, A. (2009). Neoliberalizm nedir? G. Akalın ve U. S. Akalın (Eds.), *Neoliberal iktisadın marksist eleştirisi* içinde (s. 141-170). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Tılıç, D. (2001). *2000'ler Türkiye'sinde gazetecilik ve medyayı anlamak*. İstanbul: Su Yayınları.
- Tokgöz, O. (2015). *Temel gazetecilik*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Tomlinson, J. (2004). *Küreselleşme ve kültür*. (Çev: A. Eker). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Tural, N. K. (2002). *Eğitimin finansmanı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tuzcu, P. (2010). Yeni sağ, muhafazakârlık ve göç. A. Öztürk (Ed.), *Yeni sağ yeni sol* içinde (s. 473-490). İstanbul: Phoneix Yayınevi.
- Ulutürk, S. ve Dane, K. (2011). Yüksek Öğretimin Finansmanı; Neoliberal Dönüşüm ve Türkiye. F. Ercan ve S. Korkusuz Kurt (Eds.), *Metalaşma ve iktidarın baskısında üniversite* içinde (s. 431-438). İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- Uygun, S. (2003). Türkiye'de dünden bugüne özel okullara bir bakış. (Gelişim ve etkileri). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 36 (1-2), 107-120.
- Uzunyayla, F. ve Ercan, F. (2011). Türkiye'de eğitim sistemine yönelik yeni talepler ve yeni aktörlere sınıfsal bir bakış. F. Ercan ve S. Korkusuz Kurt (Eds.), *Metalaşma ve iktidarın baskısında üniversite* içinde (s. 197-222). İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.

- Ünal, Ç., Hızıroğlu, M., Zengin, H., Gürsoy, B. ve Yiğit, S. (2011). *Küreselleşmenin sektörel etkileri. Araştırma Projesi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Wallerstein, I. (2005). *21. yy'da siyaset*. (Çev: T. Doğan). İstanbul: Aram Yayıncılık.
- Weisner, C. and Peherstorfer, M. (2006). Bildungsjournalismus als herausforderung: PISA-berichterstattung 2004. *Abteilung Journalistik des Fachbereichs Kommunikationswissenschaft der Universität Salzburg*, 32-43.
- West, D., Whitehurst, G. and Dionne, E. J. (2010). *Re-imagining education journalism*. Washington: Governance Studies at Brookings.
- Yanardağ, M. (2013). *Yeni muhafazakârlık, neo-conlar. Dünya'da ve Türkiye'de postmodern gericilik*. İstanbul: Destek Yayınları .
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, B. (2010). Gazeteciliğin dönüşümü: Yöndeşen ortam ve yöndeşik gazetecilik. *Selçuk üniversitesi İletişim Dergisi*, 230-253.
- Yıldırım, E. (2007). *Bilgi Sosyolojisi: Kavramlar, teoriler, pratikler*. Bursa: Ekim Basım Yayın Dağıtım.
- Yıldız, A. (2014). Türkiye'de öğretmenlik mesleğinin dönüşümü: İdealist öğretmenden sınava hazırlayıcı teknisyen öğretmene. A. Yıldız (Ed.), *İdealist öğretmenden sınava hazırlayıcı teknisyene. Öğretmenliğin dönüşümü içinde* (s. 13-26). Ankara: Kalkedon Yayınları.
- Yılmaz, A. ve Erdoğan, T. (2015). Muhafazakâr söylem üzerinden Türkiye'de medya-iktidar ilişkileri: 2002 yılı ve sonrasında medyada değişen sahiplik yapısı. *Atatürk İletişim Dergisi*(9), 143-160.
- Yılmaz, T. ve Sarpkaya R. (2016). *Eğitim ekonomisi. Eleştirel bir bakış*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yorulmaz, Y., Çolak, İ. ve Ekinci, C. (2017). OECD ülkelerinin PISA 2015 başarılarının gelir dağılımı ve eğitim harcamaları açısından değerlendirilmesi. *Turkish Journal of Education*, 169-185.

Gazeteler

Cumhuriyet (2016) 1 Ocak-31 Aralık

Evrensel (2016) 1 Ocak-31 Aralık

Hürriyet (2016) 1 Ocak-31 Aralık

Milat (2016) 1 Ocak-31 Aralık

Milliyet (2016) 1 Ocak-31 Aralık

Ortadoğu (2016) 1 Ocak-31 Aralık

İnternet Kaynakları

<http://aa.com.tr/tr/egitim/universite-ogrencisi-sayisi-7-milyonu-asti/821130> (Erişim tarihi: 12.01.2018).

<http://alisahinkaya.com/nedir/advertorial-nedir/> (Erişim tarihi: 06.01.2018).

<http://piyasarehberi.org/sozluk/bretton-woods> (Erişim tarihi: 15.01.2018).

<http://piyasarehberi.org/sozluk/deflasyon> (Erişim tarihi: 15.01.2018).

<http://t24.com.tr/haber/ethem-sancak-televizyon-ve-gazetelerini-satti,420249> (Erişim tarihi: 17.04.2018).

<http://turkey.mom-rsf.org/tr/> (Erişim tarihi: 27.12.2017).

<http://turkey.mom-rsf.org/tr/medya-sahipleri/> (Erişim tarihi: 27.12.2017).

<http://turkey.mom-rsf.org/tr/medya/dijital-medya/> (Erişim tarihi: 29.12.2017).

<http://www.demiroren.com.tr/tr/sektorler/egitim/ata-egitim-kurumlari.html> (Erişim tarihi: 12.03.2018).

<http://www.linkfang.de/wiki/Bildungsjournalismus> (Erişim tarihi: 11.01.2018).

<http://www.meb.gov.tr/340-bin-ogrenciye-ozel-okul-tesviki-verilecek/haber/14240/tr> (Erişim Tarihi: 16.11.2017).

<http://www.meb.gov.tr/ogrenci-sayisi-17-milyon-588-bine-yukseldi/haber/10675/tr%20adresinden%2031.01.2017> (Erişim tarihi: 12.01.2018).

<http://www.mediacaonline.com/dunyadaki-en-buyuk-25-reklam-pazari/> (Erişim tarihi: 08.01.2018).

<http://www.pazarlamasyon.com/is-dunyasi/walt-disney-foxu-satin-aldi-54-milyar-dolar/> (Erişim tarihi: 28.12.2017).

<http://www.yok.gov.tr/web/guest/2016-2017-yuksekokretim-istatistikleri-yayimlandi> (Erişim Tarihi: 16.11.2017).

<http://www.yok.gov.tr/web/guest/2016-2017-yuksekokretim-istatistikleri-yayimlandi>
(Erişim Tarihi: 19.02.2018).

<https://data.oecd.org/eduresource/spending-on-tertiary-education.htm#indicator-chart>
(Erişim Tarihi: 16.11.2017).

https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Digital%20News%20Report%202017%20web_0.pdf (Erişim tarihi: 29.12.2017).

<https://www.marketingturkiye.com.tr/haberler/dunyanin-en-buyuk-30-medya-sahibi-aciklandi-listede-hakimiyet-dijitalcilerin/> (Erişim tarihi: 29.12.2017).

<https://www.yenisafak.com/ekonomi/dogan-medyanin-satisi-kapa-bildirildi-3213301>
(Erişim tarihi: 17.04.2018).

Haberler ve Köşe Yazıları

-(1 Ocak 2016). Koç'tan Muş'a yeni yıl sürprizi. Milliyet, 20.
-(5 Ocak 2016). 4+4+4 gözden geçirilsin. Cumhuriyet, 14.
-(6 Ocak 2016). MEB'in yapamadığını Diyanet İşleri yapıyor. Evrensel, 2.
-(9 Ocak 2016). Meslek liselerinin göze MEB'de. Milliyet, 14.
-(10 Ocak 2016). Özel öğretim kursu olmak için 856 kurum başvurdu. Milat, 5.
-(12 Ocak 2016). YÖK sicilleri inceliyor. Cumhuriyet, 12.
-(13 Ocak 2016). Dün 'Ordu göreve' diyenler bugün terörün emrinde. Milat, 5.
-(14 Ocak 2016). Akademisyenler yalnız değildir. Evrensel, 9.
-(15 Ocak 2016). Barış talebi büyüyor. Evrensel, 8.
-(16 Ocak 2016). Gözaltı, baskı, linç. Cumhuriyet, 10.
-(16 Ocak 2016). Yok aslında farkınız. Ortadoğu, 10.
-(17 Ocak 2016). İftira bildirisine üniversitelerden tepki. Milat, 5.
-(20 Ocak 2016). MEB'in görevi eğitim hizmetini sağlıklı yürütmektir. Evrensel, 2.
-(20 Ocak 2016). Üniversiteye Saray rektörü. Cumhuriyet, 1.
-(21 Ocak 2016). YÖK'ten Cumhuriyet'e yalanlama. Milat, 5.
-(22 Ocak 2016). Seçmeli derslerin 19 Şubat'a kadar okullara bildirilmesi istendi. Milat, 5.
-(24 Ocak 2016). Kızlar ve Erkekler yan yana okumasın. Evrensel, 4.
-(25 Ocak 2016). Okan öğrencileri Miami'de eğitimde. Cumhuriyet, 14.
-(30 Ocak 2016). Girişimcilikte lider üniversite Okan Üniversitesi. Hürriyet, 11.

-(30 Ocak 2016). Mektebim'den spor başarısı. Milliyet, 27.
-(1 Şubat 2016). MEB destekleme ve yetiştirme kurslarıyla dersane sömürüsü bitti. Milat, 5.
-(3 Şubat 2016). Bilgi'de yeni programlar. Cumhuriyet, 22.
-(5 Şubat 2016). Seçmeli'de özel afiş. Hürriyet, 20.
-(5 Şubat 2016). MEB: Yönlendirme yapmayın. Hürriyet, 20.
-(6 Şubat 2016). Seçmeli derste seçimi iyi yapalım. Milat, 5.
-(11 Şubat 2016). MEB'den dini derslere özel teşvik. Evrensel, 3.
-(11 Şubat 2016). Mektebim New York'ta. Cumhuriyet, 17.
-(13 Şubat 2016). İntiharlar gösteriş için. Cumhuriyet, 6
-(13 Şubat 2016). Milli Eğitim Bakanı böyle derse!. Ortadoğu, 10
-(14 Şubat 2016). Paralel yayından çirkin itham. Milat, 5.
-(16 Şubat 2016). MEB'den diyanete dini ders fetvası. Evrensel, 4.
-(16 Şubat 2016). Liseliler üniversitede. Cumhuriyet, 12.
-(16 Şubat 2016). Kültür'de inovasyon merkezi. Cumhuriyet, 14.
-(18 Şubat 2016). ÖNDER'den seçmeli ders çağrısı. Milat, 5.
-(20 Şubat 2016). Engellemelere rağmen ODTÜ'nün yeni mescidi açıldı. Milat, 5.
-(2 Mart 2016). İHL'ler YGS'de dökülüyor. Cumhuriyet, 14.
-(3 Mart 2016). Özel okul öğrenci sayısında yüzde 47 artış. Hürriyet, 34.
-(4 Mart 2016). Proje okulunda yeni kısımlar. Evrensel, 5.
-(11 Mart 2016). İmam Hatipler bilimi keşfe çıkıyor. Milat, 5.
-(12 Mart 2016). Ata Kolejli moral depoladı. Milliyet, 14.
-(26 Mart 2016). Ar-Ge gelişmenin can damarıdır. Milliyet, 4.
-(11 Nisan). Okul öncesi eğitim 4+4+4 ile geriledi. Hürriyet, 25.
-(13 Nisan 2016). 4+4+4'e karşı 444 imza. Cumhuriyet, 13.
-(13 Nisan 2016). Kız çocuklarının okullaşma oranı 4+4+4 sistemiyle arttı. Milat, 5.
-(13 Nisan 2016). ODTÜ 60. Yılı'nı kutluyor. Cumhuriyet, 13.
-(15 Nisan 2016). Temel liselere rakip: Kurslar. Hürriyet, 24.
-(28 Nisan 2016). OECD: Öğretmene özerklik profesyonelliği getiriyor. Hürriyet, 24
-(5 Mayıs 2016). MEB ve İHH işbirliğine protesto. Evrensel, 5.

-(17 Mayıs 2016). 4+4+4 ile fırsat kaçtı. Cumhuriyet, 13.
-(27 Mayıs 2016). Medrese sistemiyle alim yetiştiriliyor. Milat, 5.
-(28 Mayıs 2016). Tarihi medresede 6 asırdır hafız yetiştiriliyor. Milat, 5.
-(29 Mayıs 2016). ODTÜ terörle anılırken... ODÜ, bilime odaklanacak. Milat, 5.
-(30 Mayıs 2016). Dört şehre üstün zekalı okulu. Hürriyet, 19.
-(1 Haziran 2016). İmam Hatip Liseleri kendini aştı. Milat, 5.
-(3 Haziran 2016). Meslek liseleri 3. Tercih. Hürriyet, 22.
-(12 Haziran 2016). 365 liseden ortak bildiri. Cumhuriyet, 12.
- (16 Haziran 2016). Eğitimde ‘paralel yapı’: Maarif Vakfı. Evrensel, 7.
-(16 Haziran 2016). Liseler üzerinden yeni bir gezi planı. Milat, 10.
-(16 Haziran 2016). Maarif Vakfı Kanunu Mecliste. Evrensel, 7.
-(16 Haziran 2016). Eğitim sistemi enkaza döndü. Evrensel, 7.
-(19 Haziran 2016). Avrupa’da İHL heyecanı. Milat, 5.
-(25 Haziran 2016). Fark Koleji fark yarattı. Milliyet, 12.
-(27 Haziran 2016). Maarif Vakfı Yurtdışında prestijli okullar açacak. Milat, 16.
-(30 Haziran 2016). Liselerde gezi ruhu çağırma seansları düzenleyenler. Milat, 16.
-(20 Temmuz 2016). Uluslararası programlarıyla fark yaratıyor. Hürriyet, 12.
-(21 Temmuz 2016). Sağlıklı bir gelecek bilimle gelecek. Hürriyet, 14.
-(22 Temmuz 2016). Beş boyutlu eğitim sisteminin öncüsü. Milliyet, 11.
-(29 Temmuz 2016). Çakılı öğretmenlik için 4+2 modeli. Milliyet, 18.
-(29 Temmuz 2016). Temel istihdam sözleşmeli olacak. Evrensel, 5.
-(6 Ağustos 2016). Öğretmeni imam seçebilir. Cumhuriyet, 15.
-(14 Ağustos 2016). Özel okul teşvik başvuruları yarın başlıyor. Milat, 5.
-(14 Ağustos 2016). Ata Koleji’nden yüzde 100 başarı. Milliyet, 22.
-(31 Ağustos 2016). Mesleğe yönelenleri sevindirecek haber. Milliyet, 20.
-(5 Eylül 2016). Okul masrafı aylık 176 liraya çıktı. Milat, 5.
-(6 Eylül 2016). Mülakat değil liyakat. Evrensel, 4
-(7 Eylül 2016). Okula ilk adım 500 TL’den başlıyor. Milliyet, 21.
-(12 Eylül 2016). Eğitimde uçurum. Cumhuriyet, 8.
-(12 Eylül 2016). İlkokul maliyeti en az 315 TL. Hürriyet, 21.
-(14 Eylül 2016). Zam zili çaldı. Cumhuriyet, 8.
-(1 Ekim 2016). Bu listeyi yoksul aileler nasıl karşılasın?. Evrensel, 3.

-(4 Ekim 2016). Deneyimli öğretmenler imam hatibe. Hürriyet, 20.
-(5 Ekim 2016). Proje okullarda ceza gibi tayinler. Milliyet, 12.
-(13 Ekim 2016). Projeye karşı ortak direniş. Cumhuriyet, 12.
-(14 Ekim 2016). Öğrencilere ikna odası. Cumhuriyet, 6.
-(21 Ekim 2016). YÖK Başkanı Saraç'tan mevcut rektörlük seçimine eleştiri: Akademiye zarar. Hürriyet, 20.
-(25 Ekim 2016). Öğretmenlere öğrenci notu. Hürriyet, 24.
-(28 Ekim 2016). Atama rektör. Hürriyet, 20.
-(28 Ekim 2016). Not verme sırası öğrencide. Milliyet, 22.
-(1 Kasım 2016). Üniversite özerkliği kalkar. Hürriyet, 20.
-(2 Kasım 2016). Boğaziçi, sandığa sahip çıktı. Milliyet, 20.
-(7 Kasım 2016). Doğa Okulları'na yeni CEO. Hürriyet, 23.
-(7 Kasım 2016). 2017 bütçesinin yüzde 20'si eğitime ayrıldı. Milat, 5.
-(10 Kasım 2016). Özel okul teşvikleri için rekor ödeme. Milat, 5.
-(13 Kasım 2016). Boğaziçi'nin yeni rektörü Mehmed Özkan oldu. Milliyet, 22.
-(14 Kasım 2016). Türk öğrenciler yurtdışında iki ödül aldı. Hürriyet, 25.
-(15 Kasım 2016). Tekli eğitim sistemine olumlu bakıyor. Ortadoğu, 2.
-(18 Kasım 2016). Eğitim özelleşiyor. Cumhuriyet, 2.
-(18 Kasım 2016). Özelde artış. Hürriyet, 20.
-(25 Kasım 2016). Eğitim harcamaları yine halkın sırtına yüklenecek. Evrensel, 5.
-(1 Aralık 2016). BRICS'e Türkiye'den 16 üniversite. Hürriyet, 8.
-(2 Aralık 2016). Bakanlık yeni uyandı. Cumhuriyet, 11.
-(7 Aralık 2016). Büyük çöküş. Cumhuriyet, 12.
-(7 Aralık 2016). Türkiye eğitimi OECD'de son ikide. Hürriyet, 21.
-(8 Aralık 2016). Öğrenciler ve eğitimciler değil AKP sınıfta kaldı. Evrensel, 3.
-(8 Aralık 2016). Ezberci eğitim kaybettirdi. Milliyet, 14.
-(8 Aralık 2016). Üç temel sebebi var. Hürriyet, 8.
-(8 Aralık 2016). Bilimsel eğitim yok. Cumhuriyet, 2.
-(9 Aralık 2016). Sınav kötü anket iyi. Hürriyet, 22.
-(10 Aralık 2016). Türkiye'den bilim insanı çıkması zor. Cumhuriyet, 2.
-(12 Aralık 2016). PISA karnemiz neden kötü. Hürriyet, 30.
-(13 Aralık 2016). Erkut: 'PISA'da daha da gerileyeceğiz. Milliyet, 13.

-(13 Aralık 2016). Yeter artık!. Milliyet, 20.
-(21 Aralık 2016). Sınavsız geçiş yok. Hürriyet, 28
-(29 Aralık 2016). 2 bin imam hatip orta okuluna iptal. Milliyet, 14.
- Alpay, M. (1 Kasım 2016). Mezun işsizler ordusu. Milat, 5
- Birsel, G. (12 Ekim 2016). Proje okullar ne projesi?. Hürriyet, 7.
- Çelikel, A. (29 Haziran 2016). MEB'e 'paralel' mi geliyor?. Cumhuriyet, 13.
- Değer, A. (9 Aralık 2016). PISA sonuçları ve Türkiye'nin maarif davası. Milat, 5.
- Güçlü, A. (1 Kasım 2016). Rektör atamaları. Milliyet, 17.
- Güçlü, A. (10 Mayıs 2016). Kolej mi, Devlet mi?. Milliyet, 10.
- Güçlü, A. (11 Eylül 2016). Özel okullara devlet desteği sağlanmalı mı?. Milliyet, 20.
- Güçlü, A. (13 Temmuz 2016). Ne iş olsa yaparım abi dönemi hani bitmişti?. Milliyet, 18.
- Güçlü, A. (14 Mayıs 2016). Mesleki liseler nasıl memleket meselesi haline gelebilir?.
Milliyet, 20.
- Güçlü, A. (2 Mayıs 2016). TEOG'da 120'de 1 yanlış olan bile tedirgin. Milliyet, 17.
- Güçlü, A. (21 Ekim 2016). Proje okullar kim için, ne için, nereye kadar?. Milliyet, 19.
- Güçlü, A. (22 Ekim 2016). Rektörlük sistemi neden değişmeli, neden değişmemeli?.
Milliyet, 24.
- Güçlü, A. (23 Eylül 2016). Proje okullar, ÖSYM'nin sessizliği, boş kontenjanlar, yurt
ve burslar!. Milliyet, 20.
- Güçlü, A. (25 Haziran 2016). Hata şampiyonu MEB, ÖSYM ve Güney Kore Mucizesi.
Milliyet, 20.
- Güçlü, A. (26 Mart 2016). Bu nasıl efsane!. Milliyet, 24.
- Güçlü, A. (29 Mart 2016). Hani dershaneler kapatılmıştı?. Milliyet, 21.
- Güçlü, A. (30 Temmuz 2016). Sözleşmeli öğretmenlik, kapatılan üniversiteler ve yeni
rektör?. Milliyet, 26.
- Güçlü, A. (5 Ekim 2016). Eğitimde cek, cak dönemi bitecek mi?. Milliyet, 24.
- Güçlü, A. (9 Şubat 2016). Mesleki ve teknik eğitimde sessiz devrim. Milliyet, 20.
- Karagül, İ. (16 Ocak 2016). Terörü destekleyen hocalarla ilgili öğrencilerine çağrı:
Derslerine girmeyin. Milat, 5.

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı : Mehmet Anıl ÜNAL

Yabancı Dil : İngilizce

Doğum Yeri ve Yılı : Lüleburgaz/14.04.1990

E-posta : ma_unal@anadolu.edu.tr

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2014, Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
- 2014, Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü (Yandal)
- 2007, Ahmetbey Şehit Öğretmen Uğur Gören Çok Programlı Lisesi